

અ ર્પ ણ

ગરબીરસિક ગુજરાતી સુંદરીઓને

"… દયારામ દયારામ છે તે તો તેની ગરબીઓ વડે જ, પરંતુ તેની હૃદયગુહામાંથી ઊઠતા આ પદોના સ્વર પણ તેને ગુજરાતના ભક્તકવિઓની યશસ્વી પરંપરાનો છેલ્લો સમર્થ પ્રતિનિધિ ઠરવે છે એ વાત પણ વીસર્યા સરખી નથી."

— વિજયરાય ક. વૈદ્ય
ગુજરાતી સાહિત્યની રૂપરેખા

* * *

તેજસરિતાને ઘાટેઘાટે સૂર્ય ને ગ્રહો ને ઉપગ્રહો
એ ઉત્સવના રાસ રમે છે દેવસરિતાની સોનરેતમાં
દેવ ને દાનવ રસઘૂમટી ઘૂમતા જગતસંગીત ગજાવે છે
ને દિશાઓની ઝાડીઓ તેમના પડઘા ઝીલતી ઉભી છે –

"પડઘો ક્યાં પડ્યો રસબાલ !
ભેદી ભીષણ જગના દુર્ગ અનિલ ક્યાં આથડ્યો ? રસબાલ!
ઉપર જ્યાં અનહદ બાજે સાજ ટહુસ્વ ત્યાં ચડ્યો રસબાલ !
આછેરી પીંછીથી બ્રહ્માંડતીર્થ આલેખિયાં,
ઘૂમે પ્રશસ્ત તટે મદાકિનીનાં નીર જો !
સુરો – અસુરની મેદની અખડ ત્યાં રાસે રમે.
નૃત્યનેતા અમીમોરલી હલકે સુધીર જો !
પદતાલની ભવ્ય ધમકે મહા ગંભીર જો !
કોયલડી ! તારી વેણુથી અનેરી વેણુ વાગે ત્યહાં :
કોયલડી ! સહુ વેણુના વિલોલ શબ્દ જાગે ત્યહાં.
રમે-રચે ચૌદ ભુવનને દડે પરમ ભારતરણ અવધૂત કાલ –
પડઘો ત્યાં પડ્યો રસબાલ !'

— ન્હાનાલાલ દલપતરામ કવિ

નિવેદન

૧

આપણાં રાસ, ગરબી અને ગરબાનાં ગીતો

આપણા ગુજરાતની સ્ત્રીસૃષ્ટિમાં પરાપૂર્વથી આનંદ, વિનોદ, વિહાર અને માંગલિક પ્રસંગે ઉત્સાહપૂર્વક ગીત ગાવાની એક લાક્ષણિક રસવૃત્તિ છે. એ રસવૃત્તિને પોષવા તેમાં સાધનભૂત એવા ગીતસાહિત્યનો તેમાંથી ઉદ્ભવ થયો અને તે કાલક્રમે ફૂલીફાલીને વિવિધ સરસતાથી વિકાસ પામ્યું. નિયમબદ્ધ સુગેય સ્વરસિદ્ધિ સાથે એ ગીતને તેનાં સહચારી અંગો તરીકે વાદન અને નર્તને સાથ આપ્યો અને એ ત્રણેએ સુશ્લિષ્ટ સહચારી બની સંગીતનો એક ભવ્ય ત્રિવેણીસંગમ સર્જ્યો. આપણા આદ્ય ગણાતા કવિ નરસિંહ મહેતાના પહેલાંના કાળથી માંડી આપણા પ્રાચીન, મધ્યકાલીન અને અર્વાચીન કાળ સુધી, કહીંક આછા તો કહીંક ઘટ્ટ પ્રવાહે, આપણા સંગીતનાં આ સ્ત્રોતો અને સરિતાઓ વહેતાં રહ્યાં છે અને આપણા ગુજરાતી સનાતન રસસરોવરને સાતત્યથી છલકાવી ભરીભરી રહ્યાં છે. આપણા આ રસસરોવરની સુધાના ગીત તરીકેના લય, તાલ અને નર્તનનાં તત્ત્વોવાળા આધુનિક પ્રતીકનાં તાદૃશ દર્શન આપણને આપણા આધુનિક શ્રેષ્ટ રસસુધાકરસમા શ્રીનાનાલાલ કવિની નીચેની ગરબી કરતાં વધુ સફલ વિકાસસ્વરૂપમાં બીજે સ્થળે નહીં જ થાય:

" ભર્યું ભર્યું સરવર ઝૂલતું રે,
 રમવાને ત્યાં રૂડું ચાલ, મારા વ્હાલમા !
કાંઠે ઊગ્યાં દેવફૂલડાં રે,
 તેની ગૂંથીશું વરમાળ મારા વ્હાલમા !
રૂડાં ફૂલ, રૂડલું સરોવરે રે,
 રૂડલાં અતિશય આપ મારા વ્હાલમા !
કુંજની કુસુમલ છાયમાં રે
 ભૂલશું જગતપરિતાપ મારા વ્હાલમા !
ભામી ઉપર રસની ઘટા રે,
 નીચે નીતિની વેલ મારા વ્હાલમા !

પરિમળ પમરે છે પુષ્પના રે,
　　ઝૂલો મહીં અલબેલ ! મારા વ્હાલમા !
પીશું પરમ પદનાં અમી રે,
　　લેશું અમુલખ લ્હાવ મારા વ્હાલમા !
જગત જુએ તારી વાટડી રે,
　　જીવનના જંત્ર જમાવ, મારા વ્હાલમા !
કમળો હસે જળ ઝીલતાં રે,
　　નયનો હસે છે રસાળ, મારા વ્હાલમા !
ઊડઊડ, પ્રિયતમ ! ઊડને રે,
　　પ્રેમસરોવર ચાલ, મારા વ્હાલમા !" ૧

આપણા રાસ, ગરબા, ગરબીની, સાહિત્યસૃષ્ટિની સમૃદ્ધિના વિકાસનાં સુરેખ સ્વરૂપ પામવા પ્રાચીન અને અર્વાચીન એવા બે વિભાગ જુદા પાડીએ તો જણાય છે કે આપણી એ પ્રાચીન સૃષ્ટિના સમર્થ અને શ્રેષ્ઠ સ્રષ્ટા તે દયારામભાઈ અને અર્વાચીન સૃષ્ટિના સ્રષ્ટા તે નાનાલાલભાઈ. સાહિત્યસિદ્ધિ અને સર્વાંગ ઔચિત્યબુદ્ધિની દૃષ્ટિએ આ સાહિત્યસર્જનના પ્રતિનિધિ તરીકે પ્રાચીનોના આ છેલ્લા ને અર્વાચીનોના આ બને ય હજી સુધી તો અજોડ—પ્રત્યેક શક્ય દૃષ્ટિબિન્દુથી જોતાં—રહ્યા લાગે છે. ૧૯૧૦ થી આજ સુધીમાં કવિવર નાનાલાલભાઈના 'નાના નાના રાસ'ના ત્રણેક ભાગ આપણા રસિક ગુજરાતી સુંદરીઓને સુંદર સ્વરૂપે મળ્યા કરે છે.

(દયારામભાઈની આ ગરબીસમૃદ્ધિ જુદાંજુદાં પુસ્તકોમાં વેરાયલી છે. તેને એક જ સ્થળે સારા એવા એક સંગ્રહરૂપમાં સંશોધી, તેનું યથાતથા સંપાદન કરી ગુજરાતની રસિક જનતા આગળ મૂકવાની મારી ઘણાં વર્ષોથી ઇચ્છા હતી. તે ઇચ્છાને મૂર્તરૂપ આપવા મારા સાહિત્યરસિક મિત્ર શ્રીરામલાલ ચુનીલાલ મોદી, બી. એ. એ તેમના મિત્ર શ્રીયુત છબીલદાસ દેસાઈની સંમતિથી મને તાત્કાલિક ઉદાર સગવડ કરી આપી. આને લીધે આ 'દયારામ-રસસુધા'નું પ્રકાશન કરવા હું ભાગ્યશાળી થયો છું. સંગ્રહનું સ્વરૂપ કેવું રાખવું તેમ જ દયારામભાઈની ભક્તિનું સ્વરૂપ કેવું છે તે દર્શાવતો શ્રીરામલાલભાઈનો પત્ર અહીં જ મૂકવાનું હું ઉચિત ધારું છું.)

૧ શ્રીનાનાલાલ કવિ: 'નાના નાના રાસ:' ભાગ: ૧.

૨

॥ श्रीकृष्णात्परमं तत्त्वं नास्ति ॥

મુંબાઈ, તા. ૧૦-૧-૪૩.

સ્નેહીશ્રી શ્રીયુત શંકરપ્રસાદભાઈ,

ભક્તકવિવર શ્રીદયારામભાઈનાં શ્રીકૃષ્ણપ્રભુ પ્રત્યેની પ્રેમભક્તિનું વિવિધતાથી નિરૂપણ કરતાં કેટલાંક સુંદર પદો, રાસ, ગરબીઓ, ગરબાઓ વગેરે તેમ જ બને તો વ્રજભાષાનાં પણ થોડાંક પદોની વરણી કરી તેનું સાહિત્યની દૃષ્ટિએ સંશોધન ને સંપાદન કરી એક સારો એવો સંગ્રહ તૈયાર કરો એવી હું તમારી પાસેથી ઇચ્છા રાખું છું. કવિવરના તમે એક સારા અભ્યાસક ને જીવનચરિતકાર છો તેથી આ કાર્ય તમે સારું કરશો એવી મને શ્રદ્ધા છે. એક સ્વર્ગસ્થ બહેનની યાદગીરીમાં આ કાર્ય કરવાનું હોવાથી આપણાં સ્ત્રીજનોને આ સંગ્રહ વાંચવા ને ગાવાનો ગમે એવો થવો જોઈએ. જુદાંજુદાં પુસ્તકોમાં વેરાયલું આ સાહિત્ય મેં વાંચ્યું છે તેમાંથી આ વરણી થાય તે સાથે તેમાંથી છપાઈના ને ભાષાવિષયક દોષો નીકળી જાય એ ખાસ જોશો. બને તો પ્રત્યેક પદ, ગરબી વગેરેનાં રાગરાગિણી તેમ જ તાલ અને ઢાળ પણ આપવાં. કવિના "ભક્તિપોષણ" સ્તવનકાવ્યના ચંદ્રાવળા મને ગમે છે તેમ જ પ્રભુ તરફની અમારી ભક્તિનું તેમાં સરસ દૃષ્ટિબિંદુ હોવાથી તેનો સંગ્રહમાંથી રોજ પાઠ કરી શકાય માટે તેનો પણ સમાવેશ કરશો.

પરમપૂજ્ય આચાર્યશ્રી મહાપ્રભુજી પુષ્ટિમાર્ગના પ્રણેતા શ્રીમદ્-વલ્લભાચાર્ય દૈવી જીવોના ઉદ્ધાર સારુ પ્રગટ થયા હતા. દયારામભાઈ તેવા ઉચ્ચ કોટિના દૈવી જીવ હતા એટલે તેઓશ્રી આચાર્યશ્રીમાં દૃઢ વિશ્વાસ રાખી એમની કૃપાથી શ્રીકૃષ્ણના ગુણાનુવાદ ગાવામાં જ પોતાનું ૭૬ વર્ષો જેટલું દીર્ઘાયુષ્ય વ્યતીત કરી ગોલોકવાસ પામ્યા અને મનુષ્યદેહનો ફેરો સફળ કરી ગયા. એટલું જ નહીં પણ બીજા જીવોના ઉદ્ધાર સારુ એઓશ્રી એવી અલૌકિક છતાં સરલ કૃતિઓ મૂકી ગયા છે કે તેમાં દર્શાવેલા માર્ગે જતાં દરેક જીવ લૌકિક તેમ જ પારલૌકિક શ્રેય ચોક્કસ મેળવી શકે. આવા સંગ્રહો ગુજરાતમાં બને તેટલા થાય એ ઇચ્છવા જેવું છે.

દયારામભાઈ શ્રેષ્ઠ ભક્ત હતા, કવિ હતા, એ કહેવાની જરૂર નથી. જે કવિ શ્રીપૂર્ણપુરુષોત્તમના ગુણાનુવાદ તેમની જ કૃપાથી ગાય તે સહજ જ

શ્રેષ્ઠ હોય. સાહિત્યદષ્ટિએ પણ તેમાં જે જોઈએ તે મળી આવશે એમની વાણીમાં એટલી તો પૂર્ણતા છે કે એમના જ શબ્દોમાં તે સાહિત્ય સરસ રીતે નિરૂપાયલુ હું જોઉં છુ:

"જેનુ જેટલું જે જ્યમ કાજે તે તેને કર હરે"

આમા રસના બધા પ્રકારનો અનુભવ થાય છે, એટલુ જ નહીં, પણ તેમા એક પણ શબ્દનો ફેરફાર મંત્રની માફક થઈ શકતો નથી

વળી, દયારામભાઈની કૃતિઓની વિશેષતા એ છે કે તેમની વાણીથી શ્રીકૃષ્ણરટણ અને શરણમાં જ માનવદેહનુ સાર્થક્ય છે એવો દઢ નિશ્ચય એ જરૂર પેદા કરે છે [2]

દયારામભાઈએ સમર્પણ ઉપર દરેક જગાએ મુખ્યત્વે કરીને ભાર મૂક્યો છે દરેક હિંદુને સમજાવવાની જરૂર નથી કે મનુષ્યદેહ મળે છે તેનુ મોટુ ધ્યેય તો પ્રભુપ્રાપ્તિ છે. સમર્પણ વગર પ્રભુપ્રાપ્તિ થતી નથી સમર્પણ જ્યાસુધી થાય નહીં ત્યાસુધી અહંકાર રહેવાનો અહંકારનો નાશ થાય ત્યારે જ પ્રભુપ્રાપ્તિના માર્ગ ઉપર જવાય [3] વળી,

"The Divine gives Itself to those who give themselves without reserve and in all their parts to the Divine"[4]

સમર્પણ વગરનાં કાર્યો બંધનકર્તા હોય છે અને દ્વંદ્વની પરંપરા ચાલુ જ રાખ્યા કરે છે

સમર્પણથી અહંકારનો—હુંભાવ, મુભાવનો—નાશ થાય ત્યારે જ પ્રભુપ્રાપ્તિ થાય તેટલા સારુ દયારામભાઈએ શ્રીકૃષ્ણસમર્પણની આવશ્યકતા સચોટ રીતે જણાવી છે

દીનતા એ સમર્પણનુ અંગ છે શ્રીદયારામભાઈ દીનતાની મૂર્તિ હતા તેમણે પોતાની જાતને એમની કૃતિઓમા ઘણી વખત 'દયો' તરીકે સંબોધી

---

૨ જુઓ "સ્નેહ કરાવે શ્રીકૃષ્ણશું તેને કહીએ સાચા સંત"

૩ જુઓ "ચાર વેદ, ષટશાસ્ત્રનો વારંવાર કર્યો રે વિચાર,
ઉપનિષદના અર્થનો શોધતા નીકળ્યો એ સાર—
– નીકળ્યો સાર શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ, સત્સંગમાં કરવી આસક્તિ
શ્રીપુરુષોત્તમને યુગલચરણે સર્વ સમર્પીને રહેવુ શરણે"
—ભક્તિપોષણ

૪ શ્રીઅરવિંદ ઘોષ

છે. આપણને એવો ભાવ થાય છે કે શ્રીકૃષ્ણ પોતે તેમને 'દયો' કહી જાણે બોલાવતા ન હોય!—જેમ આચાર્યશ્રી દામોદરદાસને 'દમલો' કહીને બોલાવતા હતા તેમ. કવિશ્રી કહે છે:

"કરવા પ્રસન્ન ચાહે કૃષ્ણને તો અભિમાન અળગુ નાંખ,
શીઘ્ર દયા કેશવતણી ઇચ્છે તો દીનતા રાખ—
—રાખ દીનતા એક જ રીતે, કરવા કૃપા મન થાશે હરિને,
ખોતેર કોટિએ ના સર્યું કામ, દીનતા એક બંધાયા દામ.
સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ!"[૫]

પ્રેમલક્ષણા ભક્તિની ખૂબી એ છે કે તે શુષ્ક નથી પણ પ્રભુ-પ્રાકટ્ય કરાવે છે:[૬]

પુષ્ટિમાર્ગ એટલે ભગવત્કૃપાનો માર્ગ. શ્રીઅરવિંદબાબુ પણ કહે છે કે "ભગવત્કૃપા ઊતરી આવે એટલું માત્ર જરૂરી નથી પણ એ તો એક મુખ્ય મુદ્દો છે."[૭] શ્રીદયારામભાઈએ લખ્યું છે કે શ્રીભગવત્કૃપા સ્વતંત્ર છે એટલે સાધનથી મળતી નથી. સાધનની અપૂર્ણતા સંબંધમાં અને કૃપાની પૂર્ણતા સંબંધમાં ગોલોકવાસી નવલકથાકાર શ્રીમોતીલાલ સત્રાવાળાએ એક સુંદર પદ રચ્યું છે.[૮]

---

૫ ભક્તિપોષણ.

૬ જુઓ "પ્રગટ મળ્યે સુખ થાય, શ્રીગિરિધર પ્રગટ મળ્યે સુખ થાય,
અંતર્યામી અખિલમાં છે તેથી કહો, કોનું દુઃખ જાય?"
— પદ : ૪૨ : પૃષ્ઠ ૧૬૫

૭ "The descent of Divine Grace is not only nesessary but is the chief factor."

૮ કૃષ્ણની કૃપા થકી ઊગરે, નીકર આ ભવભવ ભટકી મરે. કૃષ્ણની.
સાધનબાધન હરિની માયા, માયા બંધન કરે,
જે સાધનનું જોર કરે તે ઝટ પટકાઈ પડે! કૃષ્ણની.
અગણિત કોટિ બ્રહ્માંડોમાં છત્ર જેને શિર ફરે,
પૂર્ણાનંદ ને પૂર્ણકામ તે સાધનથી કયમ વરે? કૃષ્ણની.
જ્ઞાની ભોગી ત્યાગી તપસી નિજ બળ બહુ આદરે
પંક વિષે જ્યમ પડેલ્ જન કોઈ મથીમથી અંદર ગડે. કૃષ્ણની.
દુરારાધ્ય એ ઈશ્વર કહાવે, ભાવભક્તિએ મળે,
સુલભ સેવા, સમરણ મોતી! એ નિશ્ચે દિલ ઠરે. કૃષ્ણની.

લૌકિક આચરણ સંબંધી શ્રીદયારામભાઈએ ઠેરઠેર જે નિર્દેશો 'ભક્તિપોષણ'માં કર્યા છે તે ઘણા જ સચોટ છે. જુઓ

"સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા, આણુવો નહિ કોઈનો દોષ,
વશ કરવી ઈંદ્રિય સહુ, યથેચ્છા લાભ સંતોષ,
સંતોષ ધરી વદવી સત્ય વાણી, દૃઢ આશ્રય પ્રભુ દીનતા આણી,
દુષ્ટ સંગથી રહેવું દૂર, વસવું સદા હરિજન હજુર સેવો.

વળી,

"હરિ વ્યાપક લહી સર્વમાં નવ આણુવો કોઈનો દોષ,
મનકર્મવચને જેમ બને તેમ કરવો સર્વનો સંતોષ."

વળી,

"ત્યાં ત્યમ મન પ્રભુમાં નિત્ય દેવું, સંસારમાં સાક્ષીવત રહેવું,
જગત જાણે છે એ છે જંજાળી, રાખ હૃદે ત્રિકમશું તાળી." સેવો.

વળી, જુઓ તેમનું પદ "તાદશી જન–" પૃ૮ ૧૬૮.

વળી, જુઓ "કહેણી તેવી રહેણી ન મળે–કર્યા લખ્યુ ? એમ કહેની"

બાહ્યવેશની જરૂર છે પણ તે સાચા મનથી કરેલો હોવો જોઈએ. હમણાંની કહેવાતી સુધરેલી પ્રજામાં આપણે V અને સ્વસ્તિકનાં ચિહ્નોનો પ્રચાર જોઈએ છીએ. બાહ્યવેશથી દૃઢતા અને પવિત્રતા આવે છે. દરેક લૌકિક કાર્યની મહત્તા શ્રીદયારામભાઈએ ઓછી આંકી નથી; કારણ દરેક કાર્ય શ્રીકૃષ્ણને જ અર્પણ કરીને કરવાનું હોય તો તે કાર્ય શુદ્ધ અને સૌથી સારું હોય તે જ ગ્રહણ થાય સમર્પણની ખરી ખૂબી આમાં સમાયલી છે અને તે લૌકિક કાર્યમાં પણ શુદ્ધતા અને શ્રેષ્ઠતા લાવે છે. આત્મ-સમર્પણ કર્યા પછી દરેક કાર્ય નિષ્કામ હોય છે અને ભક્તિ પણ નિષ્કામ હોય છે. આત્મસમર્પણ થયા પછી કામનિષ્કામનો સવાલ જ ઊભો થતો નથી. શ્રીઅરવિંદ સચોટ રીતે કહે છે.—

"The path of surrender is safe and sure; it is in the words of Ramkrishna the path of the baby cat and not the path of the baby monkey."

"True surrender enlarges you; it increases your capacity; it gives you a greater measure in

quality and quantity which you could not have had by yourself."

"By true surrender you lose nothing but your own limitations and deformations—it gives vastness and luminous clearness.

True surrender begins with the relinquishment of desires; desire is the most abscure movement of lower nature; desire keeps you chained to your weakness and ignorance."

દયારામભાઈ કહે છે કે મોટાંમોટાં પુસ્તકો માત્ર વાંચવાથી શ્રીભગવાનપ્રાપ્તિ થતી નથી : જુઓ " હાલાં ધોયાં ફૂટતાં ખૂટયું દીપક તેલ. "

પણ શ્રીકૃષ્ણની જ અનન્ય ભાવથી આત્મસમર્પણ કરી દઢ વિશ્વાસ રાખી ભક્તિ કરવાથી જ એની પાસે જવાય છે. તેમણે માયા કેવી છે તે વિષે લખ્યું છેઃ—

" આપ વિના એના સહુ ચેલા, તે કોને કહું ? દુઃખ ફેરો,
દાસી તમારી જાય મેરો ત્યાં, પાછી ફરી જ્યારે તેડો."

તેમનાં પદો સરળ અને સચોટ છે. વાંચનાર શ્રદ્ધાપૂર્વક તેનું રટણ કરશે તો તેને ખ્યાલ આવશે કે શ્રીકૃષ્ણભક્તિ જ સત્ય છે અને શ્રીકૃષ્ણભક્તિ એ જ ભગવત્કૃપા.

. લિ૰ રામલાલ માણેકલાલ સુરતીના પ્રણામ.

૩

સંગ્રહનું સંશોધનસંપાદન

નરસિંહયુગથી માંડી દયારામયુગ સુધીના આપણા પ્રાચીન શિષ્ટ સાહિત્યમાંથી ઘણો જ થોડો ભાગ યથાર્થ રીતે સંશોધાઈ સંપાદિત થયો છે. આથી આપણા આ સાહિત્યનાં પ્રમાણભૂત પ્રકાશનોથી ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્યના 'એમ.એ.' સુધીના વિદ્યાર્થીઓને તેમ જ ગુજરાતના સંસ્કારી સ્ત્રીપુરુષવર્ગને ઘણે અંશે સોસવું પડે છે. આપણી જૂજ શિષ્ટ સાહિત્યસંસ્થાઓએ આ કાર્ય ઊપાડેલું છે. પણ તેનો વેગ બહુ જ હળવો છે. આપણી યુનિવર્સિટીજેવી સંસ્થા આ કાર્ય હજી કેમ ઊપાડી લેતી

નથી ? એ માટે યુનિવર્સિટીમાં ગુજરાતીઓનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવના મુરબ્બીશ્રી દીવાનબહાદુર કૃષ્ણલાલભાઈ ઝવેરી પ્રમુખાદિની ઉદાસીનતાને આપણે ચલાવી લેવી પડે છે એ આપણું દુર્ભાગ્ય છે. વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત જેને આપણે સુશિક્ષિતવર્ગ ગણીએ છીએ તેવાં સ્ત્રીપુરુષો પણ હવે ગુજરાતમાં બહુ જ (પારસી કોમ જેટલા જ લગભગ સો ટકામાં) અક્ષરતા ધરાવતાં સાબિત થયાં છે.[૯] વડોદરા સરકારનાં ગામડાંના ગુજરાતીઓ તેમ જ સર્વ આગળ પડતાં બ્રિટિશ ગામડાંમાં અક્ષરતા ધરાવતી ગુજરાતી જનસંખ્યા સારા પ્રમાણમાં બહુ સંખ્યામાં છે એટલે ઉપરનો ઉલ્લેખ માત્ર મુંબાઈશહેરમાં વસતા ગુજરાતીઓને માટે નથી એ સમજી શકાય એમ છે. આપણા પુનરુદ્ધારનાં અનેક સાધનો જેવું આપણા સાહિત્યનું આવું આવું પ્રકાશન હાથમાં ન લેવાય એ આપણાં ગુજરાતી સંસ્કાર ને સંસ્કૃતિના એક અપરાધ જેવું નથી ?

દયારામભાઈની ગરબીઓનું સાહિત્ય ગુજરાતમાં અમર રહ્યું છે. આપણા આદ્ય નવીન સાહિત્યવીર નર્મદે માટે જ એ કાર્ય વહેલાં હાથમાં લીધું (ઈ. સ. ૧૮૬૦ માં). પછી શીલાછાપમાં દયારામકૃત કવિતા પુસ્તક પહેલું (૧૮૬૫ માં) બહાર પડયું.

(પછી મુંબાઈના સાહિત્યોદ્ધારક ગુજરાતી મુદ્રણાલયે તેનાં આઠ કાવ્યદોહનોદ્વારા તેમ જ છૂટક (ઈ. સ. ૧૮૮૫ થી), અને વડોદરારાજ્યની પ્રાચીન કાવ્યમાળા પ્રકાશનસમિતિએ તેની પુસ્તકમાળા અને ત્રૈમાસિકોદ્વારા (૧૮૮૬–૧૮૯૭ સુધીમાં) પ્રસિદ્ધ કર્યું. આ પછી વૈષ્ણવજગત તરફથી મારા પ્રકાશકમિત્ર રા. નારાયણદાસ ડભોઈવાળાએ દયારામશિષ્યોના વંશજો મારફત 'દયારામકાવ્યમણિમાલા'નાં પાંચેક પુસ્તકો (૧૯૧૪ થી ૧૯૨૯) પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે. આપણા વધેલા અક્ષરતાના પ્રમાણને જોઇને તેમ જ વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસની દૃષ્ટિએ નવીન સંશોધનદૃષ્ટિથી આ પુસ્તકોના પુનઃસંશોધનની જરૂર છે.)

(આ સંગ્રહના સંશોધનસંપાદન માટે મારી આગળની નીચેની પ્રસિદ્ધિઓને નીચેની મેં સંજ્ઞાઓ આપી છે :)

---

[૯] જુઓ Journal of the Gujarat Research Society Vol, V: No. 1: January 1943માં પ્રસિદ્ધ થયેલ ગુજરાતી કુટુંબોની આર્થિક અને આહારવિષયક તપાસનો અહેવાલ.

ક: દયારામકૃત કવિતા: પુસ્તક પહેલું: પ્રસિદ્ધિવર્ષ ૧૮૬૫: પ્રકાશક: બાપાલાલ મોતીલાલ (ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઇટીની આરીસમાં). પ્રકાશક નોંધે છે કે એમણે એ કેટલાક ગામોથી લખાઈ આવેલાં પુસ્તકો ઉપરથી કવિ રણછોડલાલ ગલુરામ પાસે શુદ્ધ કરાવીને છપાવ્યું છે. કેટલેક અંશે વિશ્વાસપાત્ર આ શીલાછાપના પ્રકાશનની લાક્ષણિકતા એ છે કે એમાં એકસરખા આવતા ઢાળોનાં જૂથમાં કેટલાંક પદ ને ગરબીઓ આપવામાં આવ્યાં છે.

ખ: નર્મદસંપાદિત દયારામકૃત કાવ્યસંગ્રહ: ગ્રંથ: પહેલો: આવૃત્તિ ચોથી: પ્રકાશક: ગુજરાતી પ્રેસના માલીક (૧૯૦૯). મારી તેમ જ મારા મિત્ર અધ્યાપક ભાનુશંકર વ્યાસની અંગત નકલોમાં અમે કરેલા સંદિગ્ધ સ્થળોના સુધારાને મેં લક્ષમાં રાખ્યા છે.

ગ: શ્રીનારાયણદાસપ્રકાશિત દયારામકૃત કાવ્યમણિમાલા: ભાગ: ૫:

ઘ: શ્રીયુત જીવનલાલ છગનલાલ જોષી—દયારામભાઈના શિષ્યોના વંશજ. મેં એમની પાસે એમની માલીકીની કોઈ પ્રમાણભૂત લખેલી હાથપ્રત અથવા બીજી કોઈ છાપેલી છતાં એમણે સુધારેલી હોય તેવી નકલ માટે વિનતી કરી તેમ જ એમને વીનવ્યું કે પરંપરાથી ગરબી, ગરબાઓ, પદો, વગેરેનાં રાગ, રાગિણી, તાલ, ઢાળ હોય તો તે મોકલવા કૃપા કરો. એમના તરફથી કેટલાંક ગરબીઓ, ગરબા, પદો વગેરેના ઢાળ આવ્યા. 'મુજને અડશો મા' અને 'સામું જો' એ બે ગરબીના (આ સંગ્રહના સંખ્યાંક ૯ અને ૧૨ ના) પાઠાંતર પત્રમાં લેખિત આવ્યા.

આટલી સાધનસામગ્રી ઉપરથી પાઠ નક્કી કરી મેં આ સંગ્રહ તારવીને સંશોધ્યો છે. હજી પણ ઇચ્છવા જેવું છે કે પરંપરાથી લખાયેલી અથવા છપાયલી—બધી યે અશુદ્ધિઓ દૂર કરી શકાય તે માટે વધારે જૂની લખાયલી—હોય તેવી આધારભૂત હાથપ્રતો મળે તો પાઠાંતરો નોંધી લેવાય.

સંગ્રહમાં વિશ્વમહાયુદ્ધની કાગળની મહામોંઘવારીના સંકોચને લીધે રાસ, ગરબી, ગરબા, પદો, વગેરે ૧૩૧+૬૭+૧૨= કુલ ૨૧૦ જ માત્ર લઈ શકાયાં છે. બાર વ્રજભાષાનાં પદ લીધાં છે. વચમાં દયારામભાઈની કૃષ્ણ-ભક્તિનું દૃષ્ટિબિન્દુ રજુ કરતું 'ભક્તિપોષણ'કાવ્ય જરા લાંબું છે છતાં મૂકવામાં આવ્યું છે.

દયારામભાઈનાં કુલ રાસ, ગરબી અને ગરબા મળી આશરે ૧૫૦ ની સંખ્યા સુધી જતાં જણાય છે. આમાંથી જૂજ જ સંખ્યાનાં એક જ ભાવવાળાં આશરે દશેક ગરબાગરબી મેં નથી લીધાં.

નવીન શીર્ષકો

સંગ્રહનાં ગીતો અને પદોને મેં નવાં શીર્ષકો આપ્યાં છે. આ નવીન સાહસ માટે દયારામભાઈના રસસાહિત્યમાં વિષયવાર તેમ જ ભાવદર્શન સંબંધે કેટલું બધું સરસ વૈવિધ્ય છે એ જણાશે તો એ સાહસ માટે મારા સાહિત્યરસિક બંધુઓ મને ક્ષમા આપશે.

૪

'પદ' સંજ્ઞા કોને અપાય?

નરસિંહ મહેતા પહેલાંથી આપણા પદ્યસાહિત્યની એક પારિભાષિક સંજ્ઞા તરીકે આ શબ્દ નિયોજવામાં તેમ વપરાશમાં આવ્યો છે. આપણાં સંસ્કૃત પદ, અષ્ટપદી વગેરે પ્રણાલિકાને બાજુએ રાખીએ તો યે આપણા પ્રાચીન સાહિત્યના સર્જનકાલથી આ સંજ્ઞા વપરાતી આવતી હોય એમ જણાય છે. નરસિંહ મહેતાનાં 'પદો,' 'હારનાં પદો,' 'સુદામાચરિત્રનાં પદો,' 'રાસ સાહસ્રીનાં પદો' એથી આપણને સૂચિત થાય છે કે 'પદ' એ ઊર્મિકાવ્યનું એક નાનું સળંગ એકમ છે—ગીત—છે. એવાં જ 'પદો'ની ગૂંથણી કરી મહેતાજીએ એમની 'હારમાલા' ગૂંથી, 'હુંડી' લખી, 'સુદામાચરિત્ર'નું નાનુ આખ્યાન બાંધ્યું. બાદ ભાલણ અને એના યુગના કવિઓ, ભટ્ટ પ્રેમાનંદ અને એના યુગના કવિઓ, શામળયુગના અને છેક દયારામયુગના કવિઓ અને દલપતનર્મદથી માંડી છેક ગોવર્ધનરામયુગ સુધીના કવિઓ—પણ કાવ્યના એક સુસંબદ્ધ સળંગ ખંડ—કડવાં—કડુખલા—કટકા—ગીત—ઊર્મિગીત માટે આ સામાન્ય સંજ્ઞા વાપરતા આવ્યા છે. સાહિત્યના પદ્યવિભાગને ગદ્યવિભાગથી જુદો અને રેખાંકિત કરવા તેના એક એકમને 'પદ' સંજ્ઞા આમ મળી સંભવે છે. બોલાતા જ સાહિત્યને સંગીતાંકિત કરી જુદા સ્વરૂપમાં મૂકવામાં આવ્યું ત્યારથી 'પદ' સંજ્ઞાનું સર્જન કરવામાં આવ્યું લાગે છે. 'પદ'ને ગીત, રાસ, ગરબી, ઊર્મિગીત એ સંજ્ઞા ક્યારે અને શા માટે આપવામાં આવી એ આપણા પદ્યબંધનો એક રસિક ઇતિહાસ છે અને તે આપણા સંગીતરસિક સાહિત્યકારોએ ને વિવેચકોએ ચર્ચવા જેવો છે. આપણાં પ્રત્યેક

માત્રાત્મક છંદ, અત્યેક અક્ષરાત્મક વૃત્ત, રૂપાત્મક કે તાલાત્મક ગીત એ પ્રધાનતાએ કે અંશતઃ સંગીતાત્મક છે. આ વૃત્તનાં, છંદનાં પદો, ગીતો બધાં સંગીતદ્વારા પદ્ધતિપૂર્વક ગાઈ શકાય?

આ સંબંધમાં આપણા ગુજરાતના અદ્વિતીય સંગીતકાર પંડિતશ્રી ૐકારનાથજી કહે છે:

"મને લાગે છે કે માલિની કે શાલિની, વસંતતિલકા કે વંશસ્થ મંદાક્રાન્તા કે સ્રગ્ધરા, પૃથ્વી કે શિખરિણી એ બધાં વૃત્તોનો સીધો સંબંધ હ્રસ્વદીર્ઘ વર્ણસાથે જોડાયલો છે. કોઈ પણ વર્ણવૃત્તને કે માત્રિક છંદને એને અનુકૂળ એવી સ્વરાવલિમાં ગાવામાં બાધ નથી. વર્ણ અને માત્રાનો સ્વર સાથે યા રાગ સાથે વિઘાતક સંબંધ નથી. 'નનમયય' બનાવી માલિનીમંજ ગાવો એ નિયમ પ્રમાણે બે નગણ, એક મગણ અને બે યગણથી તૈયાર થયેલી માલિનીને એને અનુકૂળ એવા રાગમાં કે રાગિણીમાં નિઃસંકોચપણે ગાઈ શકાય એમાં સંકોચ નથી. એટલું જ નહીં, કોઈ પણ વૃત્ત કે છંદ રાગ કે રાગિણીમાં અવશ્યમેવ ગાઈ શકાય એમાં જરા યે સંકોચ નથી."[૧૦]

'પદ'માં સંગીતનાં આ અનિવાર્ય તત્ત્વો ને નિયમો સચવાયલાં હોઈને તે એક ગીતપ્રકાર છે. એને ખીલવીખીલવીને આપણા જૂના પદ્યસાહિત્યકારોએ સુંદર, સરસ ને સ્વરૂપમય એકમ બનાવ્યું છે. આપણે એને જુદેજુદે મતે કે શબ્દાન્તરે ગેયકાવ્ય, સંગીતકલ્પ કાવ્ય, સંગીતકાવ્ય, ઊર્મિગીત, લિરિક (Lyric) એવાંએવાં વિવિધ નામો આપતા આવ્યા છીએ.

વળી ઊર્મિગીત વિષે વિચારીએ. એનાં લક્ષણ વિષે શ્રીકનૈયાલાલ મુનશી કહે છે:

"ઊર્મિગીત એટલે એક અંગ્રેજી વિવેચક[૧૧] કહે છે તેમ એક અપૂર્વ શબ્દોની અપૂર્વ વ્યવસ્થા."

"અનુભવની પણ માનવહૃદયમાં ભાવના છે. કેટલાક અનુભવો એ ભાવનાને રુચે છે, કેટલાક એને અકારા થઈ પડે છે. જ્યારે અનુભવ તીવ્ર થાય, સર્વગ્રાહી થાય, અને જ્યારે એથી વધારે સરસ

૧૦ જુઓ 'એમનું સાહિત્ય અને સંગીત': પૃષ્ઠ ૯.
૧૧ કૉલેરિજ.

અનુભવ અકલ્પ્ય થઈ પડે ત્યારે એ ભાવના સંતોષાય છે. જ્યારે અનુભવમાં આમ અપૂર્વતાનાં દર્શન થાય ત્યારે જ આનંદ ઉદ્ભવે છે. ત્યારે ઊર્મિ પ્રગટે છે તેમાં સરસતા દેખાય છે. આવો એક અનુભવ શબ્દોદ્વારા એવી રીતે વ્યક્ત કરવામાં આવે છે કે તેના શ્રવણથી અસલ અનુભવમાં રહેલાં અપૂર્વતા, આનંદ ને સરસતા અનુભવાય ત્યારે અપૂર્વ રચના થઈ કહી શકાય, ત્યારે ખરું ઊર્મિગીત સાંપડે.

ઊર્મિગીતનું મૂલ ગમે તે એક ભાવનો વિશુદ્ધ ને તીવ્ર અનુભવ છે. અનુભવપરંપરામાં–અને અવલોકન, વિચાર કે ઉડ્ડયનથી મિશ્રિત અનુભવમાંથી તીવ્રતા ને સરલતા ચાલી જાય છે એવા મિશ્ર અનુભવને પરિણામે બીજા ગમે તે પ્રકારનું કાવ્ય પ્રગટે પણ ખરું ઊર્મિગીત પ્રગટતું નથી.

ગુજરાતમાં ગરબી એ ઊર્મિગીતનું સુંદરમાં સુંદર સ્વરૂપ છે. એમાં ઊર્મિગીત માટે જોઈતાં બધાં લક્ષણો છે. નાની ગરબીમાં એક વિશુદ્ધ અનુભવનું સરલ કથન સહેલાઈથી થઈ શકે."[૧૨]

એક પદ આમ તેની ઔચિત્યપુરઃસર રચાયલી અને સરસ લલિતકોમળ શબ્દરચનાથી, નાદબ્રહ્મની સ્વરાંકિત લયબદ્ધ ગેયતાથી અને કાવ્યાત્માના પોતાના તીવ્ર સંવેદનમય અનુભવથી આલેખાઈ એક ટૂંકું સફળ સંપૂર્ણ સરસ ગીત બને છે. (એક–પદ–ગીત–લો, એને કોઈ નિયમબદ્ધ લયની અનુકૂળ સ્વરાવલિથી ભાવદર્શનપૂર્વક ગાઓ, એને અનુકૂલ વિવિધ પ્રકારના વાદ્યના વાદન સાથે તાલબદ્ધ કરી મેળવો અને અભિનયયુક્ત નર્તન સાથે સંવાદિત કરો અને એ સંગીત બનશે.)

આવા ગીતનાં મુખ્યમુખ્ય ૭ લક્ષણો આપણા રસિક પ્રાચીનોએ પણ નિરૂપ્યાં છે:

"ગીતમાં સુસ્વર હોય, તેમાંથી સુરસતા ઉત્પન્ન થાય, તે મધુર હોય, તેના અક્ષરો મધુર હોય, તેમાં વિવિધ અલંકાર (તાનપલટા) હોય અને તે તાલબદ્ધ હોય એવાં ૭ સરસ લક્ષણો એમાં હોય."[૧૩]

---

૧૨ જુઓ કનૈયાલાલ મુનશી: દયારામ: ગુજરાતનો પ્રણયકવિ: નડીઆદની નવમી ગુજરાતી સાહિત્યપરિષદનો નિબંધવિભાગ (૧૯૨૮).

૧૩ જુઓ. "सुस्वरं सुरसं चैव मधुरं मधुराक्षरम् ।
सालङ्कारं प्रमाणं च षड्विधं गीतलक्षणम् ॥"

રસિક અંગ્રેજ વિવેચકોએ પણ ગીતનાં આ પ્રકારનાં આવાં જ લક્ષણો બાંધ્યાં છે. વીણાના સંવાદિત સ્વરલય સાથે ગવાતા એ ગીતને તેઓ લિરિક—ગીત—ઊર્મિગીત કહી એનાં નીચેનાં લક્ષણ બાંધે છે:—

૧ જે સંગીતવાદ્ય સાથે ગવાવાની ક્ષમતા ધરાવતું હોય,

૨ જે કવિના પોતાના ભાવ, વિચાર યા સંવેદનનું દર્શન કરાવતું હોય, અથવા કોઈ દશ્યની, કાર્યની અથવા પાત્રની કવિના પોતાના મનની વાણીથી રચ્યું હોય,

૩ જે એકંદરે ટૂંકું હોય, અથવા એક જ ભાવ અથવા સંવેદન અથવા લાગણીનું દર્શન કરાવતું એકમ હોય,

૪ જે એકધ્યાનાત્મક હોય, તીવ્ર હોય, સંવેદનયુક્ત હોય, તેના પારદર્શક નિર્મળ સ્વરૂપમાં હોય અને સ્વયંસ્ફુરિત ભાવ કે લાગણીનો ધોધબંધ ઊભરાતો આવિર્ભાવ હોય.

આમ 'પદ' એ સંજ્ઞા ગીત માટે—સંગીતના, રાસના અને ગરબીના એકમને માટે—આપણા જૂના કવિઓએ જે દષ્ટિથી યોજી હોય તે દષ્ટિ પણ ખ્યાલમાં રાખી આપણા હાલના પદ્યકારોએ સ્વીકારવા કે વાપરવા જેવી છે. ધીરાનાં પદો માટે, પાછળથી કોણ જાણે ક્યારે આપણામાંનાએ 'કાફી' સંજ્ઞા વાપરવા લાગ્યા તે આપણે બરાબર જાણતા નથી—નર્મદે પણ 'પદ' સંજ્ઞાનો પ્રયોગ પોતે એક પદ યોજીને કરેલો નોંધ્યો છે. અને હમણાંના આપણા કડક છતાં અતિરસિક વિવેચક શ્રીબલવંતરાય ઠાકોર પણ રસિકતાપૂર્વક વાપરવા લાગ્યા છે.[૧૪]

'પદ' સંજ્ઞા હેઠળનાં 'ગરબી' તરીકે ગાઈ શકાય છે એવાં ઘણાંએક પદો આ સંગ્રહમાં માલમ પડે છે. ગીતને પદ કહેવાય?

'પદ' સંબંધક આટલી પ્રાસ્તાવિક ચર્ચા રજુ કરી દયારામભાઈની જીવનયાત્રાની અને તેમના સાહિત્યમંદિર ઉપર દૃષ્ટિ નાંખી લઈએ.

---

૧૪ જુઓ એમની 'કવિતાસમૃદ્ધિ': બીજી આવૃત્તિ: ૧૯૩૯નાં પદો:—

૧ પદ: 'કવિમાં તકરાર' (મનુ દવે).
૨ ,, 'કવિને' (ભાનુશંકર વ્યાસ).
૩ ,, 'નવાં નવાણુ' (ઉમાશંકર જોષી).
૪ ,, 'અરૂપિણી' (સુંદરમ્).
૫ ,, 'વત્સલનાં નયનો' (કાન્ત) વગેરે, વગેરે.

૫

દયારામભાઈ: જીવનરૂપરેખા

(વિ. સં. ૧૮૩૩ થી ૧૯૦૯ : ઈ. સ. ૧૭૭૭ થી ૧૮૫૨)

"આ સૂકવણાંમાં એક જ વેલી નવપલ્લવ રહી નયનને અને હૃદયને ઠારે છે. તે નર્મદાને તટે ઉદ્દભવી છતાં અન્ય દેશકાલનું પાણી પી ફૂલીફાલી જણાય છે. નરસિંહ, ભાલણ ને પ્રેમાનંદનો ઘટ્ટ પરિચય દયારામભાઈની વાણીમાં જોઈએ છીએ. પણ એ ફક્ત કવિ કોઈનો દેવાદાર રહ્યો નથી. મહેતાને નામે નવાં પદ જોડીને, ભાલણની 'દશમસ્કંધ'નો પોતાની વાણીમાં ઉદ્ધાર કરીને અને પ્રેમાનંદના 'ઓખાહરણ'માં ભારોભાર ઉમેરો કરીને દયારામે બ્રહ્મીઋણ વાળી દીધું જણાય છે." ૧૫

આપણા ગુજરાતના પ્રાચીન કવિઓના છેલ્લા છતાં સમર્થ પ્રતિનિધિ દયારામભાઈ જ્ઞાતિએ સાઠોદરા નાગરગૃહસ્થ હતા. એમના પિતાનું નામ પ્રભુરામ આણંદરામ ભટ્ટ અને માતાનું નામ મહાલક્ષ્મી અથવા રાજકુંવરબાઈ. એમનું વતન ચાંદોદ હતું અને જન્મ એમના મોસાળ ડભોઈમાં વિ. સં. ૧૮૩૩ના ભાદ્રપદ શુક્લપક્ષ એકાદશી ઉપરાંત દ્વાદશી (વામનજયંતી) ને શનિવારે થયો હતો. એમને ગંગાબાઈ નામે એક નાની બહેન હતી તે બાળવયમાં ગુજરી ગઈ હતી. બાળકદયારામ એનાં ભક્તિપ્રિય માતાપિતાનો એક ને એક લાડકો પુત્ર હતો. વિવિધ સૃષ્ટિસૌંદર્યોથી ભરપૂર ગુજરાતની મહાનદી નર્મદાને કાંઠે આવેલા ચાંદોદ-તીર્થે કવિના બાલહૃદય ઉપર ભારે અસર કરી હતી. છેક નાનપણથી જ એને ભક્તિના ઊંડા સંસ્કારો એની માતા તરફથી ધાવણમાં મળ્યા હતા. આઠ વર્ષની ઉમ્મરે એને યજ્ઞોપવીત ધારણ કરાવવામાં આવ્યું હતું. આ જ પ્રસંગે એક ગંગા નામની કન્યા સાથે એનું વાગ્દાન થયું હતું. પણ તે બાળા થોડા જ વખતમાં મરણ પામી હતી. પ્રભુરામ ભટ્ટને પોતાના પુત્રને કાશી ભણવા મોકલવાની ઇચ્છા હતી. પણ માતાપિતા વડોદરા સુધી પણ નજર બહાર કાઢવા તૈયાર નહોતાં. સં. ૧૮૪૩ માં પ્રભુરામ ગુજરી ગયા. બે વર્ષ બાદ સં. ૧૮૪૫ માં એની માતાનો પણ સ્વર્ગવાસ થયો. માતપિતા વગરના

૧૫ જુઓ કેશવલાલ ધ્રુવ : બીજી ગુજરાતી સાહિત્યપરિષદના પ્રમુખ-સ્થેથી ૧૯૦૭.

દયારામની નિરાધાર દશામાં સગાંવ્હાલાં એની સંભાળ રાખતાં. ચાંદોદમાં એના કાકાની દીકરી ધનગૌરીએ એની સંભાળ રાખી હતી. પણ તે બાઈ પણ ગુજરી ગઈ. તે પછી એમના મોસાળ ડભોઈમાં જ એ કાયમના છેવટ સુધી રહ્યા હતા.

વડીલોની છત્રછાયા ચાલી ગયા પછી દયારામ મનસ્વી બની યથેચ્છ રીતે ફરતા ને દેવદર્શને જઈ લોકભજનસંગીતમાં ભળતા. ડાકોરના પ્રસિદ્ધ ઈચ્છારામ ભટ્ટજીની એના ઉપર આ વખતે એક કુદરતી કૃપા થઈ. દયારામના ખરાબે ને તોફાને ચડેલા જીવનનાવને વાળીને યોગ્ય વહેણમાં મૂકનારા આ ભટ્ટજી હતા. એમને દયારામ ભક્તિપૂર્વક યાદ કરે છે :

"તું વળાવો, તું નીઝામો, વૈદ્ય તું, માબાપ!
આ દીનને દયા કરી ટાળો ત્રણે તાપ"[૧૬].

ભટ્ટજીએ એમને ઉપદેશ આપી યાત્રા કરી આવવા ને આજીવનાંત ભક્તજીવન ગાળવાનો ઉપદેશ કર્યો. આ પછી દયારામ વખતોવખત ડાકોર જતા ને ત્યાંના દ્વારકાધીશની એમનાં પ્રસિદ્ધ પદોમાં અંકાયલી ભક્તિ કરતા. આ પહેલાં પણ કવિતા કરવાનું કાર્ય કેટલાંક સ્તુતિનાં પદોથી એમણે ક્યારનું યે આરંભી દીધું હતું.

સં. ૧૮૪૭ માં એમણે પોતાના કુલક્રમાગત વૈષ્ણવ સંપ્રદાયાનુસાર બ્રહ્મસંબંધ બાંધી કૃષ્ણને સર્વાત્મનિવેદન કર્યું. સં. ૧૮૫૩ માં વડોદરાથી એક સંઘ નીકળતો હતો તેમાં મામાની ના હોવા છતાં એ જોડાયા. એમણે સં. ૧૮૫૮માં મનમરજાદ ને સં. ૧૮૬૧ માં પાકી મરજાદ લીધી. ૧૮૬૫ માં એ યાત્રાએથી પાછા આવ્યા ને ૧૮૬૬ થી સ્થાયી મુકામ કરી ડભોઈમાં રહેવા લાગ્યા. સં. ૧૮૮૭–૮૮માં શ્રીનાથજીની એ છેલ્લી ઝાખી કરી આવ્યા. ૧૮૯૮ માં એમને ભારે મંદવાડ આવ્યો હતો. આ વખતે એમણે એમનું મૃત્યુપત્ર કર્યું હતું. સં. ૧૯૦૯ માં શ્રીકૃષ્ણના આ એકનિષ્ઠ અને લોકપ્રિય ભક્તકવિએ કૃષ્ણપ્રાપ્તિ કરી.

દયારામભાઈએ કુલ ત્રણવાર ભારતયાત્રા કરી છે. આ યાત્રાના અનુભવોએ આપણા ભરતખંડનાં સ્થલસ્થલનાં પ્રકૃતિદર્શનોનો કવિને અપાર લાભ કર્યો છે. મનથી સ્વતંત્ર મિજાજના કવિ એમનાં વૈષ્ણવ તીર્થોમાં એની

---

[૧૬] જુઓ 'રસિકવલ્લભ.'

સ્વતંત્રતા કદી મૂકતા નહીં. વૈષ્ણવ મહારાજ સાથે મતભેદ પડતાં એ એમને ચોખ્ખું પરખાવવા યે ચૂકતા નહીં. છતાં વૈષ્ણવ સંપ્રદાય ને તેના સિદ્ધાંતો પરના એમના ગાઢ પ્રેમ ને પક્ષપાત એમણે કદી આખર સુધી અળગા કર્યા નથી.

દયારામ પણ તે કાળના બીજા કવિઓ માફક વ્રજ(હિંદી) માં કવિતા કરતા. વળી એમનાં કેટલાંક પ્રયત્નકાવ્યો પરથી જણાય છે તેમ **હિન્દની** બીજી ભાષાઓ મરાઠી, પંજાબી, વગેરેવગેરે, સાથે પણ એમને આછોઘાડો પ્રવાસમાં પરિચય કર્યો જણાય છે.

દયારામના ભક્તિપરાયણ જીવનના ઇષ્ટદેવ એક શ્રીકૃષ્ણ જ છે. ચાંદોદ, ડભોઈ, યાત્રાઓમાં કે ત્યાંથી આવી કૃષ્ણવિરહિણી ગોપિકાજેવી જ કવિએ આખી જીવનકલા રસભર ખીલવી છે. પોતાને એ એક ગોપી જ માનતા હતા. [17]

નિર્મળ ને ભક્તિમય સ્ત્રીહૃદયના જેવી કૃષ્ણ તરફની સર્વસ્વાર્પણ ને નવધા પ્રેમભક્તિમાં જ કવિએ પોતાનું ૭૬ વર્ષ જેટલું લાંબું આયુષ્ય ધન્ય કર્યું છે.

મનસ્વી, ટેકીલા, એકમાત્ર કૃષ્ણપરાયણ રસિક કવિ આમ પોતાની સંપૂર્ણ જીવનકલા અને તેની સતત પ્રવૃત્તિ એક જ માર્ગે–પોતાના પ્રિયતમ વ્રજેશ નંદકુંવર પ્રત્યેના અગાધ પ્રેમમાર્ગે જ—સમર્પે છે. કૃષ્ણ અને કૃષ્ણને જ કેન્દ્રસ્થ રાખી રસમૂર્તિ ગોપિકાના જેવા જ હૃદયની તાલાવેલી એ સદા સર્વથા અનુભવે છે અને એના કાવ્યપ્રેરિત રસિક હૃદયના પ્રત્યેક ભાવમાત્રને એની સરસ, સુંદર અને પ્રાસાદિક સંગીતમય કાવ્યવાણીમાં અમર કરે છે.

યાત્રાથી પાછા આવતાં ઉત્તર વયમાં ને શિથિલ શરીરસ્વાસ્થ્યમાં વૈષ્ણવના મરજાદી ધર્માનુસાર દેવસામગ્રીમાં મદદગાર તરીકે ડભોઈની એક રતનબાઈ સોનારણની સેવા એમણે સ્વીકારી હતી. કવિનું ભક્તમંડળ બહોળું હતું. એમની લોકપ્રિયતા વિશાળ હતી. વડોદરાનરેશ શ્રીમંત ફત્તેસિંહરાવે પણ ભેટક કરી કવિનો સત્કાર કર્યો હતો. એમના સમકાલીન કવિમંડળમાં 'ગીતગોવિંદ'કાર વંગીય જયદેવજેવા ગુર્જરકવિમંડલેશ્વર-સમા આ રસકવિ પૂજાતા હતા.

---

૧૭ જુઓ કવિનું પદ: પૂર્વની પ્રીત: પૃષ્ઠ ૧૪૨

દયારામ-રસસુધા

[ગરબીઓ અને બીજાં કાવ્યો]

ઊભા રહો તો કહું—

ઊભા રહો તો કહું વાતડી બિહારીલાલ !
તમ માટે ગાળી છે મેં જાતડી બિહારીલાલ !
જે દહાડે મળ્યા'તા વૃંદાવનમાં બિહારીલાલ !
તે દહાડાની તાલાવેલી તનમાં બિહારીલાલ !
વેદના વિરહની તે કયાં ભાખિયે બિહારીલાલ ?
ભીતરનો ભડકો તે કયાં દાખિયે બિહારીલાલ ?
ફટકારીસરખી હું ફરું વનમાં, બિહારીલાલ !
કળ ના પડે રજનીદનમાં બિહારીલાલ !
ઘેલી ઠરી છું સૌ ગામમાં બિહારીલાલ !
ચિત્ત ચોંટતું નથી ઘરકામમાં બિહારીલાલ !
કેમ કહેવાય જેવું દુ:ખ મનમાં બિહારીલાલ ?
તાલાવેલી લાગી મારા તનમાં બિહારીલાલ !
ક્ષણેક્ષણે ભણકારા પડે કાનમાં બિહારીલાલ !
પ્રાણ મોવાયો તમારા તાનમાં બિહારીલાલ !
વિકળતાની વાત કહે ના બણે બિહારીલાલ !
ઘરમાં જાઉં ને આવું આંગણે બિહારીલાલ !
આતુરતા એવી તે કયાં લગી સહું બિહારીલાલ ?
છો ચતુરશિરોમણિ તો શું કહું બિહારીલાલ ?
પ્રીતડી કીધી તો હવે પાળીએ બિહારીલાલ !
આતુર શરણ આવ્યાને ન ટાળીએ બિહારીલાલ !
તમારે હુંસરખી હજારો હશે બિહારીલાલ !
મારા તો પ્રાણ તમ વિના જશે બિહારીલાલ !

બોલ્યું પણ બીજાનું ગમે નહીં બિહારીલાલ!
લાલચ લાગ્યાં નયણાં તો જઈએ કહીં બિહારીલાલ?
નખશિખ લગી છો સુરૂપ, ગુણભર્યા બિહારીલાલ!
આવડા રૂપાળા તે કોણે કર્યા બિહારીલાલ?
હસો છો મધુર વાંકું જોઈને બિહારીલાલ!
કટાક્ષકટારીએ નાંખ્યાં પ્રોઈને બિહારીલાલ!
વાંસળી વધારે છે તેમાં મોહે બિહારીલાલ!
અબળાનો જોતાં વિવેક કેમ રહે બિહારીલાલ?
દર્દી હોય તે જાણે એ દર્દમાં બિહારીલાલ!
અવર દુઃખ એની આગળ ગર્દમાં બિહારીલાલ!
કહેનારાં કહેશે પણ છો તમે ધણી બિહારીલાલ!
દયાના પ્રીતમ! હું દાસી તમતણી બિહારીલાલ!

★

૨

વ્રજ પધારો રે એકવાર!

વ્હાલાજીને કહેજો મધુવન! મારા સમ છે, વ્રજ પધારો રે એકવાર,
મુખડું નીરખીએ હો લાલ!
વ્હાલાજીને ગમશે નહિ એકલડાં કહેજો, સાથે સંગ કુબજાનાર,
નીરખીને હરખીએ હો લાલ! મુખડું.
વ્હાલાજીને કહેજો રાખે ડર રખે, ગોકુળ મઝાર ગોપની સહ,
રાણીજીને ઓઝલ પડદે આંહિ રાખીશું જેમ નહિ લાગે દહ. મુખડું.
વ્હાલા! તમો ગુણનિધિ સુરૂપસાગર, મોહ્યા જોઈ કુબજાગુણઅંગ;
વ્હાલાજી રે! તેની ઝાંખી અમને કરાવો, થાયે જન્મ સફળ સંગ. મુખડું.
વ્હાલાજી રે! માનીનીના મરજી જોઈ અમો કરશું આપની ટહેલ;
વ્હાલા! મન ગોઠે તો મધુપુર જાજો રે, રહેશો તો વ્હાલ કરીશું મહેર. મુખડું.
વ્હાલાજી રે! પર દ્રોહીની જાણ્યું નહિ, તે થયો અતિશે અનર્થ;
વ્હાલાજી રે! હવે ખરખરો ત્યાં ગયો! વીત્યા વાજાખ્યા દિન વ્યર્થ. મુખડું.

મધુકર! કુબજાને પણ કહેજો, પિયુને ઘણાં લડાવે લાડ;
અલી! એ રત્નને જેટલું જત્ન કરીશ તે અમે માનીશું પાડ. મુખડું.
મધુકર! દયાપ્રીતમને કહેજો, એ સુખ સુણી હરખ ન માય;
પણ અમો અલ્પભાગ્ય આહીરણી, ઘણું સુખ જોવા નહિ અવાય. મુખડું.

★

૩

મારા જીવન પ્રાણજીવન!

મોહનલાલજી રે! મારા જીવન પ્રાણજીવન, હું બલિહારી રાજ! ઘણી ખમ્મા!
દાસી તમતણી રે, તમને સોંપ્યું તનમનધન. હું બલિહારી રાજ!
મનના માન્યા છો રે, જીવું છું હું શ્રીમુખ જોઈ;
પિયરસાસરે રે વ્હાલું તમસરીખું નથી કોઈ. હું બલિહારી રાજ!
ચકોર ચંદ્રને રે ઈચ્છે ત્યમ તમને મુજ નેણ;
કેવા વ્હાલા છો રે, કહેતાં આવડતું નથી વેણ. હું બલિહારી રાજ!
રસિયા! રૂપાળા છો રે નટવર નંદકિશોર;
સદ્ગુણસાગર છો રે, મીઠડાબોલા ચિત્તના ચોર. હું બલિહારી રાજ!
એકોવિધ ઓજા રહો રે તો કાંઈએક વાળું મન;
પૂરણ સૌ વાતે રે, કહો કેમ છૂટે લાલ! લગન? હું બલિહારી રાજ
સૂનો હું દેખું રે પિયુજી! તમ વણ સૌ સંસાર;
પ્યાલો ઝેરનો રે પાઓ તો યે તમથી ન ખસે પ્યાર. હું બલિહારી રાજ
હરખું છું ઘણી રે, મારો હુરજી! ઝાલો હાથ;
પ્રીત નિભાવજો રે નિત્ય, ન માગું બીજું નાથ! હું બલિહારી રાજ!
ટાઢક અંતરની રે મારા પ્રાણજીવન આધાર!
પ્રીતમ! દયાતણા રે મારા લોચનના શણગાર! હું બલિહારી રાજ!

★

૪

પનઘટ પર

આઠ કૂવા ને નવ વાવડી રે લોલ, સોળસેં પનિહારીની હાર;
મારા વ્હાલાજી! હો હાવાં નહિ જાઉં મહી વેચવા રે લોલ.

સોના તે કેરું મારું બેડલું રે લોલ, ઉઢેણી રત્નજડાવ. મારા
કેડ મરડીને ઘડો મે ભર્યો રે લોલ, તૂટયો મારો નવસર હાર મારા
ત્યાં તે ઊભો કહાનજી રે લોલ, 'ભાઈ, મને ઘડુલો ચડાવ' મારા
'હું તુને ઘડુલો ચડાવું રે લોલ, થાય મારા ઘરકેરી નાર' મારા
'તુજસરખા ગોવાળિયા રે લોલ, તે તો મારા બાપના ગુલામ' મારા.
'તુજસરખી ગોવાળણી રે લોલ તે તો મારા પગની પેજાર' મારા.
દયાના પ્રીતમ પ્રભુ પાતળા રે લોલ, તે તો મારા પ્રાણના આધાર મારા.

★

૫

ઝૂલવાને આવો રાજ!

૧ જી રે ઝૂલવાને આવો રાજ!
ચંદ્રભાગાજીના બાગમાં જી રે ઝૂલવા
ધારો છો તે વાત આજ લાગમાં જી રે ઝૂલવા
મળ્યાં રાધિકા ને ચંદ્રાવળી જી રે ઝૂલવા
મસલત કીધી છે બેઉ મળી જી રે ઝૂલવા
રસબસ થયાં સ્નેહરંગમાં જી રે ઝૂલવા
રોષતણો લેશ નહીં મનમાં જી રે ઝૂલવા
ચંદ્રાવળીજી પાયે લાગીઆ જી રે ઝૂલવા
મારે ઘેર પધારો વચન માગીઆ જી રે ઝૂલવા
વાડિમાંહિ હિંડોળો બંધાવીએ જી રે ઝૂલવા
ત્યાં પ્રાણજીવન પધરાવીએ જી રે ઝૂલવા
ઘમ્મરઘંટા છે ઘણી વૃક્ષની જી રે ઝૂલવા
ન્યૂનતા નથી ત્યાં એકે પક્ષની જી રે ઝૂલવા
ત્રિવિધ પવન લલિત કુંજે છે જી રે ઝૂલવા
પુષ્પના ઝૂમે, અલિ ગુંજે છે જી રે ઝૂલવા.
મધુરી ભભી, પક્ષીનો નિવાસ છે જી રે ઝૂલવા.
અવસર અદ્ભુત ચોમાસ છે જી રે ઝૂલવા

જુગલકિશોર ત્યાં ઝૂલીએ જી રે ઝૂલવા.
ઝુલાવી તમોને અમો ફૂલીએ જી રે ઝૂલવા.
વચન દીધું હા કહી કીરતીલલી જી રે ઝૂલવા.
રાજને બોલાવા મુને મોકલી જી રે ઝૂલવા.
લલિતાનાં વચન સૂણી છેલડો જી રે ઝૂલવા.
તત્ક્ષણ પધાર્યો અલબેલડો જી રે ઝૂલવા.
ધારી તે વિધિ સૌ સહજ થઈ જી રે ઝૂલવા.
તે સમાની પલક પરમ સુખ લઈ જી રે ઝૂલવા.
હિંડોળે બેઠાં બન્નો બેલડી જી રે ઝૂલવા.
ઝૂલે ઝુલાવે સાહેલડી જી રે ઝૂલવા.
વિવિધનાં વાજિંત્ર વામા વાય છે જી રે ઝૂલવા.
નવનવાઈ ધોળ નારી ગાય છે જી રે ઝૂલવા.
હિંડોળો જડિત્ર કનક ને મણિ જી રે ઝૂલવા.
ઝૂલે જુગલરૂપ બહુ બણીઠણી જી રે ઝૂલવા.
રસતણા સમુદ્ર લહેરો ખાય છે જી રે ઝૂલવા.
તેમાં દાસદયો ઝીલી ગુણ ગાય છે જી રે ઝૂલવા.

★

૬

વિસારી મેલ્યાં !

ઓ ઉદ્ધવજી ! વ્હાલે તો વિસારી અમને મેલ્યાં !
અમો શું કહિયે ? રાસ રમાડી તેડીને તરછોડયાં !
પહેલવ્હેલી પ્રીત અમશું કીધી, મોરલીમાં એણે વશ કરી લીધી,
ગોપી સૌને વિહ્વળ કરી દીધી. ઓ.
પ્રીતલડી તો કરતાં પહેલી, પ્રભુ દેખીને થઈ છું ઘેલી,
મળો મોહન ! અમને મન મેલી. ઓ.
એણે હૈડાનાં તો હીર લીધાં, કાનુડે તો કામણ કીધાં,
ઘેરઘેર દધીમાખણ પીધાં. ઓ.

એ કાનુડો કામણગારો, એની આંખડલીનો છે ચાળો,
પ્રીતિવંતશું પ્રીતિથી નિહાળો એ
પેલી કુબજા તો કામણગારી, તેની સાથે લાગી બહુ તાળી,
એણે વશ કીધા છે વનમાળી એ
અમે શામળિયાની સંગે રમતા, વ્રજવનવનમાં પૂરણ ભમતા,
અમો ભેગા બેસીને ભોજન જમતા એ
મથુરામાં જઈ એણે કંસ રોળ્યો એક આંગળીએ ગોવર્ધન તોળ્યો,
સત્યવાચી અન્યોક્તિ બોલો એ
દયાગામના સ્વામીને કહેજો, મથુરા મૂકી દઈ ગોકુલ રહેજો,
તો ગોપિઓને દર્શન દેજો એ

★

૭

મનની વાતડી

મારા મોહનનાથ! આવો તો કહું મારા મનની વાતડી,
મારા પ્રાણપ્યારા! તમ માટે મેં તો ગાળી છે જાતડી.
જાણું છું જે જગમાં છો પ્યારા, એવું જાણીને જોડી માયા,
હવે મુજ ઉપર કરી આવો દયા મારા
બહુનામી! રૂપ તમારું જોઈને, મારું મનડું રહ્યું છે મોહીને,
કોઈ નિંદા ન જાયે છે રોઈને મારા
મેં તો તનમન સોંપ્યું છે તમને, બીજાની ન બીક ધરશો મનપે,
હવે મહેર કરો મોહન! અમને મારા.
પ્રભુ! પ્રીત જુઓને તપાસી, કુબજા તો કામણગારી દાસી,
તેની તો ચઢી જગમાં હાંસી મારા
હરિ! આજ હાથના પર્ણ એ નંદલાલ! નમો નાથજીએ,
સુખદુઃખ અમો કોને કહીએ! મારા.
૮ મારે સાસુસસરાની બીક હતી, મારા હૃદયકમળમાં રહ્યા છો વસી,
દયના સ્વામી વિણ બીજાથી દૂર બની. મ રા.

★

૮

વાંસલડીને શબ્દે

મારું મન મોહ્યું વાંસલડીને શબ્દે કાનડ ! કાળા,
હું તો ઘેલી થઈ, મારા ઘરમાં નથી ગમતું મારા વ્હાલા !
તુજ અધર ઉપર એ વાજે છે, સુણી અંતર મારું દાઝે છે,
એનો શબ્દ ગગનમાં ગાજે છે. મારું.
એ વનમાં જ્યારે વાગે છે, મુને બાણસરીખી લાગે છે,
મુને સ્નેહની વેદના જાગે છે. મારું.
હું તો દો'તાં દોણી ભૂલી છું, વળી જમતાં અધૂરી ઝૂરી છું,
તારું મુખ જોઈજોઈ હું ફૂલી છું. મારું.
એણે તપની સાધના કીધી છે, કૃષ્ણે કૃપાસાધ્ય કરીદીધી છે,
માટે દયાપ્રીતમે કર લીધી છે. મારું.

★

૯

મુજને અડશો મા !

"મુજને અડશો મા ! આઘા રહો અલબેલા છેલા ! અડશો મા !
અંક ભર્યાના સમ ખાઓ તો અધરતણો રસ પાઉં;
કહાનકુંવર ! કાળા છો, અડતાં હું કાળી થઈ જાઉં !" મુજને.
"તું મુજને અડતાં શ્યામ થઈશ તો હું કયમ નહિ થાઉં ગોરો ?
ફરી મળતાં રંગ અદલાબદલી, મુજ મોરો, તુજ તોરો !" મુજને.
"કાળી થયાનું કામ નથી, પણ લગ્ન લોકમાં ઠરશે;
લઘુ વયમાં લાંછન લાગ્યાથી બીજો વર કયમ વરશે ?" મુજને.
"તારે બીજા વરનું કામ શું છે ? હું વર, તું વહૂ ધન્ય !
જેનું લાંછન તેને વરિયે, તો તો માન મળે અનન્ય." મુજને.
સુણી એમ હરિવદની હસી ભેટયાં, પ્રતિઉત્તર ના દીધો;
હોળીની હાંસીમિશે દયાપ્રીતમ બેએ આનંદરસ લીધો. મુજને.

★

એ કાનુડો કામણગારો, એની આંખડલીનો છે ચાળો,
પ્રીનિવંતશું પ્રીતિથી નિહાળો. એ.
પેલી કુબ્જા તો કામણગારી, તેની સાથે લાગી બહુ તાળી,
એણે વશ કીધા છે વનમાળી. એ.
અમે શામળિયાની સંગે રમતાં, વ્રજવનવનમાં પૂંઠળ ભમતાં,
અમો ભેળાં બેસીને ભોજન જમતાં. એ.
મથુરામાં જઈ એણે કંસ રોળ્યો, એક આંગળીએ ગોવર્ધન તોળ્યો,
સત્યવાચી અન્યોક્તિ બોલ્યો. એ.
દયાગમના સ્વામીને કહેજો, મથુરા મૂકી દઈ ગોકુલ રહેજો,
સૌ ગોપિકાને દર્શન દેજો. એ.

★

૭

મનની વાતડી

મારા મોહનલાલ! આવો તો કહું મારા મનની વાતડી,
મારા પ્રાણપ્યારા! તમ માટે મેં તો ગાળી છે જાતડી
જાણું છું જે જગમાં છો ડાહ્યા, એવું જાણીને જોડી માયા,
હવે મુજ ઉપર કંઈ આણો દયા. મારા.
વ્હાલા! રૂપ તમારું જોઈને, મારું મનડું રહ્યું છે મોહીને,
કાંઈ નિશદિન જાયે છે રોઈને. મારા.
મે તો તનમન સોંપ્યું છે તમને, કોઈની ન બીક ધરશો મનપેં,
હવે મહેર કરો મોહન! અમને. મારા.
પ્રભુ! પ્રીત જુઓને તપાસી, કુબ્જા તો કંસતણી દાસી,
તેની તો ચાલી જગમાં હાંસી મારા.
હરિ! આવડા હઠીલા ના થઈએ, નંદલાલ! નમેરા ના રહીએ,
સુખદુઃખ અમો કોને કહીએ? મારા.
મારે સાસુસસરાની બીક કશી, મારા હ્રદયકમળમાં રહ્યા છો વસી,
દયાના સ્વામી વિણ બીજાથી દૂર ખસી. મારા.

★

૮.

વાંસલડીને શબ્દે

મારું મન મોહ્યું વાંસલડીને શબ્દે કાનડ ! કાળા,
હું તો ઘેલી થઈ, મારા ઘરમાં નથી ગમતું મારા વ્હાલા !
તુજ અધર ઉપર એ વાજે છે, સુણી અંતર મારું દાઝે છે,
એનો શબ્દ ગગનમાં ગાજે છે. મારું.
એ વનમાં જ્યારે વાગે છે, મુને બાણસરીખી લાગે છે,
મુને કેહની વેદના જાગે છે. મારું.
હું તો દો'તાં દોણી ભૂલી છું, વળી જમતાં અધૂરી ઝૂલી છું,
તારું મુખ જોઈજોઈ હું ફૂલી છું. મારું.
એણે તપની સાધના કીધી છે, કૃષ્ણે કૃપાસાધ્ય કરી દીધી છે,
માટે દયાપ્રીતમે કર લીધી છે. મારું.

★

૯

મુજને અડશો મા !

"મુજને અડશો મા ! આઘા રહો અલબેલા છેલા ! અડશો મા !
અંક ભર્યાના સમ ખાઓ તો અધરતણો રસ પાઉં;
કહાનકુંવર ! કાળા છો, અડતાં હું કાળી થઈ જાઉં !" મુજને.
"તું મુજને અડતાં સ્યામ થઈશ તો હું કયમ નહિ થાઉં ગોરો ?
ફરી મળતાં રંગ અદલાબદલી, મુજ મોરો, તુજ તોરો !" મુજને.
"કાળી થયાનું કામ નથી, પણ લગ્ન લોકમાં ઠરશે;
લઘુ વયમાં લાંછન લાગ્યાથી બીજો વર કયમ વરશે ?" મુજને.
"તારે બીજા વરનું કામ શું છે ? હું વર, તું વહૂ ધન્ય !
જેનું લાંછન તેને વરિયે, તો તો માન મળે અનન્ય." મુજને.
સુણી એમ હરિવદની હસી ભેટયાં, પ્રતિઉત્તર ના દીધો;
હોળીની હાંસીમિશે દયાપ્રીતમ એએ આનંદરસ લીધો. મુજને.

★

૧૦
રાધાનાં વખાણ

તમે ઊભા રહોની અલબેલા હો લાલ!
સુણો જોબનમદના છકેલા હો લાલ!
એક વાત કહું અતિ મીઠી રે લાલ!
ચડે આજ કે કાલ અંગે પીઠી રે લાલ!
તમે તે દહાડે જે નિહાળી રે લાલ!
મુને કહ્યું ઘણી એ છે રૂપાળી રે લાલ!
હું તો તે જ દિવસની જાણું રે લાલ!
તમારું મન તેમાં લોભાણું રે લાલ!
તે વાત પડી છે ઠેકાણે રે લાલ!
હું આજ ગઈ'તી બરસાણે રે લાલ!
નિશ્ચે કીધું વૃષભાનદુલારી રે લાલ!
નથી પરણી હજુ છે કુમારી રે લાલ!
ગુણરૂપ મેં જોયું છે અગાધ હો લાલ!
પૂછ્યું નામ છે તેનું શ્રીરાધા હો લાલ!
તેને પણ તમારી રઢ લાગી હો લાલ!
જોતાં નેનકટારી ઊર લાગી રે લાલ!
તેણે અવર વર્યાની લીધી બાધા રે લાલ!
તમને વરવા એણે સાચા સમ ખાધા રે લાલ!
એવું લાડલીનું મન જાણી રે લાલ!
તેની સખી સૌ બોલી એવી વાણી રે લાલ!
કાલે વૃંદા વનમાંહીં જઈશું હો લાલ!
નિશ્ચે નંદકુંવર ભેળાં થઈશું હો લાલ!
તેશું તુને પરણાવીશું જાની રે લાલ!
એવું સુણી શ્યામા હરખી વાત માની રે લાલ!
ખરી ખબર છે, જોઈને હું આવી રે લાલ!
કહેતાં લાલજી એ હદે લપટાવી રે લાલ!

આપ્યો હાર હૈયાનો ઊતારી હો લાલ !
બોલ્યા : તું મુંને પ્રાણથકી પ્યારી રે લાલ !
બીજે દિવસે થયું તે જ રીતે હો લાલ !
રાધાકૃષ્ણ પરણ્યાં બેઉ પ્રીતે હો લાલ !
સૌને આનંદ ઊર ના સમાયે હો લાલ !
તેનો દાસદયો યશ ગાયે હો લાલ !

★

૧૧

રાસમંડળને દર્શને

જોવા રાસમંડળ મારે હોય રે આનંદ,
પ્રેમપરાક્રમનું બળ ભારે, ઊભરે પરમાનંદ. જોવા રાસમંડળ.
એક સમય વનમાં ગયા હરિ, મોહન વાઈ વંશ,
વેણે વીંધી ગોવાળણી, એણે હરીને લીધા અંશ. જોવા રાસમંડળ.
જે જ્યમ તે ત્યમ નીસર્યાં રે ઘરકારજ છોડી,
કોડ પૂરવા કહાનજીવ્હાલે રમતડી માંડી. જોવા રાસમંડળ.
પીતાંબર ફરકે પ્રભુને, પાયે ઘૂઘરડી ઘમકે,
ચૂંદડી ચળકે નારનું, પાયે નેપૂરિયાં ઠમકે. જોવા રાસમંડળ.
બે પાસે બે સુંદરી ને વચમાં વનમાળી,
નાચેખૂંદે નેહશું, પડછંદે લે તાળી. જોવા રાસમંડળ.
એકની છૂટી વેણ, છબીલી અંબોડાવાળી,
એકને આડી આંખ કરી નાચતાં નિહાળી. જોવા રાસમંડળ.
એકને નખ દે નાથજી રે અવળે મોદે અંગ,
છાશપ્યારી પ્રીતડી એણે સારા કીધા ઢંગ. જોવા રાસમંડળ.
રાતે દાંતે હસે ઘણું રે, હાર હૈયે લળકે,
ફેર ફરતાં ફૂદડી કાને ઝરમરિયાં ઝળકે. જોવા રાસમંડળ.
એક લસકતી ખાંધે વળગી, શીત વળ્યાં ગાલે,
સુખડું લૂએ માવજી એને હેત કર્યાં વ્હાલે. જોવા રાસમંડળ.

એક ઠમકતી આવીને બેઠી મોટું મચકોડી,
સમ ખાયે તો સાંભળે, એને રમવા ઉઠાડી. જોવા રાસમંડળ.
ચારુ ચંદ્રિકા શોભતી રે, કરેણુફૂલ કાને,
સેથો પૂરી ઝમઝમે એના સંગીતને તાને. જોવા રાસમંડળ.
એક આવી હર્ષભરી રે હું હારભરી હેરું,
નેપૂર ગયાં રે જ્યારે નીસરી હું વાળીને પહેરું. જોવા રાસમંડળ.
એક આવી આરતભરી રે એ વરસે છે નાની,
નટવર નાચે પ્રેમશું, કર કોમળ, પગ પાની. જોવા રાસમંડળ.
એક કહે, એને અલ્પ આહાર ને આવડું બળ ક્યાંથી?
માસી મારી પૂતના, એણે જન્મ ધર્યો ત્યાંથી. જોવા રાસમંડળ
એક કહે, નાખીએ જીવણજી! ઝાઝું,
ચીર અમારાં ખસી જશે, હુ સહિયરમાં લાજું. જોવા રાસમંડળ.
એક કહે, ઊઠો અલબેલા! જમુનાને આરે, .
આપણ બેઉ જણ ઝૂમીએ તેમાં કોણ જીતે ને હારે? જોવા રાસમંડળ
એક કહે, ઊભા રહો તો કોઈ તમને વરશે,
એ સહિયરનુ અંગ ભારે ત્યાં ઠીમચડાં હળશે. જોવા રાસમંડળ
મન્મથમન્મથ નટવરજી પર ફૂલડિયાં વરખે,
નાકિ મોતી નાથજી તે જોઈજોઈ મન હરખે જોવા રાસમંડળ
ગિરિધરગોપી એકરૂપ છે હુન્તિાદાત્મ્ય વિચારી,
વિશુદ્ધ હરિરસ અંતર ઠરતાં ભાવપ્રીત બલિહારી જોવા રાસમંડળ.
ભક્તમનોરથ પૂરણ કરવા હરિએ લીધો અવતાર,
જન્મકર્મ સૌ દિવ્યપણામાં ગીતામાં નિરધાર. જોવા રાસમંડળ.
ધન્ય વૃંદાવનવેલડી રે! ધન્ય યમુનાતટ સાર!
ધન્ય કન્યા આહીરની! ધન્ય કૃષ્ણતણો અવતાર! જોવા રાસમંડળ.
રસ પ્રગટે છે રસિક હૃદેમાં, રસિકમન આનંદ,
રસાત્મક રસરૂપ થયેથી પ્રગટે પૂરણાનંદ. જોવા રાસમંડળ.
રસનું દાન કરે છે વ્હાલો શ્રીવૃંદાવનચંદ,
એક જ બહુ રૂપો તે ધારે રસસાગર ગોવિંદ. જોવા રાસમંડળ.

વેણુગીતે ભાવ પ્રકાસ્યો, શ્રીવલ્લભની વાણી,
શ્રીગુરુમુખથી શ્રવણ કરીને અંતરમાંહે આણી. જોવા રાસમંડળ.
બહુવિધ ગોપીએ પૂરવમાં મેળવિયાં વરદાન,
તે સૌ પૂરણસિદ્ધ જ કરવા પ્રગટિયા ભગવાન. જોવા રાસમંડળ.
ગોપીગોવિંદની ગત ન્યારી, પૂર્ણ અલૌકિક રીત,
સદાનંદ રસરૂપપણાની પૂરણ ઝળકી પ્રીત. જોવા રાસમંડળ.
રાસમંડળનો ગરબો જે કો પ્રેમ ધરીને ગાશે,
સુણશે, ભણશે, અંતર ધરશે, હરિરંગે રંગાશે. જોવા રસમંડળ.
રસિકરૂપે રસભાવ માણતાં આનંદહેલી થાશે,
દાસદયો કહે, વણશ્રમ તે જન પરમાનંદપદે જાશે. જોવા રાસમંડળ.

★

૧૨

સામું જો !

સામું જો નંદના છોગાળા! મારું ચિત્ત ચોરણવાળા.
નંદના છોગાળા કામણગારા મોહ્યું તેં બાળાવૃંદ રે. વ્હાલમ! સામું.
તારી હસણી મંદના ફંદમાં ઘેરી માર્યા નેનતણા તેં ભાલા રે. વ્હાલમ!
દીનદયાળ પુરાણો પુકારે, પેલા પુરાણી હાલા રે. વ્હાલમ! સામું.
મુને જખમી કરીને ઝૂલતી મેલી, ન જાણ્યું જે જીવશે કયમ રે? વ્હાલમ!
મારી તો મુખ દેખાડતો જા, તુંને મારા ગળાના સમ રે. વ્હાલમ! સામું.
મારો ચંદ્ર તે ચોયો જંપતો નહીં, વણજોયે મુખ ચંદ્ર રે. વ્હાલમ!
ચેન નહિ ક્યહું, ભાવે ના ભોજન, રેન ન નેનમાં નિંદ રે. વ્હાલમ! સામું.
મારા કાળજાનું દુઃખ કોઈ ન જાણે, જાણે જેને વીતતું હોય રે. વ્હાલમ!
જાણવેથી જંજાળ વધે, પત જાય, કો પીડ ન ખોય રે. વ્હાલમ! સામું.
મારી આંખના ભાવ્યા, મનના માન્યા, મારા કાળજડાની કોર રે! વ્હાલમ!
હું પીહની મારી પોકારું દયાપ્રભુ, બીજું શું મારું જોર રે? વ્હાલમ! સામું.

★

એક ઠમકતી આવીને બેઠી મોટુ મચકોડી,
સમ ખાયે તો સાભળે, એને રમવા ઉઘાડી. જોવા રાસમંડળ
ચારુ ચંદ્રિકા શોભતી રે, કરેણફૂલ કાને,
મેં થી પૂરી જંત્રમધ્યે એના સંગીતને તાને. જોવા રાસમંડળ
એક આવી દર્પભરી રે હું હામભરી હેડું,
નેપૂર ગયા રે જ્યારે નીમગી હું વાગીને પડેડુ જોવા રાસમંડળ
એક આવી આરતભરી રે એ વયમે છે નાની,
નટવર નાચે પ્રેમશું, કર કોમળ, પગ પાની. જોવા રાસમંડળ.
એક કહે, એને અલ્પ આહાર ને આવડું બળ ક્યાંથી?
માસી મારી પૂતના, એણે જન્મ ધર્યો ત્યાંથી જોવા રાસમંડળ
એક કહે, નામીએ જીવણજી! આજુ,
ચીર અમારાં ખમી જશે, હું સહિયરમાં લાજું જોવા રાસમંડળ
એક કહે, ઊભો અલબેલા! જમુનાને આરે,
આપણ બેઉ જણ ઝૂમીએ તેમાં કોણ જીતે ને હારે? જોવા રાસમંડળ
એક કહે, ઊભા રહો તો કોઈ તમને વરશે,
એ સહિયરનું અંગ ભારે ત્યાં ઠીમચડા ગાશે જોવા રાસમંડળ
મન્મથમન્મથ નન્દજી પર ફૂલડિયાં વરષે,
નહિ મોતી નાથજી તે જોઈજોઈ મન હરખે જોવા રાસમંડળ
ગિરિધરગોપી એકરૂપ છે હરિત દાસ્ય વિચારી,
વિશુદ્ધ હરિરસ અંતર રમતા ભાવપીન બલિહારી જોવા રાસમંડળ.
ભક્તમનોરથ પૂરણ કરવા હરિએ લીધો અવતાર,
જન્મકર્મ સૌ દિવ્યપણામાં ગીતામાં નિરધાર. જોવા રાસમંડળ
ધન્ય વૃંદાવનરજ રે! ધન્ય યમુનાજળ સાર!
ધન્ય કન્યા આહીરની! ધન્ય કૃષ્ણતણો અવતાર! જોવા રાસમંડળ
રસ પ્રેરે છે રસિક હરિમાં, રમિમન આનંદ,
રસાત્મક રસરૂપ થયેથી પ્રગટ પૂરણાનંદ. જોવા રાસમંડળ
રસનું દાન કરે છે વહાલો શ્રીવૃંદાવનચંદ,
એક જ અદ્ભુત રૂપો તે ધારે રસસાગર ગોવિંદ. જોવા રાસમંડળ

રતિકળા, રસિકા, રસલીના, રમા, ભદ્રા, શ્યામા, કાવેરી ને હીરા જો.
છબીધામા, કલહંસા, મધુમાધવી, માલતી, મોહની, કેતકી ને રતિધીરા જો.
મહીઆરી.

સુચરિતા, કૃષ્ણા, કમળા, સૌરભા, ચિંતામણિ, કુંડલા, સુંદરી, રંગા જો;
કુમુદિની, હંસા, લીલા, મનોરમા, મધુરેક્ષણા, પ્રવીણા, પ્રેમદા, ગંગા જો.
મહીઆરી.

—એ આદિ સખી ચાલી સૌ સમઝણી, મનમાં મોહન મળવાતણો વિચાર જો;
હો સજની! કયમ કરવું? કયહાં ચાલવું? કહો, આજ કયાં મળશે નંદકુમાર જો?
મહીઆરી.

કોઈ કહે, દાણઘાટીમાં દેખશું, કોઈ કહે, કદમખડીમાં ભેળાં થઈશું જો;
કોઈ કહે, શ્યામઘાટ હશે શામળો, કોઈ કહે બંસીબટમાં જઈશું જો.
મહીઆરી.

એવામાં શ્રીગોવરધનની તળેટીમાં અંતરજામીએ કીધો મોરલીનાદ જો;
ગાયમિશે ગિરિ ચડી ગોપાળજી સમઝણુ પડવા લાંબો કીધો સાદ જો.
મહીઆરી.

દૂરથકી સૂણી વ્હાલમની વાંસળી લાગી તાલાવેલી, ટળ્યું સૌ ભાન જો;
સર્વ સખી નમી રે ગોવર્ધન ભણી, મનમાં આતુરતા ને પ્રગટયું ગુમાન જો.
મહીઆરી.

આવી ત્યાં જ્યાં અલબેલોજી હતા, સામાસામી મળ્યાં નેહનાં નેણ જો;
મંદ હસે, મન મોહ્યું બંનેતણું, રસ વધવાને બોલ્યાં વાંકાં વેણ જો.
મહીઆરી.

પ્રભુ બોલ્યાઃ સાંભળજો સૌ ગોપિકા! સાંભળ શ્રીવૃખભાનસુતા! અલબેલી જો;
રહો ઊભી, દાણ લાગે અહીં દધીતણું, જાઓ ધસી શું જોબનમદે છકેલી જો?
મહીઆરી.

એમ સૂણીને લલના બોલી લાલશું, ગુમાને ગળ્યા છેક છકયા શું ચાલો જો?
વાત કરો આઘા રહી અલબેલડા! પાસે આવી પાલવડો મા ઝાલો જો.
મહીઆરી.

કહાન કહે, તું સાહા મારો છેડલો, હું મૂકું તો યે તું ના મૂકેશ જો;
હું અડકશે સાટે અડ તું સુજને, હું હાથીં રાધા! તું છતી ઠરેશ જો.
મહીઆરી.

૧૩

પાઓ પ્રેમરસ

પાઓ પ્રેમરસ પ્રાણજીવન રે! દીન થઈ જાચુ રે,
મુક્તિમારગીને આપજો જ્ઞાન રે, હું તો નવ રાચું રે
રીઝે રાબડીથકી તો ગરીબ લોક રે, જોગીને ના ભાવે રે,
અમો રાજના ખાસા ખવાસ રે, મુક્તિ મન ના'વે રે
નિત નીરખીએ નટવરરૂપ રે, હોસ મનમાથી રે,
મનમાન્યુ મળે સૌ સુખ રે, એમ્તામા ક્યાથી રે?
દુષ્ટ જીવને તો કહે છે બ્રહ્મ રે, બ્રહ્મ જીવ લેખે રે,
જીતે સ્વામીએ સૌભાગ્યનુ સુખ રે સ્વપ્ને ન દેખે રે
દિવ્યરૂપ છો સદા સાકાર રે આનદના રાશિ રે!
એવે અનુચિત માયિક મુગ્ધ રે તે નરકનિવાસી રે
આપ સ્વામી, સદા હું દાસ રે, નાતો એ નિભાવો રે,
રુચે આપને કરાવો તેવી કૃતિ રે, અન્ય રખે લાવો રે
વિના લાલચનુ લાન! મુને વ્હાન રે અચનિત આપો રે,
વિષયવાસના પ્રપચની પ્રીત રે શ્રીકૃષ્ણ! મારી કાપો રે
અનન્ય સેવા, અખડ સત્સગ રે મનોહર! માગુ રે,
દયાપ્રીતમજી! આપો મુને એહ રે, પાયે લગી લાગુ રે

★

૧૪

મહીઆરીઓ

મહીઆરી મળી ચાલી મહી વેચવા, મધ્ય શ્રીરાધા રૂપતણો ભડાર જો,
ગોપીજન કોણકોણ સગે હતાં? તેના કઈએક નામ કરુ ઉચ્ચાર જો
મહીઆરી

લલિતાજી, ચદ્રભાગા, ચદ્રાનની, ચપકલતા, વિશાખા, વિરજા, વૃદા જો,
રત્નપ્રભા, વિમળા ને કુજમગળા, નૃત્યકળા, રત્ના, નાગરી ને નદા જો
મહીઆરી

રતિકળા, રસિકા, રસલીના, રમા, ભદ્રા, શ્યામા, કાવેરી ને હીરા જો.
છબીધામા, કલહંસા, મધુમાધવી, માલતી, મોહની, કેતકી ને રતિધીરા જો.
મહીઆરી.

સુચરિતા, કૃષ્ણા, કમળા, સૌરભા, ચિંતામણિ, કુંડલા, સુંદરી, રંગા જો:
કુમુદિની, હંસા, લીલા, મનોરમા, મધુરેક્ષણા, પ્રવીણા, પ્રેમદા, ગંગા જો.
મહીઆરી.

—એ આદિ સખી ચાલી સૌ સમઝણી, મનમાં મોહન મળવાતણો વિચાર જો;
હો સજની! ક્યમ કરવું? ક્યહાં ચાલવું? કહો, આજ ક્યાં મળશે નંદકુમાર જો?
મહીઆરી.

કોઈ કહે, દાણઘાટીમાં દેખશું, કોઈ કહે, કદમખડીમાં ભેળાં થઈશું જો;
કોઈ કહે, શ્યામઘાટ હશે શામળો, કોઈ કહે બંસીબટમાં જઈશું જો.
મહીઆરી.

એવામાં શ્રીગોવરધનની તળેટીમાં અંતરજામીએ કીધો મોરલીનાદ જો;
ગાયમિશે ગિરિ ચડી ગોપાળજી સમઝણ પડવા લાંબો કીધો સાદ જો.
મહીઆરી.

દૂરથકી સૂણી વ્હાલમની વાંસળી લાગી તાલાવેલી, ટળ્યું સૌ ભાન જો;
સર્વ સખી નમી રે ગોવર્ધન ભણી, મનમાં આતુરતા ને પ્રગટ્યું ગુમાન જો.
મહીઆરી.

આવી ત્યાં જ્યાં અલબેલોજી હતા, સામાસામી મળ્યાં નેહનાં નેણ જો;
મંદ હસે, મન મોહ્યું બંનેતણું, રસ વધવાને બોલ્યાં વાંકાં વેણ જો.
મહીઆરી.

પ્રભુ બોલ્યા: સાંભળજો સૌ ગોપિકા! સાંભળ શ્રીવૃખભાનસુતા! અલબેલી જો;
રહો ઊભી, દાણ લાગે અહીં દધીતણું, જાઓ ધસી શું જોબનમદે છકેલી જો?
મહીઆરી.

એમ સૂણીને લલના બોલી લાલશું, ગુમાને ગળ્યા છેક છકયા શું ચાલો જો?
વાત કરો આઘા રહી અલબેલડા! પાસે આવી પાલવડો મા ઝાલો જો.
મહીઆરી.

કહાન કહે, તું સાહા મારો છેડલો, હું મૂકું તો યે તું ના મૂકેશ જો;
હું અડક્યો સાટે અડ તું મુજને, હું હાર્યો રાધા! તું જીતી ઠરેશ જો.
મહીઆરી.

મર્મતણી વાણી સુણી કહે સ્વામિની, ભલી બતાવી હારજીતની ચાલ જો
બહુ બોલા ! કહીને નેન નચાવિયાં, અધર ડસીને ચોંટી દીધી ગાલ જો
મહીઆરી.

હરિ હમીને કર સાહ્યો સ્યામાતણો, આપ દાણ, મહી વેચે તો લે મૂલ્ય જો
ગોપ લહી પાય મફત જો માનુની ! તો આ વ્રજમાં નહીં કોઈ તુજ તુલ્ય જો.
મહીઆરી.

કહે રાધા : કર મૂકો કહું ક્યારની, વનમાં આ રોકો એ ખોટું કાજ જો !
થાઓ ડાહ્યા, લાલ ! હવે મોટા થયા, નથી લહેતા તમો કપરું કંસનું રાજ જો.
મહીઆરી.

કૃષ્ણ કહે : કંસનું અહીં શું ઊપજે ? વૃંદાવનમાં રાજા મદનનરેશ જો;
રહો ઊભાં, જાણુ તમોને તેતણી, રીઝવો મુજને તો જાવા દેશ જો.
મહીઆરી.

એમ કરી છડી આડી ધરી છેલડે, રસ્તો રોકી ઊભા નટવરનાગર જો;
રાધાજી હાવાં તો ઉત્તર આપશે, સુણશે પ્રીતમ દયારામ સુખસાગર જો.
મહીઆરી.

*

૧૫

કહાનગોપી

ગોપી:— "મારગડો મૂકો રે મોહનલાલજી !
આઘા રહો, અલબેલા ! ન કરો આળ જો,
થારુ શું હું સખણા રહેજો શામળા !
નહિતર મારા મુખની ખાશો ગાળ જો." મારગડો.

કહાન:— હરિ બોલ્યા : "અબળા ! થા મા આકળી,
ચાખંતામાં ચમકી શું થાય લાલ જો !
બોલ ખરુ તું, ગોરસનું શું થાય છે ?
મૂલ આપીને લેઈશું તારો માલ જો" હરિ બોલ્યા

ગોપી:— "છાના રહોને દક્ષુપણું સમજું સૌ,
કાગળમાં કપટવચન લો ઠીક જો.

કહોને, શાને મુખ લોહ્યું મુજ છેડલે ?
જુઓ, લાગી રંગ તંબોળની પીક જો." મારગડો.

ક્હાન:— "સૂણ શ્યામા ! સે'જે રંગ લાગ્યો હશે,
કપટ અમારું એમાં શું દેખાય જો ?
આ લે તું ખા બીડી પ્યારી ! પાનની,
સાટે મારે મુખડે રંગ લગાડ જો." હરિ બોલ્યા.

ગોપી:— એમ સૂણીને રાધા બોલ્યાં રીસમાં,
ભ્રૂકુટીમાં રુચિ હાસ્ય મધુરું ભાસે જો.
"આઘા રહો, અડશો મા મુજ ઉરમાળને,
મૂકો મટુકી મહી મારું ઢોળાશે જો." મારગડો.

ક્હાન:— કહાન કહે છે: "દધી મોંઘું તે કેટલું ?
મુખડે માગીશ એટલું આપું ધન જો.
કે મુજને લે બાંધો મહીમૂલમાં,
પણ ગોરસ પર લલચાયું મુજ મન જો." હરિ બોલ્યા.

ગોપી:— એમ સૂણીને લટકે બોલ્યાં લાડણી,
"વ્હાલાજી ! વેચાવું છે નહીં સહેલ જો.
મહી પીતામાં મોહન ! થાશો માહરા,
કરીશ ગમે તેમ રાખીશ મારે મહેલ જો. મારગડો.

સમ સાચા ખાતાં સાક્ષી કોણ હશે ?
ગોરસ માટે ગિરધારી થયા મારા જો."

ક્હાન:— હરિ બોલ્યા: "સાખી વ્રજમંડળ સૌ,
ગોધણના સમ હું તારો સૂણ દારા ! જો." હરિ બોલ્યા.

—સૂણી એવી વાણી રીઝયાં રાધિકા,
મનગમતું ગોરસ ગોવિંદને પાયું જો.
બલિહારી દયા ! એ જુગલસ્વરૂપની;
પરમ પવિત્ર ચરિત્ર મેં પ્રિયનું ગાયું જો. મારગડો.

★

૧૬

પ્રેમની પીડા

પ્રેમની પીડા તે કોને કહિયે રે? હો મધુકર! પ્રેમની પીડા.
થાતા ન જાણી પ્રીત, જાતા પ્રાણ જાયે,
હાથના કર્યાં તે વાગ્યા હૈયે રે. હો મધુકર!
જેને કહિયે તે તો સર્વે કહે મૂરખ,
પસ્તાવો પામીને સહી રહિયે રે હો મધુકર!
ધીકીએ ઢાંક્યા રાતદિવસ અંતરમા,
ભૂખ નિદ્રામા નવ લહિયે રે. હો મધુકર!
હુ અહીં દુખી ને વ્હાલો સુખમાહે મહાલે,
પણ સમોવડે કાંઈ ટાઢા થઈએ રે હો મધુકર!
દાઝ્યા ઉપર લૂણ દીધુ એ દામોદરે,
પેલી શોક્લડી સુણીને કાળજ દહિયે રે. હો મધુકર!
અબળાનો અવતાર તે પરાધીન,
રંક કલ્પીએ પણ ક્યા જઈએ રે? હો મધુકર!
સ્નેહનો દઝાડ ઘણો મરણથકી માઠો,
શુ કરિયે? વાહ્યા તેને વહિયે રે હો મધુકર!
દયાપ્રભુ આવે તો તો સઘ સુખ થાયે,
મુને દુખ દીધુ એ ન દઝને છેયે રે હો મધુકર!

★

૧૭

પ્રીતડીની રીત

પ્રીતડીની રીત અતિ અટપટી, ઓધવજી! છે પ્રીતડીની રીત અતિ અટપટી
થાતાનો ઉપાય પણ જાતાનો જડે નહીં, વજ્રરહેણું જડી તે જડી ઓધવજી!
પ્રીત ના કહેવાય તે તો સ્વારથ સમજવો, ચાર દિવસ પ્રગટીને મટી ઓધવજી!

પીડાની ભરેલી પ્રીત તો યે કરે પંડિત, દુઃખ પામે તો ય ન્હાય ના ઘડી.
ઓધવજી !
શત્રુથી સંતાપ ઘણો સ્નેહથી મળે પણ તે જ માંહીં સૌ મરે મટી.
ઓધવજી !
કહ્યાસમઝ્યામાં ન આવે એ વસ્તુ, જાણે જેને હોય વીતતી વઢી.
ઓધવજી !
દયાના પ્રીતમ વિના પ્રીત તે જ પીડા, ધર્મલાજ ખોઈને મરે ખટી.
ઓધવજી !

★

૧૮

શ્યામ રંગ

સ્યામ રંગ સમીપે ન જાવું, મારે આજથકી સ્યામ રંગ—
જેમાં કાળાશ તે તો સૌ એકસરખું, સર્વમાં કપટ હશે આવું. મારે.
કસ્તુરીકેરી બિંદી તો કરું નહીં, કાજળ ના આંખમાં અંજાવું. મારે.
કોકિલાનો શબ્દ હું સુણું નહીં કાને, કાગવાણી શકુનમાં ન લાવું. મારે.
નીલાંબર કાળી કંચુકી ન પહેરું, જમનાનાં નીરમાં ન ન્હાવું. મારે.
મરકતમણિ ને મેઘ દૃષ્ટે ના જોવા, જાંબુવંત્યાક ના ખાવું. મારે.
દયાના પ્રીતમ સાથે સુખે નીમ લીધો, મન કહે જે 'પલક ના નિભાવું !' મારે.

★

૧૯

મોહનમાં મોહિની

કિયે ઠામે મોહની ન જાણી રે મોહનજીમાં કિયે ઠામે મોહની ન જાણી ?
ભ્રૂકુટીની મટકમાં કે ભાળવાની લટકમાં કે શું મોહનીભરેલી વાણી રે ?
મોહનજીમાં.
ખીટળિયાળા કેશમાં કે મદનમોહન વેશમાં કે મોરલી મોહનની પીછાણી રે ?
મોહનજીમાં.
શું મુખારવિંદમાં કે મંદહાસ્યફંદમાં કે કટાક્ષે મોહની વખાણી રે ?
મોહનજીમાં.

કે શું અંગેઅંગમાં કે લલિત ત્રિભંગમાં કે શું અંગઘેલી કરે શાણી રે?
મોહનજીમાં.
ચપળરસિક નેનમાં કે છાનીછાની સેનમાં કે જોબનનું રૂપ કરે પાણી રે?
મોહનજીમાં.
દયાના પ્રીતમ પોતે મોહનીસ્વરૂપ છે, તનમનધને હું લૂંટાણી રે!
મોહનજીમાં.

★

૨૦

શ્યામની શોભા

શોભા સલૂણા શ્યામની તું જોને સખી! શોભા સલૂણા શ્યામની.
કોટિ કંદર્પને લજાવે એવું મુખડું, ઝીણી પડે છે કળા કામની. તું જોને.
સદ્‌ગુણસાગર નટવરનાગર! બલિહારી હું એના નામની! તું જોને.
કોટિ આભૂષણનું એ રે ભૂષણ, સીમા તું છે એ અભિરામની. તુ જોને.
જે ઓળખે તેને તો છે સાર સર્વનો, બીજી વસ્તુ નથી કામની. તું જોને.
અનુપમ એ અલબેલો રસિયો જીવનમૂળી દયારામની. તું જોને.

★

૨૧

મારામાં શું દીઠું?

હું શું જાણું જે વ્હાલે મુજમાં શું દીઠું?
વારેવારે સામું ભાળે, મુખ લાગે મીઠું! હું શું જાણું જે.
હું જાઉં જળ ભરવા ત્યાં પૂંઠેપૂંઠે આવે;
વગર બોલાવ્યો વ્હાલો બેડલું ચડાવે. હું શું જાણું જે.
વઢું ને તરછોડું તો યે રીસ ન લાવે;
કાંઈકાંઈ મિશે મારે ઘેર આવી બોલાવે. હું શું જાણું જે.
દૂરથી દેખીને મને દોડ્યો આવે દોટે;
પોતાની માળા કાઢી પહેરાવે મારી કોટે. હું શું જાણુ જે.
એકલડી દેખે ત્યાં મુને પાવલે રે લાગે;
રંક થઈને કાંઈકાંઈ મારી પાસે માગે. હું શું જાણું જે.

જ્યાંજ્યાં જાતી જાણે ત્યાંત્યાં એ આડો આવી ઢૂકે;
અહેની! દયાનો પ્રીતમ મારી કેડ નવ મૂકે. હું શું જાણું જે.

★

૨૨

સાસુજીની શીખ

શીખ સાસુજી દે છે રે, "વહૂજી! રહો ઢંગે;
આવડો શો આસંગો રે શ્યામળિયાની સંગે?
વાટે ને ઘાટે રે વળગો છો વાતે;
કહ્યું કોઈનું ન માન્યું રે, દીઠું મારી જાતે.
વહૂઆરુંમાણસ રે! ડાહ્યાં બહુ થાશો મા;
જળ ભરવાં એકલડાં રે આજ પછી જાશો મા.
અલબેલો આ શેરીએ રે આવે વહૂ! તમ માટે;
તમો તેને કાજે રે જાઓ જમનાઘાટે.
ચતુરાઈઓ તમારી રે સર્વે હું જાણું છું;
કો દહાડો નથી કહેતી રે આજ મુખે આણું છું.
સાસરિયામાં રહેવું રે ત્યારે એમ નવ કરીએ;
તમો તો થયાં નિર્લજ્જ રે, અમો લાજી મરિયે.
હું તો મુખ પર કહું છું રે, લોકો પૂંઠળ કહે છે;
આડોસી ને પાડોસી રે મસે મેણાં દે છે.
વિવેકવાત કરતાં રે વહૂજી! દુઃખ નવ ધરશો;
દયાના પ્રભુકરી રે સંગત હાવાં નવ કરશો."

★

૨૩

વહૂજીનો જવાબ

—એવાં વચન સૂણીને રે વદ્યાં વળતાં વહૂજી:
"ગંગાજળસરખાં રે સાંભળો સાસુજી!
જેના મનમાં જેવું રે તેવું તે સૌ દેખે;
સારાંનરતાં સૌને રે પોતાસરખાં પેખે.

કહો છો તેવા હોશે રે ત્યારે એમ સૂઝે છે;
દોષ પ્રભુનો શો દીધે રે જેને જગ પૂજે છે?
હાનાં વાક નહિ મારો રે, કહું છું કહ્યા પૂરી,
એમાં કાંઈ નથી સાચુ રે, એ જુગતી સરવે જૂઠી
જેમ ખૂધાં ખમુ છુ રે, નચાવી નાચુ છું,
તો યે પૂઠ ના મેલી રે ત્યારે જાણો, સાચું છે
હાવા તો નિત્ય જઈશુ રે શ્યામળિયાની સંગે,
વૃંદાવનઘાટે રે સદા રમીશુ રંગે
મન ભાવે તે બોલજો રે, સહેવાયે તો સહેજો,
ચાલે તે કરજો રે, ગમે તેવુ કહેજો
તમારા કહ્યા ઉપર રે હાવા મારે એ કરવું,
દયાનો પ્રભુ ભજવો રે, કોઈથી નવ ડરવુ"

★

૨૪

નંદનો નંદન

નંદનો નંદન છબીલો છોગાળો રે!
સખી રે! એની અણિયાળી આંખ કાળજંકોર રે! નંદનો
મારુ મન મોહ્યુ છે એ અનમેલે રે,
હુ બલિહારી ખમા જી, ખમા જી, ખમા!
વારી તુને ખમા જી, ખમા જી, ખમા!'
ચિત્ત મારુ ચોર્યુ છે એ પાતળીએ રે, એ શ્યામળીએ રે નંદનો
નટવરનાગર સલૂણો શ્યામળિયો રે,
સખી! એનુ હસવુ છે મદ ઝુલમી જોર રે નંદનો
અંગોઅંગ માધુરી મનોહર મોહનમા રે,
કહેની, કેમ વીસરે એ નંદનો કિશોર રે? નંદનો
વ્રજપતિ વ્હાલો નથી એ જે જનને રે,
સખી! તેનું વજ્રથકી કાળજુ કોરુ રે નંદનો
સખી! મુને વિકળ કરી છે એની વાસળીએ રે,
ભૂખી એની ખસતી નથી નિશદિન રે નંદનો

આવડો રૂપાળો સખી ! એને કોણે કીધો હશે રે !
નેણાં મારાં એના મુખચંદ્રનાં ચકોર રે. નંદનો.
નેહનો નિભાવણ એ પ્રીતમ પાતળીઓ રે;
હું તો એને જાણું છું જીવનની દોર રે. નંદનો.
દયાનો પ્રીતમ હવે અખંડ મારે કાળજે ચડયો રે;
સખી ! એ તો ચતુરાના ચિત્તડાનો ચોર રે ! નંદનો.

★

૨૫

ગરબે રમવાને

ગરબે રમવાને ગોરી નીસર્યાં રે લોલ !
રાધિકા રંગીલી જેનું નામ અભિરામ, વ્રજવાસણી ! રે લોલ !
તાળી દેતાં વાગે ઝાંઝરઝૂમખાં રે લોલ !
સંગે સાહેલી બીજી છે ઘણી રે લોલ !
કાંઈએક હું કહું તેનાં નામ, વ્રજવાસણી ! રે લોલ !
તાળી દેતાં વાગે ઝાંઝરઝૂમખાં રે લોલ !
ગિડ ગિડ તોમ છુમ છુમ છુમ વાજે ઘૂઘરા રે લોલ. તાળી.
ચંદ્રભાગા ને ચંદ્રાવળી રે લોલ,
ચંપકલતા છે ચારુરૂપ. વ્રજ. તાળી.
લલિતા, વિશાખા, વ્રજમંગળા રે લોલ,
માધવી ને માલતી અનુપ. વ્રજ. તાળી.
મન્મથમોદા ને મનઆતુરી રે લોલ,
હંસા, હર્ષા ને હીરા નામ. વ્રજ. તાળી.
કેતકી, પ્રગલ્ભા, પ્રેમમંજરી રે લોલ,
—એ આદે સખી સૌ સુખધામ. વ્રજ. તાળી.
વિવિધનાં વાજિંત્ર વાજે છંદમાં રે લોલ,
તાલસ્વરે મળી કરે ગાન. વ્રજ. તાળી.
'લોલ' કહેતાં અરુણ અધર ઓપતા રે લોલ,
લટકે નમી મેળવે સહુ તાન. વ્રજ. તાળી.

કહો છો તેવાં હોશો રે ત્યારે એમ સૂઝે છે;
દોષ પ્રભુનો શો દીઠો રે જેને જગ પૂજે છે?
હાવાં વાંક નહિ મારો રે, કહું છું કહ્યા પૂંઠી;
એમાં કાંઈ નથી સાચું રે, એ જુગતી સરવે જૂઠી.
જેમ ખૂદ્યાં ખમું છું રે, નચાવી નાચું છું;
તો યે પૂંઠ ના મેલી રે ત્યારે જાઓ, સાચું છે.
હાવાં તો નિત્ય જઈશું રે શ્યામળિયાની સંગે;
વૃંદાવનઘાટે રે સદા રમીશું રંગે.
મન ભાવે તે બોલજો રે, સહેવાશે તો સહેજો;
ચાલે તે કરજો રે, ગમે તેવું કહેજો.
તમારા કહ્યા ઉપર રે હાવાં મારે એ કરવું;
દયાનો પ્રભુ ભજવો રે, કોઈથી નવ ડરવું."

★

૨૪

નંદનો નંદન

નંદનો નંદન છબીલો છોગાળો રે!
સખી રે! એની અણિયાળી આંખ કાળજકોર રે! નંદનો.
મારું મન મોહ્યું છે એ અલબેલે રે,
હું બલિહારી ખંમા જી, ખંમા જી, ખંમા!
વારી તુને ખમા જી, ખંમા જી, ખંમા!
ચિત્ત મારુ ચોર્યું છે એ પાતળીએ રે, એ શ્યામળીએ રે નંદનો.
નટવરનાગર સલૂણો શ્યામળિયો રે;
સખી! એનું હસવું છે મંદ જુલમી જોર રે નંદનો.
અંગેઅંગ માધુરી મનોહર મોહનમાં રે;
કહેની, કેમ વીસરે એ નંદનો કિશોર રે? નંદનો.
વ્રજપતિ વ્હાલો નથી એ જે જનને રે;
સખી! તેનું વજ્રથકી કાળજું કઠોર રે. નંદનો.
સખી! મુને વિકળ કરી છે એની વાંસળીએ રે;
ખૂબી એની ખસની નથી નિશભોર રે. નંદનો.

આવડો રૂપાળો સખી ! એને કોણે ઘડ્યો હશે રે !
નેણાં મારાં એના મુખચંદ્રનાં ચકોર રે. નંદનો.
નેહનો નિભાવણ એ પ્રીતમ પાતળીઓ રે;
હું તો એને જાણું છું જીવનની દોર રે. નંદનો.
દયાનો પ્રીતમ હવે અખંડ મારે કાળજે ચડ્યો રે;
સખી ! એ તો ચતુરાના ચિત્તડાનો ચોર રે ! નંદનો.

★

૨૫

ગરબે રમવાને

ગરબે રમવાને. ગોરી નીસર્યાં રે લોલ !
રાધિકા રંગીલી જેનું નામ અભિરામ, વ્રજવાસણી ! રે લોલ !
તાળી દેતાં વાગે ઝાંઝરઝૂમખાં રે લોલ !
સંગે સાહેલી બીજી છે ઘણી રે લોલ !
કાંઈએક હું કહું તેનાં નામ, વ્રજવાસણી ! રે લોલ !
તાળી દેતાં વાગે ઝાંઝરઝૂમખાં રે લોલ !
ઘિડ ઘિડ તોમ છુમ છુમ છુમ વાજે ઘૂઘરા રે લોલ. તાળી.
ચંદ્રભાગા ને ચંદ્રાવળી રે લોલ,
ચંપકલતા છે ચારુરૂપ. વ્રજ. તાળી.
લલિતા, વિશાખા, વ્રજમંગળા રે લોલ,
માધવી ને માલતી અનુપ. વ્રજ. તાળી.
મન્મથમોદા ને મનઆતુરી રે લોલ,
હંસા, હર્ષા ને હીરા નામ. વ્રજ. તાળી.
કેતકી, પ્રગલ્ભા, પ્રેમમંજરી રે લોલ,
—એ આદે સખી સૌ સુખધામ. વ્રજ. તાળી.
વિવિધનાં વાજિંત્ર વાજે છંદમાં રે લોલ,
તાલસ્વરે મળી કરે ગાન. વ્રજ. તાળી.
'લોલ' કહેતાં અરુણ અધર ઓપતા રે લોલ,
લટકે નમી મેળવે સહુ તાન. વ્રજ. તાળી.

પતિવ્રતાનાં પણ તેં મુકાવિયાં હો વાંસલડી!
તેં તો છોડાવ્યાં સતીઓનાં સત્ય રે હો વાંસલડી!
વનવન કુંજેકુંજે ફેરવ્યાં તેં હો વાંસલડી!
તેં તો સૌની કરી છે એવી ગત્ય રે હો વાંસલડી! મીઠો.
ગરજે ગુમાનભરી આવડી શું હો વાંસલડી?
તું તો જોની વિચારી તારી જાત રે હો વાંસલડી!
જોતાં તું તો કાઇકેરો કરકડો હો વાંસલડી!
તુંને આજ મળી છે ઠકરાત રે હો વાંસલડી! મીઠો.
તેં તો નાક ઘસાવ્યાં સૌ નારનાં હો વાંસલડી!
તેં તો લગાડ્યું લાલશું લગન રે હો વાંસલડી!
ચોરની સંગે શીખી તું ચોરવા હો વાંસલડી!
વ્હાલે માખણ ચોર્યું ને તેં તો મન રે હો વાંસલડી! મીઠો.
માન ન રાખ્યું માનનીતણું તેં હો વાંસલડી!
તેં તો સૌને કર્યાં પાયનામ રે હો વાંસલડી!
દયાના પ્રભુની દૂતી તું ખરી હો વાંસલડી!
સૌને તેડે તું બેઠી ઠામ રે હો વાંસલડી! મીઠો.

૨૭
વાંસલડીના વાંક

ઓ વાંસલડી! વેરણ થઈ લાગી રે વ્રજની નારને;
શું શોર કરે? જાતલડી તારી તું મન વિચારને.
તું જંગલકાષ્ઠતણો કટકો, રંગરસિયે કીધો રગચટકો,
અલી! તે પર આવડો શો લટકો? ઓ વાંસલડી!
તને કહાનવર તો કરમાં રાખે, તું અધરતણો રસ નિત્ય ચાખે,
તું તો અમને દુઃખડાં બહુ દાખે. ઓ વાંસલડી!
તું મોહનના મુખ પર મ્હાલે, તુજ વિના નાથને નવ ચાલે,
તું તો શોક્ય થઈ અમને સાલે. ઓ વાંસલડી!
તુંને હરિએ હાથ ગ્રહી લીધી, તુંને સૌમાં શિરોમણિ કીધી,
ક્ષણું મુખથી નવ મૂકી વ્હીલી. ઓ વાંસલડી!

ખેલ મચ્યો તે વૃંદાવનમાં રે લોલ,
બંસીબટચોક રસરૂપ. વ્રજ. તાળી.
ગરબો જોવાને ગિરધર આવિયા રે લોલ,
મોહ્યા જોઈ શ્યામાનું સ્વરૂપ. વ્રજ. તાળી.
તે પ્રમાણે મોહ્યાં શ્યામા શ્યામને રે લોલ,
વ્યાપ્યો બેઉ અંગમાં અનંગ. વ્રજ. તાળી.
લલિતાએ લઈ મેળવ્યાં નિકુંજમાં રે લોલ,
રસભર્યાં રમાડ્યાં રતિરંગ. વ્રજ. તાળી.
આનંદસાગર ત્યહાં ઊછળ્યો રે લોલ,
મગન થયાં લાડલી ને લાલ. વ્રજ. તાળી.
પરમપવિત્ર એ ચરિત્રને રે લોલ
દાસદયો ગાઈ થયો ન્યાલ! વ્રજ. તાળી.

★

૨૬

માનીતી વાંસલડીને

માનીતી તું છે મોહનતણી હો વાંસલડી!
હો છ તુને વ્હાલમ કરે છે ઘણું વ્હાલ રે હો વાંસલડી!
મીઠો આવડો શો શોર? મોહ્યો નંદનો કિશોર,
તારું આવડું શું જોર? ભૂંડી! કાળજું મા કોર રે હો વાંસલડી!
પીએ અધરામૃત પિયુતણું તું વાંસલડી!
અમારે શોકયસરીખું તું સાલ રે હો વાંસલડી! મીઠો.
વાઝવાઝ ને વિકળ કર્યાં હો વાંસલડી!
તું તો પીડે અમારા પ્રાણ રે હો વાંસલડી!
સૂણતાં પડે છે હદે સોંસરાં હો વાંસલડી!
તારા ટૌકારાથી મોહબાણ રે હો વાંસલડી! મીઠો.
ઝેર ઘણું છે તારી ઝપટમાં હો વાંસલડી!
ભલાં તુંથી ભાલાતલવાર રે હો વાંસલડી!
એકીવારે જ તું હણી નાંખની, હો વાંસલડી!
આ ભૂંડી! ઘોડેઘોડે મા માર રે હો વાંસલડી! મીઠો.

પતિવ્રતાનાં પણ તેં મુકાવિયાં હો વાંસલડી !
તેં તો છોડાવ્યાં સતીઓનાં સત્ય રે હો વાંસલડી !
વનવન કુંજેકુંજે ફેરવ્યાં તેં હો વાંસલડી !
તેં તો સૌની કરી છે એવી ગત્ય રે હો વાંસલડી ! મીઠો.
ગરજે ગુમાનભરી આવડી શું હો વાંસલડી ?
તું તો જોની વિચારી તારી જાત રે હો વાંસલડી !
જોતાં તું તો કાઇકેરો કરકડો હો વાંસલડી !
તુંને આજ મળી છે ઠકરાત રે હો વાંસલડી ! મીઠો.
તેં તો નાક ઘસાવ્યાં સૌ નારનાં હો વાંસલડી !
તેં તો લગાડયું લાલશું લગન રે હો વાંસલડી !
ચોરની સંગે શીખી તું ચોરવા હો વાંસલડી !
વ્હાલે માખણ ચોર્યું ને તેં તો મન રે હો વાંસલડી ! મીઠો.
માન ન રાખ્યું માનનીતણું તેં હો વાંસલડી !
તેં તો સૌને કર્યાં પાયનામ રે હો વાંસલડી !
દયાના પ્રભુની દૂતી તું ખરી હો વાંસલડી !
સૌને તેડે તું બેઠી ઠામ રે હો વાંસલડી ! મીઠો.

★

૨૭

વાંસલડીના વાંક

ઓ વાંસલડી ! વેરણ થઈ લાગી રે વ્રજની નારને;
શું શોર કરે ? જાતલડી તારી તું મન વિચારને.
તું જંગલકાષ્ઠતણો કટકો, રંગરસિયે કીધો રંગચટકો,
અલી ! તે પર આવડો શો લટકો ? ઓ વાંસલડી !
તને કહાનવર તો કરમાં રાખે, તું અધરતણો રસ નિત્ય ચાખે,
તું તો અમને દુઃખડાં બહુ દાખે. ઓ વાંસલડી !
તું મોહનના મુખ પર મ્હાલે, તુજ વિના નાથને નવ ચાલે,
તું તો શોક્ય થઈ અમને સાલે. ઓ વાંસલડી !
તુંને હરિએ હાથ ગ્રહી લીધી, તુંને સૌમાં શિરોમણિ કીધી,
ક્ષણું મુખથી નવ મૂકી બ્હીલી. ઓ વાંસલડી !

હું તુજને આવી નવ જાણતી, નહિ તો તુજ પર મ્હેર ન આણતી,
તારાં ડાળ સાહીને મૂળ તાણતી. ઓ વાંસલડી!
દયાપ્રીતમને પૂરણ પ્યારી, તુને અળગી ન મૂકે મૂરારિ,
તારા ભેદગુણ દીસે ભારી! ઓ વાંસલડી!

*

૨૮

વાંસલડીનો ઉત્તર

ઓ વ્રજનારી! શા માટે તુ અમને આળ ચડાવે?
પુણ્ય પૂરવતણાં, તેથી પાતળિયો અમને લાડ લડાવે.
મેં પૂરણ તપ સાધ્યાં વનમાં, મેં ટાઢતડકા વેઠયાં તનમાં,
ત્યારે મોહને મ્હેર આણી મનમાં. ઓ વ્રજનારી!
હું ચોમાસે ચાચર રહેતી, ઘણી મેઘઝડી શરીરે સહેતી,
સુખદુઃખ કાંઈ દિલમાં નવ દહેતી. ઓ વ્રજનારી!
મારે અંગે વાઢ વઢાવિયા, વળી તે સંધાડે ચડાવિયા,
તે ઉપર છેદ પડાવિયા. ઓ વ્રજનારી!
ત્યારે હરિએ હાથ કરી લીધી, સૌકોમાં શિરોમણિ કીધી,
દેહ અર્પી અર્ધ અંગે દીધી. ઓ વ્રજનારી!
મારે દયાપ્રિતમને છું પ્યારી, નિત્ય મુખથી વગાડે મૂરારિ,
મારા ભેદગુણ દીસે ભારી! ઓ વ્રજનારી!

★

૨૯

વેણુ મા વાશો મારે આંગણે!

વેણુ મા વાગો મારે આંગણે, વારું છું વ્હાલમ! વળીવળી હો જી રે!
વેણુ મા વાશો મારે આંગણે.
મારી સાસુ કહે છે, "જાઓ વહૂ! વેણુ વાગી,"
અને દેરાણીજેઠાણી 'વાંકું' ભણે. હો જી રે! વેણુ.
નિર્લજ્જ હોય તેને લાજ નવ લાગે,
પણ મુજને તો લોક ઘેલામાં ગણે. હો જી રે! વેણુ.

ખીજવે છે સવ' મુને 'કા'ન આવ્યો' કહી,
મારો ભાર ગયો સંગ તમતણે. હો જી રે! વેણુ
દાસદયાના પ્રીતમ! પ્રીત છે તમારે મારે,
એમ કરો ત્યારે તો તે કેમ બણે? હો જી રે! વેણુ

★

૩૦

સાને સમઝાવ્યા

વળતાં વ્હાલમાં રે નચાવ્યાં લલચાવ્યાં લોચન!
પરખી આંખડી રે હજુ હરિ મળવાનું છે મન.
નયણે નોતર્યાં રે સાને સમઝાવ્યા સૌ પેર;
રમીશું રાતડી રે, આવજો, આવજો, અલબેલાજી! ઘેર.
કહેજો માતને રે, 'ગાય એક ખોવાણી છે આજ;
જાઉં છું શોધવા રે,' બાંધજો પાણી પહેલાં પાજ.
સાસરિયાથકી રે મારો અવાસ છે એકાંત;
સંચરજો સુખે રે, રખે કંઈ ભય ધરતા ભગવંત!
વહેલા પધારજો રે, બેઠી જોઈશ તમારો પંથ;
રખે કંઈ અટકતા રે મારા કામણગારા કંથ!
રાખીશ દીવડો રે, માણીશું મનમાની મોજ;
જાશે જીવડો રે જીવણ! જૂઠા પડશો તો જ.
સુખ ત્યારે થશે રે જ્યારે ઊર લપટાવી લપટાઈશ;
જીવ્યું સફળ થશે રે જ્યારે હું અધરામૃત પી પાઈશ,
—એમ કહી કામની રે હરખી આવી પોતાને ધામ;
પ્રીતમ દયાતણા રે આજ મને મળિયા પૂરણકામ!

★

૩૧

સંદેશો

ઉદ્ધવ! નંદનો છોરો તે નમેરો થયો જો;
સુને એકલી મૂકીને મથુરા ગયો જો. ઉદ્ધવ!

એને મૂકી જાતા દયા નવ ઊપની જો
મુને ભ્રાંતિ પડી છે એના રૂપની જો ઉદ્ધવ!
કોઇએ કામણ કર્યું કે કટમર્યો ફરે જો,
કેમ દિલ એનુ મુજ ઉપર ના ઠરે જો? ઉદ્ધવ!
ઉદ્ધવ! સંદેશો કહીને વહેલા આવજો જો,
સાથે દયાના પ્રીતમને તેડી લાવજો જો ઉદ્ધવ!

★

૩૨

એટલું કહેજો

ઉદ્ધવજી! માધવને કહેજો એટલું,
શા માટે તમો પાડો છો વિજોગ જી?
નિદ્રા રે દિનસ એક નથી આવતી,
ગોપીજનને પ્રગટયો છે કાંઈ રોગ જો ઉદ્ધવજી!
જમુનાની તીરે રે ન્હાવા અમે ગયા,
ઓચિંતા ત્યાં આવ્યા શ્યામશરીર જો,
વસ્ત્ર વેગળા મૂકી અમો ન્હાતા હુતા,
છાનામાના ચોરી લીધા ચીર જો ઉદ્ધવજી!
વનવનવા લાગી રે સૌ ગોપાંગના,
કદમખડીમાં સતાયા શ્રીનાથ જો
શામળિયો શોધ્યો રે અમને જડયો નહીં,
રુદન કરી જોડાવ્યા એણે હાથ જો ઉદ્ધવજી!
કહીએ, નાનપણાના દિવસ ભૂલી ગયા,
તરછોડો છો શાને શ્રીજદુરાય! જો?
અમો અબળા આશાએ વળગી રહ્યા,
જોર અમારૂં જોબનિયાનું જાય જો ઉદ્ધવજી!
મારા સમ મોહનને તમો જઈને કહો,
એક વાર તો આવો ગોકુળગામ જો
કામાગ્નિ લાગ્યો આવી હોલવો
કહેના વળજો દયાપ્રિતમના શ્યામ જો ઉદ્ધવજી!

★

૩૩
ચાંદલિયાને

ચાંદલિયા રે ! ચાલીશ મા અતિ ઉતાવળો,
વ્હાણું વાયાની કરજે ઘડી બેચાર જો,
ઘણે રે દહાડે ગિરધારી ઘેર આવિયા,
રથ ચલાવતાં કરજે ઝાઝી વાર જો. ચાંદલિયા રે !
ઝાઝા રે દિવસની દાઝો ભાગશે,
ઘણે દિવસે મને મળિયા જસોદાના કહાન જો.
આજે રે આનંદ મારે અતિ ઘણો,
ઘણું કહી મેં રાખ્યા દેઈને માન જો. ચાંદલિયા રે !
બ્રહ્માદિકને સાધ્યા એ તો નવ મળે
તે પ્રભુ મારે મંદિર, લીલાલહેર જો !
ઓચિંતા ક્યાંથી રે આજે આવિયા ?
પધાર્યા છે પ્રભુજી મારે ઘેર જો. ચાંદલિયા રે !
ઘણા રે દિવસથી વાયદા વ્હાય છે,
ઘરમાં મારે સાસુડીનું સાલ જો,
દિયરજેઠકેરી રે લજ્જા આણતી,
પરણ્યો મારો વીખડકેરું ઝાડ જો. ચાંદલિયા રે !
નાની રે નણદી રે મેણાં મારતી,
જેઠાણી પણ જૂઠાં ચડાવે આળ જો.
સાસુડી પણ નિત્યે મુજને શારતી.
પરણ્યો આવે ઘરમાં દેતો ગાળ જો. ચાંદલિયા રે !
એવાં રે દુઃખડાં રે મારે અતિ ઘણાં,
પણ માન્યું મારે મોહન સાથે મન જો.
આજે રે એકાંતે મુજને પ્રભુ મળ્યા,
હરિને જોઈને શીતળ થયું મારું તન જો. ચાંદલિયા રે !
આજની રજની રે મારે આંગણે
પહોંચાડી મારા મનડાકેરી હામ જો.
માટે ચાંદલિયા ! રખે તું ચૂકતો,
હેત કરીને ગાયે દયારામ જો. ચાંદલિયા રે !

*

૩૪

જોઈને ચાલો

"વાંકા રે વાંકા શું રે હીંડો છો? આવડું શું રે ગુમાન જી?
પરનારીની સંગે રમતાં નથી વળી કાંઈ સાન, જોઈને ચાલો જી."
"તું તારા મનમાં વિમળ છે, હું છું નાનું બાળ જો;
કેમ કરી મુને મોટો જાણે? જૂઠાં શીદ ચડાવે આળ?" જોઈને
"નાના છો પણ ગુણ મોટાના, નારી વિના કોણ જાણે જી?
અંગોઅંગથી વિહ્વળ કીધાં, માર્યાં લોચનનાં બાણ." જોઈને.
"નારી તો પુરુષથી અળગી, અળગી વળગી ચાલે જી;
દયારામના પ્રીતમ હસીને બોલ્યા: "હવે મળીશું કાલે." જોઈને.

*

૩૫

રાધાવશ પ્રભુ

રાધે! તુ પ્યારી જ, બીજું અવર ન કોઈ,
જેને જગત મોહ્યું તે તો તુંને રહ્યો મોહી. રાધે!
ગોકુલની ગોરી સૌ એની પૂંઠે ભમે છે,
તે રે વ્હાલાને તારી ગાળો ગમે છે. રાધે!
બ્રહ્માદિ સૌને એ નાક ઘસાવે,
તે રે વ્હાલો તારે ઘેર વણતેડ્યો આવે. રાધે!
હું પણ જાણું એનું મળવું ક્યાંથી?
ક્ષણું એક અળગો ન થાય તારે ત્યાંથી. રાધે!
તેં વશ કીધો રાધે! દયાનો પ્રભુજી,
હું નવ જાણું તેં તે કેઈ ગોર પૂજી? રાધે!

★

૩૬

સાંઝે વાંસલડી વગાડજો!

વાંસલડી વાજે, સાંઝે આજ વાંસલડી વાજે
વાત મારી ભૂલી મા જાજો, સાંઝે આજ વાંસલડી વાજે.

જે જ્યમ કરવું હોય જે રીતે તે તો ગીત વિષે ગાજો. સાંઝે.
કોઈને ના કહેશો, કદી કોઈ પૂછે તો સમ જુગતે ખાજો. સાંઝે.
નંદજસોદાજી તો છે ભોળાં, તેમને વિવેકે વ્હાજો. સાંઝે.
આપ તો સદા સુખી છો પણ આજ સુખ મારું મ્હાજો. સાંઝે.
મારા દોષ ન વિચારશો વ્હાલમ! દીનબંધુ થાજો સાંઝે.
દયાના પ્રીતમ! જાણી દાસી પોતાની પ્રેમ પૂરણ પાજો. સાંઝે.

★

૩૭

ફૂલી અલબેલી!

ફૂલી અલબેલી, આવ્યા વ્હાલો ફૂલી અલબેલી!
વિરહે દુઃખ નાંખ્યું છે રેલી, આવ્યા વ્હાલો ફૂલી અલબેલી!
શ્યામસુંદર વરનું મુખ નીરખી ગોપિકા થઈ ઘેલી. આવ્યા.
વિરહઅગ્નિ હોલાયો અંતરનો થઈ આનંદહેલી. આવ્યા.
તેમ ફૂલી જેમ પામે રંક મહારત્નમણિ થેલી. આવ્યા.
મહાલક્ષ્મીને દુર્લભ વસ્તુ તે પ્રેમે થઈ સહેલી. આવ્યા.
દયાના પ્રીતમજીની સંગે રમતાં વાધી વ્હાલતણી વેલી. આવ્યા.

★

૩૮

માણીગર! મારે મ્હોલે આવો

માણીગર! આવો, મારે મ્હોલે, માણીગર! આવો—
વ્હાલા! શાને લોચન લલચાવો? મારે મ્હોલે માણીગર! આવો.
ઘણા દિવસની ગવાઉં છું જૂઠી તે આજ લઇએ લ્હાવો. મારે.
ના નવ કહેશો, ક્યાં કહો મળશે ફરી અવસર આવો? મારે.
મનમાની મોજે માણીશું, ફરી તો નહીં ફાવો. મારે.
જ્યારેત્યારે પણ હું છું તમારી, શીદને તરસાવો? મારે.
અધરસુધારસ સુખનો સાગર આજ પીઓ ને પાઓ. મારે.
રસિકરાય છો દયાના પ્રીતમ! મારે મારો દાવો. મારે.

★

૩૯

સમો સમજો

સમો સમો તમો સમજો નહીં ને કરતા ઢીંડો આળ જી;
લોક શું જાણે જે ટેવ પડી છે? મૂકે માથે ગાળ. પેર ન જાણો જી.
સાસુ અમારી સાંભળતાં સુને શીદ કરો છો સાદ જી?
આપણુ એને ખોલતાં દેખી મારો પરણ્યો કરે છે વખવાદ પેર ન જાણો જી.
મારા આંગણુલા સામું આવીને કાલે શાને કીધી સાન જી?
મારી નણદી મર્મનાં વચન બોલી, "ભાભી! જાઓ તેડે છે કહાન!" પેર ન જા૦
આતુર જન તો દીઠા અતિ પણ તમથી આડો આંક જી;
કહેવા સરખું આપણુ કરિયે ત્યારે દુરિજનનો શો વાંક? પેર ન જાણો જી.
ગોળ પોતાને ખૂણે ખાઇએ, કરીએ દીઠો અદીઠો જી;
અગટ કરી બજારે બેઠાં શું લાગે છે અતિ મીઠો? પેર ન જાણો જી.
જે દહાડાથી પ્રીત બંધાણી તે દહાડાની ચરણે વળગી જી;
દાસદયાના પ્રભુ! મનમાં સમજો હું નથી તમથી અળગી. પેર ન જાણો જી.

★

૪૦

આવોની મારે ઘેર માણવા

આવોની મારે ઘેર માણવા હો જી રાજ! આવો મારે ઘેર માણવા.
{પ્રેમરસ પ્યાલો તે પીવાને પાવા, જોબનતૂરીને પલાણવા. હો જી રાજ!
{પડતી રાતે પધારજો પ્રીતમ! કોઈ નથી બેઠું જાણવા. હો જી રાજ!
મારી શેરીના છે સંતસાધુ, પરની ન વાત બેસે છાણવા. હો જી રાજ!
પ્રભાતે જાતાં કોઈ પૂછશે તો કહીશું, તેડ્યા'તા વલોણું તાણવા. હો જી રાજ!
સર્વ તજે પણ સમો સંભાળે રસિયા તે પરમાણવા. હો જી રાજ!
રાજની રૂપાળી છબે ચિત્ત મારું ચોટ્યું, સમરણ નથી વખાણવા હો જી રાજ!

★

૪૧

કોની સંગે?

રાતલડી કોની સંગે જાગ્યા? ઘાયલ છો જી, નેનબાણુ કોઈનાં વાગ્યાં?
વાંકલડું તમ સામું કાઇએ જોયું? મોહન છો, કોઈ મોહિનીએ મન મોહ્યું?

કોઈ પ્રાણપ્યારી કરી ચિત્ત પ્રોયું ? રાતલડી.
ભલા ભગવત ! વચનના સાચા, કહોની કાલે કેવી વદ્યા'તા વાચા ?
તુરતના તુરત દેખાયા કાચા ! રાતલડી.
જૂઠાશું તંત ન કરવો ઝાઝો, બોલ બોલી શકતા નથી કાંઈ સાજો,
જૂઠા સમ ખાતાં લગાર ન લાજો. રાતલડી.
હારનાં ચિહ્ન દે છે ઉર દેખા, અધર પર દીસે છે અંજનરેખા,
અણીઅણી જાય છે નેત્રની મેખા. રાતલડી.
જેશું રમ્યા રજની લાગી તે અમોલી, ભૂલે તેનું નામ જવાય છે બોલી,
તેના સમ તમને, કહો દિલ ખોલી. રાતલડી
શ્રમિત છો આવો લગારેક પોઢો, પગોરું પાયે, મટે શ્રમ પોઢો,
આંગણુએ ઊભા આળસ શીદ મોડો ? રાતલડી.
રાખ્યું મુખ પ્રસન્ન હૃદેમાં દાબી, જશે ખસી વસ્તુ અમૂલિક લાધી,
સમઝણી શ્યામા લીધું કામ સાધી. રાતલડી.
સામાસામી નેન નેહનાં મળિયાં, છૂટ્યું માન સુખસિંધુમાં મળિયાં,
દયાના પ્રીતમ બેઉ પલંગે ઢળિયા. રાતલડી.

*

૪૨

હવે હું નહીં બોલું

હાવાં હું સખી ! નહીં બોલું રે નંદકુંવરની સંગે;
મુને 'શશીવદની' કહી છે રે ત્યારની દાઝ લાગી છે અંગે. હાવાં.
ચંદ્રબિંબમાં લાંછન છે, વળી રાહુ ગળે ખટ માસે રે;
પક્ષે વધે ને પક્ષે ઘટે, કળાપૂરણ નિત્ય તે નવ પ્રકાશે. હાવાં.
તે કરતાં 'ચંદ્રવદની' કહી તો કર્યાં હું ને ચંદ્ર એક રાસે રે;
ત્યારે મુજ મુખ પાખે શું અટક્યું છે ? જોશે ચંદ્ર આકાશે. હાવાં.
નહીં તો શિવને સમીપ રાખશે ને ભાલે ચંદ્ર દેખાશે રે;
પ્રસન્ન થઈ પાસે રહેશે, નહિ તો કહેવાય નહીં નિજ દાસે. હાવાં.
એવડો શ્રમ પણ શીદ કરે ? જુઓ, ચંદ્ર પોતાની પાસે રે;
વામ ચરણમાં ઈંદુ અચળ છે, શીદ રહે અન્યની આશે ? હાવાં.
દયાના પ્રીતમને કહે સખી, જુઓ શશીમુખ સરખું મુખ પાસે રે;
કોટિ પ્રકારે હું નહીં આવું એવા પુરુષની અભ્યાસે. હાવાં.

*

૪૩
બંસીબટને ચોક

વૃન્દાવનમાં રે બંસીબટને ચોક મનના માન્યા રાજ મુને મળ્યા દૂરથી દેખી રે,
બળવા લાગી શોકય. મન.
સંગ કોઈ ન હોતું રે, આસપાસ નહીં કોઈ, ભરજોબનમાં રે
છળવો મુજને જોઈ. મન.
મુજને પૂછ્યું રે, 'એકલડી કેમ આજ?' હું નવ બોલી રે
કરી ઘુંઘટ ધરી લાજ. મન.
હસીને હસીને રે ઝાલ્યો મારો હાથ, 'ના, ના,' કહેતાં રે
બળીએ બીડી બાથ. મન.
ચુંબન કરીને રે કર્યું અધરામૃતપાન, થઈ હું પરવશ રે,
ગઈ મારી સુધ ને સાન. મન.
રસિક રૂપાળા રે નટવર નંદકુમાર, મીઠું બોલી રે
ઘણો દેખાડ્યો પ્યાર. મન.
મંદ હસીને રે માર્યાં લોચનબાણ, તે સમાતું રે
સુખદુઃખ પ્રીછે પ્રાણ. મન.
નખશીખ વાપ્યો રે મન્મથ, કંપે કાય, મુખડે ના કહું રે
મન તો મળવા ચ્હાય. મન.
'હા, ના' કરતાં રે ભરી અલબેલે અંક, અદ્દર ઉપાડી રે
લાવ્યા કુંજ નિઃશંક. મન
કુવલયદલની રે સિદ્ધ હતી પર્યંક, તે હું પામી રે
જેમ રિદ્ધિ પામે રંક. મન.
સુંદર વરની રે સંગે રમી ત્યાં રંગ, બહુ સુખ પામી રે
જિત્યો અજિત અનંગ. મન.
પ્રથમ સમાગમ રે પ્રાણજીવનની સાથ, તન ઘેર આવ્યું રે,
મન રહ્યું મોહન સાથ. મન.
તેહ દિવસથી રે કામણ કીધું કહાન, દયાપ્રીતમને રે
મળવા નિશદિન ધ્યાન. મન.

★

૪૪

રીસાયો શે રસિયો ?

સખી ! પૂછી જો, અલી ! પૂછી જો, શે રસિયો રીસાવ્યો રે ?
મનથી રીસાણો છે ? કે શોકયે સમઝાવ્યો રે ? સખી !
સાન કરી તેડયો મારી પાસે ના આવ્યો રે,
સામું યે ન જોયું, ધાઇને મેં હ્રદયે લપટાવ્યો રે. સખી !
સૂણુ મારી સજની ! શો વાંક હશે મારો રે ?
આટલા વનામાં કિયો ? કાઢ નિસ્તારો રે ! સખી !
વાંકલડું જોતામાં શું આંખલડીનો ખૂણો ખૂંચ્યો રે ?
અધર પીતાં શું હદેને શ્રમ પહોંચ્યો રે ? સખી !
ભુજ પાસે ભીતાં કંકણકણ ગડિયાં રે ?
કે શું એને કાળજડે કઠોર કુચ નડિયાં રે ? સખી !
કે શું કટિ કૃશ અંક ભરતાં ન ફાવી રે ?
કે શું મોટી મનમાની નાની નજરે હું ના આવી રે ? સખી !
કાચના ફાનસમાં દીપક જેવો ચળકે રે,
સુંદરીનાં વેણમાં તેવો રતિરસ ચળકે રે ! સખી !
સૂણી એવું આવી ભેટયા રસિકબિહારી રે,
'વચને વેચાતો તેં લીધો મુને પ્રાણપ્યારી રે !' સખી !
દયાનો પ્રીતમ પ્યારો પ્રેમરસભોગી રે,
તેને વશ કયમ કરે જ્ઞાની મુનિ જોગી રે ? સખી !

૪૫

કેમ રીસાઈ ?

શ્યામા ! તું તો શીદ રીસાવી રે ? કાંઈ એક કારણ મુજને કહેની.
શીદ મૌન ગ્રહીને રહી છે રે ? ઉત્તરનો પ્રતિઉત્તર દેની. શ્યામા !
રીસે નેત્ર થયાં છે રાતાં ને અધર ડસે છે દંત રે;
ભ્રુકુટી કમાનસમાન કરી છે ક્રોધ ધરીને અનંત. શ્યામા !

કે કાંઈ વાંકું વેણ કહ્યું? કે કાંઈ કીધી સમોવડ તારી રે?
આવડો રોષ ધરી શીદ બેઠી? સત્ય કહેની સખી! મારી. શ્યામા
શું વ્હાલે તુજથી વ્હાલ ઊતાર્યું? કે પ્રીત અવરશું કીધી રે?
કે કાંઈ તારું વચન ઉથાપ્યું જે આવડી હઠ તેં લીધી? શ્યામા
પાણ જોડી પરણામ કરીને કહાવ્યું છે તારે કંથે રે.
જો તમો દુઃખે અમારે દાઝો તો પગ ધરજો આ પંથે. શ્યામા!
નયણે નીર ભરે છે નટવર, મુખે જપે રાધાજાપ રે;
દયાના પ્રીતમને મળની માનની! શમશે સૌ પરિતાપ. શ્યામા!

★

૪૬

દાણલીલા

મારગ મૂકોની કહું છું કહાના! કયારની જો,
મને રોકી રાખી છે કોણ વારની જો! મારગ.
મારે માથે મટુકી મહીતણી તપે જો,
વેળા વીત્યા પછી ગોરસ મારું નહીં ખપે જો. મારગ.
મને એકલી જાણીને ઘેરી છે અહીં જો,
તારા મનતણા વિચાર હું જાણું સહી જો. મારગ
આડું અવળું હેરો છો તે હું જાણું સહુ જો,
મેં તો તમસરીખા ઠગણા દીઠા છે ઘણું જો. મારગ.
ચાળા મનના મૂકી તુથી રહેજો પાંસરા જો,
મારે પાલવડે ન વળગો પ્રીતમ! રહો પરા જો. મારગ.
આઘા રહો, અડશો મા, ગિરધારી! ઘેલા મા થશો જો,
જે કાંઈ ભાળો છો તે અર્થ નહીં સરે કશો જો. મારગ
મેં તો સાંભળ્યું હતું જે ડાહ્યા છો ઘણું જો,
તેનું ડહાપણ મેં તો દીઠું આજ તમતણું જો. મારગ.
માણસ હોય તે તો માને જે કરીએ મને જો,
નિર્લજ્જ હોય તે તો ના કહેતાં આવે કને જો. મારગ
નિર્લજ્જ રેવ તે તો તમમાં દીસે શ્યામળા! જો,
ઘણી આવડે છે અબળા ધૂતાની કળા જો. મારગ.

આળ પરનારીશું કરશો તે કયમ છાજશે જો ?
મારો મા કાંકરી મટૂકી મારી ભાગશે જો. મારગ.
ડરાવી ડરશે તમારી તે કો બીજી હશે જો,
ચાળા હુંથી કીધે જોવાસરીખું થશે જો. મારગ.
લાડકવાયા હશો તો તમારા નંદને જો,
અહીં કો સાંખશે નહીં તમારા ફંદને જો. મારગ.
દાણ મહીનું મહીમંડળમાં હોયે નહીં જો,
એ તો રીત અમે આજ નવાઈની લહી જો. મારગ.
પ્રીતડીની રીતે કહો તો પાઉં મહી જો,
દાણનો કરીને દોકડો આપું નહીં જો. મારગ.
હજી પ્રીતડીની રીત નથી આવડી જો,
રહો ગોવાળામાં ચારી જાણો ગાવડી જો. મારગ.
✓ પ્રીતરીત એ તો નિગમ ચારમાં નથી જો,
વ્હાલા લાગો છો તે માટ કાંઈક કહું કથી જો. મારગ.
સ્નેહશાસ્ત્રમાં એક વ્રજની સ્ત્રી સુજાણ છે જો,
મોટા પંડિતપુરાણી તે અજાણ છે જો. મારગ.
આતુર થઈને મારી પાસે ઊભા રહો હરિ ! જો,
પોથી પ્રેમની તે પઢવી શીખવું ખરી જો. મારગ.
પ્રીત કરવી ત્યારે રીસ તો ન રાખવી જો,
વેળાએ જોઈએ તે વિધિએ વાણી ભાખવી જો. મારગ.
વદી વાણીનો નિભાવ કરી જે શકે જો,
વિકટ-દુર્ઘટ પ્રેમપંથ વિષે તે ટકે જો. મારગ.
સદા સર્વદા સતેજ રહેવું શ્યામળા ! જો,
સુરતસંગ્રામ જીતવાની આરત એ કળા જો. મારગ.
પ્રગટ પ્રીતડી ન કરીએ આ સંસારમાં જો,
વાત કરવી તે તો આંખના અણુસારમાં જો. મારગ.
નેહ નેણના કટાક્ષમાં જણાવીએ જો,
દુરિજન દેખતાં વ્હાલાને ન બોલાવીએ જો. મારગ.

ઓછા માણસ સાથે સંદેશો ન કહાવીએ જો,
વાંકું બોલે તેથી વઢતાં નવ ફાવીએ જો. મારગ.
સામું જોતાં સ્નેહ પરખી લીજે નેણમાં જો,
વાત અંતરની તે સમજી લીજે વેણમાં જો. મારગ.
પ્રથમ પહેલો તો સ્વભાવ તેનો પરખીએ જો,
તે પ્રમાણે વચનરૂપી જળ વરખીએ જો. મારગ
જેહુ કામ તેની મરજી માફક ચાલીએ જો,
એ રીતે તો પક્ષી ગગનતણાં ઝાલીએ જો. મારગ
'હા જી, હા જી 'સરખી મોહની એકે નહીં જો,
અમૃતશર્કરારસ રસના મધ્ય છે સહી જો મારગ.
પ્રીતડીનું કામ રીઝ્યે થકી થશે જો,
ખીજવાથી તો સમૂળગું ભાગી જશે જો મારગ
પાકી પ્રીત બાંધ્યા વિના ન રીસાવીએ જો,
દોષ દેખીએ પણ મુખે નહીં લાવીએ જો. મારગ.
જેમતેમ કહ્યું કોનું હૃદે ન આણીએ જો,
દૃષ્ટે દીઠું તે પણ વિચારી પ્રમાણીએ જો. મારગ.
જે કોઈ બોલે તેનું હાર્દ સમજી લીજીએ જો,
વિવેક વિચારી ઘટે તે ઉત્તર દીજીએ જો. મારગ
ઓછા વચને તે કદાપિ નવ બોલીએ જો,
છિદ્ર કો સમાનું તે સગે ના ખોલીએ જો મારગ
વિના વિચારે એક ડગલું તો ના દીજીએ જો,
સમો પડયે કાચું હદે નવ કીજીએ જો મારગ
વિના વિચારે જે સાહસ સગે વરે જો,
નિશ્ચે તેને પાછળથી પસ્તાવું પડે જો મારગ.
સ્નેહીઅંગે [illegible] બોની નવ ચાલીએ જો,
સમો હોય તે વિધિએ માફક ચાલીએ જો. મારગ
કુટિલ આગળ આપ આતુરતા ન દાખીએ જો,
સામું હોય તેથી રીતે રીત રાખીએ જો મારગ
[illegible] માડું બોલે તેવા નવ [illegible] જો,
નમ્ર [illegible] વિના મનાડું ના [illegible] જો મારગ

લોભે લલચાઈએ નહીં નાદાબારી રાખીએ જો,
પાકા પ્રેમીને તો પ્રાણુ માગ્યો આપીએ જો. મારગ.
કપટી હોય તેથી સાચું નવ ભાખીએ જો,
જૂઠા સંગે કોરાં વચન આલાપીએ જો. મારગ.
જૂઠાસાચાની પરીક્ષા પ્રથમ કીજીએ જો,
સાચું નીવડ્યા પછી દગો નહીં દીજીએ જો. મારગ.
સ્નેહી સંગે ઝાઝી મોટાઈ નવ રાખીએ જો,
છોટું હોય તો પણુ સમોવડતા દાખીએ જો. મારગ.
સમા પ્રમાણે વિવેકમાં ન ચૂકીએ જો,
ટેક પોતાની તે અંતરથી ન મૂકીએ જો. મારગ.
સાત ગળણે ગળ્યા પછી બોલ બોલીએ જો,
બોલ બોલ્યા પછી દુઃખ થયે ન ડોલીએ જો. મારગ.
વખત વીત્યા પછી વેચાતી મળે નહીં જો,
પય ન થાય કદાપિ જે થઈ ગયું મહી જો. મારગ.
પ્રીત કોઈથકી કદાપિ નવ જોડીએ જો,
બની ભવિષ્યથી તો પ્રાણુ ગયે ન તોડીએ જો. મારગ.
રસ પ્રેમનો તે શીષ સાટે માણવો જો,
ગરજ રાખે તેનો દોષ નવ આણવો જો. મારગ.
સાવધાન પ્રીત પાળજો કહું કથી જો,
મનમોતી ને કાચ સંધાતાં નથી જો. મારગ.
પારાસરખો પ્રેમ જુગતે ઝાલવો જો,
વીખરતાં ન લાગે વાર ચેતી ચાલવો જો. મારગ.
પ્રીતરીત છે એ લાગે તો લેખું નહીં જો,
તૂટે પળમાં પછી સાંધ્યું દીસે નહી કહીં જો. મારગ.
કાળી કસ્તુરી પણુ ગુણુ ગ્રહીએ સદા જો,
રાતાં ઈંદ્રિવરણુાંથી ન મોહીએ કદા જો. મારગ.
સત્ય, સ્નેહ, સેવા, દઢતા ને સંતોષ છે જો,
—વશીકરણુવિદ્યાતણા એ કોશ છે જો. મારગ.
બોલતામાં મૂલ્ય મનુષ્યતણું કીજીએ જો,
મુખે કહીએ નહીં ચિત્તમાં ચેતી લીજીએ જો. મારગ.

બુદ્ધિ પ્રમાણે વચન સૌ પડે અકી જો,
દુઃખ માનીએ ન, બીજું લાવે ક્યાં થકી જો? મારગ.
પ્રીતડી ન પાકે અતિ ઉતાવળપણે જો,
ધીરજ રાખીએ તો કારણ સૌ આવી બણે જો. મારગ.
વિવેકવંતને તો દૂધદાંણી—બે રહે જો,
ગોળ ચોરી ખાઇએ પોતાનો, પર શું લહે જો? મારગ.
સમો સમજી ચપળ થઇને ચોદિશા ફરે જો,
દુરિજન લોક હમારા તેને શું કરે જો? મારગ.
ચતુર આગળ દુષ્ટ ચુગલનું ચાલે નહીં જો,
પવન સહુને ડોલાવે, ગિરિ હાલે નહીં જો. મારગ.
ડાહ્યા હોય તેનું એટલુ ડાહ્યાપણું જો,
લક્ષણવંત લહે થોડામાં કહ્યું ઘણું જો. મારગ.
મારાં સમ, જો મુજ વચનથી રીસાવતા જો,
હણું એક નહીં ચાલે, ઘણું છો ભાવતા જો. મારગ.
દધીના દાણમાં વેચાણ હું છુ તમતણી જો,
હું તો જાણું છું જગજીવન! માથાના મણિ જો. મારગ.
અબળા આતુર વચન મુખેથી નવ કાઢીએ જો,
હેકું દેખાડતુ હોય તો દેખાડીએ જો. મારગ.
આસંગા વિના કો આવડું બોલે નહીં જો,
આસંગો તો પ્રીત વિના ન હોયે કહીં જો. મારગ.
પ્રીત બાંધી અતિશે જ લુબ્ધ થઈ રહો જો,
દયાપ્રીતમજીશું દાણચાતુરી કહી જો. મારગ

૪૭

કૃષ્ણનો ઉત્તર

સાંભળ વચન મારું કૃષ્ણ કહે, "કામની! જો,
તેં પણ અમિત કહ્યું મન મારું ભામની! જો સાંભળ
શેષશંકરજેવાને વશ નવ થયો જો,
તે હું તારા પ્રેમથકી મો'વાઈ ગયો જો. સાંભળ.

બધી વિશ્વને નમાવે છે તું માહરી જો,
મને પીડે પ્રીતરૂપી માયા તાહરી જો. સાંભળ.
તારા સ્નેહ આગળ તું મારો દેખે નહીં જો,
જેમ શૂરો સામા શૂરાને લેખે નહીં જો. સાંભળ.
મને રાતદિવસ તું પણ વીસરતી નથી જો,
હેત હૈયાનું કહેની, કહેવાય કેમ કથી જો ? સાંભળ.
સેજ નિદ્રા ન આવે, ભોજન નથી ભાવતું જો,
દુઃખ કોણ આગે પ્રેમનું કરું છતું જો. સાંભળ.
માતા જસોદા કહે, 'તું જમતો નથી જો,
બાપ ! શું છે દુઃખ તને ? મને કહે કથી જો.' સાંભળ.
—એમ સૂણીને હું નીચું જોઇને રહું જો,
મુજ માત આગે હેતહાર્દ કેમ કહું જો ? સાંભળ.
મને પૂર્ણ પ્યારી લાગે છે તું પ્રેમદા જો,
જરા જુદાઈ ન જાણ, તારો છું સદા જો. સાંભળ.
'હું' ને 'તું' તે એકરૂપ નિશ્ચે જાણજે જો,
દેહ બે ને એક પ્રાણ છે પ્રમાણજે જો." સાંભળ.
—એવાં વચન સૂણી વ્હાલનાં ગોપી હસી જો,
દયાના પ્રીતમની પ્રીત સાચી મન વસી જો. સાંભળ.

★

૪૮

ગોપીનો ઉત્તર

"સૂણો શામળા ! હું તમ માટે ઘેલી થઈ જો,
માણસકેરી ઓળમાંથી ટળી ગઈ જો. સૂણો.
મનવિચારમાં ફટકારી થઈને ફરું જો,
બોલુંચાલું તેમાં કાંઈ ન મળે પાધરું જો. સૂણો.
સાસરેથી પિયર, પિયરથી જાઉં સાસરે જો,
ચેટક વળગ્યું હોય ત્યમ ચિત્ત ક્યાંહીં નવ ઠરે જો. સૂણો.
એવી થઈ છું પણ તમારા લેખામાં નથી જો,
એક ઓળખે ન, એક તો મરે મથી જો. સૂણો.

આવા નમેરા થતાં શું નથી લાજતા જો?
ચડ્યું બહુ ગુમાન! આગળ આવા ન હતા જો. સુણો.
નંદજસોદાને પખે તો નથી ગયા જો,
કોણ જાણે, એવા કોણસરખા થયા જો? સુણો.
આગળ કહેતા'તા જે 'તું તો મારો પ્રાણ છે જો,'
કહાન! વિચારોને બોલનાર કોણ છે જો? સુણો.
હું તો જાણું છું ગિરધારી! ગરજી છો ઘણા જો,
સ્વાર્થ સાધતાં તો રાખતા નથી મણા જો. સુણો.
પારકી શી પીડા અર્થ આપણો સર્યો જો?
વીની વેદના ને વેદને પરો કર્યો જો. સુણો.
વિધાતામાં પણ વિવેક કશો નહીં ઠર્યો જો,
આપી રૂપગુણભંડાર આવો ઠગ કર્યો જો! સુણો.
પરમેશ્વરથકી કાંઈક બીને ચાલીએ જો,
મોટા થઈને આવડી તે કયમ ઝાલીએ જો? સુણો.
હું રીસાવું છું, પણ મન નથી રીસાવતું જો,
માટે તમ સાથે વઢતાં તે નથી ફાવતું જો. સુણો.
હોય મારવી તો મુને મારો હાથથી જો,
નેહઅગ્નિએ બાળો તે ઘટતું નથી જો." સુણો.
—રસિક વચન સુણી મદનમોહનજી હસ્યા જો,
અબળા આતુર દેખી હ્રદે બીડવા ધસ્યા જો. સુણો.
આવ્યું સુખ, પહેલું દુ:ખ તે ટળી ગયું જો,
એવાં વચન સુણી ગોપીમન મળી ગયું જો. સુણો.
ઇચ્છા—એથી અધીક સુખ મળ્યું, પાયે નમી જો,
દયાના સ્વામી પરસન થયા! હવે શી કમી જો? સુણો.

★

૪૯

રૂપાળી રાધે!

રાધે! રૂપાળી રસીલી તારી આંખડી જો;
જોડી કૃષ્ણસમાન છબી ફાંકડી જો! રાધે! રૂપાળી.

ઉપમાએ અધિક નહિ તુંથી મૃગલોચની જો,
વિના અંજન મનરંજન ભવમોચની જો. રાધે! રૂપાળી.
તારું ચંદ્રવદન કહેતાં લાજું તારુણી! જો,
એક તો કલંકી વિષબિંદુ વારુણી જો. રાધે! રૂપાળી.
વેણુ વાસુકી, જડિત્રરત્નરાખડી જો;
તને જોતાં બીજું જોવાની થાય આખડી જો. રાધે! રૂપાળી.
રતિ રૂપતણો ગર્વ મૂકીને ખસી જો;
રસિકરાયના હૃદેમાં તું સદા વસી જો. રાધે! રૂપાળી.
મદનમોહનનું મન હર તું મનમોહની! જો;
નથી વિરંચિએ રચી તુજ છબી સોહની જો. રાધે! રૂપાળી.
સકળ ભૂપમાં જોતાં તું લાધ્યો શ્રીહરિ જો;
ઉમા, રમા ને સાવિત્રી શ્રીપુરંદરી જો. રાધે! રૂપાળી.
તારી ઉપમાસરખું બીજું કોઈ નથી જો;
થાક્યા ઉત્તમ કવિ વેદસ્મૃતિને મથી જો. રાધે! રૂપાળી.
રસિકરૂપ જુગલ! વસો હૃદેમાં ઠરી જો;
દાસદયાને સુખદાતા એક તું હરિ! જો. રાધે! રૂપાળી.

★

૫૦

ઓરા આવને

"ઓરા આવને સલૂણા હરિ! શ્યામળા જો,
શીખ્યો આવડી ક્યાં સ્નેહશાસ્ત્રની કળા જો? ઓરા.
મંત્ર મોહનીના રાખ્યા છાના નેણમાં જો,
વશીકરણવિદ્યા વસાવી છે વેણુમાં જો. ઓરા.
ભૂરકી નાંખવાની વિધિ ભ્રુકુટીમાં ભરી જો,
તારી કટાક્ષકટારી પડે છે સોંસરી જો! ઓરા.
મંદ હસવું તારું કામણટ્રમણનું ભર્યું જો,
ચેટકવાળી તારી ચાલે મારું મન હર્યું જો. ઓરા.
જુલમી જાદુવાળું રૂપ રસિક તાહરું જો,
નિરખે શીતળ થાય અંગેઅંગ માહરું જો. ઓરા.

મારો પ્રાણ તુંમાં પ્રોવાયો નિશદિન રહે જો,
મારા કાળજડાનું દર્દ તું કાંઈ નવ લહે જો. ઓરો.
મારા સમ જો તુને દેખું ત્યારે જીવતી જો,
તારે વિજોગે ભાન ના મુને રહે રતિ જો. ઓરો.
એથી અધીક તુંને હવે તે હું શું કહું જો?
મારું ચાલે તો હું મંદિરમાં રાખી રહું જો. ઓરો.
અબળા આતુર બોલે રાખી રસરીતને જો,
ચતુર હોય તે તો પળમાં પરખે પ્રીતને જો. ઓરો.
પ્રીત વાધે ત્યારે પલટે લોક પાઘડી જો,
તું કહે તો પ્રાણ પલટીએ બે આપણ આ ઘડી જો. ઓરો.
આપણ સમાણાં તે સંદેહ ના'વે કોઇને જો,
ચાલતા લગી તો ડગલું ભરીએ જોઇને જો. ઓરો.
તું થા મારો પ્રીતમ, હું થઈ તાહરી જો,
વ્હાલા! વાત એ થવા ન દેશો જાહરી જો. ઓરો.
અભિલાખ એવો ઊપનો છે મુજને જો,
નવલ જોબન આ લે અરપ્યું મેં તો તુજને જો." ઓરો.
—રસિક વચન સુણી પ્રગટ્યો પ્રેમ નાથમાં જો,
નેત્ર નચવી હસી તાળી દીધી હાથમાં જો. ઓરો.
"હું પણ તું માટે તલખું છું સદા સુંદરી! જો,
તું તો પ્રાણપ્યારી, ચિંતા મારી તેં હરી જો." ઓરો
પરસ્પર બંનો આતુર મળ્યાં હરખ્યાં ઘણાં જો,
જુગલરૂપનાં લે દાસદયો ભામણાં જો. ઓરો.

★

૫૧

સાચું માનજે

સાચું માનજે રૂપાળાશી રાધિકા! જો,
'સકળ સદ્‌ગુણનું ધામ! રહિત બાધિકા જો. સાચું.

તારા કહ્યા પછી કહું છું મનની વાતડી જો,
મારે ફરવાનો એક ઠામ તારી જાતડી જો. સાચું.
મારી રસના રાધારટણ મૂકતી નથી જો,
તારે રૂપે મારું મનડું લીધું છે મથી જો. સાચું.
તારું સર્વ મીઠું લાગે મને માનની! જો,
જગજીવનનું જીવન સુતા વૃષભાનની જો. સાચું.
પીત વરણ તારો માટે પીતાંબર ધરું જો,
શ્યામ તે માટે તુજ અંજનનું ચિંતન કરું જો. સાચું.
કમળ ધારું તારું મુખડું થવા ધ્યાનને જો,
રાખું વાંસળી તારા કરવા ગુણગાનને જો. સાચું.
નેત્ર સમઝે તુંને નિરખવાના સુખને જો,
પણ મુખ નેનને ન, નેન નથી મુખને જો. સાચું.
મકરકુંડળ ચપળ કાંઇએક તારાં નેત્રશાં જો,
શંખચક્રગદાકંજ કંકણ કર જેસાં જો. સાચું.
'કેવી વ્હાલી છે તુ!' કહેતાં આવડતું નથી જો,
વાણી કાળજડાને હોય તો તે કહે કથી જો. સાચું.
સર્વ વસ્તુ ધન્ય પ્રાણપ્રિયા! માહરી જો,
એ જ ઇચ્છા મુને હેલ કરું તાહરી જો. સાચું
એવો દુર્લભ છું મળતો નથી કોઇને જો,
તે હું છું તારે આધીન જીવું જોઇને જો. સાચું.
મદનમનોહર હું, મુજ ચિત્ત તું ચોર છે જો,
લોચન તારા વદનચંદ્રનાં ચકોર છે જો. સાચું.
'તું તે હું' ને 'હું તે તું,'—એમાં સંદેહ નહીં જો,
અગ્નિજ્વાળા એ જેમ એક વસ્તુતા સહી જો. સાચું.
તારોમારો બે મળીને એક પ્રાણ છે જો,
જૂઠું કહેતો નથી વેદમાં પ્રમાણ છે જો. સાચું.
ભૂષણ જગતનું હું, મારો તું શણગાર છે જો,
આપણ બેનો દાસદયાને આધાર છે જો. સાચું

★

પર

હઠીલીની હઠ

લલિતા કહે, "સૂણો સ્વામી રે! હઠીલી હઠ ના તજે, હું હારી!
કહ્યું એ તો કોઈનું ન માને રે, આપ મનાવો પોતાની પ્યારી. લલિતા.
સામદામવિધિભેદ વ્હાલા! મેં વિવિધ પ્રકારના કીધા રે;
એકે વિધિ મારી નવ ચાલી ત્યારે પગ પાછા મેં દીધા. લલિતા.
હું પાય પડી તૃણ દંત ધરીને, 'હરિ હાર્યા,' કહ્યું મેં જ્યારે રે,
વાંકું વદન કરી વામાએ વચન કહ્યું એક ત્યારે:" લલિતા.
"ચંદ્રમુખી મુને શીદ કહી? કેમ ચંદ્રસમોવડ જાણી રે?
જો જાણી તો શીદ ઝૂરો છો? ચંદ્રથી લો સુખ માણી." લલિતા.
"કહેતામાં કારણ મેં જાણ્યું, માનનો મર્મ જ એહ રે;
ચતુરશિરોમણિ! એની ઉપર કરીએ ઘરે કંઈ નેહ. લલિતા.
કહ્યું કોઈનું એ નહીં માને હાવાં કોટિ પ્રકારે રે;
દયાના પ્રીતમ! મને એમ સૂઝે છે—યારો કારજ આપ પધાર્યે" લલિતા.

☆

પ૩

પ્યારીને મનાવા

પ્યારીને મનાવાને કારણ રે મોહને મનમાં મત્ય વિચારી.
પ્રભુજી પોતે પધાર્યા રે સુંદર રૂપ સુંદરીનું ધારી. પ્યારીને.
નવસમ વરસનાં નૌતમજોબન સ્વરૂપતણો ભંડાર રે;
અંગઅંગ પ્રતિ અમિત માધુરી, શું વર્ણું શણગાર? પ્યારીને.
પીળી પટોળી પહેરી પ્રેમદા, માંય કંચુકી કાળી રે;
મુનિજનને મન મોહ ઉપજાવે એવી આંજી આંખ અણિયાળી. પ્યારીને.
નખશિખ શોભા કયાંલગી વર્ણું? આભરણનો અહીં અંત રે;
અનુપમની ઉપમા શી આપું? પાર ન પામે અનંત. પ્યારીને.
એવે અદ્દભુત વેશે રામા રાધા સમીપે આવ્યાં રે;
ચકિત થઈ વૃષભાનનંદિની ભાવ સહિત બોલાવ્યાં. પ્યારીને.

" ક્યાં રહો છો ? સખી ! ક્યાં જાવું છે ? શું છે તમારું નામ રે ?
ભૂલ્યાં સરીખાં શું શોધો છો ? કહો, કોનું છે કામ ?" પ્યારીને.
" શ્યામળી સખી ! છે નામ અમારું, વસિયે અમે નંદગામ રે;
જેવાને અર્થે જાશું અમો નટવર સુંદરસ્યામ." પ્યારીને.
કામની કહે, 'કાંઈ કપટે હું ખાણું નહીં તો એ નિશ્ચે જશે રે;
મુજ કરતાં રૂપે છે રૂડી, દેખતાં લાલ લોભાશે.' પ્યારીને.
શ્યામા કહે, 'સખી ! એ કારજ તમો ભૂલે કદાપિ ન કરશો રે;
મળતાં મોહન ભૂરકી નાંખશે તે પૂંઠેપૂંઠે ફરશો રે. પ્યારીને.
આપણ સાચો સ્નેહ કીજિયે, લીજિયે પરસ્પર કોલ રે.
તમો કહો તે અમો કરું, તમો પાળો અમારો બોલ.' પ્યારીને.
ફરી બોલ્યાના સમ ખાધા ને વચન પરસ્પર લીધું રે;
પોતપોતાનાં મનમાં ફૂલે જે 'ચતુરપણું મેં કીધું !' પ્યારીને.
રાધા કહે, 'સખી ! માગું—તમો શ્યામ સમીપે ન જાશો રે;'
સખી કહે, 'હું પણ એ માગું—તમો તે ઉપર મા રીસાશો.' પ્યારીને.
ફરી બોલ્યાના સમ ખાધા ને પાળ્યાં વચન થઈ રાજી રે;
વળતી વ્હાલે નિજ રૂપ પ્રકાશ્યું ! જોતાં જુવતી લાજી ! પ્યારીને.
પ્રભુએ પ્રેમદા પ્રસન્ન કરીને પ્રેમે આલિંગન દીધું રે;
વિયોગતાપ ટાળ્યા, અધરામૃત બન્ને પરસ્પર પીધું. પ્યારીને.
છૂટયું માન, એકરસ થઈ પોઢયાં, આનંદ ઊર ન સમાય રે !
એ દંપતીની દાસી થાવાને દાસદયો ગુણ ગાય. પ્યારીને.

*

૫૪

વાંકું મા જોશો !

વાંકું મા જોશો વરણાગિયા ! જોતાં કાળજડામાં કાંઈકાંઈ થાય છે !
હો જી રે ! વાંકું.
અણિયાળી આંખે વ્હાલમ ! પ્રાણ મારા પ્રોયા છે;
મોહન મુખડું જોઈ મન મારું મોહાય છે, હો જી રે ! વાંકું.
મંદમીઠી હસણી તે તો મોહનીનો ફંદ છે;
તેમાં પડયા પછી કોણે નીકળાય છે ? હો જી રે ! વાંકું.

નખશિખ રૂપ રસિક, મધુર, મનોહર;
જ્યાં જોઉં ત્યાં આંખ ઠરી જાય છે! હો જી રે! વાંકું.
નાસિકાનું મોતી ઝૂમી રહ્યું છે અધર પર;
તેમ મન મારું હાં રે ઝોલા ખાય છે! હો જી રે! વાંકું.
અબળાજન મોહાય તેમાં કૌતક કહેવાય નહીં;
મોટા કામજેવા ફૂટડા વ્હવાય છે! હો જી રે! વાંકું.
આતુરતા આગે અંતર દોષ દર્દ છે;
તે પર આધીન થકી સહેવાય છે, હો જી રે! વાંકું.
નટવર નાગર રસિક મુગટમણિ;
જગમોહન રૂપ શાસ્ત્ર ગાય છે, હો જી રે! વાંકું.
દયાના પ્રીતમની મીઠી મોરલી સૂણી જેણે
તે તો વણમૂલે સર્વ વેચાય છે! હો જી રે! વાંકું.

*

૫૫

વશકરણી વાંસળી

વશકરણી છે તારી વાંસળી, જોતાં વશ કરી છે વ્રજનારને,
હો જી રે! વશકરણી.

સ્વર સૂણીને હું તો શુદ્ધબુદ્ધ વીસરી,
ફ્ન્દમાં ગરદ ગઈ છે મગી, હો જી રે! વશકરણી.
સુધાથકી રે સ્વાદ એમાં છે ઘણો,
સુને સાકર કરતાં લાગે છે ઘણી ગળી, હો જી રે! વશકરણી
ચટકો લાગ્યો રે ઝેરી ડંખથી ના ઊતરે,
ઝેરી ઝાઝી છે તે કરતાં વળી, હો જી રે! વશકરણી
ઘરકેરાં કામકાજ કાંઈ નવ સૂઝે,
હવે લોક કહે, એ તો ચિત્તથકી ચળી, હો જી રે! વશકરણી
દાસદયાનો પ્રીતમ પ્રેમનો પયોધિ મળ્યો,
પ્રીતસડી પૂર્વતણી એ ફળી, હો જી રે! વશકરણી.

*

૫૬

નંદકુંવરનું સર્વસ્વ

નંદકુંવરજીનું પ્રાણજીવનધન રાધા રંગીલી મૃગયાનેણી રે લોલ!
અખિલાનંદદાયક અલબેલો છેલો, તું તો તેને સુખદેણી રે લોલ! નંદકુંવરજીનું.
કીરતીકુમારી! બૃખુભાનદુલારી, પ્યારી શેષમહેશની માતા રે લોલ!
તે ગિરધર તારા ચરણ સેવે છે, જેના સેવે ચરણ શિવધાતા રે લોલ. નંદકુંવરજીનું.
શ્રીમહાલક્ષ્મીજીની અંશવિભૂતિ, જગસુંદરી શિવાદિક નારી રે લોલ;
ક્યાં લગી વર્ણું રૂપ રૂપાળી રાધા? કમળા તે કળા તારી રે લોલ! નંદકુંવરજીનું.
વેદસરીખા જેનો ભેદ ન જાણે, મોટા મુનિવર વાંછે પદરેણું રે લોલ!
તેણે તુંને કરી હાર હૈયાનો, મણિમુકુટ લોચનનું ઘરેણું રે લોલ. નંદકુંવરજીનું.
ચકોરચંદ્ર ફણીમણિ, જખજલ, ઉપમા શું દઉં? પડયું કાચું રે લોલ;
પાસે બેઠી છે પિયું પ્રતીત ન માને, જાણે સ્વપ્ન હશે કે આ તે સાચું રે લોલ!
નંદકુંવરજીનું.
જેવી પ્રીતમજીને પ્યારી પ્રિયાજી, તેવા પ્રીતમજી છે તુંને પ્યારા રે લોલ!
એકેકનાં છો તમો પ્રાણ પરસ્પર, નેનણીના તારા રે લોલ! નંદકુંવરજીનું.
અમૃતથી અધિકી રાસક્રીડા સદા વૃંદાવનમાં કરિયે રે લોલ!
ભામણાં લઈ લલિતાદિક કહે છે, અમો રસ હૃદયામાં ભરિયે રે લોલ! નંદકંવરજીનું.
અખંડ અવિચળ રાજો આ જોડી! અમો જીવિયે જોઈ નિશદહાડો રે લોલ!
નિર્બળથી નિજ જાણી દયાને આપો પ્રેમ જુગલપદ ધાડો રે લોલ!
નંદકુંવરજીનું.

★

૫૭

મ્હોલે પધારો

મ્હોલે પધારો મારા રાજ! માણીગર! મ્હોલે પધારો;
વ્હાલ વધારો વ્રજરાજ! માણીગર! મ્હોલે પધારો.
કરી રાખી છે એકઠી, ઘણા દિવસની ગોઠ;
રાજ મળે તો કીજીએ, આવી રહી છે મારે ઓઠ. માણીગર!

હું પણ દાની ગવરી, બાંધ્ય અબાની લાજ,
જોબન સ્હેરે જાય છે, માણીને મારા રાજ! માણીગર!
દુઃસંગમ્બી બહુ આપને, મારે તો એક આપ,
ગ્રેવાનું નથી રાજ વળી, કોને કહું પરિતાપ? માણીગર!
સેજ સમારી ફૂલડે, આનંદ ઉર ન માય,
પ્રાણજીવન! ત્યહાં પોઢજો, હું તો તળાશીશ પાય. માણીગર!
પ્રીતમ! દાસદયાનણા શ્રીવ્રજરાજકુમાર!
ઘણા દિવસની હોસ છે, પૂરો પ્રાણઆધાર! માણીગર!

★

૫૮

અગમ પ્રેમપંથ

સુણો ઓધવજી! પ્રેમતણો પથ અગમ તમો શું જાણો?
સ્નેહસાગરનું નથી પીધું પય ત્યાં લગી જોગ વખાણો.
જુઓ પ્રતિપદ ધવ જેનો ભાગે, તે પુરુષ અમે માણ્યો ને દીઠો,
ક્યાં યોગ કરે તે ઉર બેઠો? સુણો ઓધવજી!
બીજ વાન્યું સ્નેહનું સુખ છે જાણી, વિશ્વ આનંદરસ સિંચ્યે નેહપાણી;
ફળ્યું ત્યારે લણ્યું કૃષ્ણતણી! સુણો ઓધવજી!
ત્રીજ ગયા મારી તનથી એવી, એ કપટી કર્યે કીધી જેવી,
મગી ફિકરી કુસતણી તેવી. સુણો ઓધવજી!
ચતુર્થી ચતુર હું એને લહેતી, નામ ચતુર જેહ સર્વે કહેતી,
પ્રભુ તે ચતુરાઈ મેલી વહેતી. સુણો ઓધવજી!
પંચ મિથ્યા નવ કહે આજ લગુ, પ્રીત ના કરિયે ચહું સર્વે કહ્યું,
અમો ના માન્યું તે દુઃખ સહ્યું સુણો ઓધવજી!
ષષ્ઠી સહુને સુખમાં સોંપ્યું, અમારે ભાગ્યે આવ્યું રોવું,
ગોપ્યને વાટ પતિસુખ હોવું સુણો ઓધવજી!
સપ્ત મિથ્યા દુનિયા આજ સહુ, તમને તજી ક્યાંઈ નહિ જઈએ કહું,
એમનું કહ્યું એમની પાસ રહું સુણો ઓધવજી!

અષ્ટ મિલાપ હાવાં નથી થાવો, દાસીના સંગીથી શો દાવો?
ભલું અમને દુઃખ! એને લ્હાવો! સુણો ઓધવજી!
નોમે તે નેહ નથી એને, અમો સ્નેહવાળાં પડયાં વશ વ્રેહને;
નહિ જાણિયે વિયોગ પીડે શેને! સુણો ઓધવજી!
દસમી અમો જાણી સરસ સાધી, તેનું ફળ આ વ્રેહની પીડ લાધી;
તેની ઝાળે નિશદિન દેહ દાધી. સુણો ઓધવજી!
એકાદશી શ્રીકૃષ્ણ અમો સેવું, અન્ય કોથકી નથી લેવુંદેવું;
અમને નિશ્ચે સૂઝે એવું. સુણો ઓધવજી!
દ્વાદશે માસ સુખ દીધું શ્રીજી, તેમાં શરદઋતુની ગત બીજી;
રતિરસમાં ભીંજવીને ભીંજી. સુણો ઓધવજી!
તેરશ હાવાં અમો કયાં મળિયે? ક્ષણુંક્ષણું સુખ સાંભરે ને બળિયે;
ખાધી સાકર, લૂણ કહો કયમ ગળિયે? સુણો ઓધવજી!
ચૌદશ જેનું જ્યાં ચિત્ત ભમે, તે યોગ સાધ્યે તે શાનું શમે?
અમારું મન સદા શ્રીહરિમાં રમે. સુણો ઓધવજી!
પુણ્યે મેં કીધું પણ નહિ પૂરું, મળ્યું રત્ન અમૂલ્ય ગયું દૂરું;
પહેલું સુખ પામી હાવાં ઝૂરું. સુણો ઓધવજી!
એમાં સર્વે તિથિ સોળે આવી, વ્રેહે વિયોગરસ ભરી નિત્ય ગાવી;
તેથી દયાનો પ્રીતમ વસે ઉર આવી. સુણો ઓધવજી!

*

૫૯

મધુપદૂત

પડવે પ્રાણજીવન પાખે કે ધીરજ નવ રહે રાખે;
અનુભવી લહે ન બણે ભાખ્યે, મધુપ! શ્રીમાધવને કહેજો.
બીજે સહુ શ્રીજની બાળી તલખે ત્રિભંગલલિતે ટાળી;
પ્રીત કરી દીધી પાળી, મધુપ! શ્રીમાધવને કહેજો.
ત્રીજે તાપ ઘણો તનમાં, વ્રેહજ્વાળા પ્રગટી મનમાં;
કળ ન પડે રજનીદનમાં, મધુપ! શ્રીમાધવને કહેજો.
ચોથે ચિત્ત ભૂધરમાંહીં ભમે, અન્યનું બોલ્યું પણ ન ગમે;
એ દુઃખ ઓસડથી ન શમે, મધુપ! શ્રીમાધવને કહેજો.

પંચમી પેર ન સૂઝે કશી, એરી તે નટવરનાગે ડસી;
લહેર મદન રોમરોમ વસી, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
છઠ્ઠે છળ છબીલે કીધો, મતલબ સાધી દગો દીધો;
પારધીની પેરે પ્રાણ લીધો, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
સાતમે શોક્યલડી સંગે નિત્યે રમે રસિયો રંગે;
તે અગ્નિ લાગે અંગે, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
અષ્ટમી અંતર દુઃખ સાલે, કોનું ધન, કોઈ સુખ મહાલે;
રહિયે બળી ! કાંઈ નવ ચાલે, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
નોમે નંદકુંવર ના'વ્યા, જોગના સંદેશા કહાવ્યા;
ભોગ તો કુબજાને ભાવ્યા, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
દશમે દાવાનળ પ્રગટયો, વાયદાકેરો દિન વટયો;
ના આવ્યો, એ લાલ લટયો, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
એકાદશી એક દિન હતી પાસે હતા જ્યારે પ્રાણપતિ;
કયમ પ્રગટ કરું ગૂઢ ગતિ ? મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
દ્વાદશ સૂરજતણો તડકો તે ત્રેહતાપતણો કડકો;
તેથી અધિક મુજ ઊર ભડકો, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
તેરશ રીત કયહાં હાવા કુંજ સંકેત કરી જાવાં ?
કયાં તે અધરામૃત પાવાં ? મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
ચૌદશ સુખ નો'તું લેખું, તે તે દિશા દુઃખકું દેખું;
કારણ ? એ પિયુ નવ પેખું, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
શરદપૂનમ આવી સુખરાશિ, વ્હેલા આવોની પેર વ્રજવાસી !
રાસ રમો સંગ લઈ દાસી, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.
એ પંદર તિથિ તે વરણી પ્રીતે, સ્નેહસંદેશાની રીતે;
દાસદયે ગાઈ તે ગીતે, મધુપ ! શ્રીમાધવને કહેજો.

*

૬૦

✓ રાધાવિરહ

કારતકમાસે મૂકી ગયા કંથ રે સખી ! સુને,
હું તો જોઉં છું પિયુજીનો પંથ રે પળેપળે,

મેહ વાધે ગાતાં ગુણગ્રંથ રે રાધા કહે,
સહિયર! મારી રે, વ્હાલમજી ઘેર ના આવ્યા જી. સખી!
માગસરમાસે મંદિર ખાવા ધાય રે સખી! મુને,
મુને કયહું યે કશું ન સોહાય રે વ્હાલા વિના,
મારે પલક કલ્પસમ થાય રે, કોને કહું? સખી!
પોષમાસે પિયુજી પરદેશ રે, સખી! મારા,
હું તો એકલડી કયમ રહેશ રે આ રતમાં?
મારું જોબન બાળે વેશ રે ફૂલ્યું જોની. સખી!
માહે મન મળવા અકળાય રે અલબેલાને,
ઢાંક્યું ધીખે કાળજ, ના કહેવાય રે દુઃખ કોઇને,
મારે રાતદિવસ રોતાં જાય રે વ્હાલા વિના. સખી!
ફાગણ અબિલગુલાલે રંગરોળી રે કેસર ઊડે,
શામળિયા વિના સૂની પડી ટોળી રે સાહેલીની,
મારે હૈયે પ્રગટી છે હોળી રે ન્રેહે અગ્નિની. સખી!
ચૈત્રે ચંદ્રચંદ્રિકા ફૂલી રે વૃંદાવનમાં,
વેલવૃક્ષલતા રહી ઝૂલી રે જમુનાજીમાં,
મારે જોવાનું સુખ ગયું ઊલી રે પ્રીતમ પાખે. સખી!
વૈશાખે વ્રજ સૂનું સૌ લાગે રે વ્હાલમ વિના,
મુને મેહનાં બાણુ ઊર વાગે રે, કોને કહું?
મારુ એ દુઃખ કોઈથી ન ભાગે રે કૃષ્ણ વિના. સખી!
જેઠમાસે જ્વાળા ઘણી લાગી રે કાળજડામાં,
વ્હાલાજીએ શોકય કરી છે સુભાગી રે સુણતાં સખી!
આપણે સર્વ કર્યાં નિર્ભાગી રે નટવર વિના. સખી!
અષાડમાસે ગગને ઘન ગાજે રે સખી! સૂણો,
મોહન પાખે મારું મન દાઝે રે, કોને કહું?
હું પીડાઉં પ્રભુ નવ લાજે રે વર્ષાઋતુ. સખી!
શ્રાવણમાસ સરવડે વરસે રે, સખી! મારું
મન મળવાને ઘણું તરસે રે મોહનજીને,
દોદશ ન્યાળું, કયહું નવ દરસે રે દામોદરજી. સખી!

ભાદરવે ભરી વીજળી ચળકે રે, સખી ! જોની,
શોભા જોતા આંખે આંસુડા ઢળકે રે, કાળજ ધીખે,
જાણે પ્રભુનું પીતાંબર ઝળકે રે એનું દીસે ! સખી !
આશ્વિનમાસે તો રમવાને રાસ રે વ્હાલો આવ્યા,
વ્હાલે પૂરી સહુ પ્રેમદાની આશ રે, આનંદ વધ્યો,
ગુણ ગાય દયો કૃષ્ણનો દાસ રે જોડી કર,
સહિયર ! મારી રે વ્હાલમજી ઘેર આવ્યા જી ! સખી !

★

૬૧

રાસલીલા

વાગે વૃંદાવનમાં વાંસળી રે, ઊભોઊભો વગાડે કહાન;
નાદે વેધી મુનિવરપાસળી રે, નવ રહી કોને સાન વાગે.
તરુની શાખાઓ ઝૂમી રહી રે ચરણે નમવાને કાજ;
વેલી વૃક્ષ સાથે ઝૂમી રહી રે, ભાગ્ય અમારાં આજ. વાગે
જમનાનીર ચાલે નહીં રે, મૃગને મન મોહ થાય;
પંખી માળામાં મહાલે નહીં રે, નાદ સુણી ન રહેવાય ! વાગે
વાછરુ કાન દઈને સાંભળે રે, કરે નહીં પયપાન,
ગાયો ગાળા તોડી ત્યહાં પળે રે નાદ સુણવાને કાન વાગે
ફૂલ્યા કમળ, જળ ટાટડી રે, દીસે ઉદિયો છે ભાણ !
શંકર સમાધ મેલી રહ્યા રે, થયું જગતને જાણ વાગે
કાને પડિયો તે વ્રજની નારને રે વ્હાલાજીનો રે નાદ,
તારુ પદ પામે નિજ ધામને રે, થાઈ ગયા સૌ સાદ વાગે
એકે નેપૂર કાને ઘાલિયું રે, ચરણે પહેરી છે ઝાલ,
એક કંકણુ માથે ઘાલિયું રે, એની થઈ છે બેહાલ. વાગે
એકે કુમકુમ કાજળ રોળિયું રે, ટપકું કીધું છે ગાલ,
એકે ખાડુ ધારયું અંચળે રે જોતા દીનદયાળ. વાગે
એકના કરમાં દોળિયો રે, ગીની ચાલી એક નીર,
એક ઊરું રસના મેલી ગઈ રે, ચાલી જમનાને તીર વાગે

એકના સ્વામીને મન આમળો રે, જાવા દીધી નહીં નાર;
કર જોડી કહે છે કામની રે, 'મને જવા દો નિરધાર.' વાગે.
સંગમાંની પો'તી સર્વે ભામની રે, પછી બેઠો ઘસવા હાથ;
રીસ તજીને રીસાળવે રે દીન થઈ દીનાનાથ. વાગે.
સર્વે પહેલી જઈ તે મળી રે, તેની દેહ પડી ઘરમાંહ્ય;
મોહનજીના અંગમાં જઈ મળી રે, થાય અચરજ સહુ ત્યાંહ્ય. વાગે.
કુળનો ધર્મ નથી ઓ નારીઓ ! જાઓ પોતાને ઠામ,
ધન્ય ! ધન્ય ! તમારી રીતને રે, મેલ્યાં ઘરનાં તે કામ ! વાગે.
આપણા ઘરનાં તે કાજ ન મૂકીએ રે, આવી કરીશું કાલ;
વચન વ્હાલાજીનું સાંભળી રે, ગોપી બોલ્યાં સહુ વ્હાલ વાગે.
'હાવાં કેમ જઇએ મંદિર ફરી રે ! અમે તજીશું તન;'
દેખી ગોપીજનની પ્રીતશું રે હરખ્યા શ્રીભગવન. વાગે.
હાવાં આવો આપણ સહુ મળી રે રમીએ રૂડેરો રાસ.
એકએક ગોપી વચ્ચે નાથને રે નિરખે રૂડી પેરે પાસ. વાગે.
માંહોમાંહે ભરાવી બાથને રે કહો કેમ જઇએ ઘેર ?
વચમાં લીધા વળી નાથને રે, રૂપ જુએ રૂડી પેર. વાગે.
વિમાસે શ્યામ ને શ્યામની રે, ઊરની ત્રૂટી છે માળ.
વાધી શરદપૂનમની રાતડી રે કીધી શ્રી રે ગોપાળ. વાગે.
લીલા દેખી કુંજધામની રે પવન થયો ગતિભંગ.
દેવતા વૃષ્ટિ કરે પ્રસન્ન થઈ રે દેખી વ્રજનો ઊમંગ. વાગે.
બ્રહ્માદિક જાણે જોઇએ જઈ રે લીલા ગોકુળચંદ
જેમ અભ્ર વિષે ઓપાઈ છે રે, તારા વચ્ચે જેમ ઇંદુ. વાગે.
—એ રાસલીલા જે ગાયે ને સાંભળે રે તે પામે નિજધામ.
પાતક સર્વે શમાવજો રે કહે જનદયારામ. વાગે.

★

૬૨

હરિની બાળલીલા

સજ્જન ! સાંભળો રે, હરિની બાળલીલા કાંઈ ગાશું,
કોટિક કલ્પના રે પતિતપણાથી પાવન થાશું.

ઈશ્વર અખિલતણા રે, જેનું કરે શેષશિવ વંદન,
ભક્તવત્સલ પ્રભુ રે માટે થયા નંદના નંદન.
ગોકુળગામમાં રે નિત્ય યશોમતીઘેર આનંદહેલી,
કાલાંતોતલાં રે સુતનાં વચન સૂણી થાય ઘેલી.
મોહન મૂરતી રે સહેજે દીઠેથી મોહ લાગે,
તે હરિ હઠ કરી રે, 'મા ! મા !' કહીને માખણ માગે.
પાગે લંગરી રે, છમછમ કરતો છબીલો ચાલે,
લટકે લાડકો રે રંગત લાકડલી કર ઝાલે.
કટિ કંદોરડો રે ચરણ ધરંતાં ખમખમ બોલે,
લટકે ફૂમતું રે, શોભા નહિ કોઈ તેની તોલે.
પોંચાંસાંકળાં રે કરમાં કંચનકંકણ શોભે,
પોંચી બહેરખાં રે બાજુબંધે બહુ મન લોભે
ઊર પર સાંગલુ રે, સિંહનખ શોભે મોત્રણમઢિયો,
મણિમુક્તાતણી રે માળાઓ જાઈ નાભી અડીઓ.
મોહન મુખડું રે શરદપૂનમશશીયકી બહુ સારું,
નિર્મળ નાસિકા રે મોતી લળકે, મોહ્યું મન મારું-
લીલવટ લાલનું રે શોભે કુમકુમબિંદુ દીધું,
આંજી આંખડી રે માજી ગાલનજરિયું કીધું.
કુંડળ કાનમાં રે પડ્યાં પ્રતિબિંબ કપોળે ઝળકે,
ઝૂમણવેળિયું રે મોતીભરિયું લટકે લળકે.
મુખ પર ઝૂમતા રે હરિને ખિટલિયાળા કેશ,
છબિ ઘનશ્યામ છે રે, મનમોહન પ્રભુ બાળકવેશ.
મુખ દધી લેપિયું રે, નિરખે ઊર ભરી આવે વ્હાલ,
પરમ આનંદનો રે સાગર શ્રીનવનીતપ્રિય નંદલાલ.
એવો લાડિલો રે ઠમકે ચાલ ઠમકતી ચાલે,
મહીડું વલોવતાં રે ગોવિંદ ગોળી ને રવી ઝાલે.
બોલે તોતલું રે, હળુકણુનો કાનડ થાય કાલો,
'માડી ! ધવડાવની રે,' હઠ કરી કહેતાં લાગે વ્હાલો.

પાનો ઊભર્યો રે, કોકા દઈને કંઠ લપટાવે,
શિર સુધી કરી રે . લઈને ઊછંગે ધવરાવે.
ગોવિંદ ઘૂંટડે રે દૂધ પીએ, જસોદા મુખ જોય,
પુચકારી કરી રે જનુની આંખનાં આંસુ લ્હોય.
તૃપ્ત થયા પછે રે માજી વિવિધ રમકડાં આપે,
ખેલે આંગણે રે, ગોપીજન લઈ હૃદયા ચાંપે.
બાળકવેશ છે રે પણ સુખ છાનું સઘળું આપે,
કોઈને કહે નહીં રે, અબળા અતિ આનંદ ઉર વ્યાપે.
લેતી ભામણાં રે, નિરખે શિશુ મારે મુખ ચૂમે,
ઘેર જવાય નહીં રે, લલચ્યું લાલ વિષે મન ધૂમે.
રમતાં આંગણે રે કર્દમ વળગ્યો છે શ્રીઅંગે,
બહેક બરાસની રે ઝાઝી ફેલી છે હરિસંગે.
—એવા રજભર્યા રે વછનું પૂંછ ગ્રહી ફરે પૂંઠે,
પડી જવાય છે રે, ગોપી હસી પડે વળી ઊઠે.
વ્રજની સુંદરી રે લાલચ માખણતણી બતાવે,
અંતર પ્રેમથી રે પ્રભુને થેઈથેઈ થનક નચાવે!
બાળચરિત્રનો રે આનંદ એવો વ્રજજન માણે,
વ્રજવાસીતણા રે ભાગ્યતણો કોઈ પાર ન જાણે.
'નેતિ' નિગમ કહે રે, અગમ અગોચર સૌથી અળગો,
તે પ્રભુ પ્રેમથી રે આહીરડાંને આવી વળગ્યો.
ક્રીડાઅવતાર ઘણા રે, શિરોમણિ વ્રજલીલા વ્રજરાણો;
દાસદયાતણા રે પ્રાણજીવનધન એ પ્રભુ જાણો.

૬૩

ગોપીઓની ફરિયાદ

'કુંવરને વારોની રે વ્રજરાણી!'
સહુ વ્રજનાર મળીને આવી, શ્રીયશોદાજીને ધામ રે;
'લાડકવાયો પુત્ર કર્યો કયમ? વસિયે ગોકુળગામ.' કુંવરને.

એક કહે, 'જળ ભરવા જાઉં ત્યારે ઘરમા પેસે ગિરધારી રે,
માનશો નહિ, પણ માડી! કહું, તમે સાંભળોને ગતિ મારી કુવરને
સાચ્યુસતાડયુ હોય જે મારુ તે ક્ષણમાં એ શોધી કાઢે રે,
પહોચે નહિ તો પિડો માંડે ને, તે ન પહોચે તો પાડે!' કુવરને
ત્યારે માતાજી એમ બોલ્યા, 'તમે ચતુર થઈ કા ચૂકો રે?
જ્યા એની દષ્ટે પડે નહિ વસ્તુ ત્યાં અધારે મૂકો કુવરને
એક કહે, 'મે એ પણ કરી જોયુ, મૂકયુ અધારામાહે રે,
એને શી ચિતા? થાય અજવાળુ જઈ ઊભો રહે જાહે' કુવરને
કૃષ્ણમાત ત્યારે એણી પેરે બોલ્યા, 'તુ ઘેલી ગોપી! શીદ ગાવે રે?
મહીમાખણ ઊંચુ શીકે મેનો, ત્યાં એ બાળક નહિ પહોચે કુવરને
તવ બોની એક બાળા, 'આવો, હુ શીકાની ગત દેખાડુ રે
શાણા સુતના જુઓ પરાક્રમ, થાયે અતર ટાઢુ કુવરને
નાકડી લેઈ ચડે અનુખળ પર શીકેથી લઈ સહુ ખાય રે,
સખાને આપે ને તેથી વધે તો માન્કડાને પાય' કુવરને
માતા કહે 'અનુખળથી ન પહોચે એવુ ઊંચુ તમે બાધો રે
મટૂકીતણુ મુખ વસ્ત્રે વીંટીને મોયદોરડે લઈ સાધો' કુવરને
'હજી તમો પણ લક્ષણ લાડકવાયાના ન જાણો માતા રે!
ઘરમા ગરીને અને બારણે બીજો, ત્રીજે તે જાણે વાત કુવરને
એક સખાની ખાધે ચડીને અતિ ઊંચુ પણ ચાખે રે,
તેથી ન ફાવે તો દોણી કરે કાણી, ધાર તળે મુખ રાખે.' કુવરને
ત્યારે માજી કહે, 'એ બાળકને હુ કઈ રીતે ખાળુ રે?
મહીમાખણને મજૂસમા મેલી દોની ત્રિયા! ત્યહા તાળુ' કુવરને
એક કહે, માડી! એમ કરે તો થાય છે બમણુ જાન રે
ખાવા ના પામે ત્યા ખીજી દે ગાળો, ભાજે પાત્ર બહુ કહાન' કુવરને
કાંઈ ન ચાલે તો છોડે વાછરડા, વેળા વિના ધવરાવે રે,
સૂતા બાળકને જઈને જગાડે, ચોંટિયો દઈને રડાવે' કુવરને
એવુ સાભળીને કહે રાણીજી, 'દેશ શિખામણ બાઈ રે!
મંદિરમાં પેસો તમો દેખો તો લાવજો એને સાહી' કુવરને.

'અરે માત! મેં એક દહાડે સંતાઈ આવતો હેર્યો રે;
પેસી સદનમાં ખાવા વળુધ્યો એટલે જઇને મેં ઘેર્યો. કુંવરને.
મેં કહ્યું, ચોર! આવ્યો આજ દાવે, નહિ જવા દઉં, અહેશ રે;'
મરડી મૂછ એણે કહ્યું મુજને, 'હું જાશ, તું જોઇને રહેશ.' કુંવરને.
કરી કળા એક મહી ભર્યું મુખમાં એટલે જઇને મેં ઝાલ્યો રે;
કર્યો કોગળો મારી આંખમાં, હું ચોળવા રહી, એ ચાલ્યો!' કુંવરને.
એક કહે, 'મેં ઝાલ્યો હુતો આજ, તોપણ એ નવ ગાંઠ્યો રે;
ત્રોડી મુજ મુક્તાફળમાળા, હું વીણવા રહી, વ્હાલો નાઠો!' કુંવરને.
એટલામાં એક અબળાએ આવી કહ્યું, 'જુઓ, લાવી છું ઝાલી રે;'
છેડો ઊઘાડે તો પુત્ર પોતાનો! લજ્જાણી, પડી હાલી! કુંવરને.
એવું જોઈ જસોદાજી બોલ્યાં, 'આવાં સાચાં સહુ હોશો રે;
મારો લાલ મારા ભવનમાં પોઢ્યો, આવશે જાગી તો જોશો.' કુંવરને.
—એવું કહેતાં પ્રભુ આંગણે આવ્યા નિદ્રામાંથી ઊઠી રે;
જસોમતી કહે, 'જુઓ આ મારો બાળક, યુવતી! સર્વ તમે જૂઠી!' કુંવરને.
પ્રેમકટાક્ષે કરી સહુ કામની સામુ શ્રીકૃષ્ણે જોયું રે;
લોટપોટ થઈ ગઈ સહુ લલના, પ્રીતમમાં મન પ્રોયુ. કુંવરને.
સામાસામી લોચન મળતાં કરી સમસ્યા છાની રે;
સરવે કહ્યું, 'આવજો મારે મંદિર,' મોહને લીધું તે માની. કુંવરને.
ગોપીગોવિંદતણી ગત ન્યારી! શું જાણે સંસાર રે?
હેયે હેત ને વઢે વદનથી, કોણ લહે તેનો પાર? કુંવરને.
શીખે, સાંભળે, ગાય એ ગરબો શ્રીકૃષ્ણબાળચરિત્ર રે;
કહે દયો, 'પ્રભુ પ્રસન્ન થાય તેને, પતિત થાય પવિત્ર.' કુંવરને.

૬૪

વિરહવિલાસ

ઓધવ! અલબેલાને કહેજો કે જ્યમ અમો કહાવિયે રે લોલ!
હાવાં તો હદ થઈ છે નાથ! કે ગોકુળ આવિયે રે લોલ!
કોટિ કલ્પસમી પળ જાય કે દિન કેવડો કહું રે લોલ?
માસવરસ એમ વીતે વ્હાલમ! દુઃખ કેટલું સહું રે લોલ?

એક કહે, 'જળ ભરવા જાઉં ત્યારે ઘરમાં પેસે ગિરધારી રે;
માનશો નહિ, પણ માડી! કહું, તમે સાંભળીને ગતિ મારી. કુંવરને.
સાંચ્યુંસંતાડ્યું હોય જે મારું તે ક્ષણમાં એ શોધી કાઢે રે;
પહોંચે નહિ તો પિડો માંડે ને, તે ન પહોંચે તો પાડે!' કુંવરને.
ત્યારે માતાજી એમ બોલ્યાં, 'તમે ચતુર થઈ કાં ચૂકો રે?
જ્યાં એની દષ્ટે પડે નહિ વસ્તુ ત્યાં અંધારે મૂકો. કુંવરને.
એક કહે, 'મેં એ પણ કરી જોયું, મૂક્યું અંધારામાંહે રે;
એને શી ચિંતા? થાય અજવાળું જઈ ઊભો રહે જ્યાંહે.' કુંવરને.
કૃષ્ણમાત ત્યારે એણી પેરે બોલ્યાં, 'તું ઘેલી ગોપી! શીદ શોચે રે?
મહીમાખણ ઊંચું શીકે મેલો, ત્યાં એ બાળક નહિ પહોંચે.' કુંવરને.
તવ બોલી એક બાળા, 'આવો, હું શીકાની ગત દેખાડું રે;
શાણા સુતનાં જુઓ પરાક્રમ, થાયે અંતર ટાઢું. કુંવરને.
લાકડી લેઈ ચડે અનુખળ પર, શીકેથી લઈ સહુ ખાય રે;
સખાને આપે ને તેથી વધે તો માંકલડાંને પાય.' કુંવરને.
માતા કહે, 'અનુખળથી ન પહોંચે એવું ઊંચું તમે બાંધો રે;
મટૂકીતણું મુખ વસ્ત્રે વીંટીને ગોયદોરડે લઈ સાંધો.' કુંવરને.
'હજુ તમો પણ લક્ષણ લાડકવાયાનાં ન જાણો માતા રે!
ઘરમાં ગરીબ અને બારણે બીજો, વીતે તે જાણે વાત. કુંવરને.
એક સખાની ખાંધે ચડીને અતિ ઊંચું પણ ચાખે રે;
તેથી ન ફાવે તો ટોંણી કરે કાણી, ધાર તળે મુખ રાખે.' કુંવરને.
ત્યારે માજી કહે, 'એ બાળકને હું કઈ રીતે ખાળું રે?
મહીમાખણને મંજૂસમાં મેલી દાની ત્રિયા! ત્યહાં તાળું.' કુંવરને.
એક કહે, 'માડી! એમ કરે તો થાય છે બમણું જાન રે;
ખાવા ના પામે ત્યાં ખીજી દે ગાળો, ભાંજે પાત્ર બહુ કહાન.' કુંવરને.
કાંઈ ન ચાલે તો છોડે વાછરડાં, વેળા વિના ધવરાવે રે;
સૂતાં બાળકને જઈને જગાડે, ચોંટિયો દઈને રડાવે.' કુંવરને.
એવું સાંભળીને કહે રાણીજી, 'દઉં શિખામણ બાઈ રે!
મંદિરમાં પેઠો તમો દેખો તો લાવજો એને સાહી.' કુંવરને.

'અરે માત! મેં એક દહાડે સંતાઈ આવતો હેર્યો રે;
પેસી સદનમાં ખાવા વળુંધ્યો એટલે જઇને મેં ઘેર્યો. કુંવરને.
મેં કહ્યું, ચોર! આવ્યો આજ દાવે, નહિ જવા દઉં, અહેશ રે;'
મરડી મૂછ એણે કહ્યું મુજને, 'હું જાઉં, તું જોઇને રહેશ.' કુંવરને.
કરી કળા એક મહી ભર્યું મુખમાં એટલે જઇને મેં ઝાલ્યો રે;
કર્યો કોગળો મારી આંખમાં, હું ચોળવા રહી, એ ચાલ્યો!' કુંવરને.
એક કહે, 'મેં ઝાલ્યો હુતો આજ, તોપણ એ નવ ગાંઠ્યો રે;
તોડી મુજ મુક્તાફળમાળા, હું વીણવા રહી, વ્હાલો નાઠો!' કુંવરને.
એટલામાં એક અબળાએ આવી કહ્યું, 'જુઓ, લાવી છું ઝાલી રે;'
છેડો ઉઘાડે તો પુત્ર પોતાનો! લજ્જાણી, પડી તાલી! કુંવરને.
એવું જોઈ જસોદાજી બોલ્યાં, 'આવાં સાચાં સહુ હોશો રે;
મારો લાલ મારા ભવનમાં પોઢ્યો, આવશે જાગી તો જોશો.' કુંવરને.
—એવું કહેતાં પ્રભુ આંગણે આવ્યા નિદ્રામાંથી ઊઠી રે;
જસોમતી કહે, 'જુઓ આ મારો બાળક, સુવતી! સર્વ તમે જૂઠી!' કુંવરને.
પ્રેમકટાક્ષે કરી સહુ કામની સામું શ્રીકૃષ્ણે જોયું રે;
લોટપોટ થઈ ગઈ સહુ લલના, પ્રીતમમાં મન પ્રોયું. કુંવરને.
સામાસામી લોચન મળતાં કરી સમસ્યા છાની રે;
સરવે કહ્યુ, 'આવજો મારે મંદિર,' મોહને લીધું તે માની. કુંવરને.
ગોપીગોવિંદતણી ગત ન્યારી! શું જાણે સંસાર રે?
હૈયે હેત ને વદે વદનથી, કોણ લહે તેનો પાર? કુંવરને.
શીખે, સાંભળે, ગાય એ ગરબો શ્રીકૃષ્ણબાળચરિત્ર રે;
કહે દયો, 'પ્રભુ પ્રસન્ન થાય તેને, પતિત થાય પવિત્ર.' કુંવરને.

૬૪

વિરહવિલાસ

ઓધવ! અલબેલાને કહેજો કે જ્યમ અમો કહાવિયે રે લોલ!
હાવાં તો હદ થઈ છે નાથ! કે ગોકુળ આવિયે રે લોલ!
કોટિ કલ્પસમી પળ જાય કે દિન કેવડો કહું રે લોલ?
માસવરસ એમ વીતે વ્હાલમ! દુઃખ કેટલું સહું રે લોલ?

હાવાં નથી રહેવાતું નાથ! કે કહું છું કરગરી રે લોલ;
પાયે પડું છું પ્રાણજીવન! કે પાલવ પાથરી રે લોલ.
તાલાવેલી લાગી તન કે મન તમમાં ભમે રે લોલ;
બોલ્યું વેણ બીજા કોનું પણ અમને ના ગમે રે લોલ.
નથી મુને ખાનપાનનું ભાન કે નિદ્રા ના મળે રે લોલ;
આઠે પહોર વિચારે જાય કે કાળજડું બળે રે લોલ.
વ્યાકુળ થઈ છું પ્રીતમ પાખી કે કળ ના પડે ક્ષણું રે લોલ;
એ દુઃખ કોઈને ના કહેવાય કે અકળાઈએ ઘણું રે લોલ.
અનુભવી જાણે એ દુઃખ, બાકી સૌ ઘેલાં કહે રે લોલ;
પીડા પ્રીતતણી જ્યાં વ્યાપી ડહાપણ ના રહે રે લોલ.
કાનુડે કાળજડું કોર્યું કે કાંઈ સૂઝે નહીં રે લોલ;
પ્રેમકટારીનો ઘા પાક ચડ્યો રૂઝે નહીં રે લોલ.
ક્ષણુંક્ષણું મેહબાણે છુંદાય કે રૂઝ, કહો, કયમ વળે રે લોલ?
મલમ મળે જો મોહનમેળાપ કે દુઃખ સઘળાં ટળે રે લોલ.
ઓધવ! નિકુંજનું સુખ સઘળું કયમ શકીએ કથી રે લોલ?
પળપળ લીલા પ્રગટ કરી કાંઈક કહેવાતી નથી રે લોલ.
અબળા અંતરની અભિલાખા ના'વે કહેણમાં રે લોલ;
પિયુજી પૂરણ કરતા નેહ! શું વરણું વેણમાં રે લોલ?
ઓધવ! સ્નેહતણું દુઃખ સગપણથી અધિકું ઘણું રે લોલ;
અનુભવીનું અંતર જાણે કે મુખડે શું ભણું રે લોલ?
અણુમળતાં શું એકાંગી રતિ કે જોખમ જીવનું રે લોલ;
કોને કહિયે! થયું અમારે કરતવ દૈવનું રે લોલ!
ઓધવ! આ દુઃખથી ઘણું સારું મરણ આવે બણી રે લોલ;
જીવ તો જાય તરત પણ અટકે, આશ આવ્યા તણી રે લોલ.
આગળથી નવ સમજ્યાં એમ જે પીડ પ્રીતમાં રે લોલ;
આ તો સુખ સાટે ઉદ્વેગ કે દીઠો રતિરીતમાં રે લોલ.
નથી એ કષ્ટતણો ઉપાય કે વહાલાજી વિના રે લોલ;
મારે કહેજો જ્યમતામ આવે હરિ ભૂલી ગુના રે લોલ.

અબળાજન અમો અવગુણખાણ, શું તમો નથી જાણતા રે લોલ?
ગુણસાગર છો ગિરધરલાલ! રખે ઊર આણતા રે લોલ.
હૈયાનું હારદ સમજો છો, શું કહિયે કથી રે લોલ?
જાણીતા થઇને દુઃખ દો છો એ ઘટતું નથી રે લોલ.
પ્રેમતણી પોથીનો પાર ઉદ્ધવજી! ના મળે રે લોલ;
માટે કરજો એ જ ઉપાય કે વ્હાલમજી વળે રે લોલ..
સંદેશામાં શી શી વાત કહો અમે કહાવિયે રે લોલ?
માટે દાસદયાના પ્રીતમ! નિજ ઘેર આવિયે રે લોલ.

૬૫

મહિયારીને

ઓ મહિયારી! મોટા માણસની લજ્જા હું લેઉં છું.
જુઓ વિચારી, આ મારગડે તુજને જાવા દેઉં છું.
તારો કંસરાય તે કૂણ છે? મારે મન આટામાં લૂણ છે,
તે મારે મન એક તૃણ છે. ઓ મહિયારી!
તમે કહ્યું કરોની કામિની! જક ઝાલો તે શા કામની?
નહીં જાવા દેઉં હું જામની. ઓ મહિયારી!
તારું મુખ દેખી સુખ થાય છે, દુઃખડાં સૌ દૂર પળાય છે,
માટે દયાપ્રીતમ તને ચ્હાય છે. ઓ મહિયારી!

૬૬

મારે આંગણે આવો

આવોને અલબેલા! મારે આંગણે,
નવ દીઠે મુને થાય ઘણો સંતાપ જો,
મોહનજી! મહેલામાં નિશ્ચે આવજો,
હૈડા મધ્યે જુઓ વિચારી આપ જો. આવોને..
રાસ રમંતાં બોલ્યા તે તો પાળીએ,
શીદને જૂઠું આપ્યું મુને વચન જો?

વચન આપેલું તેથી આવા કેમ થયા?
પ્રથમ જાણ્યે સોંપત નહીં તનમન જો. આવોને.
પ્રીતલડી કીધી તો તે હવે પાળીએ,
વચન બોલ્યા તે મિથ્યા કાંઈ નવ જાય જો.
સમઝાવી શીખામણ દેઉં શ્યામળા!
વાયદા દઇને શીદ અમને તું વ્હાય જો? આવોને.
કામણગારા! કહ્યાં અમારાં માનીએ,
કહ્યા વિના તો મુજથી નવ રહેવાય જો.
મનમાં અકળાઉં પણ જાતે છું માનતી,
શ્રીવિઠ્ઠલવર! કરજો મારી સા'ય જો આવોને
આજ એકાંતે આપણ મળીએ આ સ્થળે,
રસ્તે દુરિજન દેખી કરશે વાત જો,
દયાપ્રીતમના સ્વામી! શરણે રાખજો,
તરછોડીને શીદ કરો છો ઘાત જો? આવોને.

✲

૬૭

રાધાનાં મનામણાં

રાધે! કહ્યું માનની તું મારું રે,
એમાં સુખ છે તેનું ને તારું. રાધે!
શાની રીસ આવડલી આવી રે?
નથી મૂકતી માન મુકાવી રે,
તેનું કારણ દેની બતાવી. રાધે!
રવિ પ્રગટ થશે ઘડી બેમાં રે,
પછી દિવસ જશે કયમ તેહેમાં રે?
તેનું જોની વિચારી હૃદેમાં. રાધે!
શો મને મનસૂબો આવે રે?
પ્રતિઉત્તર કાંઈ ના બતાવે રે,
કહે તો તે નમી પાય મનાવે. રાધે!

ભોમે શયનઆસન કર્યું છે રે,
આ શું નેત્રમાં નીર ભર્યું છે રે?
દુઃખ આવડું શાને ધર્યું છે? રાધે!
બુદ્ધ ક્યાં ગઈ સહુ તારી રે?
બેઠી પિયુ સંગે રોષ વધારી રે,
એ તો બન્નેને દુઃખકારી! રાધે!
ગુરુ થઈ સહુને શીખ દેતી રે,
તે તું કયમ થઈ છે અલેતી રે?
તેનું કારણ કયમ નથી કહેતી? રાધે!
'શું કરશે હાવાં મુજને બોલાવી રે?
રાખી મુગટમાં મનની ભાવી રે,'
—દીધું માનનું મૂળ બતાવી. રાધે!
એમ સુણી સખી કહે, તું તો ઘેલી રે,
એ તો તારું પ્રતિબિંબ એલી રે!
ફરી દેખાડું ચાલ સાહેલી!' રાધે!
એમ સુણી શ્યામા અઢળક ઢળિયાં રે,
જઇને પ્રાણપ્રીતમજીશું મળિયાં રે,
બન્નો સુખસિંધુમાં ભળિયાં. રાધે!
સાત વાર ને માનચરિત્ર રે
સુણતાં સૌકોઈ થાય પવિત્ર રે,
દયાપ્રીતમની લીલા વિચિત્ર! રાધે!

★

૬૮

✓ આંખનાં કામણ

કામણ દીસે છે અલબેલા! તારી આંખમાં રે!
ભોળું ભાખ મા રે! કામણ દીસે છે અલબેલા!
મંદ હસીને ચિત્તડું ચોર્યું, કુટિલ કટાક્ષે કાળજ કોર્યું;
અદપડિયાળી આંખે ઝીણું ઝાંખ મા રે, ભોળું ભાખ. કામણ.

નખશિખરૂપ ઘણુ રઢિયાળુ, લટકુ સઘળુ કામણગારુ,
છાનાં ખ જન રાખે પ કજ પાખમાં રે, ભોળુ ભાખ કામણ
વ્હાલભરી રસવરણી વાણી, તારુણીનુ મન લે છે તાણી,
ભૃકુટીમા મટકાવી ભૂરકી નાખ મા રે, ભોળુ ભાખ કામણ
દયાપ્રીતમ નિરખ્યે જે થાયે તે મે મુખડે નવ કહેવાયે,
આ વિનતી આતુરતા, આવડુ સાખ મા રે, ભોળુ ભાખ કામણ

★

૬૯

ઘટઘટમાં ઘર કીધુ

તે તો ઘટઘટમા ઘર કીધુ, વ્હાલમ! વરણાગિયા રે!
કાળજ કોરાણુ, કદપના શર વાગિયાં રે તે
રોમરોમ રસિયો તું વસિયો, ભવભવ સ્હેજે તુ ખસિયો,
વિરહના અગારા અગે જાગિયા રે તે.
માતપિતા મહિયર સ તાપે, સાસરિયાં અતિ આરત આપે,
દુરિજન દુશ્મન સહુકો પૂઠે લાગિયા રે તે
કહાન! કટાક્ષ કરી તુ ભાળે, તેમાનુ કઈ નહિ હસી વાળે,
તે સાચુ સમજી પીરે લોક અભાગિયા રે. તે
દયાપ્રીતમપ્રીત કરી ન ફાવી, વણુવેપારે જોખમ આવી,
કનુ ના માને પ્રાણુ થયા અનુરાગિયા રે તે

★

૭૦

રૂડા દીસો છો રાજેશ્વર!

રૂડા દીસો છો રાજેશ્વર! મદિર આવતા રે રૂડા.
જરકસી જામો સુંદર પ્હેરી, માથે બાધી પાઘ સુનેરી,
રૂડો રેટો ઓઢી મન લલચાવતા રે રૂડા
હૈયે હાર રૂપાળો ફોરે, ચિત્તડુ-રોકી રાખ્યું ચોરે,
ગજરાબાજુબાજુ મુજ મન ભાવતા રે રૂડા.

કનકછડી સુંદર કર લઇને, ગજગતિ ચાલો હળવા રહીને,
ચિત્તડું ચોરી મીઠુંમીઠું ગાવતા રે. ૩ડા.
દયાપ્રીતમના નાથ! વિહારી, જાઉં વદનકમળ પર વારી,
હેતે શું બોલાવી તાપ શમાવતા રે. ૩ડા.

★

૭૧

કુંજમાં વાય છે વાંસળી !

વ્હાલો મારો કુંજમાં વાય છે વાંસળી રે લોલ! નાદે વેધી છે મારી પાંસળી રે લોલ!
હું તો સુણતાં ભૂલી સહુ ચાતુરી રે લોલ! મળવા થઈ છું અતિ આતુરી રે લોલ!
તાલાવેલી લાગી છે મારા તનમાં રે લોલ! ગોઠતું નથી કંઈ ભુવનમાં રે લોલ!
મારું ચિત્ત ચોંટે નહીં ઘરકામમાં રે લોલ! પેઠું છે મન ઘનશ્યામમાં રે લોલ!
સખી! મુને મોહન લાગે છે ઘણો મીઠડો રે લોલ! અવર એવો તો નથી દીઠડો રે લોલ!
સખી! હાવાં તો મળી સુખ મહાલીએ રે લોલ! મહીડું વેચ્યાને મસે ચાલીએ રે લોલ!
ધન્ય દહાડો તે અવતાર મારે રે લોલ! રમીએ શ્રીનંદકુમારમાં રે લોલ!
વ્હાલો મળતાં સહુ સુખ આપશે રે લોલ! સહેજે સંતાપ સહુ કાપશે રે લોલ!
શ્યામળો સાગર ઉલ્લાસનો રે લોલ! પ્રાણજીવન દયાદાસનો રે લોલ!

★

૭૨

માને તમારું તે ઘેલડી !

માને તમારું તે ઘેલડી છબીલા! કહ્યું માને તમારું તે ઘેલડી!
શાને કાજે મને કહાવ્યું દૂતી સાથે શોધવી હતી જ્યારે છેલડી? છબીલા!
હું શું જાણું જે મોઢે મીઠા, હૈયે જૂઠા? જાણે જે હોય મનમેલડી. છબીલા!
ખરે પ્રભાતે મારે દ્વાર શીદ ઊભા? આઘા રહો દેખશે સાહેલડી. છબીલા!
વણુજ વિના જોખમ શીદ જોઇએ? જાઓ જ્યાં કીધી રંગરેલડી! છબીલા!

અધઘડીનો પણ અંતર પડશે, વળગાડી લાવશો ન ભેવડી. છબીલા!
સિંચવી નોં'તી ત્યારે રોપી શીદ રસિયા! પ્રથમથકી વ્હાલવેલડી? છબીલા!
આજ પછી કંઈ કહેવું નથી મારે, સુખે કરો કનોલકેલડી છબીલા!
દયાના પ્રીતમ! ઘણા કહાવો ચતુર, પણ પરખો ન એરંડો કે ગેલડી! છબીલા!

★

૭૩

✓ આવોને લાલ! વરણાગિયા

આવોને લાલ! વરણાગીઆ જી રે! એરા આવોને લાલ!
રાતાંરાતાં લોચન દીસે રે રસીલા, કઈ સોહાગણ સાથે જાગીઆ? જી રે!
મનની માનેલીને મળી આવ્યા, નેનશર તેતણા વાગીઆં. જી રે!
માન મુકાવ્યું છે પાગે પડીને, તેના અળતાના ડાઘ ભાલે લાગીઆ. જી રે!
એથી ઘાયલની પેરે ઘૂમો છો, આજ થયા છો સોહાગીઆ. જી રે!
દયાના પ્રીતમ! મારા મનના રે સંદેહ ખરેખરા આજ ભાગીઆ. જી રે!

★

૭૪

તારે પ્રેમે હું મોહ્યો!

માનની! તારે પ્રેમે હુ મોહ્યો! તુજ સમો પ્રેમ કહીં ન મેં જોયો.
હેતુ વણ હેતરસ તારો મેં પીધો, અજિત છુ તદપિ તેં જીતી લીધો,
અન્ય હતી પણ અર્થ કોનો ન સીધ્યો માનની!
રૂપ મારું જોગીહૃદે નથી વસતું, મારું ચિત્ત તુજમાથકી નથી ખસતું,
મોટુ સુખ દેખું વદન તારું હસતું. માનની!
કલ્પામાં ન આવે રૂપ પ્યારી! તારું, જેના પર કોટિ રતિરૂપ વારું,
તારે રૂપે લોભી રચું મન મારું. માનની!
આંખ અણીઆળી તારી ઉર સળકે, કાળજડું કોરાયું વચનને ભણકે,
સુખદ અતિ મધુર તારું મુખ મલકે માનની!
શોચના શાને કરે છે તું હાથી? ગોપી સૌ તારે સંબંધે વ્હાલી,
તારે મટેલે તેડયા વિના આવું ચાલી. માનની!

અનંગવિષ મુજ તુજ સંગ હરે છે, લોચન મારાં તુજ મુખ દેખી ઠરે છે,
સ્મરણુ તારું મન મારું ન વીસરે છે. માનની!
'રાધે!'રાધે!'—અચળ જપે મુજ વાણી, આતુરતા અંતરની ન જાય વખાણી,
'કેવી વ્હાલી છે?'—કોથી ન જાય જાણી. માનની!
'તું તે હું' ને 'હું તે તું'—વેદમાં વાણી, મોટા ભાગ્યવાળા શકે કોઈ જાણી,
જુગલછબિ દાસદયે ઉર આણી. માનની!

*

૭૫

કેઈ સાથે?

વ્હાલમજી! કેઈ સાથે લપટાણા? સાચું કહોને, કેઈની સંગ રંગ માણ્યા?
વ્હાલમજી!
આજે કાંઈ નેન ઉજાગરાં દીસે, થયા છો લંપટ લાલ! અતિશે,
ઘણું કાંઈ સૂતા છો ભારે રીસે. વ્હાલમજી!
હારનાં ચિહ્ન દીસે કાંઈ અંગે, રમ્યા રાતલડી પેલીની સંગે,
મારા સામું જેઈને હસોને ઉમંગે. વ્હાલમજી!
મોટા થયા મનમાં જુઓને વિચારી, ધૂર્તવિદ્યા જાણી મેં સર્વ તમારી,
કરી વશ વ્યાકુળ થઈ વ્રજનારી. વ્હાલમજી!
નિત્ય ઊઠી ઓલ કોનકોના સહિયે? ઘણું વ્રજના લોક કહે, શું કહિયે?
કહે છે, 'કુળ લજાવ્યું નંદને છેયે.' વ્હાલમજી!
ગરજ જ્યારે હોય તમારે અમારી ત્યારે ધાઈ આવો મંદિર ગિરધારી!
અમારી તો એકે ગરજ નવ સારી! વ્હાલમજી!
કદી હાવે તમ સાથે નવ બોલું, અંતરની વાત કદાપિ ન ખોલું,
નાથ! રખે જાણતા મન મારું ભોળું. વ્હાલમજી!
સાન કરી **શ્યામ**! તમોને બોલાવું, કોની સંગ વારેવારે હું કહાવું?
વ્હાલા! માન આવડું કયાંથી આવ્યું? વ્હાલમજી!
જાઓ પેલી વાટ તો જોતી ફરે છે, એથી મુજ અંતર આગ ઝરે છે,
ઉત્તર દયારામનો પ્રભુ કરે છે. વ્હાલમજી!

*

૭૬

કઠણ વચન કાં બોલો ?

"માનીતી ! કઠણ વચન કેમ બોલો ? અ તરની વાત કદાપિ ન ખોલો માનીતી !
અહિર હું તો કોઈતણે નથી જાતો, દુરિજન છોને કરતા વાતો,
તારે મન તોલ કશો નથી થાતો માનીતી !
જેથી તારા મનમા સ શય આવે, માટે આડુ બોલી તું મુજને દબાવે,
વારેવારે તું મુજને સમઝાવે માનીતી !
શાને મુને દૂષણ તે આળ ચડાવે ? જાણી જોઈને મજના લોક હસાવે,
સાચુજૂઠું કોઈ કહે દિલદાવે માનીતી !
આજ પછી નામ ન દેઈશ મારુ, એમાં કાંઈ માન વધે નહીં તારુ,
સાંભળતામાં નેત્ર નીચાં હું ઢાળું." માનીતી !
—ગદ્ગદ્ કંઠે થઈ કર જોડી, "નાથની મમતા રોય જ થોડી !
ઘણી થઈ ! શું છેક નાખ્યાં તરછોડી ?" માનીતી !
—હસીને કર સાહ્યો કુ'જવિહારી, "તું તો મારા પ્રાણથકી ઘણી પ્યારી,"
—બોલ્યા એમ મુખથકી વાણી રસાળી માનીતી !
પ્રભુ દયારામના કહે સમ ખાઈ, "તારા સમ ! તુજથી નથી રે જુદાઈ,
તારેમારે અ ત કરણની સગાઈ !" માનીતી !

૭૭

નહીં જાવા દેઉં !

નાથ ! તમને નહીં હું તો જાવા દેઉં, તમારી સ ગે રેણી રમીને રસ લેઉં નાથ !
ભાગ્ય ધન્ય ! મુજ વનિતાઘેર આવ્યા, પ્રેમ કરી હૃદિયાની સાથે દબાવ્યા,
આદર દેઈ સિંહાસને પધરાવ્યા નાથ !
અંગે ચ પેલ ફુલેલ લગાવું, ઊના, રૂડી રીતે નાન કરાવું,
અલ કાર વસ્ત્ર સહિત પ્હેરાવું નાથ !
આપણે બન્નો જમ્યુ ભોજન કરીએ, બીડી એકએકના મુખમાં ધરીએ,
લોકલજ્જામરજાદા પરહરીએ નાથ !

ઘડી બે ચોસરનો રંગ રમીએ, હારજીત હોડ કરીને ગમીએ,
જિતો તમો, દાસ થઈ અમો નમીએ. નાથ!
જિતું હું તમ સંગાથે જ્યારે, નિત્ય હું તો મંદિર રાખું મારે,
પછી નહીં જાવા દેઉં કોઈને દ્વારે. નાથ!
જાઈજૂઈ ચંપેલી પુષ્પ મંગાવું, રૂડી રીતે સુંદિર સેજ બીછાવું,
પ્રેમ ધરી રંગની રાત રમાવું. નાથ!
—ગ્રહે વ્યાકુળ વૃષભાનદુલારી ઘેલી થઈ તનની સુધ વિસારી,
જઈ કર ઝાલ્યો તે કુંજબિહારી. નાથ!
અહીંઆં થકી કેમ કરીને તમે જાશો? તરછોડી પાછળથી પસ્તાશો,
પ્રભુ! દયારામના માન ગમાશો. નાથ!

*

૭૮

વેરણ વાંસલડી

વાંસલડી વાગી! ને હું તો જાગી! સખી! એ વેણુ વેરણ થઈ લાગી!
વાંસલડી.
એના સ્વરે મુજ ઊર આવી વીંધ્યું, તજી લોકલાજ કારજ સર્વ સીધ્યું,
કામણ મને કાનુડાએ કીધું! વાંસલડી.
વાંસલડી તો વાંસતણો છે કટકો, લાગ્યો મુને અંતર એનો ચટકો,
મોહી હું તો મોહનનો જોઈ લટકો! વાંસલડી.
મોહી હું તો મોહનનું મુખ જોઈ, વ્હાલું રે મુને લાગે ન બીજું કોઈ,
જીવું હું તો જીવનજીને જોઈ. વાંસલડી.
ઘરમાં મુને કામ ન સૂઝે કાંઈ, અદેખા લોક કરે અદેખાઈ,
વ્હાલા મારા બળીભદ્રના ભાઈ. વાંસલડી.
સાસરીઆમાં સાસુજી દપેડા આલે, નણદી મારી બોલેબોલે ઘણું બાળે,
મારે મારા પ્રભુજી વિના નવ ચાલે! વાંસલડી.
મંત્ર ભણી મોહને મોરલી વગાડી, વ્હાલે મારે વેરીની ગરજ સારી,
ઘેલી કરી સંસારમાંથકી કાઢી. વાંસલડી.
આ જોને, બ્હેની! જમુનાજીને ઘાટે, મોહન મેં તો દીઠા હતા મધરાતે,
મીઠી મોરલી વગાડી દીનાનાથે. વાંસલડી.

પીળાં પીતાંબર પહેર્યાં કહાને, કુંડળ કાંઈ ઝળકે હરિને કાને,
ભૂધરજી શોભે છે બીને વાને: વાંસલડી.
વાંસલડી દયાના **પ્રીતમ**ની પ્યારી, વાગી એ તો ત્રણુ લોકમાં ન્યારી,
વ્યાકુળ કરી દીધી સકળ વ્રજનારી. વાંસલડી.
વાંસલડી તો હેત કરી કોઈ ગાશે, તેની તો ભવની ભાવટ ભાગી જાશે,
દયાના પ્રીતમ આવ્યે સુખ થાશે. વાંસલડી.

★

૭૯

રાધાનાં રીસામણાં

રીસાયાં રસિક સંગાથે રાધા, બોલું નહીં **શ્યામ**સુંદર સાથે બાધા. રીસાયાં.
સખી રે! હું તો ભોળપણે ભોળવાઈ, બ્હેની! હું તો પ્રીત કરી પસ્તાઈ,
બોલું નહીં બેઠી હૈયે સમ ખાઈ. રીસાયાં.
સખી રે! મારે કાળજે કાંઈકાંઈ થાયે, આ જો બ્હેની! જુલમ કર્યો જદુરાયે,
તારા સમ! મારાથી નવ સહેવાયે! રીસાયાં.
સખી! મારા મનડાકેરી વાત, બોલું રે નહીં **શ્યામ**ળીઆની સાથ,
સખી! મેં તો વચન આપ્યાં તેને હાથ. રીસાયાં.
વ્હાલે રે મારે હસીને તે આપી તાળી, કહેતા હતા, 'રાધા ઘણી મુને વ્હાલી!'
—જોઈ દકરાઈ વ્હાલાતણી હાલી! રીસાયાં.
સખી રે! મુને ભૂધરે ભૂરકી નાંખી, આ જોને બ્હેની! કેટલુંક રહીએ સાંખી?
મારાથકી વ્હાલી મુગટમાં રાખી. રીસાયાં.
વ્હાલે રે મારે મુગટમા જોયું ધારી, દીઠી એક જોબનનોતમ નારી,
તેણે રે પહેરી મારા સરખી સાડી. રીસાયાં.
વ્હાલે રે પહેરી જરકસી કસુંબા સાડી, રાધા કહે છે મુગટમાં રાખી નારી,
બન્યા ડીકડીક! બન્યા ગિરધારી! રીસાયાં.
સખી રે! હું તો જમુનાજી ગઈ'તી પાણી, બ્હેની રે! એક વાત વ્હાલાની જાણી,
મને મૂકી તેને કરી પટરાણી. રીસાયાં.
સખી રે! મેં તો ઘરમાં નવ રહેવાય! બ્હેની રે! દુઃખ કોને નવ કહેવાય,
દયાના પ્રીતમ આવ્યે સુખ થાય. રીસાયાં.

★

૮૦

નવી પ્રીત

પ્રીતલડી જીવણજી ! તોડી, નટવર ! નવલી કોની સંગાથે જોડી ? પ્રીતલડી.
નેણમાંથી નાથજી ! નીર સૂકાણાં, હૈયામાંથી હેતલડાં રે ચોરાણાં,
કેશવરાય ! મનજી ક્યાં રે પોરાણાં ? પ્રીતલડી.
ચતુર હોય તે ચતુરાઈ જણાવે, ઉપરથી વાત મીઠી રે બતાવે,
હૈયામાંનું તુરત જણાયામાં આવે. પ્રીતલડી.
શાને કાજે શ્યામ ! થાઓ ઓશિયાળા ? અમે નથી કહેતાં 'ગોરા કે કાળા !'
જેવાં બીબાં હોય તેવા પડે છાપા. પ્રીતલડી.
જાણો છો જી જીવણ ! રસની રીતિ, પરાણે ન થાય મોહી તમ પ્રીતિ,
દયાપ્રીતમ ભણે નિત્ય નિતિ. પ્રીતલડી.

૮૧

✓ ક્યાં રમી આવ્યા ?

રંગીલા ! રંગભેર ક્યાં રમી આવ્યા ? લાલ ! કોની માંઝા ચોરી લાવ્યા ?
રંગીલા !
તમારી વાટ હું નિત્ય જોતી, તમારું મુખડું જોઈ મન મ્હોતી,
હવે મુને શીદ મૂકો છો રોતી ? રંગીલા !
તમને કોઈ મોહી'તી નારી ? કો સાથે રમી આવ્યા ગિરિધારી ?
કાળી કુબ્જા છે કામણગારી ! રંગીલા !
વ્હાલા ! મૂકો બાળપણાનો ચાળો, તમ વીણ બીજો પદારથ ઠાલો,
હવે મુને અંગહદય શીદ બાળો ? રંગીલા !
વ્હાલા ! મારા કુબ્જા તે કામણગારી, તેની સાથે પ્રીત કરો છો ઠાલી,
મારે મ્હોલે પધારોને વનમાળી ! રંગીલા !
વાયક સુણી પ્રભુ થયા પરસન, ઊપન્યું અબળા ઉપર મન,
દયાના પ્રભુએ દીધું આલિંગન. રંગીલા !

९२

छमकलुं नव कीजे !

ओ छबीलाजी ! छमकलुं नव कीजे वाटेघाटे !
दिन दोहला छे त्रिकमजी ! हुं कहुं छुं एटला माटे.
कांई व्रजनारीनां कह्यां करो, कांई व्रजदासी पर म्हेर धरो,
कांई वृषभानकेरी कुंवरी वरो. ओ छबीलाजी !
पातळिया ! प्रीते बोलावो, कांई मारगडामां समजावो,
नित्य कहीं कुब्जाने घेर जाओ. ओ छबीलाजी !
कांई दासी उपर म्हेर करो, एटलो विवेक हैयामां धरो,
घणुं कहीए जे कुब्जाने वीसरो. ओ छबीलाजी !
दयाप्रीतमनो स्वामी छे रसियो, मही खावाने आवे धसियो,
धन्य भाग्य अमारां जे व्रज वसियो ! ओ छबीलाजी !

★

९३

तरछोडो छो शा माटे ?

मारा पातळिया ! प्रीत करी तरछोडो छो शा माटे ?
मुने मळता नथी, नित्य जळ भरवा जाउं छुं जमुनाघाटे.
मारी माने घेर रहुं तम सारु, हेराफेरा खाईने मन मारुं,
नित्य दीवा पाछळ अंधारुं ! मारा पातळिया !
मारी सहियर मुने व्हावरी कहे छे, सासुनणदी तो मेणां दे छे,
परण्यो पियुडो मारा प्राण ले छे. मारा पातळिया !
व्हाला ! स्नेहतणुं दुःख वाध्युं बहु, मारी अंतर आग जई कोने कहुं ?
हुं मूंगानी पेठे समजी रहुं. मारा पातळिया !
अमे आवडा ढंग न्होता जाण्या, तारां मीठां वचन मनथी माण्यां,
हवे सारी पेठे नटवर ! नाण्या ! मारा पातळिया !
दुनिया पूंठळ सौ वात करे, मारुं मन तम विना नाहीं ठरे,
जख मारे छे लोको, शुं य करे ? मारा पातळिया !

મારો જીવ તો તમ પૂંઠળ ભમે, મુને ઘરનો ધંધો નવ ગમે,
તું તો કુબ્જા સાથે રંગ રમે. મારા પાતળિયા!
અમો અબળાતણું હરિ! શું રે ગજું? હવે મળશો નહીં તો પ્રાણ તજું,
દેવકીના જાયા! થાઓ સમજુ. મારા પાતળિયા!
દયારામના પ્રીતમ છો વ્હાલા! તુને ગોપીઓ કરે છે કાલાવાલા,
ઘેર આવોને મોરલીવાળા! મારા પાતળિયા!

*

૮૪

મારું મહી ઢળશે!

મારું મહી ઢળશે! લડસડતા છબીલા! રંગના રાતા!
કહાન! પરા રહો! અડયાઅડયા શું આવો મદના માતા?
મુને એકલી આંહીં જાણીને, મારો પાલવ સાહો તાણીને,
નહીં આપું ગોરસ આણીને. મારું.
પેલાં દુરજનીઆં બહુ દાઝે છે, જેની સંગ થઇને ગાજે છે,
તમો નિલ'જ્જને શી લાજે છે? મારું.
તારું મુખ દેખી સુખ થાયે છે, તેણે દુઃખડાં મારાં જાયે છે,
મુજ મન દયાપ્રભુને ચાહે છે. મારું.

★

૮૫

અક્રૂરજીને

ઓ અક્રૂરજી! ગોકુળમાં તમે શા કારણે આવ્યા?
મારાં સુખડાં લઈ દુઃખના દરિયા શું કરવાને લાવ્યા?
તમે માતપિતા! કહું તે કરજો, આ વચન અમારાં હૃદે ધરજો,
મને મારીને ડગલાં ભરજો. ઓ અક્રૂરજી!
અહીંઆં શું કામ છે તમારું? ઘણું ચિત્ત કલપે છે અમારું,
આ નંદજસોદા કહે, 'સારું.' ઓ અક્રૂરજી!
આ વિનતી તો કોને કહીએ? હૈયામાં સમઝીને રહીએ,
ઘણું નિલ'જ્જ કર્યાં નંદને છૈયે! ઓ અક્રૂરજી!

મારે ઝાઝે હેતે હળવું છે, કુબ્જાને ભાગ્યે ભળવું છે,
મારા મામાજીને મળવું છે. ઓ અક્રૂરજી!
તમે કારજ કરીને આવજો, સુખે તેને તેડી લાવજો,
તમે દયાસખીને મન ભાવજો. ઓ અક્રૂરજી!

★

૮૬

મર્મનાં વચન શાને બોલે ?

મર્મનાં વચન શાને બોલે હો માનની! તું મર્મનાં વચન શાને બોલે ?
મારે તો આ ગોકુળીઆમાં કોઈ નથી તારી તોલે. હો માનની!
જાણી જોઇને વાંકાં વચન કહીને મારું કોમળ કાળજ શાને છોલે ? હો માનની!
મન મારું તુજ વિના ત્રિભુવન વિષે કોઇને દેખીને નવ ડોલે. હો માનની!
રીસની ભરેલી તારી આંખડી દેખીને પ્રાણ મુજ ચડી જાય ઝોલે. હો માનની!
દયાનો પ્રીતમ કહે, 'હું તારો, તું મારી,' હવાં અંતરનો પ્રેમ શે ન ઓલે ?
હો માનની!

★

૮૭

હઠ મૂકને

મૂકને મારા સમ માનની! હવણાં હઠ મૂકને, મારા સમ માનની!
તું મારો પ્રાણ ને તું મારું જીવન, સાંભળ સુતા! વૃષભાનની. હવણાં.
માગું કૃપા તારો જાચક થઇને, એ જ ઇચ્છા છે મને દાનની. હવણાં.
તે જ સાચું તે તારી નજરે જોરો જૂઠી વાતો જે સુણી કાનની. હવણાં.
દયાનો પ્રીતમ કહે, 'હું શરણે આવ્યો, તું જ વસ્તુ છે મારા ધ્યાનની.' હવણાં.

★

૮૮

જમુનાજીના ઘાટમાં

શ્રીજમુનાજીના ઘાટમાં રે લોલ! રોકી રાખી છે મુને વાટમાં રે લોલ!
નજુદલસહિવરના સાથમાં રે લોલ! તાણી મા રેશો મારા હાથમાં રે લોલ!
મારો પાલવ પ્રાણ! શું સાહો છો રે લોલ? ઘણા મર્યાદા પેલા મ્હોઓ છો રે લોલ!

વ્હાલા! વાત કહું તે ધરો ધ્યાનમાં રે લોલ! સમઝી જાઓ પ્રભુ સાનમાં રે લોલ!
વાટમાં વાત નહીં કીજીએ રે લોલ! દુરિજન લોકથી બીજીએ રે લોલ!
સહિયરસાથ સૌ જાય છે રે લોલ! મૂકો વ્હાલાજી! વિલંબ થાય છે રે લોલ!
મારો પ્રીતમ! પાલવ મૂકીએ રે લોલ! ચતુર થઈને કયમ ચૂકીએ રે લોલ?
સાસુજી મારી જાણશે રે લોલ! ભવનું તે મેણું મુને થશે રે લોલ!
બોલબાણુ જેઠાણી મુને મારશે રે લોલ! શત્રુનું કામ પિયુ સારશે રે લોલ!
દાસદયાના પ્રભુ! નરહરિ! રે લોલ! તનમનથી હું તમને વરી રે લોલ!

★

૮૯

ઝઘડો લોચનમનનો

લોચનમનનો રે! કે ઝગડો લોચનમનનો!
રસિયા તે જનનો રે! કે ઝઘડો લોચનમનનો!
પ્રીત પ્રથમ કોણે કરી નંદકુંવરની સાથ?
મન કહે, 'લોચન! તેં કરી,' લોચન કહે, 'તારે હાથ.' ઝગડો.
'નટવર નિરખ્યા નેન! તેં, સુખ આવ્યુ તુજ ભાગ;
પછી બંધાવ્યું મુજને, લગન લગાડી આગ! ઝગડો.
સુણુ ચક્ષુ! હું પાંગળું, તું મારું વાહન.'
નિગમઅગમ કહ્યુ સાંભળ્યુ, દીઠા વિના ગયું મન. ઝગડો.
'ભલું કરાવ્યું મેં તને સુંદરવરસ જોગ.
મને તજી તું નિત મળે, હું રહું દુઃખવિજોગ!' ઝગડો.
'વનમાં વ્હાલાજી કને હું ય વસું છું નેન!
પણુ તુને નવ મેળવે, હું નવ ભોગવું ચેન!' ઝગડો.
'ચેન નથી મન! કયમ તને ભેટયે શ્યામશરીર?
દુઃખ મારું જાણે જગત, રાતદિવસ વહે નીર!' ઝગડો.
મન કહે, 'ધીખું હૃદે, ધુમ પ્રગટ ત્યાં હોય.
તે તુજને લાગે રે નેન! તેહથકી તું રોય.' ઝગડો.
એ બેઉ આવ્યાં બુદ્ધિ કને, તેણે ચૂકવ્યો ન્યાય:
'મન! લોચનનો પ્રાણ તું, લોચન! તું મન કાય. ઝગડો.
સુખથી સુખ, દુઃખ દુઃખથી મનલોચન! એ રીત.
દયા પ્રીતમ શ્રીકૃષ્ણશું બેઉ વડેથી પ્રીત.' ઝગડો.

★

✓ ૯૦

કહાન બોલાવે !

ચાલ વ્હેલી, અનખેની પ્યારી રાધે !
તને તારો કહા'ન બોલાવે, તને ઘનશ્યામ બોલાવે,
તને તારો પિયુ બોલાવે, સરસ સમય સાધે, સાધે પ્યારી રાધે !
નથી તુજ સમા અખિલ વિશ્વમાં શચીસાવિત્રીઉમા રામા,
—તે પણ નહિ સમોવડ ! અવર કોણ કામા ?
તારી તુલના, તારી તુલના એક તું કે વ્રજભૂપ
તુ તદ્રૂપ, ગુણ સ્વરૂપ, વામરૂપ, અપ્ય યૂપ,
સુહૃદરૂપ, બેઉ અનુપ, ગતિ અગાધે ! અગાધે ! પ્યારી રાધે !
કેસરી આમિષ તજી તૃણ કેમ ખાય ?
સ્વાતિસલિલ વણ ન ચાતકતરસ જાય,
વન વિશાખા અગ્રજા જ સીપ ન્હાય
એ દૃષ્ટાંત, એ દૃષ્ટાંત, અર્થ આણ ધ્યાનમાં,
મૂકી માન પ્રીતમ ! કહાન ! દે રસદાન, અધરપાન,
ભાગ્યવાન ન કો આજ, તું સમાન સુતા ! ભાન
તજી ઉપાધે ઉપાધે, પ્યારી રાધે ! ચાલ વ્હેલી અનખેની
સલિલહીન મીન જીવે ન કોઈ, ઝ વિહીન થયુ બગડે તે તોય,
તડિત મેઘ, મેઘ તડિત વણ ન સોય,
કરી જો વિચાર, કરી જો વિચાર વારવાર, એ જ સાર,
માર્યા માર, ધાર ધાર સહુ શૃંગાર, મ કર વાર નન્દકુમાર !
પ્રાણ આધાર ને ઉરહાર કર અગાધે, અગાધે !
એમ કહી પતિ અતિ રતિરમૃતિ કરાવી,
સજાવ્યા શૃંગાર જેમતેમ સમઝાવી,
લાવી લલિતા પ્યારાણીને પધરાવી,
સોંપી શ્યામ, સોંપી શ્યામ, સુંદર સ્યામ કરી પ્રણામ, વળી વામ
કુંજધામ, પૂરણકામ નિગમધામ શો વિશ્રામ ને ગુણધામ.
કહે આમ દયારામ દર્શ વાધે, વાધે, પ્યારી રાધે ! ચાલ વ્હેલી

★

૯૨

પ્રેમસમાધિ

માન્યો મનનો મોહનવર પામિયાં જો રે । અમો વેદના વ્રેહેની સહુ વામીઆં
જો રે । માન્યો.

રંગરસિયો છબીલો છેલડો રે જો રે । નાગર નંદનો કિશોર અલબેલડો
જો રે । માન્યો.

જેને જોવા જોગેશ્વર દેહ દમે જો રે । તે તો અમશું અખંડ રંગ રમે
જો રે । માન્યો.

જેને નિરખી મન્મથ મૂર્છિત થયો જો રે । લાલ તે અમ ઉપર લટુ થઈ રહ્યો
જો રે । માન્યો.

અનંત કોટિ બ્રહ્માંડનો જે રાજિયો જો રે । કેશ કામિનીના ગૂંથતાં ન લાજિયો
જો રે । માન્યો.

વશ શેષમહેશ જો ના'વિયો જો રે । અમો અબળા તે નાચ નચાવિયો
જો રે । માન્યો.

જેનું દર્શન ધ્યાન સ્વપ્ન નવ લહ્યું જો રે । તેણે 'ઋણી છું તમારો' અમને કહ્યું
જો રે ? માન્યો.

અમારું પદ કો ન પાળ્યું કોટિલાખમાં જો રે । અમારે ઓછું રહ્યું શું અભિલાખમાં
જો રે ? માન્યો.

જીવન જગનું અમ પાસે આપોઆપ છે જો રે । કેવળ પ્રેમપુરુષના પ્રતાપ છે
જો રે । માન્યો.

મૂકી અમને ઓધવ । કયહું જાય ના જો રે । બોલ્યું અમારું તમો પરખાય ન
જો રે । માન્યો.

અમો જેને વિયોગે આંસુ પાડિયે જો રે । ઓધવ । કહો તો તે પુરુષ દેખાડીએ
જો રે । માન્યો.

ઘડી ખેમાં વાંસલડી વાગશે જો રે । વ્હાલો અમ પાસે આવી કાંઈ માગશે
જો રે । માન્યો.

—એમ કહેતાં સૌ મને મગ્ન થઈ ગઈ જો રે । ઉદ્ધવ જુએ છે ને પ્રેમસમાધિ
થઈ ગઈ જો રે । માન્યો.

" મિથ્યા શીદ હું ફૂલું છું જ્ઞાનગાથમાં જો રે ? હરિ દીસે છે દૈયાના હાથમાં જો રે ! માન્યો.
પરમ પ્રેમપ્યારી એ અવિનાશની જો રે ! એ છે સર્વ સ્વામિનીઓ દયાદાસની જો રે ! માન્યો.

★

૯૨

લાડલી લાવું !

આંખ ભરો મા અલબેલડા રે ! લાડલી લાવું.
એક મુહૂર્ત પ્હેલી મહારાજ ! શીદ સંતાપ કરો છો ? લાડલી લાવું.
વાંક તમારો હોય તો યે લાડલી લાવું.
નહીં તો નામ ધરું ન લલિતા ય, શીદ સંતાપ કરો છો ? લાડલી લાવું.
લાલ લોચન શીદને ભરો છો ? લાડલી લાવું.
ઊંડા નીસાસા મૂકશો મા નાથ ! શીદ સંતાપ કરો છો ? લાડલી લાવું.
એક વાતડીમાં વિહ્વલ કરીને લાડલી લાવું.
સોંપું હાથ તમારો એને હાથ, શીદ સંતાપ કરો છો ? લાડલી લાવું.
લટુ કરી લગાડું લત લાલજી રે ! લાડલી લાવું.
એક બુટ્ટી સુંઘાડું બુદ્ધિરૂપ, શીદ સંતાપ કરો છો ? લાડલી લાવું.
સઘળો કાજળ કાઢી કાળજતણો રે લાડલી લાવું.
એવું કારજ કરું છું અનુપ, શીદ સંતાપ કરો છો ? લાડલી લાવું.
મર્મ માલમ છે મુને માનનો રે લાડલી લાવું.
વિના કહે સર્વ વ્રજરાય ! શીદ સંતાપ કરો છો ? લાડલી લાવું.
—એમ કહીને સખી સંચરી રે— લાડલી લાવું.
—લાગી દયાપ્રીતમજીને પાય, શીદ સંતાપ કરો છો ? લાડલી લાવું.

★

૯૩

માનુની મનાવ્યાં !

લલિતાજી આવ્યાં મેર્યાં લાલનાં રે ! માનુની મનાવ્યાં !
આવી પાગ કર્યો છે પરણામ વિનયવિવેકશું રે ! માનુની મનાવ્યાં !

કોણ જાણે શું કહ્યું કાનમાં રે? માનુની મનાવ્યાં!
જેથી રોષનું રહ્યું નહીં નામ, વિનયવિવેકશું રે! માનુની મનાવ્યાં!
શ્રમ પડયો નહીં, સ્વલ્પમાં રે! માનુની મનાવ્યાં!
ક્ષણમાં ક્ષીણ કર્યું છે ગુરુ માન. વિનયવિવેકશું રે! માનુની મનાવ્યાં!
જગવી આતુરતા ઊલટી રે! માનુની મનાવ્યાં!
લાગી લાલલક્ષ ટળ્યું બીજું ભાન, વિનયવિવેકશું રે! માનુની મનાવ્યાં!
પધરાવી લાવ્યાં પ્રેમે કરી રે માનુની મનાવ્યાં!
પ્રિયા બેસાડયાં પ્રીતમજી પાસ, વિનયવિવેકશું રે! માનુની મનાવ્યાં!
આનંદસાગર ઊછળ્યો રે! માનુની મનાવ્યાં!
વાધ્યું સુખ, થયું દુઃખ નાશ, વિનયવિવેકશું રે! માનુની મનાવ્યાં!
હળ્યાંમળ્યાં હરખ્યાં ઘણાં રે! માનુની મનાવ્યાં!
જેમ રિદ્ધ પામે મહારંક, વિનયવિવેકશું રે! માનુની મનાવ્યાં!
દાસદયાનો પ્રીતમ પરસન થયો રે! માનુની મનાવ્યાં!
પછી રતિરસે પોઢયાં પર્યંક, વિનયવિવેકશું રે! માનુની મનાવ્યાં!

★

૯૪

નંદકુંવરશું નેહ!

સુણ સાહેલડી રે! મારે નંદકુંવરશું નેહ!
આજું શું કહું રે? મારે પ્રાણજીવનધન તેહ!
હાર હૈયાતણા રે! મારા કાળજડાની કોર!
મસ્તકના મણિ રે! મારા ચિત્તડાંકેરા ચોર!
ઉર લપટાવીએ રે! એ પર આવે એવું વ્હાલ!
સહિયર! શું કરું રે? મોટું સાસરિયાંનું સાલ!
આજ મુને એકલો રે મારગ જાતાં મળિયો કા'ન.
મુખ બોલ્યો નહીં રે! ક્રાધી આંખલડીમાં સાન!
હું સમઝી ગઈ રે! મુને તેડી વૃંદાવન.
કહે, સખી! કેમ કરું રે? તાલાવેલી લાગી તન!
શા મશે સંચરું રે? મુજને સૂઝે નહીં કંઈ પેર!
જાઉં જો વણકહે રે આવી ઉત્તર દઉં શો ઘેર?

એક ઉપાય છે રે જો તું આવે મુજ સંગ,
જઈએ મહી વેચવા રે, રમીએ રસિયાજીશું રંગ!
એકખે અન્યોન્ય મળી રે ચાલ્યાં સહિયરકેરે સાથ,
હોંસ હૈયાંતણી રે પહોંચી—મળ્યા દયાના નાથ!

★

૯૫

આંખ તમારી!

ઘણી ગજબી રે! ગિરધારી! ઘર માર્યું રે આંખ તમારી!
સામું જોતામાં કાળજ કોર્યું, મારી રે મદનકટારી. ઘણી.
હું તો આજલગી મન પર ધરતી, સૌ ચતુરાની ચેષ્ટા કરતી,
મને આજલગી જોતી ધરતી. ઘણી.
હું તો નથી સમઝતી મન મોહ્યામાં, એ જાદુ તમારા જોયામાં,
મુને નાંખી છે દુઃખદરિયામાં! ઘણી.
હવે તમ પાખે કયમ રહેવાશે? ઢાંક્યાં ધીખ્યાં કયમ રહેવાશે?
મેં એ દુઃખ કોને કહેવાશે? ઘણી.
એવું સુણી દશા દીઠી બીજી, આ દયાના પ્રીતમ ઉપર રીઝી,
પ્રેમાનંદમગન થયો બીજી. ઘણી.

★

૯૬

✓ કાળજ કોર્યું તે કોને કહીએ?

કાળજ કોર્યું તે કોને કહીએ રે ઓધવ! છેલછબીલડે?
વેરી હોય તો વઢતાં રે ફાવીએ, પણ પ્રાણથી પ્યારો એને લઢીએ રે! ઓધવ!
ધીખીએ ઢાંક્યાં તે કહે નવ શોભીએ, કાલાં શું વાણાં નાને ઉંચે રે! ઓધવ!
મોઢનો ઘાવ માર્યો સ્નેહી શામળિયે! કિયા રાજાને રાવે જઈએ રે! ઓધવ!
કળ ન પડે, કાંઈ પેર ન સૂઝે! રાતદિવસ ઘેલાં રહીએ રે! ઓધવ!
કાંઈ વસ્તુમાં ક્ષણ ચિત્ત ન ચોંટે! અલબેલો આવી બેઠો હૈયે રે! ઓધવ!
દયાના પ્રીતમજીને એટલું જઈ કહેજો: કયાં સુધી આવાં દુઃખ સહીએ રે!
ઓધવ!

★

૯૭

ઉપાલંભ

રસિયાજી ! તમે ક્યાં રમી આવ્યા રાસ ? તમારાં નિદ્રાભરિયાં નેણ છે જી !
કઈ વિનતાએ કર્યા તમારા વાસ ? કે એવાં મીઠડાં કોનાં વેણ છે જી ?
કોને મંદિર તમે જઈ આપ્યાં સુખ ? કે કોણે આલિંગન દીધાં વ્હાલમાં જી ?
પ્રભુ ! કપાળે કજળીનાં નિશાન કે ટપકું તંબોલનું ગાલમાં જી !
અગરચંદન પ્રભુ ! રેલાયાં લલાટ, અવળાંસવળાં આભ્રણ પહેરિયાં જી !
પીતાંબર પ્રભુ ! પલટી લાવ્યા છો ક્યાંથે ? કોનાં ઓઢી લાવ્યા છો લ્હેરિયાં જી ?
મુજ પર કીધાં શોકયલડીનાં સાલ કે ચૌટે વાતો ચાલશે જી !
દયાપ્રીતમ કર જોડી ખાય છે સમ—રાધા ! તમથી વ્હાલું બીજું કો થશે જી ?

★

૯૮

સાંભળ સહી ! મારી

નંદનંદન અલબેલડો રે ! એનાં વ્હાલાં લાગે છે વેણ, સાંભળ સહી ! મારી.
ઘેલું કીધું ગોકુળિયું રે ! એનાં કામણગારાં નેણ ! સાંભળ સહી ! મારી.
નટવર સુંદરશામળો રે ! મનગમતો મોહન લાલ;
હૃદયસરસો લેઈ લપટાવું !—મુને એવું લાગે છે વ્હાલ ! સાંભળ.
તાલાવેલી લાગી તનમાં રે ! વ્રેહવહ્નિ દહે મારી દેહ !
કોની આગળ કહીએ જઈ રે ઊંડું અંતરનું દુઃખ એહ ? સાંભળ.
ભૂલી વિધાતા ચતુર થઈ કે ? મારા કર્મતણો છે વાંક ?
નંદકુંવર મારા કંથ થવાનો એણે શે ના લખીઓ ટાંક ? સાંભળ.
મુખડે કહેતાં લાજીએ રે બાઈ ! હૈડે પૂરું હેત;
એ નટવર હોત નાવલો રે તો મનગમતુ સુખ લેત ! સાંભળ.
કોણ ઉપાય કર્યાથકી રે મારું એ કારજ સિદ્ધ થાય ?
કયા દેવને સેવ્યાથકી રે બ્હેની ! પુરુષોત્તમ પરણાય ? સાંભળ.
કુંવારો છે હજી કા'નકુંવર રે—મુને એટલડી છે આશ;
પાયે લાગું સખી ! તાહરે રે ! તું તો જા મુજ માતા પાસ. સાંભળ.

વાત વિવેકે પ્રીછની રે કરો વિશ્વંભર તું બતાવ!
કહેજે સુંદર એ શામળો રે, મારે તુ પુત્રી પરણાવ સાભળ
જો પરણાવશો પાતળિયો રે ઇચ્છિત વર એ અવિનાશ,
પ્રસન્ન થશે પરમેશ્વર બાઈ! તારી હું વર્ણમૂને દાસ! સાભળ

★

૯૯

કહું એક વાત

ઊભા રહો તો કહું એક વાત, મરડી જાઓ છો શાને મુખ રે જી?
વચન દીધું તે પળ્યું નથી રે વ્હાલા! હું જાણું છું લાગ્યું તેનું દુઃખ રે જી!
મારી અરજ સુણો તો કહું એક મારા વ્હાલા! વિચારો નથી મારો વાંક રે જી!
હું વહુઆરુ બાળે વેશ મારા વ્હાલા! અમળા માણસ ઘણું રાંક રે જી!
સાસરિયાં મુને સૌ સાચવે રે વ્હાલા! પરણ્યો ન મૂકે મારી પૂઠ રે જી!
કે સાસુડી ઘણી શેતાન મારા વ્હાલા! નણદી આગળ ન નભે જૂઠ રે જી!
જળ જાઉં તો જોડે થાય મારા વ્હાલા! ગોરસ વેચતાં સહિયરથોક રે જી!
મારે ટાઢું નાખ્યું છે તક વિના રે વ્હાલા! આપણે ડરવું રે! દુરિજન લોક જી રે!
હરિ! સુજ રૂપનું ગુમાન રખે જાણતા રે વ્હાલા! તે આપની આગળ તો નથી તેહ રે જી!
તનમન સોંપ્યું છે તે દિવસનું રે વ્હાલા! દીધી છે નજર નેહ રે જી!
ભાણે ભોજન નથી ભાવતું રે વ્હાલા! નિદ્રા ન આવે કયેં સેન રે જી!
હું હાળી પીખું છું રાતદિવસ મારા વ્હાલા! આપને વિયોગે નથી ચેન રે જી!
બીજી મ્સર તો કાંઈ નથી રે વ્હાલા! સમો જો મળે તો સુખ થાય રે જી!
એ જ વિચાર આઠે પહોર મારા વ્હાલા! મનડું મારું ન મ્હ્યું જાય રે જી!
પણ તે તો આવી છે તક આજ મારા વ્હાલા! પિયુડો પહોંચે છે પરગામ રે જી!
મારી નણદી વળાવી આજ સાસરે રે વ્હાલા! ગોરસ વેચ્યાનું અગત્ય નામ રે જી!
મારે સખ્યાએ વ્રેના આનન્દે રે વ્હાલા! આપણ મળીશું બત્રીસ ચોક રે જી!

સંગે સખા ન કોઈ લાવશો રે વ્હાલા! હું પણ નહીં લાવું સહિયર—
શોક્ય રે જી!
તે જ પ્રમાણે મળ્યાં બેઉ જણાં રે વ્હાલા! પૂરણ અભિલાખ રમ્યાં રંગ રે જી!
પ્રસન્ન થયા રે જીવન દયાતણા રે વ્હાલા! જીતીઓ અજિત જે
અનંગ રે જી!

★

૧૦૦

પાધરે પંથે જા!

"નેણુ નચાવતા નંદના કુંવર! પાધરે પંથે જા!
સુંદરી સામું જોઈ વિઠ્ઠલ! વાંસલડી મા વા! ગુમાની! પાધરે પંથે જા!
વ્હાલા! તારું નિર્લજ્જ ધીટમાં નામ પડયું, તું કાંઈ ડાહ્યો થા;
કોણ પુત્રી પરણાવશે તારાં દેખી લક્ષણ આ? ગુમાની!
પનઘટ ઉપર પાલવ સાહે છે એ તે કયાંનો ન્યાય?
કામનીમાં શું કામ? આજથી અવિવેક તે શા?" ગુમાની!
હળવા રહી હસી બોલ્યા, "તારું અધરામૃત પા
તો મારું મન માને શ્યામા! એકવાર કહે 'હા.'" ગુમાની!
"આવ ઓરી એક વાત કહું તુંને કાનમાં કાનુડા!
શીદ હઠીલા! અટકે? હું તો તારી છું સદા." ગુમાની!

✱

૧૦૧

આવો અલબેલા રે વ્હાલા!

આવો અલબેલા રે! વ્હાલા! કહોને તમે કયાં ગયા'તા નંદલાલા?
સાચું કહોની રે અમને, અધરા સમ શામળિયા! તમને. આવો.
કહોને, કોની રે સંગે રજની રમી આવ્યા છો રંગે? આવો.
સંગી થયા છો રે કહાના! દેખી મુને જાઓ છો છાના. આવો.
ઉંઘે ઘેરાણા રે ડોલો! મોહન! બોલાવ્યા નવ બોલો. આવો.
લોચને જવાય છે રે મીંચી, જોઇને રહ્યા છો દૃષ્ટે નીચી. આવો..

કેશ લપગાણા રે ભાવે, કાજળ કયા લાગ્યુ છે ગાયે? આવો
રાતી રેખ કપોળે શા છે? શીદ લાજો છો? મહુ શોભી છે આવો
કંકણુના રંગ દીસે પરિ, શીદ સતાવો? આનંદ થાય છે દીઠે આવો
હારનાં ચિહ્ન હૃદેમા પડ્યા છે, કેમ દાબ્યાં રહે? તનમા જડયા છે આવો
સાચા ક્ષણેક્ષણે ક્યા થાશો? ડગનેડગને સમ શા ખાશો? આવો
સજ્જન હશે તે ગમ્મગે છાનું, લોક તો કહેશે મનનું માન્યુ આવો
જગત રહે નહીં જેરે બાધ્યુ, ફાગ્યુ ગગન કેમ રહેશે સાધ્યુ? આવો
આનમ! માનો કે ના માનો એનો હું મર્મ લહું છુ છાનો આવો
સુખ દેખો ત્યા સુખીઆ થાજો, તમારુ મન માને ત્યા જાજો આવો
વાતડી ગઈ છ રે પામી! કહો તો કહું દાસદયાના સ્વામી! આવો

★

૧૦૨

મારા રાજ!

એક વૃંદાવનમાંહિ નિકુંજના મંદિરમા મારા રાજ!
હો જી રે! જુગલકિશોરચરિત પ્રેમરસ ગેહમા મારા રાજ!
એળા કગા શશી ઊગિયો, ફૂલી રહી જામની મારા રાજ!
હો જી રે! જોઉં રની સખી જુએ લલિતાદિક શ્યામની મારા રાજ!
એક સજ્જનમા બેઉ જણા રંગભર રાજિયા મારા રાજ!
હો જી રે! ગોઅનતણો નથી પાર, કામ નિ નિરાજિયાં મારા રાજ!
કગા માવ્યા છે શનુગર પરસ્પરપે નવા મારા રાજ!
હો જી રે! રાધા થઈ નંદલાલ, મોહનજી રાધા થયાં મારા રાજ!
સાડી રેશમી પહેરી શ્યામે, તે મન લોભાઓ મારા રાજ!
હો જી રે! પહેર્યું પીતાંબર પાગ શ્યામશિરપેચ બંધિયો મારા રાજ!
નેણાં, આડ, શીશફૂલ દામોદર શામણી મારા રાજ!
હો જી રે! તિલક તેજશિરપેચ ધરે જગા બહુ બળ્ણી મારા રાજ!
નગ્વર નથો ઐકત્ર શ્રી રૂપ એડિઙ મારા રાજ!
હો જી રે! દેમની તે લમિકી હૃદિને દોમ મણી મારા રાજ!
નેપુર અમાર વિછુઆ પિયુજીના પગમા મારા રાજ!
હો જી રે! કટિમેખલા વેણિયુ ગમમાં મારા રાજ!

અદલબદલ ઇત્યાદિક આભૂષણ અંબાર કીધલા મારા રાજ!
હો જી રે! વિવિધ માણ્યો રસ, આલિંગન દીધલાં મારા રાજ!
શ્રીરાધારૂપે ધર્યું માન, મોહન પાગે લાગિયા મારા રાજ!
હો જી રે! હસતાં પરસ્પર જાય, સંદેહ મનના ભાગીઆ મારા રાજ!
વિપરીત રમણ રૂડી રીતે મન ભરી માણિયાં મારા રાજ!
હો જી રે! આવ્યું એકેકને સુખ, હાશ વીત્યેથી જાણિયાં મારા રાજ!
પ્રેમે ભર્યાં બેઉએ પોઢિયાં અતિશે આનંદ ઉરમાં થયો મારા રાજ!
હો જી રે! ગુણ ગાઈ સુખરૂપ દયો બલિહારી ગયો મારા રાજ!

★

૧૦૩

ચાલ, ચપળા બૃખુભાનની દુલારી!

ચાલ, ચપળા બૃખુભાનની દુલારી!
તુંને ઘનસ્યામ બોલાવે, તુંને પ્યારો લાલ બોલાવે!
તુંને તારો પિયુ બોલાવે, પ્રાણુકેરી પ્યારી! પ્યારી! ચાલ.
હૃદયા તંત્રદીપ વિપ્ર છે શા માટે?
નહીં ત્રિયા વૃષ માસ રહે ઊચાટે.
હરિરિપુપતિ જુએ છે તારી વાટે.
તે માટે ચાલ, સ્યામા! ગુણગ્રામ, બહુનામ, સ્નેહરામ,
મનકામ, પ્રીત વિચારી વિચારી. ચાલ.
જા, સખી! હાવાં નહીં બોલું તુજ સાથે,
'ચંદ્રસુખી' કલંક દીધું મારે માથે,
એવા નાથને કયમ ભીડું ભરી બાથે?
કે સૂણ સુતા! ભાણુ, વાળી વાન, અતિ ધ્યાન,
મૂકી માન, કર હૃદે વારી વારી. ચાલ.
એમ કહી કરી જેમતેમ સમઝાવી
સજાવ્યા શૃંગાર, કંચુકી કાળી,
કટાક્ષમાત્રમાં પુરુષ નાંખે ઢાળી
કે એટલું જોઈ પ્રકાશ, તુજ આશ, કુંજ અવાસ,
દાસદયાના મોરારિ! મોરારિ! ચાલ.

★

૧૦૪

ઘેલી મુને કીધી !

ઘેલી મુને કીધી શ્રીનંદજીના નંદે! ઘેલી મુને કીધી.
સખી રે ! હું તો જમનાજી ગઈ હતી પાણી, ત્યાં મેં નંદકુંવર દીઠા ને લોભાણી,
એ પણ મારા અંતરની વાત ગયો જાણી. ઘેલી.

વ્હાલાજી હુંયે વાંકી નજર વડે જોયું, સાહેલી ! મારું ત્યારે તો અધિક મન મોહ્યું
કાળજ મારું કુટિલ કટાક્ષે પ્રોયું. ઘેલી

વ્હાલવશીકરણભરી મીઠી વાણી, સુણી હું તો મૂલ વિના રે વેચાણી,
જાણે મન પ્રીતપીડા જાય ના વખાણી! ઘેલી.

સખી રે ! એની અલબેલી આંખ અણિયાળી, રૂપરસરંગની ભરેલી રતનાળી,
ભૂરકીની ભરી વાંકી ભ્રુકુટિ મેં ભાળી. ઘેલી.

સખી ! એનું મુખડું મદનમોહકારી, અંગેઅંગ માધુરી મનોહર ભારી,
મંદમંદ મધુરે હસી મુને મારી ! ઘેલી.

નટવર એ નખશિખ કામણે ભર્યો છે, આવડો રૂપાળો એને કોણે કર્યો છે !
મેં તો મારા મનથકી એને વર્યો છે ! ઘેલી.

સખી ! એની મોરલીમાં મોહની ભરી છે, તેણે મુને ઘણી મેહનિદ્રા કરી છે,
સખી ! મારી સુધબુધ એણે હરી છે ! ઘેલી.

કાળજાનું દર્દ નથી કોઈને કહેવાતું, લાગી લાય રોમરોમ ! નથી મેં રહેવાતું !
કર કશો ઉપાય, હવે નથી મેં સ્હેવાતું ! ઘેલી.

તાલાવેલી લાગી, તરફડું છું, મેં મરાશે, કેમ કરી મેળાપે મોહન સુખ થાશે.
લાજને લગાડ પરી ! જીવ મારો જાશે ! ઘેલી.

વિરહવૃત્તિમાં બળે છે સમજી ગઈ સાહેલી, ખાનપાનભાન કશું નથી, લાજ મેલી !
રૂપે એની થાય અવસ્થા છેલી ! ઘેલી.

એવે સમે દયાના પ્રીતમજી પધાર્યા, અંક ભરી કુંજસદનમાં સુધાર્યા,
આપ્યો આનંદ, મેહતાપ સૌ નિવાર્યા ! ઘેલી.

★

૧૦૫
પાણીડાં કેમ ભરીએ?

રોક્યો પનઘટ રસિયારાજ! પાણીડાં કેમ ભરીએ?
પીડે લોકડિયાંની ઘણી લાજ, પાણીડાં કેમ ભરીએ?
આજ ચિત્તની ચેતવણી છે, બીજુ મુને ભાસે મારા રાજ! પાણીડાં.
મારા અંગ ઉપર નાચે નેણ! પાણીડાં કેમ ભરીએ?
કરે ચંચળ ચોરવાનું ચિત્ત! મુને ભાસે મારા રાજ! પાણીડાં.
કવેળામાં નાનકડી નાર, પાણીડાં કેમ ભરીએ?
આવે ઓચિંતાં દુરિજન કોઈ—ઘણું ખોટાં મારા રાજ! પાણીડાં.
ઘેલાં કાઢ્યાની તમને છે ટેવ, પાણીડાં કેમ ભરીએ?
હજી છોકરવાદી નથી છૂટી, થયા મોટા મારા રાજ! પાણીડાં.
ધાયુઁ થાશે ધીરજ રાખો આપ, પાણીડાં કેમ ભરીએ?
સમો સાંપડયે સૌ સુખ હોશે, ધીરજ રાખો મારા રાજ! પાણીડાં.
તો પણ લાજ આજ તજીને કહીએ જી, પાણીડાં કેમ ભરીએ?
અમો સરવે છૈએ તમારી દાસી, રખે તરસો મારા રાજ! પાણીડાં.
માબાપે અવર કર આપી જી, પાણીડાં કેમ ભરીએ?
અમો મનથકી નિશ્ચે તમને પરણી, એમ જાણો મારા રાજ! પાણીડાં.
આજ કાળજડાનું કહી નાંખ્યું જી, પાણીડાં કેમ ભરીએ?
હાવાં રાજને રુચે એમ રંગરસ માણો મારા રાજ! પાણીડાં.
રીઝયો દાસદયાનો સ્વામી સુણતાં જી, પાણીડાં કેમ ભરીએ?
હૈયે હેતનો સાગર ઊછળ્યો ઊર ચાંપી મારા રાજ! પાણીડાં.

*

૧૦૬
ડહાપણ રાખો જી!

ગોપી:—"શ્યામ! સલક્ષણા રહો કહું છું, શીખામણ લો માની જી;
મારગડે જાતાં મુજ શ્રવણે વાત રહી શીદ છાની? ડહાપણ રાખો જી!"
કૃષ્ણ:—"અવળી રે અબળા! અવળું શું બોલે જાતાં સીધી વાટ જી?
કરણફૂલ તારું નવીન દેખી સહેજ મેં જોયો ઘાટ. સલટું ભાખો જી!"

ગોપી:–"કરણફૂલ જોયું તે શું કહો છો? અવર કોઈ કયમ માને જી?
પુરુષને શું કામ સ્ત્રીઅંગે? સમજાવો છો કોને? ડહાપણ રાખો જી।
કૃષ્ણ:–'જેના મનમાં કપટ હોય તે કપટતણી ગત જાણે જી,
જોતાં જાન ગયું શું તારું જે આવડી વાત વખાણે? સૂલટું ભાખો જી।
ગોપી:–"છાના રહો, સાધુ છો હું જાણું, સાચાં બોનો છો વેણુ જી,
સાધુપણાની સાખ પૂરે છે નાચતા બેઉ નેણ! ડહાપણ રાખો જી।'
કૃષ્ણ:–"નાચતાં કે વણનાચતાં તે મેણું શીદ દીધું જી?
જેવા છે તેવા અમ પામે, કહે, તારું શું લીધું? સૂનટું ભાખો જી।
ગોપી:–"વ્હાના! મારું તો સર્વસ્વ લીધું છે, હું અમથા કહેતી લાજું જી
તનમનધન લૂટીને લીધું! હાવા શું લેશો ઝાઝું? ડહાપણ રાખો જી।
કૃષ્ણ:–"હું તો બાળક! કાંઈ ન સમજું કેવું હોય તનમનધન જી,
કયમ કહ્યો તે મુજને મોટો?'—એમ બોલ્યા જગજીવન સૂનટું
ગોપી:–"તમો ન ઠકુવર! મેં નિરખ્યા નાના! ગુણ મોટા, ગંભીર જી।
વડા બાણથી વધતો પીડે જેમ નાનો નાયકવીર ડહાપણ રાખો જી।
કૃષ્ણ:–"કાયર થઈ એમ કંપે છે ને વાત શૂરાની વખાણે જી,
નાયકબાણતણી ગત ન્યારી, તું તો વણદીઠે કેમ જાણે? સૂનટું ભાખો જી।
ગોપી:–દાસદયાના પ્રભુ! દુઃખ રખે ધરતા, હું હરિજન માટે કહું છું જી
એ સુખડાંને ભાજે હરિ! હું બોન લોકના સહું છું ડહાપણ રાખો જી।

૧૦૭

ગુલાલે મારી આંખ ભરી!

"સખી! આ જોની ગોપાળે ગુલાલે મારી આંખ ભરી!
આંખ ભરી મેં નવ જોવાયું ત્યારે રહી હું ડરીને
મનમાન્યું તે કીધું એણે, વળગ્યા ઝૂમી કરીને સખી!
મેં વાર્યા, વ્હાલમે ન માન્યું, સમજી રસ ન લીધો
એક દિવસમાં સૌ સુખ ચાખ્યું જગતભવાડો કીધો સખી!
ઉન્મુખ થાયું ક્યાં લગી રહેશે? દુરિજન, ગુરુજન જોગે
કાને રમવા નહીં જવાય મેં ત્યારે શી ગતિ હોશે?" સખી!

સખી કહે, "ચિંતા તજ ચિત્તથી, આપણ નિશ્ચે જઈશું;
કહેનારાં કહીને શું કહેશે? નફટનિલંજ્જ થઈશું. સખી!
જે સુખને પ્રભુ તરસે છે તે તું રહેજે પામી;
જખ મારે છે જગત, માણ તું દાસદયાના સ્વામી." સખી!

*

૧૦૮

મીઠો મોહનવર

બોલી એમ કીર્તિકુમારી રે, "છાની એક વાત છે મારી રે. બોલી.
સાંભળ લલિતા! સાહેલી રે! કહું તુંને લજ્જા મેલી રે. બોલી.
બંસીબટચોકમાં દીઠો રે, મોહનવર લાગ્યો છે મીઠો રે. બોલી.
સંધ્યાના સમયમાં એહો રે, જોતામાં કાળજડામાં પેઠો રે. બોલી.
રસિક છે રંગીલો રૂપાળો રે, ચિત્ત મારું ચોરણવાળો રે. બોલી.
મંદ હસી મુજ સામું જોયું રે, કટાક્ષથી કાળજ પ્રોયું રે. બોલી.
ત્યારની હું થઈ છું ઘેલી રે, તેને મુને મેળવ સાહેલી રે! બોલી.
સહિયર! તારે પાગે લાગું રે, મોહનજીનું મળવું માગું રે." બોલી.
લલિતા કહે છે, "સુણ સાહેલી રે! બણીઠણી તુ થા અલબેલી રે. બોલી.
ચાલ, ઊઠ, તું મારી સંગે રે, રમાડું રૂપાળાશું રંગે રે. બોલી.
દયાપ્રભુશું જઈ મળીએ રે, બન્ને સુખસિંધુમાં ભળિયે રે! બોલી.

*

૧૦૯

નાડ જુઓ

"ઊભા રહો અલબેલા! ક્ષણું સંજોગ, ડાહ્યા છો પૂછું એક વાતડી જી.
મારા તનમાં ચેટક કે કંઈ રોગ? કેમ ગળે છે મારી જાતડી જી?
સમા વિના કેમ પૂછું નંદકુમાર? વિચાર મુને બહુ દિનનો રહે જી.
નિજ નટવર! હું નાનકડીશી નાર, કોઈ એક તમને કાંઈ ઘેલું કહે જી.
માટે મોહન! મળ્યા એકલા આજ, વૃંદાવનમાં કોઈ બીજું નથી જી.
હું પણ કહું છું મૂકી મનની લાજ મારું અંતર દુઃખ સઘળું કથી જી.
વહાલા! એ મુને નેહનો પહેલો રોગ, હલવાં પ્રગટ્યો દિન દસબારમાં જી.
નિદ્રા નાવે, ભાવે નહીં કંઈ ભોગ, કયદૂ પડે નહીં કળ મનવિચારમાં જી.

ફટકફટક કાળજડું મારું થાય! રાતદિવસ તન ધીખધીખતું રહે જી!
ઊંડું દુઃખ અતિશે પણ નવ સમજાય, કોઈ વૈદ એ દુઃખમાં નવ લહે જી
તેમાં એક વળી અચરજ સૂણજો આજ, મુજને તો કાંઈ કારણ ના જડે જી
તમ મુખ દેખું ત્યાં લગી નહીં સંતાપ, કયમ હશે એ? સમજણ ના પડે જી!
જાણું છું મુજ ચિત્તનું ચેટક જેહ તમને દેખીને નિશ્ચે ઠરું જી
માટે રાજ! મટાડયું મટશે તેહ હા, દેશો ભરોસો મન ધરું જી
એ દુઃખ ટાળો કહો તે કરું ઉપાય, નાડ જુઓ કે નયણે પારખો જી
વૈદ્યશિરોમણિ છો તમે રસિયારાય! મારા સમ જો ના ભખો જી"
વચન સૂણીને સમજ્યા સુંદરશ્યામ, કર સહી નાડી જોઈ નારીતણી જી
કૃષ્ણ અડકે કર પ્રગટયો પૂરણ કામ જ્યમ હાડી જોઈ પ્રેત પડે ઘૂણી જી
થયું રોમાંચિત, થરથર કંપે કાય—એવી દેહદશા જોઈ છેલડે જી
અતિ આતુર મનમુખથી નવ કહેવાય—સમજી અંક ભરી અલબેલડે જી
ઇચ્છયું સુખ આપ્યું, અધરામૃત પાન રસિયે, કાંઈ મણા રાખી નહીં જી
'દયાપ્રીતમે' આપ્યું જીવતદાન, નેહવેદના નાસી ગઈ મહીં જી!

૧૧૦

મને ઘેલી કીધી ગોવાળિયે!

નંદલાલ સાથે લાગ્યું છે લગન જો ઘેલી કીધી મને ગોવાળિયે જો
એની ત્રાંસે કાપ્યું મારું કાળજું જો, નમણગારાં રસિક રત્નમય લોચન જો ઘેલી
કોટિ કંદર્પ સરીખી છબિ શોભતી જો, કોટિ હરે શશીતેજ તે વદન જો ઘેલી
એનું સર્વ સારું લાગે શું વખાણીએ જો? પૂર્ણ પ્રેમરસમય એનું તન જો ઘેલી
વશીકરણવિદ્યાભરી એની વાંસળી જો ચોરે થાય વ્યાકુળ મુજ મન જો ઘેલી
મુને ગિરધારી વણ ગમતું નથી જો કોને દાખું અંતરની અગન જો? ઘેલી
મારી સહિયરો કહેતી તે હું ન માનતી જો, એ તો મોહનીસ્વરૂપ છે મોહન જો ઘેલી
હું તો સાસરેથી પિયર, ત્યાંથી સાસરે જો, કંઈ કળ ન પામે મોહન પાખે મન જો ઘેલી
લાગી તાલાવેલી કટારી સરખી કરું જો, ના'વે નિદ્રા, કાંઈ ભાવે ના ભોજન જો. ઘેલી
હું તો પાયે લાગીને પાનવ પાથરું જો, મેળવ દાસદયાના સ્વામિન જો ઘેલી

૧૧૧
વિવેક વગરના !

આ તે શું અલબેલા ! છેક ? કાંઈ નથી ધરતા વિવેક !
આવડો શો કરો અવિવેક ?—ગોકુળમાં રહેવું. આ તે.
એમ કોઈનો ના લીજે અંત, કાંઈએક ડહાપણ રાખો ચંત,
સદાકાળ સહી નહીં રહે વસંત—સંભારી લેવું. આ તે.
શીદ કરો છો આવડાં વાનાં ? હાવાં કંઈ છો નહીં નાના,
આવજો મંદિર છાનામાના—છે કાંઈ કહેવું. આ તે.
હેતે ન હોત આંખલડી દીઠી, વાત કહી તે લાગી મીઠી,
દયાપ્રીતમ મૂકી વસીઠી—લેવું ને દેવું ! આ તે.

★

૧૧૨
✓ એ વર

માડી ! નંદનો કુંવર મારી કેડે પડયો રે ! માડી !
મુજ મુખ દેખી વ્હાલો નેન નચાવે,
મિશમિશે આવે મારે અંગે અડયો. માડી !
મુને પણ એ વિના બીજો જોવો ગમે નહીં,
નિશદિન આવે મારે કાળજે ચડયો. માડી !
મને એમ સૂઝે માડી ! એને વરું તો,
જોડું શોભે જાણે મણિ કુંદને જડયો ! માડી !
દયાપ્રીતમ તો મારી પ્રીત પૂરવ જાણે,
ઓ માડી ! એ વર વિધાતાએ મારે માટે ઘડયો. માડી !

★

૧૧૩
કાત્યાયનીવ્રત

જી રે એક સમે વ્રજકન્યકાજી મોહી જોઈ કૃષ્ણસ્વરૂપ જી;
મન ઇચ્છા સહુને ઊપની જી—વરવો વર એ અનુપ જી.

કાઈ સાધન સમજુ કીજીએ જી તો એ કથ પમાય જી,
—કહી કાત્યાયનીનત આચર્યું જી વરના શ્રીવ્રજરાય જી
માગશીર્ષમાસ પ્રતિપદા જી વ્રતઆરંભનો દિન જી,
સહુ પ્રાતઃકાળ કુમારિકા જી ઊઠી, આનંદ મન જી
સામગ્રી પૂજનની ગ્રહી જી, કરતી હરિગુણગાન જી,
સખી ટોળે મળી સહુ સચરી જી કરવા જમુનાસ્નાન જી
શ્રીમહારાણીજીમા ન્હાઈને જી પહેર્યાં પવિત્ર પટકુળ જી,
કરી વેળુમની દેવી પ્રતિમા જી કાલિંદીને કૂલ જી
જળ, કુંકુમ, અબીલ, ગુલાલ જી પુષ્પમાળ ધરી માથ જી,
ધૂપ દીપ ભોગ તંબોળ અરપિયા જી, પ્રેમે લાગ્યા પાય જી
કર જોડી કહે સહુ કન્યકા જી, 'સુણો, કાત્યાયનીમાત! જી,
મહાયોગેશ્વરી! સુત નંદના જી મુજ પતિ કરો સાક્ષાત જી'
કરે જાપ સર્વ એ મંત્રનો જી, વળતા આવે ધામ જી,
હવિષ્યાન્ન જમે, અવની સૂએ જી, ધ્યાન સદા ઘનશ્યામ જી
એમ એક માસ પૂરો થયો જી, આવ્યો છેલ્લો દિન જી,
રત ફળ પામ્યાકેરી થઈ જી, એવુ જાણ્યુ જુગજીવન જી
ગોપસંગે ગાયો કરી ચાવતી જી પ્રભુ આવ્યા જમુનાતીર જી,
જળક્રીડા કરે નમ કન્યકા જી, હરિ ચડયા કદમ લઈ ચીર જી
અનગા અંબર દીઠા નહિ જી, ચમકી ઊંચુ ભાળ્યુ જી
દીઠા વસ્ત્ર વૃક્ષની ડાળમા જી, પાસે નટવરરૂપ નિહાળ્યુ જી
બાંહિ જોડી બાળા કરગરે જી, 'પ્રભુ! ટાઢે કંપે તન જી,
અમો સર્વ તમારી કિંકરી જી, પટ આપો પ્રાણજીવન જી!'
શ્રીકૃષ્ણ કહે, 'સુણો સુંદરી જી! તમો નિરાવરણ કયમ ન્હાતા જી?
વ્રત ભંગ થયુ, ફળ નૌ મળે જી? ઊલટાં દોષે ભરાયા જી
જો ફળ ઇચ્છો પાપ ટાળીને જી તો આવો સર્વે બહાર જી,
સૌ લજ્જા મૂકી રો મનથકી જી, કરો સૂર્યને નમસ્કાર જી'
જેમ નાથે કહ્યું તેમ મહ કર્યું જી ફળ પામવાની આશે જી,
જોઈ પ્રેમ પ્રસન્ન પ્રભુજી થયા જી, વર આપ્યો કૃપ નિવાસે જી

'જાઓ, રાસ રમશો મુજ સંગમાં જી, પતિ તમારો થાશ જીઃ
—એમ કહી સહુ અંબર આપિયાં જી, પૂરી અબળાની આશ જી.'
—એમ કહી કૃષ્ણ ગૌ ચારવા ગયા જી, ગોપી આવી સહુ ઘેર જી;
જે ગાય શીખે ને સાંભળે જી તેને દયાનો પ્રીતમ કરે મહેર જી.

★

૧૧૮

પૂરો આશ !

શ્રીગુરુગોવિંદને રે પાયે લાગું, 'પૂરો આશ.'
પ્રેમપરિતાપને રે વચને ગાશું બારે માસ.
કહે સખી ! કયમ કરું રે ? કારતકમાસે મૂકી કંથ.
કાંઇ સૂઝે નહીં રે, નિશદિન જોઉં પ્રભુજીનો પંથ.
માગસરે મારું રે મન મોહન મળવા અકળાય,
હાંકયાં ધીખિયે રે, કોઇને પીડા નવ કહેવાય !
પોષે પ્રભુ વિના રે મારે મુખડે પડિયા શોષ;
હું સમજું નહીં રે, મૂકી ! શા દીઠા મુજ દોષ ?
માહે મહામોટું રે મારે મન વ્યાપ્યું વ્હેદુઃખ;
તાતાં તેલમાં રે જ્યમ જળ ત્યમ પ્રભુ પાખે સુખ.
ફાગણ ફૂલિયાં રે કેસુ, ઊડે અબીલગુલાલ;
ઊલટું અંગ બળે રે જોઇને વિના શ્રીગિરધરલાલ.
ચૈત્ર ચિત્તડું રે ચોંટયું ચરણ શ્રીગોકુળરાય;
પ્રેમજડીએ જડયું રે, નહિ ઊખડે એ કોઈ ઉપાય.
વૈશાખે મુને રે વ્રજપુર લાગે વસતું વન;
શહેરસરીખડું રે વન લાગે હોય જગજીવન.
જયેષ્ઠે ઝાળ પડી રે, તાપે તલખે છે સહુકોય;
મુજ વેહતાપનો રે કોટિમો એ અંશ ન હોય !
આશ અસાડની રે હૂતી, પણ ના'વ્યા અવિનાશ;
સહુ પ્રેમદાતણા રે પિયુ ઘેર આવ્યા ચાતુર્માસ.
શ્રાવણ સરવડે રે વરસે, વૃક્ષે વળગી વેલ,
રસિયે વ્હાલમે રે ત્રોડી બાળપણામાં ખેલ !

પુરુષોત્તમમાસે રે પુરુષોત્તમ ભજ્યાનો ભાવ
ક્યાંથી કાઢિયે રે? તે તો શોકયલડી લે લ્હાવ
ભાદરવો ભલો રે વરસે બોલે ચાત્રકમોર;
નંદકુંવર વિના રે લાગે બાણુસરીખા શોર.
આસોમાસમાં રે રાસ રમવાનું બહુ મન,
પ્રભુજી પધારિયા રે, સુણ સખી! આનંદ ઊલટ્યો મન.
પીડા પ્રીતની રે વરણી ગાયા તેરે માસ;
દાસદયાતણી રે દર્શન દઈ પ્રભુ! પૂરો આશ!

★

૧૧૫

પારણું

માતા જસોદા ઝુલાવે પુત્ર પારણે,
ઝૂલે લાડકડા પુરુષોત્તમ આનંદભેર;
હરખી નિરખીને ગોપીજન જાયે વારણે,
અતિ આનંદ શ્રીનંદાજીને ઘેર. માતા.
હરિના મુખડા ઉપર વારું કોટિક ચંદ્રમા,
પંકજલોચન સુંદર વિશાળ કપોળ;
દીપક શિખાસરખી દીપે નિર્મળ નાસિકા,
કોમળ અધર અરુણ છે રાતાચોળ. માતા.
મેઘશ્યામ કાંતિ ભ્રકુટી છે વાંકડી,
ખીટળિયાળા ભાલ ઉપર ઝૂમે કેશ;
હસતાં દંતુડી દીસે બેઉ હીરાકણી.
જોતાં લાજે કોટિક મદનમનોહર વેશ. માતા.
સિંહનખે મઢેલું શોભે સોવન સાંકળું,
નાજુક આભૂષણ સઘળાં કંચન, મોતીહાર;
ચરણઅંગુઠો ધાવે હરિ બે હાથે મહી,
કોઈ બોલાવે તો કરે કિલકાર. માતા.

લાલે લલાટે કીધો છે કુમકુમચાંદલો
શોભે જડિત્ર જાણે મરકતમણિમાં લાલ;
જનની જુગતે આંજે અણિયાળી બેઉ આંખડી,
સુંદર કાજળકેરું ટપકું કીધું ગાલ. માતા.

સાવ સોનાનું જડિત્ર મણિમય પારણું,
ઝૂલવે ઝણુણુ બોલે ઘૂઘરીનો ધમકાર;
માતા વિવિધ વચને હરખે ગાયે હાલડાં,
ખેંચે ફૂમતિયાળી રેશમદોરી સાર. માતા.

હંસકારંડવ ને કોકિલપોપટ પારણે,
બપૈયા ને સારસચકોરમેનામોર;
મૂક્યાં રમકડાં રમવા શ્રીમોહનલાલને,
ધમધમ ઘૂઘરડો વજાડે નંદકિશોર. માતા.

મારા કહાનાને સમાણી કન્યા લાવશું,
મારા લાલને પરણાવીશ મોટે ઘેર;
મારો જાયો વરરાજા થઈ ઘોડે બેસશે,
મારો કહાનો કરશે સદા ય લીલાલ્હેર. માતા.

મારો લાડકવાયો સખા સંગ રમવા જશે,
સારી સુખલડી હું આપીશ હરિને હાથ;
જમવાવેળા રૂમઝૂમ કરતો ઘરમાં આવશે,
હું તો ધાઈને બીડીશ હૃદયા સાથ. માતા.

જેનો શંકરશેષસરીખા પાર પામે નહીં,
'નેતિ, નેતિ,' કહે છે નિગમ વારંવાર;
તેને નંદરાણી હુલરાવી ગાયે હાલડાં,
નથી, નથી, એના ભાગ્યતણો કંઈ પાર! માતા.

વ્રજવાસી સૌ સર્વથી સુભાગી ઘણાં,
તેથી નંદજસોદાકેરું ભાગ્ય વિશેષ;
તે સર્વેથી ગોપીજનનું ભાગ્ય અતિઘણું,
જેની કરે પ્રશંસા બ્રહ્માશિવ ને શેષ. માતા.

ધન્ય ! ધન્ય ! વ્રજવાસી ગોપીજનનંદજસોમતી !
ધન્ય ! ધન્ય ! વૃંદાવન હરિકેરો જ્યાં છે વાસ;
સદા જુગલકિશોર જ્યહાં લીલા કરે,
સદા બલિહારી જાયે દયોદાસ ! માતા.

★

૧૧૬

શ્રીકૃષ્ણાવતાર

શ્રીગુરુગોવિંદને રે પ્રથમે પાયે લાગું !
પ્રાગટ્ય હરિનું રે ગાવાને મતિ માગું.
પરીક્ષિતે પૂછ્યું રે શુકજીને શિર નામીઃ
'કૃષ્ણ કેમ જનમ્યા રે તે મુજને કહો સ્વામી !'
ધન્ય! ધન્ય!' કહીને રે બોલ્યા શુકજી વાણી :
'સાંભળ, રાયજી રે ! હરિગુણ કહું વખાણી;
કારણ કહું છું રે પૃથ્વી પીડા પામી,
ભાર વધ્યો બહુ રે કહ્યું બ્રહ્માએ શિર નામી.
સુર સહુ સાથે વિધિ ક્ષીરસાગર આવ્યા;
નારાયણને રે સ્તુતિ કરીને રીઝાવ્યા.
હરિએ જણાવ્યું રે, 'ભૂમિનો ભાર હરીશું,
પૂર્ણપુરુષોત્તમ રે વ્રજમંડળે અવતરીશું.
સહુ સામગ્રી રે સિદ્ધ કરો તમે પહેલી;
પ્રગટ થવાની રે ઇચ્છા છે મને વહેલી.'
—સુણી એમ બ્રહ્મા રે બ્રહ્મલોકમાં પરવર્યા;
દેવો સર્વે રે ગોપ થઈને અવતર્યા.
દ્રોણસુત તે રે નંદરાય થયા જાણો;
પત્ની તે કેરી રે યશોદા પરમાણો.
કંસને જણાવી રે આકાશવાણી વેરી :
'ગર્ભ દેવકીનો રે આઠમો તારો વેરી.'
—એમ સુણીને થઈ રે ચિંતા કંસહૃદેમાં;
બહેન ને બનેવી રે નાંખ્યાં કારાગૃહમાં.

ચોકી મૂકી રે મૃત્યુતણો ભય જાણી;
ખટ સુત માર્યા રે। દુષ્ટે દયા ન આણી.
પછે પ્રભુએ રે મહામાયાને બોલાવી;
કર જોડીને રે ઊભી રહી આવી.
આના આપી રે, 'એટલું કારજ કરજે,
દેવકીઉદરથી રે શેષ રોહિણીગર્ભ ધરજે;
પછી અવતરજે રે તું નંદનંદિની થઇને.
તે જ પ્રમાણે રે કર્યું દેવીએ જઇને.
પ્રભુજી પધાર્યા રે દેવકીઉદર આનંદે;
ગર્ભસ્તુતિ કીધી રે બ્રહ્માદિ શ્રુતિછંદે.
તેજ ઘણું આવ્યું રે દીન દેવકીતનમાં;
તે અવલોકી રે કંસ બળે બહુ મનમાં.
સેવક શીખવ્યા રે, સૌ સાવધ થઈ રહેજો;
પ્રસવ થતામાં રે મુને આવીને કહેજો.'
તાલાવેલી રે લાગી ક્ષણ નવ જંપે;
પળપળ પૂછે રે કાળના ભયથી કંપે.
એમ કરતાં રે શ્રાવણ આવિયો સાર;
કૃષ્ણપક્ષમાં રે અષ્ટમી ને બુધવાર.
નક્ષત્ર રોહિણી રે અર્ધનિશા ગઈ જ્યારે
કળા સોળ પૂરણ રે શ્રીકૃષ્ણ પ્રગટ્યા ત્યારે.
હરિજન હરખ્યા રે બ્રહ્મજ્ઞાની મન લાજ્યાં;
શિવવિધિ ફૂલ્યા રે દેવદુંદુભી ગાજ્યાં.
અદ્‌ભુત બાળક રે કમળનયન સુખકારી;
રૂપ ચતુર્ભુજ રે ગદાશંખચક્રધારી.
પદ્મ પીતાંબર રે કિરીટ કુંડળ શોભે;
શ્રીવત્સ લક્ષ્મી રે ચિહ્ન કૌસ્તુભ મન લોભે.
મેઘવર્ણ વપુ રે, કેશ શંકુ ચિત્ત રાજે,
કંકણ કરમાં રે બાજુબંધ વિરાજે.

નખશિખ સુંદર રે, તિલક કેસરી કીધું;
માતપિતાને રે એવું દર્શન દીધું.
દેવકીવસુદેવ રે સ્તુતિ કરી સ્નેહ આણી;
શ્રવણ કરીને રે શ્રીહરિ બોલ્યા વાણી:
આ જ પ્રમાણે રે ત્રણ જન્મ મેં લીધા;
પુત્ર થઈને રે પૂર્ણ મનોરથ કીધા.
—ઈત્યાદિક સહુ રે પૂર્વ કથા સંભળાવી;
વ્રજ જવાની રે વિધિ સહુ વ્હાલે બતાવી.
અમને વ્રજમાં રે નંદને ઘેર પધરાવો;
ત્યાં પ્રગટી છે રે કન્યા એક તે લાવો.
ચિંતા ન કરશો રે સુખે સવળું થાશે;
અમ ઇચ્છાએ રે વિઘ્ન વેગળાં જાશે.
બાળકરૂપે રે થયા પ્રભુ એવું કહીને,
વસુદેવ ઊઠયા રે બેડી પડી દૂર જઈને.
દ્વારનાં તાળાં રે સહેજે સર્વ ઊઘડિયાં,
સેવક સૂતા રે નિદ્રાવિરણમાં પડિયાં.
લાલજીને લીધા રે વસુદેવ ચાલ્યા હરખે;
છત્ર કીધુ શેષે રે ઝરમર મેહુલો વરસે.
આવી પહોંચ્યા રે શ્રીજમુનાજી માંહિ;
સ્પર્શવા પ્રભુપદ રે ચડયાં કાલિંદી ત્યાંહિ.
વસુદેવવાર્તા રે હરિએ સર્વે જાણી;
ચરણ વધાર્યો રે સ્પર્શ કરતાં ઘટયાં પાણી.
વળતા વસુદેવ રે શ્રીગોકુળમાં આવ્યા;
જશોદા પાસે રે પ્રાણજીવન પધરાવ્યા.
પુત્રીલઈને રે મથુરા આવ્યા નિજ સ્થળમાં;
જે જેમ હતું રે તે તેમ થયું અર્ધ પળમાં.
બાળકી રોઈ રે કંસને ખબર પમાડી.
આવ્યો તત્ક્ષણ રે દેવકીએ સુતા દેખાડી.

'ના, ના' કહેતાં રે દુષ્ટે ખૂંચી લીધી;
જેવી પછાડી રે ગઈ વછૂટી તે ઊંચી!
બાળા બોલી રે, 'સુણ મૂરખ! મુજ વાણી;
શત્રુ તારો રે પ્રગટ્યો કહું લે તું જાણી.'
એમ સુણીને રે આશ્ચર્ય મનમાં લાવ્યોઃ
'જૂઠું બોલી રે દેવે મને ભમાવ્યો.
વસુદેવદેવકી રે કારાગૃહથકી કાઢ્યાં;
મેં વણવાંકે રે તમને કલેશ પમાડ્યાં.'
—એ જ કથા તો રે એટલે રહી એમ લહીએ;
હાવાં ગોકુળમાં રે કેમ થયું તે કહીએ.
પુત્રનું પ્રાકટ્ય રે પ્રાતઃસમે સહુ જાણી;
નંદયશોદાને રે સુખ થયું, કહું શું વખાણી?
વ્રજપતિને ઘેર રે નિર્ભય નોબત વાજી;
સુણી સજ્જનનાં રે ચિત્ત થયાં બહુ રાજી.
ગોપીજન સહુએ રે સજી સુંદર શણગાર
નંદઘેર આવ્યાં રે નિરખ્યા પ્રાણાધાર.
મોતીડે વધાવ્યા રે ગાતાં મંગળ ગીતેઃ
'ઘણું ઘણું જીવો રે!' આશીષ દીધી પ્રીતે.
ગોપ સહુ આવ્યા રે ગોરસ શીકાં ભરીને;
નંદન નવરાવ્યા રે પૂરણ પ્રેમ ધરીને
દધીહળધનો રે કીચડ આંગણે શોહે;
આનંદઉત્સવ રે નિરખી સહુ જન મોહે.
પૂરણ નાળા રે નંદન શાસ્ત્રની રીતે;
દાન બહુ દીધાં રે દ્વિજને પૂરણ પ્રીતે.
બંદીજનને રે અતિ ધન દેઈ સંતોખ્યા;
પૂજ્યા સહુને રે પ્રેમ ધરીને પોખ્યા.
શ્રીમહાલક્ષ્મી રે વ્રજપુર વસિયાં વાસે;
આનંદસાગર રે ઊલટ્યો નંદઅવાસે.

શોભા સઘળી રે કેમ મુખ જાય વખાણી?
સહુ સુખસ પતિ રે શ્રીગોકુળ લો જાણી
પ્રભુ પ્રગટ્યાનો રે ગરબો જે કોઈ ગાયે,
સ્નેહથી સુણતા રે મનવાંછિત ફળ થાયે
પચાવન પદમાં રે સૂક્ષ્મ રીતે સમાયો,
કૃષ્ણજન્મનો રે દાસદયે જશ ગાયો

★

૧૧૭

મોટાનાં વચન જ

મોટાનું વચન સુખધામ, કૃતિ રીતે કરિયે,
તે કરે ચહાય તે કામ, આપણ તો મરિયે કૃતિ
પરનારીક્રીડા કરી કૃષ્ણે તે તો આપણે ક્યમ થાય રે?
ઊર્ધ્વરેત અગ્નિ પીવો, ગોવર્ધન કેમ ધરાય? કૃતિ
શિવ અર્ધાંગે ઉમિયા રાખે, પણ આપણને બીનું રે,
ત્યમ કરીએ જો કામ બાળિયે, ક્યમ બને હળાહળ પીવું? કૃતિ
ઋધિગમાસને જોગે ભવાની, આપણ હડીએ ત્યાંથી રે,
સિંહ ચડીને દાનવ દળવા કાઢિયે તે બળ ક્યાંથી? કૃતિ
અજખોટું પણ પુત્રીનાઉન બ્રહ્માને કહેવાય રે
તે જોઈને ત્યમ કરિયે પણ આ દૃષ્ટિ કેમ ચ્યાય? કૃતિ
ચંદ્રઇંદ્ર ગુરુપત્ની રમિયા, ત્યમ કરવું તો સુગમ રે,
અંડપ્રગટ, અમીદૃષ્ટિ, નગપાખોછેદન દુર્લભ કૃતિ
અગ્નિ ભક્ષણ સર્વ કરે પણ કોઈ કહે નહિ એનો રે,
તે જોઈને તું તેમ કરીશ તો સર્વે કહેશે ચેલો કૃતિ
ક્લેશપ્રિય નારદને જોઈ રખે તું ઘેના કાઢે રે,
તેનો સંગ બ્રહ્મયજ્ઞ ને તારો સંગ ભવ પાડે કૃતિ
અસુરપ્રનિગ્રહ, સુરાપાને શુક્રાચાર્ય નવ જેવા રે,
દિવ્ય ધૃતિ મૃતસંજીવનવિદ્યાયોગ પડી રોગો કૃતિ
ગંગા મધ્યે મુનિ પરાશર ધીમરકન્યા ભોગી રે,
વ્યાસ પ્રગટ, મછગંધા સુગંધગંધા કરી એ યોગી કૃતિ.

કુંતાકૃષ્ણા પંચ પતિ પણ સતીશિરોમણિ કહાવે રે;
તેનું જોઈ સ્ત્રી અન્ય કરે તો નિશ્ચે નરકમાં જાયે. કૃતિ.
શંકરસ્વામીનું જોઈ શિષ્યે શ્વપચના ટૂકડા ખાધા રે;
સીસું નવ પીવાયું સંગે, થયા બહિર્મુખ બાધા. કૃતિ.
પુત્રતણી બે પુત્રી કશ્યપ થઈને પિતામહ વરિયા રે;
તેનો દોષ આપણે ના જોવો, તે ઘર હરિ અવતરિયા. કૃતિ.
જવની રાખી જગન્નાથપંડિતે તે તો સહજ બની આવે રે;
બાવન સીઢી ગંગા ચડાવી, તે તો વેવલાં વીણાવે! કૃતિ.
મહેતે અનામિકને ઘેર ઓચ્છવ કીધો તે આપણે નવ જોઇએ રે;
હરિએ હાર મહેતાને આપ્યો તે વેળા પત ખોઈએ. કૃતિ.
માટે પ્રમાણવાટે ચાલવું, ભજવા ગિરિવરધારી રે;
મોટાની ગતિ મોટા જાણે, દયા! દીનતા સારી. કૃતિ.

★

૧૧૮

સર્વના શિરોમણિ

સર્વના શિરોમણિ શ્રીનાથજી રે લોલ!
આપના સ્વરૂપ વિષે સર્વ, મારા વ્હાલાજી હો! સર્વે સેવાયું તમોને સેવતાં રે લોલ!

સંગે કો ભૂષણ આયુધ છે રે લોલ? સેવામાં રહું તજી ગર્વ. મારા.
બ્રહ્મલોક મુગટ મહારાજનો રે લોલ! સાંખ્યજોગ કુંડળ બેઉ કરણ. મારા.
છત્ર છે વૈકુંઠ, ચમર ધર્મ છે રે લોલ! વિજન જસરૂપ ગિરિધરણ. મારા.
ચક્ષુ સૂરજચંદ્રમા છે મન વિષે રે લોલ! ભ્રૂકુટી યમરાજકેરું એન. મારા.
ઊર્ધ્વઅધો અધર લજ્જાય છે રે લોલ! દંતકાંતિ તત્ત્વ કમળનેન. મારા.
માયા વનમાળા હાસ્યને વિષે રે લોલ! વૈજયંતી ભક્તિનો નિવાસ. મારા.
કેશ મેઘ દિશા શ્રવણને વિષે રે લોલ! વદન વહ્નિ, નાસા વાયુવાસ. મારા.
પ્રણવ તો જનોઈ પ્રાણનાથજી રે લોલ! પીતાંબર સ્વર છંદ સાત. મારા.
શ્રીવત્સલાંછન મહાલક્ષ્મીજી રે લોલ! જીવનતત્ત્વ કૌસ્તુભ સાક્ષાત. મારા.
વેદ ત્રણ તત્ત્વ છે ગરુડજી રે લોલ! શેષ શય્યારૂપે કરે સેવ. મારા.
કૌમુદકી ગદા મહાકાળ છે રે લોલ! મોરલીનું સ્વરૂપ મહાદેવ. મારા.

છે ષટ ઐશ્વર્ય કળા કમળમાં રે લોલ! મુદ્રિકા છે અભય વરદાન મારા
ચક્ર તેજસાર, સવિત શંખ છે રે લોલ! કમળ વિશ્વ ધનુષ્ય કાળસ્થાન મારા
બ્રહ્મ જોષ્ટિકા ને શૃંગી ઈંદ્ર છે રે લોલ! તિલક શુદ્ધ સ્નેહનું સ્વરૂપ મારા
નખશિખ આભૂષણ સહુ ભક્ત છે રે લોલ! વનસ્પતિ રોમાવલીરૂપ મારા
વીર્ય છે સમુદ્ર, નદી નાડિયો રે લોલ! પર્વત છે પતિધર અસ્ત મારા
અગણિત બ્રહ્માંડ રોમકૂપમાં રે લોલ! ઉદર વિષે જગત છે સમસ્ત મારા
શુદ્ધ ભક્તિરૂપ ગણી રાધિકા રે લોલ! જસોમતી મુક્તિ મૂર્તિમાન મારા
ગોપી ઋચા, વેદમંત્ર ગોપ છે રે લોલ! નામશેષ, શાસ્ત્ર કરે ગાન મારા
નિગમ વસુદેવજીને જાણીએ રે લોલ! બ્રહ્મવિદ્યા દેવકીજીમાત મારા
—ઇત્યાદિક સકળ સહિત શ્રીહરિ રે લોલ! દાસદયાના પ્રભુ વિખ્યાત મારા

★

૧૧૯

દર્શન દોની રે!

દર્શન દોની રે દાસને મારા ગુણનિધિ ગિરિધરલાલ!
નાથ! નિવારો રે ત્રાસને, આપો આપ ઉપર અભિમાન દર્શન
શ્રીનટવર! નંદન રે! નંદના ભાવે મુને મદનમનોહર રૂપ
ચિત્તના ચોરે રે મારું અનુભવ્યા આપ બ્રહ્મ અનુપ દર્શન
જપું નહીં અજપા રે જાપને ન ગમે સુણ્યો અનહદ નાદ
પદ્મસમાધિ રે ના ગમે ન ગમે સ્વર્ગમુક્તિના સ્વાદ દર્શન
અન્ય ઉપાસના રે ના ગમે વિના એક પૂરણપુરુષોત્તમ
શીખ લાગે રે સાધન સહુ, પડી મુને પ્રેમભક્તિમાં ગમ દર્શન
શ્રીવલ્લભમત રે શુદ્ધ સમ્યા, મધુ વિધિ શ્રીપુષ્ટિસમાન,
ઉત્તમ સાધન તેનાં જુએ, વહાલો નિજ જાણી કરે નિજજન ગાન દર્શન
સર્વ તપાસ્યું રે ફરીફરી, કિંચિત દુઃખ ના દીઠ સાર
સુખ એક દીઠું રે સર્વથી—સેવાસમરણ નંદકુમાર દર્શન
શ્રીમહાપ્રભુની રે કરુણાથી મુજ પર રીઝ્યા નાથાનાથ!
સમર્પી અવિદ્યા રે તો તજી કુબુદ્ધિ! સાધો સૌ મુજ હાથ. દર્શન
શ્રીદયારામની રે કુંજમાં જ્યાં હરો ગુજ શિંગાર! વિલાસ
દાસદયાની રે વિનતી—રાખી કરી નાખો નિજ પદ પાસ દર્શન.

★

૧૨૦

પ્રેમપરીક્ષા

ઉદ્ધવજી! અળગી રે વાત એક પ્રેમતણી!
કોઈ અનુભવી જાણે રે, કહેતાં તો ન આવે બણી.
પ્રસૂતાની પીડા રે વંધ્યા તે શું જાણે?
જાણ્યું કેમ આવે રે માપ્યાને પરમાણે?
મૂંગે સાકર ખાધી રે, ગૂંગાને સ્વપ્ન થયું,
સરવે મન જાણે રે, બીજાને નવ જાય કહ્યું.
ઘાયલના દુઃખને રે કાયર તે તો શું પ્રીછે?
અજ્ઞાની લહે નહીં રે રતિની ગતિ શી છે.
નેમ સઘળા નાસે રે પ્રેમ તે જ્યારે વ્યાપે,
જેને નિદ્રા આવી રે તે ઉત્તર ક્યમ આપે?
આશક માશુકમાં રે રૂપગુણ સહુ દેખે,
જેવું ભાસે છે તેને રે અવર તેવું નવ પેખે.
જેનું ચિત્ત જ્યાં ચોંટ્યું રે તેને તેથી સુખ થાયે,
સ્વાદ શો છે અગ્નિમાં રે? ચકોર ભાવે ખાયે.
રીત પ્રીતની એવી રે તેનું સુખ તે જાણે,
અનુભવથી અજાણ્યો રે તેના અવગુણ આણે.
નેહ સુખથી ન વાધે રે, દેખી દુઃખ નવ ઘટે,
જેમ વૃક્ષને વળગી રે વેલી તો ફરી ના લટે.
શીખ્યેસાંભળ્યે ન આવે રે ઉદ્ધવ! ગતિ પ્રેમતણી,
કરવી નથી પડતી રે, એની મેળે આવે બણી.
પ્રીત ખાત્રે તો સ્હેજે રે, છૂટે ના પછી છોડી,
મચ્છને દુઃખ દે છે રે ગળ્યા પછી અંકોડી.
સાચી પ્રીત તો પ્રાણ લે રે, સાધારણ થાય પરી,
દાદુર જળવણ જીવે રે, માછલડાં તો જાય મરી.
મોટી મનની મોહિની રે પ્રીતથી બીજી ન મળે,
જડ પણ જુઓ લોઢું રે ચમકને દેખી ચળે.

છીપ રહે સાગરમા રે, ઇચ્છા સ્વાતિબુંદતણી,
જુઓ દૃષ્ટિ ચકોરની રે અચળ રહે છે ઇંદુ ભણી
લજ્જાસુખબુધસામર્થ્ય રે પ્રેમીજનમા ન ટકે,
મધુકર વાસ કોરે રે, કમળ નવ ભેદી શકે
મૃગ સ્હેજે મરે છે રે પચ્ચાયનઅભ્યાસી,
રાગઅનુરાગપાશે રે બાધ્યુ ન શકે નાસી
દૃષ્ટિપ્રીતનો માર્યો રે પતગ દીપકમા બળે,
જાય પ્રાણુ પોતાનો રે તો યે સ્નેહીને રે મળે
રહે ચાતક તરસ્યો રે સદા બાર માસ લગી,
પીએ સ્વાતિનુ વારિ રે અન્તર સ્પર્શે ન ડગી
વિખના વ્યસનીને રે સાકર પણ સુખ ના કરે,
પય પાણીથી ઉત્તમ રે, મીન તેમા નાખ્યે મરે
જેનુ મન જેશુ માન્યુ રે તેને સુખ તેથી મળે,
તે વિના તેથી સારુ રે ના'વે તેની આખ તળે
બે વૈરાટના લોચન રે ઇદુભાનુ, ભેદ કશો ?
કજ કરમાય ચદ્રે રે, ફૂલે રવિનેહવસ્યો
કઠે વળગી ના છૂટે રે એ પ્રેમતણી ફાસી,
કાચો હોય તો તૂટે રે સૂણી જગની હાસી
છે અગમ પથ સ્નેહનો રે ઉદ્ધવજી ! તે નથી દીઠો
ત્યાનગી જ્ઞાન ગોઠે રે, જોગ પણ લાગે મીઠો
જોગ તો તેને જોઈએ રે જેનુ મન જગમા ભમે,
તે તો ચચળ અમારુ રે ચિત્ત રસિયામા રમે
જેનુ મન માને રે જોગ તે સુખે ગ્રહો !
અમો તો એહ માગુ રે 'પ્રીતમજીશુ પ્રીત રહો !
તમારા હરિ સઘળે રે, અમારા તો એક સ્થળે,
તમો રીઝો ચાંદરણે રે, અમો રીઝુ ચદ્ર મળ્યે
ઇંદુને અવલોકી રે ચકોરનું ચિત્ત ઠરે,
તે પ્રકાશને પેખી રે કહો શુ સતોષ ધરે ?"

—એવાં વચન સુણીને રે ઉદ્ધવજીની ભ્રાંતિ ટળી,
જોગજંજાળ છૂટી રે, ગયું મન સ્નેહે મળી.
અભિમાન મૂકીને રે ઉદ્ધવ ગોપીપાય પડ્યા!
'કહું, દયાપ્રીતમજી રે નિશ્ચય એક તમને જડ્યા.'

*

૧૨૧ બારમાસ

હો રંગરસિયાજી!

શ્રીગુરુવલ્લભદેવને ચરણે લાગું રે રસિયાજી!
તેર માસ હરિગુણ ગાવા મતિ માગું હો રંગરસિયાજી!
કારતકમાસે કેમ ગયા છો મૂકી રે રસિયાજી?
પ્રાણજીવનપ્રભુ! શી વાતે હું ચૂકી હો રંગરસિયાજી?
ચૂકી છું, પણ દાસીદોષ સમાવો રે રસિયાજી!
મારા સમ, જો મનમાં કાંઇકિ લાવો હો રંગરસિયાજી!
અબળાજન અમો અવગુણુકેરી ખાણુ રે રસિયાજી!
તો પણુ નાથ! નિભાવો, ઝાલો પાણુ હો રંગરસિયાજી!
જેવીતેવી કિંકરી કહાવે તમારી રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! લો શુદ્ધ મારી હો રંગરસિયાજી!

(૨)

માગસરમાસે મન મળવા અકળાય રે રસિયાજી!
પ્રીતતણી પીડા તે ક્યાં કહેવાય હો રંગરસિયાજી?
બીડ્યુંસીડ્યું અંતર ભડકે લાગે રે રસિયાજી!
કાળજ છેદે, કંદર્પનાં શર વાગે હો રંગરસિયાજી!
દુઃખદાવાનળ પ્રગટ્યો કેમ સ્હેવાય રે રસિયાજી?
ધીરજ રાખું, પણુ ક્યાં લગી રહેવાય હો રંગરસિયાજી?
સ્નેહે વિકળ થઈ! કળ ન પડે નિશદનમાં રે રસિયાજી!
તાલાવેલી લાગી મારા તનમાં હો રંગરસિયાજી!
નિશ્ચે પ્રાણુ જશે તલખી, અહીં આવો રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! પ્રાણુ બચાવો! હો રંગરસિયાજી!

(૩)

પૌસમાસે રોષ હ્રદે મા મૂકો રે રસિયાજી!
અભગાના આધાર! ન અવસર ચૂકો હો રંગરસિયાજી!
ઘણુ પ્રગટ શુ કહિયે? સમજી લેજો રે રસિયાજી!
વિજોગ પાખી દંડ બીજો કાંઈ દેજો હો રંગરસિયાજી!
સ્ત્રીને તે દુખ નહીં પતિ શસ્ત્રે મારે રે રસિયાજી!
તેથી કષ્ટ ઘણુ પિયુ મન ઊતારે હો રંગરસિયાજી!
એથી અધીકુ હોવાં તે શુ કહીએ રે રસિયાજી?
ચતુરશિરોમણિ! ચતુરાનું દુખ લહીએ હો રંગરસિયાજી!
જોબનઆખો મ્હોર્યો શોભ્ય સુખ માણે રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમજી તક જાણે હો રંગરસિયાજી!

(૪)

મહામાસે તો મારા સમ, ઘેર આવો રે રસિયાજી!
આ ઋતુમા તો દંપતી લે સુખલ્હાવો હો રંગરસિયાજી!
આગળથી અમો એમા કાંઈ નવ લ્હેતાં રે રસિયાજી!
શીખવીસમઝાવી શુ મેલ્યા વહેતા હો રંગરસિયાજી?
વ્હાલા થઈને વેર શુ પોખ્યુ આવુ રે રસિયાજી?
આવકુ શીદ કર્યું જ્યારે હતું જાવુ હો રંગરસિયાજી?
પ્રેમપથમા કટક પગ નહીં સારો રે રસિયાજી!
પ્રથમથકી પોખી હોવા શુ મારો હો રંગરસિયાજી?
સ્નેહવહ્નિમા ધીખુ છુ નિશદહાડો રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! મુજને મળો હો રંગરસિયાજી!

(૫)

ફાગણ કેશુ ફૂલ્યો! હુ કરમાણી રે રસિયાજી!
વનમાળી! પિયુ! સિચ્યુ ન પૂરૂ પાણી હો રંગરસિયાજી!
વસતઋતુ વ્હાલી સહુને લાગે રે રસિયાજી!
તમ પાખી મુને બાણુ હ્રદેમા વાગે હો રંગરસિયાજી!
અબીલગુલાલ ઊડે, કેસરરંગ ઘોળી રે રસિયાજી!
વિનમે સર્વ પરસ્પર! મુજ ઊર હોળી હો રંગરસિયાજી!

આ સુખની ઋતુ શોકયની સંગે શોહીએ રે રસિયાજી?
ધ્રૂસકલડે રોવું તે અમારે જોઈએ હો રંગરસિયાજી?
પ્રથમથકી પ્રભુ! શેં નવ નાંખ્યાં મારી રે રસિયાજી?
દાસદયાના પ્રીતમ! આ ગતિ ધારી હો રંગરસિયાજી!

(૬)

ચૈત્રે ચંદ્રકિરણ સૌને સુખકારી રે રસિયાજી!
મુજ એકલડીને લાગે એ જ કટારી હો રંગરસિયાજી!
સુખકારી હતાં તે સૌ દુઃખ દે છે રે રસિયાજી!
જોઈ જોઈ સંભારી સુખ આંસુ વહે છે હો રંગરસિયાજી!
કરે કોઈ શું? કર્મતણો એ દોષ રે રસિયાજી!
ચક્રવદન નિજ, દર્પણ પર શો રોષ હો રંગરસિયાજી?
આ દહાડા કયાં મૂક્યા હતા સંતાડી રે રસિયાજી?
જોબનઅવસર આવ્યે આપ્યા કાઢી હો રંગરસિયાજી!
જે કહેતા તે અમો જાણતાં સાચું રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! કીધું કાચું! હો રંગરસિયાજી!

(૭)

વૈશાખે વ્રજ સઘળું સૂનું દીસે રે રસિયાજી!
જન ઝાઝા પણ કોને જોઈ મન હીસે હો રંગરસિયાજી?
સર્વ સરોવર સૂકાં ચાતક લેખે રે રસિયાજી!
ચકોર ચંદ્રવિના જગ ઉજ્જડ દેખે હો રંગરસિયાજી!
વીત્યું હોય તે સાચું એ પરમાણે રે રસિયાજી!
પીડા પ્રસવતણી વંઝા શું જાણે હો રંગરસિયાજી?
સ્નેહવેદના ધણી કદણ સૌ દુઃખથી રે રસિયાજી!
વેઠે તે જાણે, કહેવાય નહીં મુખથી હો રંગરસિયાજી!
સ્નેહતણા ઘા મલમથકી ના રુઝાય રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમથી સુખ થાય હો રંગરસિયાજી!

(૮)

જેષ્ઠે સઘળાં સરોવર સૂક્યાં કહે છે રે રસિયાજી!
મુજ લોચનધાર ન સૂકી! વહે છે હો રંગરસિયાજી!

ગ્રીષ્મઋતુના તાપે સૌ અકળાય રે રસિયાજી!
પવનફુવારાથી તે સઘ શમાય હો રંગરસિયાજી!
ગ્રીષ્મની ગરમી શીત વાયુથી વામે રે રસિયાજી!
મુજ સ્નેહવહ્નિ પ્રેમે વૃદ્ધિ પામે હો રંગરસિયાજી!
પય ઊભરાયું રે છાંટયે નીર શમાયે રે રસિયાજી!
તાનું તેલ મળ્યે જ્યાં ભડકો થાયે હો રંગરસિયાજી!
પ્રેમપાવકની પીડા સૌ દુઃખથી અળગી રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! તમને વળગી હો રંગરસિયાજી!

(૯)

આષાઢમાસે અતિઊંડુ દુઃખ સાલે રે રસિયાજી!
પંખીડાં પણ મળી જૂથ માળા ઘાલે હો રંગરસિયાજી!
કોને કહીએ? કહ્યે અદેખાં ઠરીએ રે રસિયાજી!
અંતરઆગે દાઝી ધીખી મરીએ હો રંગરસિયાજી!
કીટ કાષ્ઠ જેમ ખોખું કરે ખાઈ ખાધું રે રસિયાજી!
તેમ સ્નેહકીડે કાળજ કોરી ખાધું હો રંગરસિયાજી!
ઉપરથી તન સારું સહુકો દેખે રે રસિયાજી!
ભીતર ભડકો પ્રાણ પોતાનો પેખે હો રંગરસિયાજી!
જે જાણે તે મૂરખ કહે એ વાતે રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! દુઃખ સો ભાતે હો રંગરસિયાજી!

(૧૦)

શ્રાવણ સરવડે વરસે, તલમે મન રે રસિયાજી!
પાઉસઋતુશોભા થઈ વૃંદાવન હો રંગરસિયાજી!
વૃક્ષે વળગી વેલ છૂટે નવ છોડી રે રસિયાજી!
દૈવે મારી બેલ તો નાંખી તોડી હો રંગરસિયાજી!
એક દિવસ આપણ ત્યાં વાતે વળગ્યાં રે રસિયાજી!
ઘન વરસ્યો, ભીંજ્યાં, પણ ન થયાં અળગાં હો રંગરસિયાજી!
મેં પછી શીત સહેવાઈ નહીં, ઘણું કાંપી રે રસિયાજી!
ત્યારે મુજને લેઈ હૃદિયાશું ચાંપી હો રંગરસિયાજી!
સંભારી તે સુખ કાળજડું ફાટે રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! તજી શા માટે હો રંગરસિયાજી?

(૧૧)

પુરુષોત્તમમાસે તો આશ અમારી રે રસિયાજી!—
પૂરો, પુણ્ય થશે, મન જુઓ વિચારી હો રંગરસિયાજી!
આતુર જન સંતોખો દઈ સંન્માન રે રસિયાજી!
અધરામૃત પાઈ આપો જીવતદાન હો રંગરસિયાજી!
એક માસ આ પુણ્યદાનનો દહાડો રે રસિયાજી!
પ્રભુ! પધારો! સેવી કરું કર ટાઢો હો રંગરસિયાજી!
અન્ય દેવ સેવ્યાની શ્રદ્ધા છે નહીં રે રસિયાજી!
પુરુષોત્તમ પરણીને અવર ઘટે નહીં હો રંગરસિયાજી!
પ્રાણ જશે પણ તમો વિના નહીં ભજિયે રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! અમો એ સમજીએ હો રંગરસિયાજી!

(૧૨)

ભાદરવો ભર ગાજે, ચપળા ચમકે રે રસિયાજી!
એક સમે હું આવી, નેપુર ઝમકે હો રંગરસિયાજી!
હું બીની સૂણી ઘન ગરજ્યો આકાશે રે રસિયાજી!
પીતાંબર ઓઢાડી લીધી પાસે હો રંગરસિયાજી!
સઘળું સુખ કાંઈ પ્રગટ નથી કહેવાતુ રે રસિયાજી!
વિકળપણે કાંઈ કહું છું—નથી રહેવાતુ! હો રંગરસિયાજી!
પાલવ પાથરી કાલાવાલા કરીને રે રસિયાજી!
પાગે લાગી કહું છું હું ફરીફરીને હો રંગરસિયાજી!
વ્રેહદુઃખ નથી સહેવાતુ! હદ થઈ! આવો રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમ! શું તલસાવો? હો રંગરસિયાજી!

(૧૩)

આશ્વિન આવ્યો શરદમાસ સુખકારી રે રસિયાજી!
વામ આંખલડી પણ ફરકે છે મારી હો રંગરસિયાજી!
રાસ રમ્યાની ઋતુ આવી તમે જાણો રે રસિયાજી!
લાલ! બિહારી! લલનાશું રંગ માણો હો રંગરસિયાજી!
શરદપૂનમનો સંપૂર્ણ ચંદ્ર પ્રગટશે રે રસિયાજી!
તમશું રમતાં સૌ દુઃખ મારાં મટશે હો રંગરસિયાજી!

કરુણાનિધિ છો માટે કરુણા કરશો રે રસિયાજી!
વ્હાલાંની વિનતી તો હૃદયે ધરશો હો રંગરસિયાજી!
આનંદ ઊપન્યો ઊરમાં, વ્હાલમ વળિયા રે રસિયાજી!
દાસદયાના પ્રીતમજી મુને મળિયા! હો રંગરસિયાજી!

★

૧૨૨

વ્યવહારચાતુરી

સર્વે કામ છોડીને પ્રથમ ગુરુગોવિંદને ભજીએ જી,
સકળ કામના જેથી સિદ્ધિ, વારે તેને તજિયે. શિક્ષા શાણાને.
મૂળથી મોટી સંગત કરિયે, નીચસંગત પરહરિયે જી,
સંગત તેને વશ મન રહે છે જેથી તરિયેમરિયે શિક્ષા શાણાને.
હરપ્રકારે પ્રીત મૃદુ વાણી મોટા જન તે જાણે જી,
નિર્દય આપસ્વારથી જૂઠા તે નીચા પરમાણે શિક્ષા શાણાને
ખરી મહેનતનુ દ્રવ્ય જોડિયે, નીચ નજર ના કરિયે જી,
પાછળથી પસ્તાવો ઊપજે, હાંસીથી તો ડરિયે. શિક્ષા.
સાહસકર્મ ન કરિયે કદાપિ, ડરિયે હરિજગતને મારે જી,
ઊતરેલું જળ મોતીનુ ન ચડે વળતુ કોટિ પ્રકારે. શિક્ષા
રીતે ચાલતાં દુઃખ પડે તો ભલું, સુખ અનીતે કૂડું જી,
બેસી નાવ બૂડે નહીં કહેવત, તરી ઊતરો તો પ ભૂડું. શિક્ષા.
વિનાવિચારે કામ કરે તે પાછળથી પસ્તાયે જી,
બગડી બુંદ જે હોય ન સુધરે, મળે ન જે તક જાયે. શિક્ષા.
કોનું કાઢીને ખરચ ન કરિયે, દાઝી ના સહિયે દુઃખ જી,
જેવી સંપન તેવું ભોજન, સદા પામિયે સુખ. શિક્ષા
પૂર્વે વેર ત્યાં સ્નેહ ન કરિયે, પૂર્વે મિત્રશું વેર જી,
મિત્ર કો દિન ગુહ્ય પ્રકાશે, શત્રુનાં છૂટે ઝેર. શિક્ષા.
આપવખાણ, અવરની નિંદા, પરપત્નીશું હાસ્ય જી,
અતિભાષણ, કટુ જીભ ચલાવ્યે મોટમપણનો નાશ. શિક્ષા.
સુખ આવ્યે ઝાઝી નવ જાઈએ, દુઃખ આવ્યે નવ ડરિયે જી,
આપણથી અધીકાને જોઇને ગર્વકલેશને હરિયે. શિક્ષા

લોભી જન ધનવડે સાધિયે ગરવા જોડી પાણ જી,.
મૂરખનું મનગમતું કરિયે, પંડિત સાચી વાણ. શિક્ષા.
હરિગુરુસાહેબથી સાચા રહીએ, સ્ત્રીશું જૂઠું કહિયે જી,.
મોટા આગળ કોઈ સમે પણ મુખે મોટા નવ થઈએ. શિક્ષા.
રીત નભે નહીં રંદાકરી, વાંસલે વરવું થાય જી,.
કરવતની કક્ષા ગ્રહી રાખો, ઊભે લોક સુખદાય. શિક્ષા.
કેવળ સ્વારથકૃતિ વાંસલાની, સહુ પરમારથ રંદો જી,
કરવત બે પાસ સરખું છાંડે, રહે ઘર, રહે હરિઅંદો. શિક્ષા.
લાખ ગમાવી સાખ રાખજો, સાખે મળશે લાખજી,
લાખ ખરચતાં સાખ નવ મળે, સાખ ગયે સહુ ખાખ. શિક્ષા.
મળી રહેજો પોળી નવ તજિયે દૂર મોદિક અભિલાષે જી,
ઊછંગસુત અળગો કેમ કરિયે ઉદરગર્ભની આશે ? શિક્ષા.
સામાને શોભા આપેથી આપણે શોભા આવે જી,
પતિ સુખશોભા સ્ત્રીને કરે જેમ સ્ત્રીને પતિ દરશાવે. શિક્ષા.
જે કરતાં પરિણામે હાનિ તે કારજ ના કરવું જી,
આપણી પહોંચ પ્રમાણે સઘળે સમઝી ડગલું ભરવુ. શિક્ષા.
જેથી પ્રીત વધ્યાની ઇચ્છા તે ઘર ત્રણથી ડરીએ જી,
વિવાદ ધન વહેવાર પરોક્ષે વામા વાત ના કરિયે. શિક્ષા.
માતપિતાશું હેત ધરીએ, કદા ન ધરિયે દોષ જી,
નાગરવેલ વણસે જેમ દળ વણસે જે પહોંચ્યુ શતકોશ. શિક્ષા.
કૃષ્ણ વિના કોઇથિકી કદાપિ જારપ્રીત ના કરિયે જી,
ગળે પડી છૂટે નહીં કેમે, પાપતાપ પચી મરિયે. શિક્ષા.
થોડું બોલ્યામાં સુખશોભા છે, બહુ બોલ્યે પત જાયે જી,
ચોકોરીનો ચાંલ્લો ભાળ્યે સત ના પાછળ થાયે. શિક્ષા.
કામ વિવેકે કરિયે કદાપિ કષ્ટ પડ્યું તેમાંહે જી,
તે પછી હરિઇચ્છા એમ કહેવું, હરબડવું નહીં ત્યાંહે શિક્ષા.
પાણવાણી ને દૃષ્ટિ દૃઢ રાખી સઘળે જઇએ જી,
મોટમ આવે, માન પામિયે, કહીં દુઃખિયાં નવ થઈએ. શિક્ષા.

જે ભાવે જે પૂછે તેને તેવો ઉત્તર દઈએ જી,
આપણુમાં ભીતરનું હારદ રહેજે સમજી લઈએ શિક્ષા
જે વિના ચાલે ના તેની મરજી રાખી રહેવુ જી,
સમો આપણે સમજી લેવો, ભૂલવુ બગડયુ રહેવુ શિક્ષા
તનમનવસન સુવિમળ રાખિયે, આળસ ક્રોધ ન કરવો જી,
પરદુ:ખ દેખી પ્રસન્ન ન થાવુ, પાખંડધર્મ ન ધરવો શિક્ષા
મોટાજનની અદબ રાખવી, બાળને શિક્ષા દેવી જી,
ગુરુજનસેવા, દયા દીનશુ, સ્ત્રીને વશ કરી લેવી શિક્ષા
દિવસે વાત વિચારી કરીએ, નિશ વિવેકે છાની જી,
કોઈ સમે કોઈ કહેવુ સાંભળે, ઊપજે મોટી હાનિ શિક્ષા
મોટા સાથે નવ બગાડવુ, નીચ ભલાઈ ન સારી જી,
નૃપયોગીનો નહીં આસંગો, ક્ષણમા કરે ખુઆરી શિક્ષા
નમી ભીંત પર ના લો બારી, નવ ઠરવુ તે ઠેઠ જી,
ભગિનિ ભ્રષ્ટતન, કળા પસ્તાવો વણસ્વારથની વેઠ શિક્ષા
ભાંગ જુગારી તસ્કર વ્યસની વિશ્વાસે નવ રહેવુ જી,
વહેવારે વેપારે લજ્જા નવ ધરવી, સત્ય કહેવુ શિક્ષા
હરિ વિના કયહૂ તુમ્બાધ ન જાવુ જૂઠું સર્વ સમઝવુ જી,
કાળઝપેટો પચક લાગશે, ભગવનભજન ન તજવુ શિક્ષા
જેજે વાતે મીઠુ કડવુ આપણુને જેમ લાગે જી
તે જ પ્રમાણે સમજી લેવુ, સહુને સુખદુ:ખ જાગે શિક્ષા
દંપતી વચ્ચે દૂત ના થાવુ, કૂડી સાખ ન ભરવી જી,
ના કરીએ અરિકેરી ચૂગલી, અધર્મપક્ષ ન કરવી શિક્ષા
માણુસ જોઈને કામ પાડીએ, મૂરખ મિત્ર ન કરિયે જી
હઠ ના કરવી ખોટી વાતે, કૂગને ઠેકે મરિયે શિક્ષા
દીન સગાંને દઈ ન માગવુ, દે ધાર્યુ માગે વાળી જી,
દાનો દુસ્મન ગુણે મારીએ, શકે ન ઊંચુ ભાળી શિક્ષા
મરમ વચન કોઈને નવ કહિયે, સજ્જના તે સંભાય જી,
ચારે જતાનું કષ્ટ કાપિયે જ્યાંલગી આપણી પહોંચ શિક્ષા

મધુરી વાણી વદિયે સહુથી, ઊદર રાખીએ ઊંડું જી,
મળ્યા મનુષ્યને પ્રાણ આપીએ, કોનું ન કરિયે ભૂંડું. શિક્ષા.
કૃત ઉપકાર ના ભૂલી જઇએ, ગુણ સઘળેથી લેવો જી,
અન્નદાતાને આધીન રહેવું, લાલચદગો ન દેવો. શિક્ષા.
મહામોટું કાંઈ સંકટ આવે શ્રીહરિશરણે જાવું જી,
હિંમત રાખી ઉપાય કરવો, પ્રાણમુક્ત ના થાવું. શિક્ષા.
મૂરખથી કહીં મમત ન કરવો, ગાંઠ ગોદડે દેવી જી,
અણી ચૂકાવી કામ કાઢવું, આગળ વણશે કેવી? શિક્ષા.
કદળી દ્રોલ કુટિલ જન કાંડી કૂટચાવણ ફળ ના'પે જી,
દુષ્ટની સામા સાધુ ન થાવું, થાતાં અતિ સંતાપે. શિક્ષા.
કામ કપેચું કાંઈક આવે, ધીરા થાવું જાણી જી,
જલદ થયાથી જોખમ લાગે, પથ્થર ઉપર પાણી! શિક્ષા.
જેવો સમો વિધિ પણ તેવી કરતાં કારજ થાય જી,
એક રીતે અટકી નવ રહેવું, રોગ પ્રમાણે ઉપાય. શિક્ષા.
અગમ વિચારી સર્વે કરવું, ગફલતે કહીં ન રહેવુ જી,
સહુનું વચન વિચારી જોવું, રોમરોમ ચિત્ત દેવું. શિક્ષા.
ગુણવંતને ઈતરાઈ ના કરવી, વૃદ્ધપણે લાલાઈ જી,
ગુમાન ગરજમે નવ ધરવું, ભાંગી જાયે ભલાઈ. શિક્ષા.
પરઘર જઇને દુઃખ ના રોવું, કોઈ ન થાયે વિભાગી જી,
પાછળથી પસ્તાવો ઊપજે, ભાર જાય સહુ ભાગી. શિક્ષા.
પરઘરમાં અચાનક ન જાવું, વાત કરી નવ હસવું જી,
ગુંજ કરતાં હોય બે જણાં ત્યાં વણતેડ્યાં નવ ધસવું. શિક્ષા.
કૌતકમાં કુમક વણ સજ્જન, દુર્જન સાથ નવ વદવું જી,
ગજ ગ્રહેવાનો સામાન લઇને બકરીબંધ ન ચડવું. શિક્ષા.
રીને પણ ખોટાની સાથે વાદ ન કરવો વાતે જી,
ખરાબ હામે પથ્થર નાંખી છંટાવું નિજ હાથે! શિક્ષા.
ઊલટી કૃતિ વેશ્યાની ગ્રહીએ, દાસ દશા ના થઈએ જી,
સર્વ ઠામથી ગુણ ગ્રહી લેવો—એમ ચતુરતા લહિયે. શિક્ષા.

કલેશની ઉપર કલેશ રાખવો, ક્રોધની ઉપર ક્રોધ છો,
મન મોહ મદ મચ્છર ના ધરવો, મનને કરવો બોધ શિક્ષા
આ વ્યેવારચાતુરીની શિક્ષા ધરશે ઉરમાં રાખી છો,
ભવસુખ હરિપદ શુભ કીર્તિ આમરના અભિલાખી શિક્ષા
પચ્ચીસપચાસનુ ખત ના લખિયે, અંતે આવે એક છો,
ગળે પડે કોઈ ગુલામ માણસ, હાનિ વાત વિવેક શિક્ષા
સઘળી ચાતુરી એક વચનમાં કહું છુ સહુ! સાંભળજો છો,
હરિગુરુ હરિજન મેળીસમરી જન્મમરણથી ટળજો શિક્ષા
આશ્રમ ચાર વિષે ગૃહસ્થાશ્રમ એક વાતથી મોટો છો,
શ્રીહરિની મના બની આવ, માટે નહિ તે ખોટો શિક્ષા
મન લાવે તે આશ્રમ માંડો, મારે નહિ લેવાદેવા છો,
દયો કહે 'મારે તે મોટા, કરે કૃષ્ણની સેવા' શિક્ષા શાણાને

★

૧૨૩

√હોળીને ટાણે

લોકડિયા દેખે છે લાલ! આંખોમાં ઊડે ગુલાલ!
મુખડાની ખારો ગાળ, આ તે શું મધું?
ચાડે દહાડે જોર ન ફાવ્યુ, આજ હોળીનું ટાણું
ઘણા દિવસની ગુજ રીસની આજ ઊંડેનો જાણું! લાલ!
જો કહુંશો તે 'હા' જ હાવા, નવ માનુ ને ચૂકી,
—ઓરા આવો, કહું કાનમાં, 'માગ સમ દો મૂકી!' લાલ!
શું કરું જો? આની સાકડે, મારુ જોર ન ફાવ્યુ
દયાપ્રીતમ! મુને કાયર કરીને નોબાખત લખાવ્યું! લાલ!

★

૧૨૪

અકળ કળા

હરિ! તારી અકળ કળા ન કળાય રે!
મોટા સમરથ જેમાં મુંઝાય રે! હરિ!
ભૂલ્યા હળધર તારી રમતાં રે, રાખી લીધા તે ન બળો બળતા રે,
વરતુ દીસે છે ગાઝુ જ્યુતાં. હરિ!

ભૂલ્યાં લક્ષ્મી આપ અર્ધાંગ રે, છળ્યાં રૂપ દેખી નરસંઘ રે,
કળે કોણ નવા નિત્યે રંગ? હરિ!
છળ્યા શંકર મોહની એ છેક રે, ન રહ્યું—જ્ઞાન ધીરજ વિવેક રે,
તારી માયાથી બચ્યો તું એક! હરિ!
ભૂલ્યાં ઊમિયા રામલીલા જોઈ રે, બ્રહ્મભામની શોધે ન રોઈ રે,
સીતારૂપ ધરી પત ખોઈ! હરિ!
સુરાસુર મળી સિંધુ વલોવ્યો રે ત્યારે ગણેશમંદ્રાચલ ખોલ્યો રે,
ફીક્રા પડિયા, કચ્છપરૂપે તોળ્યો. હરિ!
પ્રગટાવ્યા છે પ્રાર્થના કરીને રે, વળી ગર્ભસ્તુતિ કરી ફરીને રે,
તે બ્રહ્મા ગયા વાછરૂ હરીને. હરિ!
ભૂલ્યા નારદ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી રે, હરિરૂપે વરવા માગ્યું નારી રે,
જ્ઞાની પામ્યા ત્યાં શાપ્યા મોરારિ. હરિ!
ભૂલ્યા ગરુડ નાગપાશ લાવી રે, ભૂષંડીએ ભ્રમણા ટાળી રે,
કહ્યો મોહન પોતાનો વાલી. હરિ!
ભૂલ્યા જનકવસિષ્ઠ મહાજ્ઞાની રે, મુઆ શાપી પરસ્પર ધ્યાની રે,
જુઓ, દ્વૈત ઠર્યું, ક્યાં હાનિ? હરિ!
શિક્ષા પામ્યો છે ધન વરસાવી રે, માગ્યું પારિજાત ના આપ્યુ લાવી રે,
પ્રહાર પામ્યો ત્યારે શુદ્ધિ આવી! હરિ!
ભૂલ્યા શુક્રચારજ થઈ શાણા રે, હરિ જાણી ભૂલ્યા ગત વ્હાણા રે,
ધર્મરોધ કર્યે થયા કાણા! હરિ!
અજામેલવેળા કહી દીન વાણી રે, ગુરુસુત ન આપ્યો આણી રે,
જમને ઝૂડ્યો ત્યારે જોડ્યા પાણિ! હરિ!
રામાનુજ ભૂલ્યા ઈશ વખાણી રે, અટક્યા સ્વામીથી હઠી વેદ વાણી રે,
નાંખ્યાં દૂર કર્મ ઝટ જાણી. હરિ!
ઝાઝું ભણતાં તો નિંદા ભાખે રે, અન્યાશ્રિતને અવળું ભાસે રે,
સીધું સમજતાં સંદેહ નાસે. હરિ!
તારી માયાનું બળ છે અપાર રે, કોને કહિયે? ભૂલ્યો સંસાર રે,
તારે શરણે આવ્યો નિસ્તાર. હરિ!
હરિજન માયાથી ન મોહાય રે, અહંકારેથી આખડિયું ખાય રે,
દયો દીનતાએ હરિ ગાય. હરિ!

*

/ ૧૨૫

રાધાનું મિથ્યાલગ્ન

એક સમે વ્રજકન્યકા મારા રાજ ! હો જી રે શ્રીરાધાજી છે માંહિ.
—કે હું બલિહારી રે મારા રાજ !
રમતાં આવે વૃંદાવનમાં મારા રાજ ! હો જી રે શ્રીકૃષ્ણ ખેલે છે ત્યાંહિ–કે હું.
હરિએ દડૂલો દોટાવિયો મારા રાજ ! હો જી રે આવ્યો રાધાજીને હાથ–કે હું.
માગે ગોવિંદ, ગોપી ના કહે, મારા રાજ ! પામો જો રમો અમ સાથ–કે હું.
બોલી લલિતા લાલશું મારા રાજ ! હો જી રે રમિયે વે'વાનો ખેલ–કે હું.
કન્યા રંગીલી રાધિકા, મારા રાજ ! હો જી રે વર થઈ કરો તમો કેલ–કે હું.
સુણતાં મોહનમન માન્યું મારા રાજ ! હો જી રે સર્વે થયાં રસરૂપ–કે હું.
સમઝી સખા સરકી ગયા મારા રાજ ! હો જી રે સખીઓએ માંડી ધામધૂમ–કે હું.
મનોહર મંડપ બાંધિયો મારા રાજ ! હો જી રે રચ્યો વેવાઈનો ધામ–કે હું.
કોઈ કીરત વૃખભામ થઈ મારા રાજ ! હો જી રે કોઈ જસોદાનંદ નામ–કે હું.
ગણેશગોત્રને બેસાડિયાં મારા રાજ ! હો જી રે કરી સૌ લગ્નની રીત–કે હું.
કટલીક તો તરુણી જાદરણી મારા રાજ ! ગીતો ગાયે ધરી પ્રીત–કે હું.
પીઠી ચોળી વરકન્યા મારા રાજ ! હો જી રે બેઉને સજાવ્યા શણગાર–કે હું.
દંવકલુવો દારા કરે મારા રાજ ! હો જી રે સાસુએ પોંખ્યા મોરાર–કે હું.
વરવહૂ પધરાવ્યાં માંજરામાંહે મારા રાજ ! હો જી રે ચોરી રચી નવરંગ–કે હું.
બ્રાહ્મણ થઈ ભણે ફૂલી મારા રાજ ! હો જી રે આનંદ બહુ સૌઅંગ–કે હું.
શુભ લગ્નઘડી મુહુરતસમે મારા રાજ ! હો જી રે થયો જુગલહસ્તમેળાપ–કે હું.
મંગળફેરા દંપત ફર્યાં મારા રાજ ! હો જી રે મીટ્યા સર્વે પરિતાપ–કે હું.
રાધિકાકૃષ્ણ આરોગિયાં મારા રાજ ! હો જી રે કોડે કરી કંસાર–કે હું.
તેનભાતે કીધો ચાંદલો મારા રાજ ! હો જી રે વામા વધાવાને ચાર–કે હું.
ડાડી વળાવ્યાં સાસરે મારા રાજ ! હો જી રે કીધી રતિરસકેલી–કે હું.
આનંદસાગર ઊભર્યો મારા રાજ ! હો જી રે વળી છે મહારંગરેલી–કે હું.
રુક્મણી પૂછે સાહેલીઓ મારા રાજ ! 'હો જી રે કહેની જમ્યો વર એહ ?'–કે હું.
વામા સુણી નીચું જોઈ હસ્યાં મારા રાજ ! હો જી રે પ્રગટ કહે શું ઉપન્યો
નેહ !–કે હું.

ળની રીતે છોડયા દોરડા મારા રાજ ! હો જી રે ગાયાં વાંકાં રસગીત–કે હું.
ાણક્ષણ હેત હૈયે વસે મારા રાજ ! હો જી રે ચોરે પરસ્પર ચિત્ત–કે હું.
—એમ સદા વૃંદાવનમાં મારા રાજ ! હો જી રે ખેલે જુગલસ્વરૂપ–કે હું.
મે છે પ્રાણજીવન દયાદાસના મારા રાજ ! હો જી રે આનંદમંગળરૂપ–કે હું.

*

૧૨૬

કામણગારી તારી વાંસળી !

કામણગારી તારી વાંસળી, કામણ કીધું છે ભારી રે ! કામણગારી.
મોરલીને નાદે મન મોહી લીધું છે મારું ગિરિવરધારી રે !
ધરધંધો ગમતો નથી, મુને લ્હે લાગી છે તારી રે. કામણગારી.
મોરમુકુટ શિર શોભિતો, કુંડળની છબિ ન્યારી રે,
ચતુરા ચપળ ચૂકી, ઘણુંઘણું મોહી રાધેપ્યારી રે. કામણગારી.
મુરલીનાદ મધુરો સુણી ચૂકયા સમાધિ ત્રિપુરારિ રે,
સુરનરમુનિજન મોહી રહ્યા ! કોણ માત્ર વ્રજનારી રે ? કામણગારી.
તનમનધન અર્પણ કરું ચરણે કુંજબિહારી રે !
દયાના સ્વામી ! તમે શામળા ! જીત્યા ને અમો હારી રે ! કામણગારી.

*

૧૨૭

સાચું બોલો જી !

"સાંભળ રે તું સજની ! મારી, રજની કયાં રમી આવી જી ?
પરસેવો તને કયાં વળ્યો તારી ભમ્મર કયાં ભીંજાણી ? સાચું બોલો જી."
"વનમાં હું તો ભૂલી પડી ને અતિશે મૂંઝાણી જી;
પરસેવો મને ત્યાં વળ્યો મારી ભમ્મર ત્યાં ભીંજાણી. સાંભળ સજની જી !"
"કાલ મેં તારી વેણુ ગૂંથી'તી, છૂટી કયાં વિખરાણી જી ?
એવડી ઉતાવળ શી પડી જે ઝલડી નવ બંધાણી ? સાચું બોલો જી."
"કાળો તે ભમરો શિર પર બેઠો, ઉરાડતાં સેર છૂટી જી,
ઝમઝમ કરીને બાંધતાં વચમાંથી નાડી તૂટી. સાંભળ સજની જી !"

"આ ચોળી અતલસની પહેરી, સહિયરે વખાણી જી,
ચોળીની કસ ક્યાં તૂટી? તું આવડી કયાં ચોળાણી? સાચું બોલો જી"
"હૈયું મારું દુખવા આવ્યું, વાએ કરીને કાપ્યું જી,
પીડા ટાળવા કારણે મેં કળે કરીને દાબ્યું સાંભળ સજની જી!"
"આવડાં પુષ્પ ક્યાંથી વાટે તુજને કોણે આપ્યાં જી?
એવો રંગરસિયો કોણ મળિયો? પ્રેમે કરીને થાપ્યાં સાચું બોલો જી"
"સૂરજકળાએ હું જાતી હુતી, વાટે મળ્યા વનમાળી જી,
સમ ખાઈને મુને તેણે આપ્યાં, તેની પ્રતિજ્ઞા પાળી સાંભળ સજની જી!"
"અવળો ચણિયો કેમ પહેર્યો છે? જેમતેમ વીંટી સાડી જી,
સજ્જ થઈને સુંદરી! હાવાં વસ્ત્ર પહેરોની વાળી સાચું બોલો જી"
"સાથ ના સહિયરે કીધો, ઉતાવળી વેગે ચાલી જી,
અવળો ચણિયો પહેરી લીધો, હવે વસ્ત્ર પહેરીશ વાળી સાંભળ સજની જી!"
"નીકળી હતી તું સૌથી પહેલી સાથ અમારો મેલી જી,
પછવાડેથી ક્યાંથી અંબિકા! જઈને તું ખેલી? સાચું બોલો જી"
"નીકળી હતી હું સૌથી પહેલી સાથ સહિયરનો મેલી જી,
વાટે હું ભૂલી પડી ગઈ, ત્યહાં જઈ બેઠી વ્હેલી સાંભળ સજની જી!"
"કસ્તુરી અંગે મ્હેંકે છે, આ વનમાં ક્યાંથી આવે જી?
સર્વ શરીરે તારે વ્યાપી રહી છે તે કેમ જાયે ઢાંકી? સાચું બોલો જી"
"મૃગશય્યાએ મૃગનો બેઠો તેને મેં જઈ ઝાલ્યો જી,
તેની વાસના મારા અંતરમાં પેઠી, તે નથી રહેતી ઢાંકી સાંભળ સજની જી!"
"અધર દંત ખેપ દીસે છે, છાતીએ નખ વાગ્યા જી,
તારુણી! તારા તનડામાં પેસી કામબાણ ક્યાં વાગ્યાં? સાચું બોલો જી"
"મધુરાં વાયક પોપટ બોલ્યો, તેને મેં જઈ ઝાલ્યો જી,
ચચરા ચાંચ ભરીને નાઠો, તત્ક્ષણ ત્યાંથી છૂટ્યો સાંભળ સજની જી!"
"શ્યામસુંદર તને મળ્યા દીસે છે તે અંગે તું પસરાઈ જી,
જેજે પૂછું તેના ઉત્તર આપે એ બધી તુજ ચતુરાઈ! સાચું બોલો જી"
"જે વાટે હરિ મળિયા હોયે તે વાટે નવ જાઉં જી,
આ વાટે હરિ મળિયા હોય તો કહો તેના સમ ખાઉં સાંભળ સજની જી!"

"મારે એવી પ્રતિજ્ઞા જે પરપુરુષ ભાઈબાપ જી,
દાસદમાના સ્વામીને ભજતાં ભવની ભાવટ જાય. સાંભળ સજની જી!"

★

૧૨૮

રાસનૃત્ય

હાં રે વૃંદાવનમાં થનકકાર થૈ થૈ!
રાધાકૃષ્ણ રમે રાસ, ગોપી લહી, લહી, લહી રે!
બીજું નહીં, નહીં, નહીં રે! વૃંદાવનમાં.
હાં રે નૂપુર ચરણ કનકવરણ ઝાંઝરજોડો,
હાં રે ઘુઘરીઆળો ઓપે અક્રો તોડો,
હાં રે મોરમુકુટ મણિ વાંકડો અંબોડો,
હાં રે કુંડલ કાન, ભ્રુકુટી બાન, તિલક તાન,
નેનબાન કંપમાન, ફ્રા ફેઈ ફેઈ ફેઈ ફેઈ રે! વૃંદાવનમાં.
હાં રે વાગે તાલ તે કરતાલ મૃદંગ તાલી,
હાં રે કોઈ તંબુરો ને કોઈ મૃદંગવાળી,
હાં રે સોળ સહસ્ર ગોપિકા છે એક બાળી,
હાં રે સૂર સળકે, સૂર સળકે, ઘૂઘરી ધમકે, નાચે થનક,
થનક બલ બલ બલ ગોપી લઈ, લઈ, લઈ, લઈ, રે વૃંદાવનમાં.
કે કર કટિએ દીધો છે વંક વાળી,
મદનગાન મુખ્ય ગાય છે વનમાળી,
કે બોલે બેન, બોલે બેન, અમૃત ચેન, સુધાસેન, મોહનનેન,
પ્રકટ ચેન, થાકે નહિ હૃદય દઈ દઈ દઈ રે! વૃંદાવનમાં.
હાં રે મુકુટમાંહે રૂપ દીઠું છે રાધાએ,
હાં રે મનમાં માનની વિમાસણ થાયે,
હાં રે હુંથી છાની રાખી છે મુકુટમાંહે,
હાં રે તે બહુ વ્હાલી હઠ ઝાલી બેઠી બાળી, ઊઠી ચાલી,
ઘૂઘરવાળી, ભટ ભાળી, દયાપ્રભુ જે જે જે જે રે! વૃંદાવનમાં.

★

૧૨૯

શ્રીનાથજી !

મોહન, મધુરાકૃત શ્રીનાથજી ! નટવર ! નંદકુમાર !
મોહ પામે સૌની મતિ શ્રીનાથજી ! નિજજનપ્રાણાધાર !
મોરમુગટ મણિએ જડયો શ્રીનાથજી ! કુંડળ લળકે કાન,
મનોહર મોતી વેસરતણું શ્રીનાથજી ! શોભે છે લીને વાન.
મનમોહન મધુરાકૃતિ શ્રીનાથજી ! નટવર નંદકિશોર.
મોહ પ્રામે સૌની મતિ શ્રીનાથજી ! ચતુર ચિત્તના ચોર.
લલિતત્રિભંગી છેલડા શ્રીનાથજી ! મદનમનોહર રૂપ,
આનંદઘન અલબેલડા શ્રીનાથજી ! અખિલ ભોવનના ભૂપ.
જીવન ગોપીજનતણું શ્રીનાથજી ! રસિયા જનના રાય
નિરખ્યે સુખ પામે ઘણું શ્રીનાથજી ! મન મારું લોભાય.
મોરમુગટ મણિએ જડયો શ્રીનાથજી ! પ્રભા લજાવે હંસ,
ઢળકે કુટિલ ભ્રૂકુટી અડયા શ્રીનાથજી ! મુક્તાફળ અવતંસ.
તિલક સુભગ કેસરતણું શ્રીનાથજી ! પાદાકૃતિ શોભે છે ભાલ,
મનોહર મોતી વેસરતણું શ્રીનાથજી ! સુંદર શિરપેચ લાલ
શોભા સલૂણા વારિજવદનની શ્રીનાથજી ! વારું શરદશશી કોડ,
કાંતિ લજાવે કોટિ મદનની શ્રીનાથજી ! નહિ જુગમાં કોઈ જોડ
તે ઉપર લટકે લટ અલકની શ્રીનાથજી ! મહાસરોજ અલિશ્રેણી,
મોહની ઘણી છે મધુર મલકની શ્રીનાથજી ! અધર અરુણ છે રસાળ.
ભ્રૂકુટી કમાન, બાણ નેન છે શ્રીનાથજી ! મોહ પામે રતિરાજ,
કિં વા સારંગ રસ અલ્પ છે શ્રીનાથજી ! પામે કમળદળ લાજ.
નિર્મળ કાંતિ કપોળમાં શ્રીનાથજી ! કુંડલનાં પ્રતિબિંબ,
દશનવસન લાલ ચોળમાં શ્રીનાથજી ! અડી બન્યું મુક્તાફળ બિંબ.
કીરચંચુસમ નાસિકા શ્રીનાથજી ! ભમે અહું જાણે ભડ઼ !
હીરાકણી ચિબુકની વાસિકા શ્રીનાથજી ! ઉશના ઊગ્યો પ્રત્યક્ષ,
દંતપંગત કુંદની કળી શ્રીનાથજી ! તાંબુળ કોઈ એક અરુણ.
કંઠ કંબુશી રેખાવળી શ્રીનાથજી ! ચિત્ત ચગાવતી નિપુણ

હસવું મંદ મદનફંદ છે શ્રીનાથજી! રસિયાજનચિત્તચોર,
મધુર વચન મોહફંદ છે શ્રીનાથજી! હરે મદ ધીરજ જોર.
કંઠે કૌસ્તુભમણિદ્યુતિ ઘણી શ્રીનાથજી! ઊર ભૃગુલાંછન વામ,
કંચનમાળ મોતી અતિ બની શ્રીનાથજી! વૃંદાવન અભિરામ.
પીતાંબર કટીમેખળા શ્રીનાથજી! શોભા નહિ કોઈ તુલ્ય,
વલય અંગદમણિ નિર્મળા શ્રીનાથજી! મુદ્રિકા જડિત્ર અમૂલ્ય.
મોહન મોરલી કર ગ્રહી શ્રીનાથજી! નીલ કમળ એક હસ્ત,
વ્રજવનિતા મોહાઈ રહી શ્રીનાથજી! સ્વરૂપાનંદ મનમસ્ત.
નેપૂર ચારુ ચપળ ચરણમાં શ્રીનાથજી! ઘૂઘરીનો ઘમકાર,
લાભ ઘણો છે એના શરણમાં શ્રીનાથજી! પરમાનંદ ભંડાર.
ષટદશ ચિહ્ન પાયતળ વિષે શ્રીનાથજી! પ્રગટ કહું, સુણો નામ,
બિરાજે ચિત્ત નિર્મળ વિષે શ્રીનાથજી! જનમનપૂરણકામ.
સ્વસ્તિ અષ્ટકોણ જાંબુ જવ પવિ શ્રીનાથજી! ઊર્ધ્વરેખા દેખાય,
ધ્વજ અંકુશ કમળ કવિ કહે શ્રીનાથજી! એ નવ દક્ષિણ પાય.
મચ્છ ત્રિકોણ ધનુષ્ય ઈંદ્રનું શ્રીનાથજી! કમળ આકાશ અભિરામ,
ધેનુપદ બિંબ ચંદ્રનું શ્રીનાથજી! એ સાતે પદ વામ.
જામો જરી પટકો પામરી શ્રીનાથજી! આભરણ અતિઅનુપ,
પ્રતિઅંગે અતિમાધુરી ઠરી શ્રીનાથજી! સુરપતણું જ સુરૂપ.
તેવાં વામઅંગે ભાનુનંદિની શ્રીનાથજી! શ્રીરાધા શુભ નામ,
વસ્તુત: કૃષ્ણ ચારુ ચંદની શ્રીનાથજી! સદ્‌ગુણસ્વરૂપનું ધામ.
વલ્લભ શ્રીવલ્લભતણા શ્રીનાથજી! શ્રીવિઠ્ઠલ પ્રિયપ્રાણ,
પુષ્ટિસૃષ્ટિને પ્રિય ઘણા શ્રીનાથજી! જેમ રતિને પંચબાણ.
નિત્ય કરે મન નિર્મળ શ્રીનાથજી! ચિંતન ચંદ્રિકાનું ગાન,
તેને વિનાશ્રમે પળે શ્રીનાથજી! સદા રહે ઊર ધ્યાન.
પાપપરિતાપને પ્રશે કરે શ્રીનાથજી! પૂર્ણ કરે મનકામ,
અખિલ અમંગળને હરે શ્રીનાથજી! વસવા દે નિજ ધામ.

★

૧૩૦

મોહિનીસ્વરૂપ

અકળ કળા શ્રીઅવિનાશની રે તેનો પાર ન પામે કોય,
શિવસરખા જેમાં ભૂલા પડ્યા રે, તેથી કોણ વડેરું હોય ? અકળ
એક સમે શ્રીમહાદેવજી રે આવ્યા વૈકુંઠ વિષ્ણુની પાસ,
દર્શન કરી હરિનાં હર બોલિયા રે, "એક ચરિત્ર જોવા ચિત્ત આશ." અકળ
વાત મિશેમિશે કાઢી મહારુદ્રજી રે, "પ્રભુ ! સમુદ્ર મથાવ્યો જે વાર,
ત્યાં તમો મોહનીરૂપ કહો, કયમ ધર્યું રે ? સુરઅસુર છળ્યા શે પ્રકાર ? અકળ.
એ જ ઇચ્છા છે મારે બહુ દિનની રે, મુને દેખાડોને તે સ્વરૂપ."
—એવાં વચન શિવજીતણા સાંભળી રે વળતા બોલ્યા ત્રિભોવનભૂપઃ અકળ.
"સાંભળો, શંકર ! વાત વિવેકની રે, તે છે મોહિનીમાયાનું અંગ,
તે નિરખ્યાની ઇચ્છા રખે રાખતા રે, ને તો ધ્યાનધીરજ કરે ભંગ." અકળ.
ત્યારે ઉમાધવે માધવને કહ્યું રે, "ના, ના, હું નહીં ચળું લગાર,
જાણું છું માટે કદાપિ નહિ ભૂલું રે, દેખાડો, મુને હોંશ અપાર." અકળ.
એવું કહ્યું શિવે ત્યારે હસ્યા હરિ રે, "ભલું, દેખાડીશું કોઈ દિન."
એમ પરસ્પર બેઉ જણા બોલતા રે, ત્રીજું રૂપ થયું મોહન. અકળ.
એક અનુપમ પુષ્પની વાટિકા રે, તેની મધ્યે દીઠી એક નાર,
સુંદર સોળ વરસની સુંદરી રે, શ્યામા સ્વરૂપતણો ભંડાર. અકળ.
ચંપકવરણું તન ને ચપળ ઘણી રે, સામુદ્રિક લક્ષણ પૂર્ણ,
ગુણગંભીર ગોરી ગર્વે ભરી રે, કરે મહામુનિનાં મન ચૂર્ણ. અકળ.
જરકશી કોરનો સુંદર સાળૂડો રે, જેનો ઝીણો કસુંબલ રંગ,
અનુપમ રીતે ઓઢ્યો અબળાએ રે, જેમાં ભામે ગોરું સહુ અંગ અકળ.
વેણી લાંબી શીશ શોભસરીખડી રે, ફેણમણિ જાણે શીશફૂલ !
સેંથો સિંદૂરે પૂર્યો છે મોહામણો રે, ઉપર દામણી દીપે અમૂલ. અકળ.
મોતીજડિત મનોહર ચોટલો રે, મૃગમદની ટીલી ચિત્તચોર,
સુંદર ભાલ વિશાળ બિરાજતું રે, મદમાતીનું જોબનજોર. અકળ.
ભ્રકુટી કમાનસમાન જ્બીલડી રે, રસાળાં લોચન રસરૂપ,
દીર્ઘ અણિયાળાં ચપળાથી મન હર્યું રે, છે કટાક્ષ કટારીનું રૂપ. અકળ.

વાળી ઝૂમણુ ઝૂમે ઝૂમખે રે, વેસરમુક્તા છે લાંબુ સૂંઢાળ,
અરુણુ અધરની ઉપર સુંદર લળકતું રે, જોતાં જોગી ચળે તત્કાળ. અકળ.
મંદ મધુર મધુરું હાસ્ય કરે રે, ઝળકે દાડમબીજશા દંત,
કુંદનરેખા બે દંતમાં દીપતી રે, ચળકારામાં ચોરે ચંત. અકળ.
ચારુ ચિબુક મધ્યે છે હરું ટબકલું રે, બીજું ગાલે, ત્રીજું અદભાલ,
ત્રણુ બિંદુની શોભા શી કહું રે? ત્રાજૂકું ત્રિલોકી મનજાળ. અકળ.
ઝૂલ જુગલ મણિજડિત્ર કનકતણાં રે, કર્ણફૂલ પાંદડીઓનો ઝૂમ,
ચોટલો ગોફણો ગોરીનો ધમકતો રે, ઘણો ઘૂઘરીકેરો ધચૂમ. અકળ.
કોટિ સૂરજશશી વદને ઓવારિયે રે, સુંદર મુખડું સ્વરૂપનિધાન,
અલકની લટ ઝૂકી રહી ગંડપે રે, મધુરુંમધુરું કરતી ગાન. અકળ.
રંગ તંબોળ ચોટયો મુખે ચોળશો રે, મૃગનેણીનો વાંકો મોડ,
જરકસી બુટ્ટાની છે કાળી કંચુકી રે, કસકસતી પહેરી કરી કોડ. અકળ.
તુશી તનમનિયાં કંઠે હેમહાંસડી રે, માદળિયાં અરીસો ચિનમાળ,
ચંપકળી ચંદનહાર ચોસેરનો રે, મુક્તાફળમાળા વિશાળ. અકળ.
કંકણ સહિત કનક કર ચૂડલો રે, મનગઠ જવ તે બન્નેહાની સાથ,
વાંક વીંટી બાજુબંધ બેરખા રે, છલ્લાઆરસી રહી સહી હાથ. અકળ.
સિંધસમાન કટિએ કટિમેખળા રે, પાયે નેપૂરનો ઝણકાર,
સાંકળાં કલ્લાં કાંબી અણવટ વીછિયા રે, નહિ નખશિખ શોભાનો પાર. અકળ.
અલબેલી આંખ આંજી અનુપમ બની રે, પુષ્પહાર કંઠે, ગજરા પાણુ,
ભાલે ગુલાલ બેંદો મહાવર પાનીએ રે, મેંદી મરદી હથેળીમાં જાણુ. અકળ.
ક્રીડાકંદૂક કર કુસુમનો કામની રે ગ્રહી લીલા કરે તેની સંગ,
ઝાલે ઊછાળે પૂંઠે ફરે પ્રેમદા રે, તેને મિશે નચાવે છે અંગ. અકળ.
મંદ સુગંધી સમીર શીત વહે રે, શશી ઊદિયો, રવિ પામ્યો અસ્ત,
તે સમે શિવજીએ દીઠી એ સુંદરી રે, ચાલ્યા હરિથી છોડાવીને હસ્ત. અકળ.
મોહની જોતાં મોહ્યા મહાદેવજી રે, પૂછ્યું નહિ પ્રભુને જે છે એ કોણુ,
ભૂલી ગયા શુદ્ધબુધ શરીરની રે, લાગ્યાં નેનકટાક્ષ મોહબાણુ. અકળ.
સમઝ્યા નહીં જે મેં કહી તે એ મોહની રે, એવો વ્યાપ્યો છે અંગ અનંગ,
પુષ્પના બાગમાં પેઠા બળે કરી રે, લજ્જા મૂકી દોડ્યા કરવા સંગ. અકળ.

એવામાં વાયુ વાયો ત્યાં વેગે કરી રે, ઊડયું વસ્ત્ર; દીઠું સહુ શરીર,
ત્યારે તો આતુર અતિ મળવા થયા રે, રૂપ જોતાં રહી નહીં ધીર. અકળ.
દોડતાં અંગનું અંબર રહ્યું ક્યહું રે, નથી તોપણ શરીરનું ભાન,
એમ વિકળ સ્નેહવિહ્વળ થઈ ગયા રે, લાગ્યું મોહની મળવાનું તાન. અકળ.
જોર કરે તો યે જુવતી ઝલાય નહીં રે, કાંદે હરી તો યે આવે ન હાથ,
પાસ દેખે પણ સ્પર્શ થતો નથી રે, બહુ શ્રમિત થયા સ્ત્રીની સાથ. અકળ.
એવામાં આવી ગઈ ઘટા વૃક્ષની રે, તેવામાં આવ્યો વળી પવન,
વિનતાનાં વસ્ત્ર ગયાં સહુ નીસરી રે, અતિલજ્જા પામી સ્ત્રીજન. અકળ
વામા ત્યારે વૃક્ષઓથે ઊભી રહી રે, શંકર સમીપે આવ્યા ભરવા બાથ,
ભાવશું ભેટતાં રૂપ પ્રગટ કર્યું રે, મુખ જોયું તો વૈકુંઠનાથ! અકળ.
માધવ જાણી ઉમાપતિ લાજિયા રે, હરિ બોલ્યા હસીને વચનઃ
"મોહનીરૂપ જોયુ મહાદેવજી રે?" સૂણી શિવે કર્યું નીચું વદન. અકળ.
વળતી તો જ્ઞાન આણી બોલે ભાળ્યુ રે, "પ્રભુ! માયા તમારી અપાર,
અકળ ગતિ તમારી તે તો તમો લહો રે, બાકી કોઈ ન પામે પાર." અકળ.
ગરબો એ ગાય, શીખે ને સાંભળે રે તેને માયા ન પીડે કો વાર,
વલ્લભી વૈષ્ણવજન દયાશંકરે રે ગાયા જશ જગદીશના સાર. અકળ.

*

✓ ૧૩૧

વ્રજમહિમા

વ્રજની શોભા અપાર જાઉં બલિહારી જો! છે ઇંદ્રિપુરી આવાસ, શોભા સારી જો!
ઘેરઘેર આનંદ અપાર, ઉત્સવ થાયે જો, ગોપી ઓપી મનમાંહ્ય ગુણલા ગાયે જો.
દામોદર દીનદયાળ પ્રકટ્યા જ્યારે જો, ત્યાં રહ્યું ન બાકી કાંય, જાઉં બલિહારે જો!
ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય નાચે ગણિકા જો, કરે ગોપી થેઈથેઈ કાર! વાજે મણિકા જો.
ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય ઋષિઓ બેસે જો, હરિનાં કરવા દર્શન મુનિ મર પેસે જો.
ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય ગુણિયલ ગાયે જો, ગાન કરે છે ગોપ, સુખી બહુ થાયે જો.
ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય વીણા વાગે જો, મુરલીના થાયે નાદ, ભ્રમણા ભાગે જો.
ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય નૌતમ નારી જો, ગોપિકા સજી શૃંગાર બેઠી અટારી જો.

ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય બ્રાહ્મણુ ભણતા જો, કરી વેદઋચાઉચ્ચાર ગુણુ હરિ ગણતા જો.
ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય છે સિંહાસન જો, વ્રજમાં તેનો છે વિલાસ, શ્યામસુખાસન જો.
ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય સુરતરુ સારું જો, વ્રજમાંહીં કદંબ રસાળ તેથકી ચારુ જો.
સુરપુરીની માંહ્ય સુરભિ સાચી જો, ગોકુળની ગૌ સાથ થાય તે કાચી જો.
સુરપુરીની માંહ્ય સરિતા ક્યાંથી જો? પીએ જમુનાનું ક્યાં વાર જાય ન ત્યાંથી જો.
સુરપુરીની માંહ્ય સુર તેત્રીસકોટિ જો, અહીં ગોપી ને ગોપસંખ્યા મોટી જો.
સુરપુરીની માંહ્ય નહિ કાંઈ ખાવા જો, વ્રજમાં છે રંગવિલાસ સુખ ઊપજાવા જો.
સુરપુરીની માંહ્ય સગપણુ શેનું જો? અહીં છે લીલાલ્હેર તેનું એનું જો.
ઇંદ્રિપુરીની માંહ્ય નાયક ઇંદ્રિ જો, ગોકુળ નિશિદિન પવિત્ર ચારુ ચંદ્ર જો.
સુરપુરીની માંહ્ય દ્વાદશ સૂરજ જો, વૃષભાનાદિક છે બાર, કિરણુ સૂરજ જો.
સુરપુરીની માંહ્ય અમૃત વારું જો, વ્હાલાજીનું વર મુખ, એ પર વારું જો.
સુરપુરીની માંહ્ય અમૃત કારણુ જો સાચવવા બેઠા નાગ નાંખી ધારણુ જો.
નહિ ગોકુળમાં કંઇ તેમ અમૃત ભરિયું જો, મુકતદ્વાર મહારાજ અમૃત ધરિયું જો.
સુરપુરીની માંહ્ય છે શચિ નારી જો, છે યશોમતી રૂપરસાળ તેથકી ભારી જો.
સુરપુરીની માંહ્ય સુત જયંતો જો, વ્રજમાં વિઠ્ઠલવર સાર છે જ્યવંતો જો.
સુરપુરીની માંહ્ય કિન્નર વસતા જો, નહિ સ્થળ તેની ખોટ, પરા નહિ ખસતા જો.
સુરપુરીની માંહ્ય સુખનું શમણું જો, અહીં અહોનિશ તે સાર બમણુંતમણું જો.
છે સુરનગરની માંહ્ય પડવુંચડવું જો, નહિ તેમાંનું કંઈ આંહીં ઘટવુંઘડવુ જો.
સુરનગરની માંહ્ય અસુરો આવે જો, અરિ આવે છે આંહીં, દુઃખડાં લાવે જો.
ઇંદ્રિ જાય અવિધાર બ્રહ્મા પાસે જો, તે નાસે ત્યાંથી નિર્ધાર શંકરવાસે જો.
તે સહુ મળી જાયે જાણુ, ક્ષીરનિધિતીરે જો, થાયે ત્યાંથી ઉચ્ચાર ધીરેધીરે જો.
જે સૂણી સુર સૌ શાંત થઇને આવે જો, દુઃખ દૂર કરવાનું મન હરિને ભાવે જો.
ધરી પછે અવતાર અરિને મારે જો, અહીં તેથી લીલાલ્હેર ! કયહું ન ઊગારે જો.
છે સુરપુરીની માંહ્ય કૂડી દષ્ટિ જો, વળી કારજ કરવું નિર્ધાર, કરવી વૃષ્ટિ જો.
અહીં તેમાંનું નહિ કાંઈ સૌ સમદષ્ટિ જો, કારજ છે એક રસાળ અમૃતદગવૃષ્ટિ જો.
સુરપુરીની માંહ્ય ઐરાવતહાથી જો, છે ગોવર્દ્ધન ગુણરસાળ તેનો સાથી જો.
તે મત્ત માતંગ જ થાય આ રૂપ એકે જો, હરિજન મન કરે વિચાર ધરી વિવેકે જો.
છે વજ્રનામ આયુધ ઇંદ્રિને નગરે જો, જે કરે હરિજનની સેવ, દુષ્ટશું બગડે જો.
અહીં હરિરૂપ છે વજ્ર, વિદારણુ કારણુ જો, નહીં બ્રહ્મહત્યા લગાર લાગ્યું ધારણુ જો.

તહીં વિષ્ણુ ઇંદ્રિને અશ વસિયા મોટા જો અહીં તે વિપ્પસ્વયરૂપપડયા વિખૂગ જો
ત્યા પુણ્યશાળી નૃપ નોક આશા તોડે જો, અહીં તેવા નૃપતિઅપાર આશા જોડે જો
ત્યા થાયે નહિ અભિમાન, અહીં છે પૂરપુ જો, કાંકે છે કૈશન કૃપાળ, છે ચિતા ચૂરણુ જો
ત્યા ગુરુ બૃહસ્પતિ જાણુ, અહીં ગર્ગાચારજ જો, જાણે બહુશાસ્ત્ર પ્રમાણુ કાઢયો સાર જ જો
ત્યા નિશદિન યત્ન અપાર શતક્રતુ કરતો જો, અહીં કરે બ્રહ્મા તે કામ, મનમા ડરતો જો
એમ ઇંદ્રિપુરીસમાન સર્વે સારુ જો, અધિક એક છે અત્ર, જેહ ઉચારુ જો
સણજો થઈ એક કાન સ્વર્ગથી સારુ જો, ત્રિભુવનપતિના દર્શન અહીં અવિધારુ જો
હવે જોઇએ બ્રહ્મસદન, ત્યા શુ સારુ જો ? હેતુપુર સર સાર અમો વિચારુ જો.
બ્રહ્મસદનની માહ્ય હસ રૂપાળા જો, વળી માનસરોવર સાર મુક્તામાળા જો
સભા ઘણી રસાળ જેવા લાયક જો, ત્યા ચતુરાનન છે દેવ સૌના નાયક જો
છે સાવિત્રી ૭ સાર સતીમા સાચા જો, સરસ્વતી ગુણભ ડાર નહિ ત્યા મચા જો
વિમાને જોયા હસ ધોળા દીસે જો, સદ્વિપૂતળા સાર, મનમા હીસે જો
બ્રહ્મા ઘડે બેઠા તેહ, વારુ લાગે જો, કરે દાનવઆદિ સેવ, દુ ખડા ભાગે જો
સૌની છે વૃત્તિ શાંત, દુ ખને ત્યાગ્યા જો, તે સુખને કહે 'ધન્યધન્ય' જન અનુરાગ્યા જો
ચાર મુખથી વેદ બ્રહ્મા ભણતા જો, તેમા ઇશ્વરના ગુણ સાગ ગણતા જો.
કોટિ તેત્રીસ જ દેવ સેવા સાને જો ઇંદ્રાદિક જઈ પાસ વિધિ આરાવે જો
દઈઆવી વરદાન બ્રહ્મા ભગ્ગે જો, આ કરી આવ્યા શુ કામ ? મનમા ખગ્ગે જો
વાલખિલ્યાદિકમુનિ ધુનિ કરતા જો, ડગમગ ભરતા ડગ જોઈ ડરતાડરતા જો
કરે બ્રહ્મા કૂડી દષ્ટ તીર્થે જાયે જો, થાઉં કેમ જ હું પવિત્ર ? દુ ખડો થાયે જો
સરસ્વતી દેતી શાપ, બ્રહ્મા ભાગે જો, જાગેનો અતનુતાપ બ્રહ્મા ત્યાગે જો
સુરનું કરતા ઇંદ્રિકૃત્ય બ્રહ્મા દીસે જો, સમાધાન સમક્ષ કરતા મિગે જો
શમાવે શ કર ક્રોધ મોગ સાથી જો, રીઝવે સુરમુનિ તમામ કરતા બહુથી જો
એવા બ્રહ્મભગવાન સુરગણ માને જો, હવે કહુ સજ્જનની વાત, સમજો સાને જો

વ્રજમાં છે હંસ અપાર રૂપે રસિયા જો, માનસસરથી રસાળ યમુના વસિયા જો.
સમ્યક સભાના ઘાટ કુંજનિકુંજે જો, નાયકનાયિકા રોજ ખટપદ ગૂંજે જો.
સતીરોહિણી વસેરસાળ ગોકુલગામે જો, સરસ્વતી રાધારામ મહાગુણ ધામે જો.
શકરે જોડયા સાંઢ હંસથી મોટા જો, અધિકીધરી ઘુઘરમાળ, કહું કયમ જોડા જો?
વિધિ ધરે પૂતળાં જેહ તે નિર્જીવાં જો, અહીં ફરે અતિશે સાર જોઉં સજીવાં જો.
થાય અસુરાદિકની સેવ કેશવકરથી જો, વસે વૈકુંઠમાં જઈ તેહ, વૃત્તિ વરતી જો
અહીં આનંદઘન રેલાય, શાંતિ સતી જો, સહસ્ર મુખ વેદ ભણાય, ખાંપણ ખૂંતી જો.
છાસઠકોટિથી અધિક હરજી ભજતા જો, સુરનાયક આવે રોજ હરિનેયજતા જો.
દે યદુપતિ વરદાન, નહિ રજ ચિંતા જો, આનંદે હરિ અપાર દાનદયિતા જો.
અહીં વાળ ખીલ્યા અપાર તરુણીકેરા જો, ડગ ભરતી ડગમગ જોઈ ટાળ્યા ફેરા જો.
અહીં ફૂરી દૃષ્ટિ જેહ રૂડી થાયે જો, ફર્યે યમુનામધ્યે સ્નાન અઘ સહુ જાયે જો.
રાધિકા દેતી શાપ શ્યામસુહાગી જો, વિતનુ વધતો અપાર, આરત જાગી જો.
વ્રજજનનું ટાળે દુઃખ દેવ દયાળો જો, સમદૃષ્ટિ રાખે સાફ, આવી ભાળો જો.
અહીં થાય ન શંકરક્રોધ, મોદે નાચે જો, સુરનરમુનિકીટપતંગ અહિયાં રાચે જો.
માનવદાનવ ને દેવ હરિ વખાણે જો, વ્રજ બ્રહ્મસદનથી ચડે હરિજન જાણે જો.
સમ્યક શંકરનો દેશ છે કૈલાસે જો, ત્યાં વિધવિધની છે વસ્ત, વારુ વિલાસે જો.
તે જોઇએ આપણ આજ વ્રજથી ખોટું જો, નવ ખોટું કહીએ તોયનહિ કંઇમોટું જો.
ત્યાં વારુ વસતિ, વેલ તેવી કુંજે જો, ત્યાં ખટપદ ભમતા સાર તેહ નિકુંજે જો.
ત્યાં ફૂલતણો નહિ પાર, અહીં અપારી જો, ત્યાં આમ્રતરુ રસાળ, અહીંપણભારી જો
ત્યાં અઢાર ભારે સાર ખીલી રે'તી જો, અહીં પ્રફુલ્લિત થાય તેહ ચૂંટી કે'તી જો.
ત્યાં મંદસુગંધિત વાયુ શીતળ સારો જો, અહીં કરે હરિની સેવ, ચાર નવ ધારો જો.
ત્યાં પંચાનન પાસ પંચાનન ગાજે જો, અહિ યૌવન હરી અપાર હરિથી લાજે જો.
ત્યાં વનપશુ કરતાં શોર ભય મન લાગે જો, અહીં સુસ્વરલાગે સર્વે દુઃખડાં ભાગે જો.
કૈલાસગિરિ દેખાય દૂરથી સારો જો, ગોવર્ધનગિરિ લહેવાય નિકટથી ન્યારો જો.
ત્યાં દાનવ પામે સુખ વર વરદાને જો, અહીં ટાળે તે સુખદુઃખ, તરે વર વાને જો.
ત્યાં નાગે ભૈરવભૂત હા! હા! કરતાં જો, અહીં પણ તેવાં છે તૂત હરિને વરતાં જો.
દેખાય ભૂત સમસ્ત શંકર પાસે જો. અહીં ભૂત માંહી તે ભૂત આવે આશે જો.
ત્યાં ગણ હરના ગુણ ગાય ગાજગાજે જો, અહીં ગોપ કરે કીર્તન રાજરાજે જો.

ભક્તિપોષણ

: ચંદ્રાવળાછંદ :

શ્રીગુરુવલ્લભદેવને હું પ્રથમ કરું પ્રણામ,
શ્રીવિઠ્ઠલ શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીયમુને, મહાપૂરણકામ,
પૂર્ણકામ દામોદરદાસ, અષ્ટસખા, પૂરો ઊર વાસ,
શુભ મતિ દો અતિપરમપવિત્ર, ભક્તિસુપોષણ ગાઉં ચરિત્ર.
સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ !

ચાર વેદ, ષટ શાસ્ત્રનો વારેવારે કર્યો રે વિચાર,
ઉપનિષદના અર્થનો શોધતાં નીકળ્યો એ સાર,
—નીકળ્યો સાર શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ, સત્સંગમાં કરવી આસક્તિ,
શ્રીપૂર્ણપુરુષોત્તમને યુગલચરણે સર્વ સમર્પીને રહેવું શરણે. સેવો.

નહીં કોઈ જેની સમોવડી, કોઈ ઈશ નહીં જેને શીષ,
સર્વ વસ્તુ જેથકી થઈ, જેકોઈ કહાવે સર્વના અધીશ,
સર્વાધીશ વંદે સહુ જેને, નિગમ 'નેતિ, નેતિ,' કહે છે તેને,
શેષમહેશવિધિથી અગમ્ય તેને કહીએ પૂર્ણપુરુષોત્તમ. સેવો.

શ્રીપુરુષોત્તમને પરહરી જેનું અન્ય અમર મન મોહે,
કામદુધા મળી મૂકીને મહિષીપુત્રનું પય દોહે,
દોહે ગાય મૂકી મૂઢ પાડો, તરસ્યો ગંગાતીરે ખોદે છે ખાડો,
તેમ પૂર્ણ તજી અવર આરાધે, મહેનત માથે પડે, કાંઈ ન લાધે. સેવો.

રાખી ભરોસો અન્યનો ન કરે આશ્રય અવિનાશ,
ઈચ્છે અખિલ દુઃખ વામવા, વળી શ્રેય થવા મન આશ,
આશ કરે તરવા દધિપૂર, શ્વાનનું હાથ ગ્રહી લંગૂર,
તે જેવો પામશે સાગરપાર તરશે તેવો હરિવિમુખ સંસાર. સેવો.

કોડી ઉપાસન મલિનનું, જનનું તામ્રમુદ્રાસમ જાણો,
રૂપૈયો સુરસેવના, વ્યૂહ કંચનમહોર પ્રમાણો,
કંચન મહોર, વ્યૂહ હરિહીરો એમ અંશઅંશી સમજી રહો.
સર્વ એ દ્રવ્ય હીરાથી થાય, હીરો કર્યો કોઈએ નવ કહેવાય. સેવો.

જગત વૃક્ષ, તેનું મૂળ હરિ, મૂળ પોષ્યે વૃક્ષ પોષાયે,
પ્રતિશાખા જળ સિંચીએ તેથી તરુતૃપ્તિ નવ થાયે.
તૃપ્તિ ન થાય, વૃથા શ્રમ પહોંચે, સમજણ આવે ત્યારે પછી શોચે,
મુખદ્વારા સહુ ઈન્દ્રિય સંતોષે, ભોજન અંગ લેપ્યું કોઇને ન પોષે. સેવો.

જુઓ સ્વભાવ શ્રીકૃષ્ણનો, જનના અવગુણ પણ ગુણ જાણે,
અવગુણ પડે અન્ય દેવને, સામું દે દુઃખ શત્રુ પ્રમાણે,
પ્રમાણ નહિ, ફળ દેતાં પ જાય, હરિનું આપ્યું કદિ નાશ ન થાય,
અમર અલ્પ વર, અધિક પ્રયત્ન, પ્રભુ કોડી સાટે દે છે રત્ન સેવો.

વેણુ પીલતાં જો તેલ નીકળે, જળ મથ્યે નવનીત હોય,
મૃગજળથી જો તૃષા ટળે તો પણ ભક્તિ વિના ભદ્ર ન હોય,
ભદ્ર ન હોય હરિવિના કદાપિ, અભય હરિવિના કો ન શકે આપી,
હું નથી કહેતો, પોકારે છે વેદ, સ્મરો શ્રીકૃષ્ણ, ટળે સહુ ખેદ. સેવો.

મંત્રઆધીન સહુ દેવતા, યોગે વિરાટ પણ વશ થાય,
જ્ઞાની અક્ષરને જઈ મળે, પુરુષોત્તમ પ્રેમે પમાય,
પ્રેમભક્તિવશ પૂર્ણાનંદ, એ ન પડે અન્ય સાધનફંદ,
શ્રીમુખે ભાખ્યું શ્રીગીતામાંહિ, ના માનો તો જોજો ત્યાંહે સેવો.

શ્રવણકીર્તન શ્રીકૃષ્ણનું, સ્મરણ, સેવન, અર્ચન,
વંદન, દાસત્વ, સખ્ય ને વળી આત્મનિવેદન,
આત્મનિવેદન નવધા કહિયે, પ્રેમલક્ષણા દસમી લહિયે,
એ ભક્તિ સહુ સાધનતાજ, જે પામે વશ થાય વ્રજરાજ. સેવો

શ્રવણ પરીક્ષિતશુક કરી, કીર્તનસ્મરણ પ્રહ્લાદ,
શ્રીસેવન પૂજન પૃથુ, વંદન અક્રૂર આહ્લાદ,
આહ્લાદ માન્યો કપીશ કિંકરતા, સખ્યભક્તિ સુભદ્રાભર્તા,
આત્મનિવેદન બલિએ કીધી, ગોપીજને પ્રેમલક્ષણા લીધી સેવો

નામ કેશવનું કાનમાં પડતાં સહુ થાયે પવિત્ર,
શરદઋતુના સંગથી જેમ નિર્મળ નીર વિચિત્ર,
વિચિત્ર જળ તેમ જાતિ જાણો, સર્વ શુચિ સદ્ય નામે પ્રમાણો,
શુદ્ધ સુવર્ણ જેવું અગ્નિએ થાય, માહાત્મ્યેઆપ્યે તેવો મેલ ન જાય સેવો

નામકીર્તન શ્રીકૃષ્ણનું કળિમાં સહુ સાધનતાજ,
ભવસાગર તરવાતણી સહુને એ સુખપથપાજ,
પાજ પ્રગટ,શ્રમ નહિ,ઘણું સહેલું, દામવિના ફળ થાય સહુ પહેલું,
સર્વે અવસ્થામાં, સહુ ઠાર, અધમઉત્તમ સહુને અધિકાર. સેવો.

સતયુગે જે ફળ ધ્યાનથી થાતું, ત્રેતામાં યજ્ઞથી જેહ,
દ્વાપરે પૂજને પામતા, સહુ કળી હરિકીર્તને તેહ,
તેથી અધિક પણ ફલ ગુણ ગાતાં, તો શું થયું તપતીરથ ન્હાતાં?
મણિ મળ્યો તે શોધે શીદ કોડી? વિનાવિચારે મરે મૂઢ દોડી. સેવો.

કળીરૂપી અશૌચમાં કોઈ કર્મનો નહીં અધિકાર,
અડે ના સૂતક નામને, નિર્ભય નિત્ય કરીએ ઉચ્ચાર,
ઉચ્ચારમાત્રે અભયપદ આપે, સકળ પાપસંતાપને કાપે,
વેદશાસ્ત્ર સહુ પુરાણ પુકારે, તો 'હરિ! હરિ!' તુ શે ના ઊચ્ચારે? સેવો.

નામે અજામેલ ઊદ્ધર્યો, નામે શિવે તાર્યા બહુ પાપી,
અવળે નામે વાલ્મીકિ તાર્યો, અર્ધે ગુણિકાને ગતિ આપી,
આપી ગતિ ઇત્યાદિક બહુને જેણે કર્યો આશ્રય તે સહુને,
બે અક્ષરમાં બાંધો સાર, જેણે લહ્યો તે પામ્યો પાર. સેવો.

સ્નેહ સહિત શ્રીકૃષ્ણનું કથાકીર્તન જ્યાં નિત્ય થાય,
કોટિ તીર્થ આવી ત્યાં વસે, જેનુ ભાગ્ય હોય તે ન્હાય,
ન્હાયો તેમાં તે પવિત્ર પ્રમાણો, તેવિના સર્વને સૂતકી જાણો,
જીવતા શબસરખા સહુ તેહ, ભૂતળે ભાર કર્યો ધરી દેહ. સેવો.

નટવરછબિ નંદલાલની, એનું ચિંતન કરે ચિત્તમાંહ્ય,
મોરમુગટ સિર, તિલક, કુંડળ, નકવેસર ચિબુક સોહાય,
સોહે કૌસ્તુભમુક્તાવનમાળ, કિંકણી કર ગ્રહી મુરલી રસાળ,
પીતાંબર કટિ મેખલા, સોહે નેપૂર, નખશિખ છબિ મન મોહે. સેવો.

સોળ ચિહ્ન પદપંકજે, દક્ષિણે નવ, વામે સાત,
સ્વસ્તિ અષ્ટકોણ જંબુફળ જવપવિ ધ્વજ ઊર્ધ્વરેખ વિખ્યાત,
ધ્યાન અંકુશ અંબુજ મચ્છ વ્યોમ, કળશ ઇંદ્રધનુ ને અર્ધસોમ,
ત્રિકોણ ગોપદ પટદશ ધ્યાન નિત્ય કરે નિર્ભય પદદાન. સેવો.

જેમ નટની દૃષ્ટિ દોરમાં, પનિહારીની બેડલામાંહે,
ચિત્ત પરસ્પર જારનું વળગ્યું રહે ત્યાં ને ત્યાંહે,
ત્યાં તેમ મન પ્રભુમાં નિત્ય દેવું, સંસારમાં સાક્ષીવત રહેવું,
જગત જાણે જે એ છે જંજાળી, રાખે હૃદે ત્રિકમશું તાળી. સેવો.

કંસશિશુપાળકુબ્જાદિક વેરકામે સમર્યા શ્યામ,
એવિના નાનાભાવથી સ્મર્યે સર્યાં સર્વનાં કામ,
કામ થયાં તુચ્છ ભાવે ત્યારે શું કહેવું સ્નેહે સ્મરે પછી ત્યારે ?
ચિત્ત અચળ જેનું કૃષ્ણમાં લાગ્યું ભવસંકટ સહુ તેનું ભાગ્યું. સેવો.

અન્ય સાધને શ્રેય આપણું, પણ શ્રીહરિને શું સુખ ?
સેવામાં આનંદ ઉભયને, માટે ભજનાનંદ તે જ મુખ્ય,
મુખ્ય સેવન તે સુખી પ્રભુ કરવા, લોકવેદનાભય નવ ધરવા,
પૂજા તે કહીએ ચાલે શ્રુતિપ્રમાણ, સેવા તે જેમાં સ્નેહબંધાણ. સેવો.

એકવાર આખા જન્મમાં શ્રીકૃષ્ણચરણ સ્મરાય
તો દર્શન યમદૂતનું કદી સ્વપ્ને પણ નવ થાય,
થાય જો ભાવ સહિત નિત્ય ધ્યાન તો પછી શું કહું ભાગ્યનું માન ?
ઊર હરિ નહીં તો તપે શું થાય ? જો છે તો કરે કષ્ટ બલા ય. સેવો.

આપ્યું ઊરસ્થળ મૂકીને રમા ચરણસેવા નવ ચૂકે,
હૃદે રહિત કદા હરિ કરે, પણ પદઆશ્રિત નહીં મૂકે,
મૂકે ના અંઘ્રિ, છે ભક્તિનિવાસ, માટે અવલંબે સહુ દાસ,
એ ભક્તિ છે અતિશે દુર્લભ, પ્રાપ્ત થયે સર્વે પદ સુલભ સેવો.

હરિ વ્યાપક લહી સર્વમાં નવ આણવો કોઈનો દોષ,
મનકર્મવચને જેમ બને તેમ કરવો સર્વનો સંતોષ,
સંતોષ્યે પ્રાણી પ્રભુ પ્રસન્ન, તેથી સુખી પોષ્યે હરિજન,
સઘળે દયા ! એ પૂજા પ્રભુકેરી, દેહીને દૂભવે તે કૃષ્ણનો વેરી. સેવો.

એક પણ પ્રણામ શ્રીકૃષ્ણને જન્મ ધરી જેણે કીધો
અશ્વમેધ દસ અવભૃથના ફળ ઉપર પગ તેણે દીધો,
દીધો પગ શા માટે કહેવાય ? યજ્ઞ કરે તો યે જન્મ તો થાય,
કૃષ્ણ પ્રણામીને નહિ દેહ, મખથી અધિકતા એમાં એહ. સેવો.

નમન કર્યું નંદલાલને સ્નેહે મનકર્મવચને જેણે
ધર્મસાધન પૂર્ણ સહુ કર્યાં નિશ્ચે જાણજો તેણે,
તેણે કર્યું હરિપદ અનુકૂળ, દુઃખ પાપનું ટાળ્યું મૂળ,
દીનભાવે કર્યું વંદન હરિને તે જનનીગર્ભ ન આવે ફરીને. સેવો.

દાસપણામાં સૌભાગ્ય છે પતિ પુરુષોત્તમ જેને માથે,
ધણી છતાં વિધવાપણું બ્રહ્મજ્ઞાની એ માન્યું મન સાથે,
મન સાથે માને જે હું ભૂપ, જગત પૂજે જાણી રાણીનું રૂપ,
પણ પતિસુખ સ્વપ્ને નહીં એને, એળે અથડાઈ મરે તું શેને ?

દાસપણે આનંદ છે તે નથી મળ્યે જગદીશ,
જ્ઞાનીનું સુખ એવું જાણજો, પાઘઆશે છેદાવે શીષ,
શીષ છેદ્યા પછી મુગટ કયાં ધારે ? સહુ મૂર્ખ,કોઈ મનમાં ન વિચારે.
જળને શો જળપાનનો સ્વાદ ? જન જુદો રહી પામે આહ્લાદ. સેવો.

જીવ બ્રહ્મ થાયે નહીં, થાય તો બ્રહ્માનંદ કહોને,
ભોક્તાપણું જો માનશો તો જીવ ટળ્યો કહો શાને ?
શાને કહો ન્યારો નથી બ્રહ્મ નામી? કયમ ખોલ્યો જનક સાયુજ્યતા પામી ?
એલે તે બીજો કહેવાય, ઈશ્વર જીવ કદી નવ થાય. સેવો.

અહો ભાગ્ય ! અહો ભાગ્ય ! ધન્ય ! વ્રજજન પરમ પવિત્ર !
પૂર્ણબ્રહ્મ સનાતન પરમાનંદ થયા જેના મિત્ર,
મિત્ર થઈ સર્વે સુખ દીધું, સર્વ ભાવે કારજ બહુ કીધું,
શેષમહેશવિધિથી અલભ્ય તે ફળ શ્રીગોપીજનલભ્ય. સેવો.

દેહ, પ્રાણ, ઈંદ્રિય, અંતઃકરણ, ધર્મ, દારા, ગૃહ, ધન,
પુત્ર, આપ્ત, આત્મા સહ સર્વ સમર્પી જગજીવન,
જગજીવન સર્વાત્મભાવે સેવા કરે સદા સહજ સ્વભાવે,
તે જ ગમે પ્રભુ જ્યમ સુખી થાય, આત્મનિવેદન એ કહેવાય. સેવો.

સર્વ વસ્તુ છે શ્રીકૃષ્ણની, જેની છે તેને શે ન સમર્પે ?
આત્મા સહિત અર્પણ કરી હરિદાસ થાની, શીદ ડરપે ?
ડરપે છે કાળથી, રહે છે ભિચારે, પરતું માન્યું પોતાનું તે માટે,
જેથી બંધાયો તે વસ્તુ દે મૂકી, તારી મા જાણીશ એ રાડ ચૂકી. સેવો.

રૂપગુણદ્રવ્ય—ત્રણ એ .કારણ પ્રીતિ થવાનાં કહાવે,
એ ત્રણ વિકારરહિત સહજ સ્નેહ તે કૃષ્ણને ભાવે,
ભાવે પ્રેમે વ્હાલો વશ થાય, તેને મૂકી ક્ષણ દૂર ન જાય.
તે જને સુખ માન્યું મન એહ જ્યમત્યમ થાય સુખી પ્રભુ તેહ. મેવો.

પ્રેમ, આસક્તિ, વ્યસન—એ ત્રણ રૂપ સ્નેહનાં લહિયે,
તે ઉપર ચોથી તન્મયતા, તેથકી કાંઈ ના કહિયે,
કહીએ પ્રેમનું લક્ષણ એહ, જ્યારે મળે ત્યારે સેનો તે સ્નેહ,
વિયોગ થાય ત્યારે તપે તન, ત્યાંનું ત્યાંહી વળગ્યું રહે મન. મેવો.

એકવાર આખા દિવસમાં મળ્યાવિના નવ રહેવાય,
જો ના મળે તો વિકળ, થાય મન, આસક્તિ એ તો કહેવાય,
કહેવાયે વ્યસન આવું જ્યારે થાય સામાસામી હૃદય વિંધાય,
તન્મયતા તે મૃત્યુસમાન—એ ચારે આપે આપે હરિ દાન મેવો.

પ્રેમલક્ષણા, વળી દરશરુચિ, સ્મૃતિ, અભિલાષા, ઉદ્વેગ—ચાર,
વ્યાધિ, પ્રલાપ ને ઉન્માદ—ત્રણે આસક્તિના પ્રકાર,
પ્રકાર વ્યસનતણા બે કહીએ—જડતા ને વળી મૂર્છા લહીએ,
તન્મયતાનું લક્ષણ એક—મૃત્યુસાદૃશ્ય પણ મરણ ન છેક મેવો.

જાતિ જુઓ તો આહીરની, તેમાં અબળા અધમ અવતાર,
એ વેદાદિ નહોતી ભણી, નહોતો ઉત્તમ કર્મઅધિકાર,
અધિકારવણ એક પ્રેમપ્રતાપ, કર્યા આધીન શ્રીકૃષ્ણજી આપ,
તે ગોપીના પદરજ વંદે ઈશ, પ્રેમલક્ષણા તે અહુને શીર મેવો.

મેવાઅંગન હરિભક્તની કરે પ્રેમભક્તિ ઉત્પન્ન,
તે કરે કૃતાર્થ એકથી, નવ જોઈએ કોઈ સાધન,
જાતિ એ ન વયવિદ્યાવિત્તવર્ણ, રૂપપરાક્રમ, પવિત્રાચરણ,
કહેનો જોયાં નથી, કહો કિયે ઠામ? તો સુણો, પ્રગટ બતાવું નામ.— મેવો.

ધ્રુવજીને ક્યાં વય હતું? ક્યાં હતું સુદામાને ધન?
કુબ્જાને હતું રૂપ ક્યાં ય? ઉગ્રસેનને શું પુરુષાતન?
પુરુષાતન નહોતું ઉમગાય, ગજને ક્યાં હતી વિદ્યા ય?
પારધિમાં ક્યાં શુભ આચરણ! કેવળ ભક્તિ પામ્યા ગિરિધરણ. મેવો

દ્વાદશગુણસંયુક્ત છે દ્વિજ પંડિતસરખો કોય,
પદ્મનાભ પદવિમુખ છે તેથી શ્વપચ ભલેરો સોય,
શ્વપચ ભલો જેને કૃષ્ણઆસક્તિ, મનકર્મવચને કરે હરિભક્તિ,
કુલ સહિત શ્રેય પામ્યો તેહ, વિપ્ર શકે ન કરી શુચિ દેહ. સેવો.

શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ અંક છે, બીજા સાધન સર્વે શૂન્ય,
અંકવિના સર્વે અફળ છે, સહ શૂન્ય, શૂન્ય દસગુણ્ય,
દસગણાં બિંદુ, આદ્ય અંક એક, અંક વિના શું શૂન્ય અનેક ?
ભક્તિ કરી તેણે સર્વકાંઈ કીધું, ભક્તિવિના બીજું કાંઈ ન સીધું. સેવો.

નૃગભૂપે ગૌદાન કર્યાં કેટલાં ? કાંઈ ગણતાં ન આવે પાર,
એક દિવસ અણુ દોષ પડયો, કૃકલાશ થયો અવતાર,
અવતાર અધમ, થઈ જગ હાંસી, ગૌદાનપુણ્ય ગયું કયાં નાસી ?
દાન કર્યાં તો ય પામ્યો દુઃખ, શા માટે ? હતો ભક્તિવિમુખ. સેવો.

પ્રાચીન બર્હિષભૂપ તે જુઓ, કીધા યજ્ઞ અપાર,
ઉર્વી મખાંકિત સહુ કરી, તો યે કાંઈ ન દીઠો સાર,
સાર ભાળ્યો એ, જેજે પશુ પાડયા તે હણવા નારદે દેખાડયા,
ભય દેખી લીધું સુરઋષિશરણ, ભક્તિ કરીને પામ્યો હરિચરણ. સેવો.

ભક્તિ તારે ચાંડાળને, જેમાં કોઈ ન શુભ આચરણ,
શું પછી કહેવું તેહનું ? ઉદ્ધારે અધમ અન્ય વર્ણ,
વર્ણ સર્વે ઉદ્ધારે જગ્ત, નીચઉચ્ચ જે નિજઆસક્ત,
એકઅંગ ભક્તિ ભદ્રા ય, અચરજ શું ? પૂર્ણ શ્રેય થાય. સેવો.

ભક્તિનૌકા તારે સર્વને, જેકોઈ શરણે આવે શુચિપાપી,
અન્ય સાધન દારુતુંબિકા ગ્રહ્યે સભય તરે કો કદાપિ,
તરે કદા વંચે કામાદિ ગ્રહાથી, સમર્થ નહિ અણુ તારવા સાથી.
વિબુધ ! વિચારી જુઓ નિજમન, ભક્તિ ભલી કે સાધન અન્ય ? સેવો.

ભક્તિમણિ જ્ઞાનદીપ છે, ટાળે ઉભય ખરો અંધકાર,
મણિ અભય, દ્યુતિ અચળ છે, દીપકને તો ભય છે અપાર,
અપાર ભય વાયુથી વાગે, તેલપાત્ર બત્તીવણ લય પામે,
જ્ઞાન સભય તો અન્ય કોણ માત્ર ? નિર્ભય ભક્તિ સકળ સુખપાત્ર. સેવો.

ભક્ત તો ભક્તિસ્વરૂપ છે, તેને માયા ના પીડે લેશ,
સ્ત્રીથકી સ્ત્રી મોહાય નહીં, મોહ પામે પુરુષને વેશ,
પુરુષ જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને યોગ, તેને પીડે અજારૂપિયો રોગ
તે કારણ ભ્રષ્ટ થાય છે તેહ, ભક્તને અચળ હરિશું સ્નેહ સેવો

નિરખે નેત્ર નંદલાલને, શ્રુતિ કથા, રટે મુખ નામ,
નાસિકા સૂંઘે પ્રેમશું, પ્રસાદી તુળસીપુષ્પદામ,
દામ ગ્રહણ કરે, કરે હરિસેવા, દોડે ચરણ પ્રભુદર્શન લેવા,
મને ધ્યાન નટવરછબિ શ્યામ, સર્વાંગે કરે દંડપ્રણામ સેવો

ભક્તિવિના કેવળ કૃતિ કર્યે ફળ પરલોક ન થાય,
મણિધર પવનભક્ષી રહે, જુઓ, મચ્છ તીર્થજળ ન્હાય,
મૌન તીર્થ, ભીલ મૃગવનવાસી, અંધ ગ્રહે દંડ, કાસદ જાય કાશી,
સર્પદંડવનનગ્નસિદ્ધવેશ, દરસ તપોધન ભાવના લેશ સેવો

શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીગુરુ, ભગવદી—એ ત્રણે એક સ્વરૂપ,
ત્રયધારા જ્યમ સુરસરિ, તેમાં ભેદ નહીં તદ્રૂપ,
ભેદ નહીં ત્રણ નામ જ માત્ર જોતા વિચારી એક જ ગાન
સ્નેહવિવેક મેવો, સરે અર્થ, અનસંગ અમૂલ્ય ખુઓ શીદ વ્યર્થ? સેવો

સત્સંગ સર્વનો સાર છે, તેનો મૂઢ ન જાણે મર્મ,
આ દીપ દીપ મધ્યે થયો, દીપસમતા મળી વર્ણાશ્રમ,
અમરિના શ્રીનાથ મિલાવે, કલ્પનું કામ તે પલકે સરાવે,
નીચ નીર મળતા ગંગામાં ગંગ, એમ સમોવડી દે સત્સંગ સેવો

લવ હરિસંગીની સંગ ના, સુખની સમતા નહીં કોય
સ્વર્ગ તથા અપવર્ગનું સુખ પણ સમોવડ નવ હોય,
નવ હોય સમતા, મોક્ષાનંદ તો કયા જનધર્મિજ્ઞ સુખ મંદ?
અણઅનુભવીને આશ્ચર્ય થાય, પણ અણુ સંદેહ છે નહિ રાય સેવો

શ્રીગંગાજી હરે પાપને, શશી તાપ હરે ગણે શરણુ
દારિદ્ર્ય દાગે સુરતરુ, મળી ત્રણે હરે ત્રણ દરભ્રુ,
હરણ કરે ત્રણ ને તત્ભાગ મળતામાં હરિજન દયાળ,
સાને તાપ હરે, દર્શને દોષ, દૈન્ય દાગે ઊપજની સંતોષ સેવો

યોગ યજ્ઞ જપ તપ વ્રતો બહુ કીધે કષ્ટે કર્મ,
જ્ઞાન ધ્યાન અતિદાનથી તીર્થ આચરતા ધર્મ,
ધર્માધ્યયનવેદશાસ્ત્રપુરાણ કોટિ સાધનથી ન પરમ કલ્યાણ,
શ્રેય ન થાય ઉપાય અનેક વિના મહદ પદરજઅભિષેક. સેવો.

હરિજન તે હરિરૂપ છે તેને મૂરખ નિજસમ જાણે,
જેમ શશી સાગરમાં હતો માન્યો મીને મીન પ્રમાણે,
મીન પ્રમાણે થયો નહીં સોમ, મકર રહ્યો જળ તે વસ્યો વ્યોમ,
તેમ વૈષ્ણવ વૈકુંઠે જાશે, અધમ તે અહીંના અહીં અથડાશે. સેવો.

ચાર વર્ણમાં શ્રેષ્ઠ સર્વથી બ્રાહ્મણવર્ણ વિખ્યાત,
તે સહુના પણ કહાવે શિરોમણિ મોટા મુનિવર સાત,
તે સાતે કરે ધ્રુવની પરિક્રમા, ધ્રુવસુત ક્ષત્રી ને તે સુત બ્રહ્મા,
વિબુધ ! વિચાર કરો તમો એહ, ભક્ત મોટા કે બ્રાહ્મણદેહ ? સેવો.

બ્રહ્માદિક વ્રજભક્તની પદરજ વંદે ગુણધામ,
દુર્વાસાઋષિએ દીન થઈ કર્યો અંબરીષને પ્રણામ,
કર્યો પ્રણામ જ્યારે અથડાયા, વળી શબરીપદજળ દ્વિજ ન્હાયા,
હરિજનથી મોટુ નહીં કોય, દુભવે તે દુઃખ પામે, પત ખોય. સેવો.

સંત સેવ્યે નારદ થયા, જુઓ દાસીસુત હરિમન,
તે સુરઋષિના સંગથી શમી વ્યાસના ઉરની અગન,
અગન મટી સમઝાવ્યા મર્મ, શ્રીભાગવત રચ્યું છાંડીને કર્મ,
કલેશ ટળે કર્યે પ્રભુજનપ્રીત, દુભવેથી શાને સુકીત ? સેવો.

યોગી તરે કદા એકલો, હરિજન તારે સહુ સંગી,
સિદ્ધ ઉદાસી રહે સદા, હોય સંત સદા રસરંગી,
રંગે રસિક સેવે, ગુણ ગાય, પોતે પીએ સુધા, સામાને પાય,
ભક્તસ્નેહી સોનું સારે કામ, ધ્યાની સાથે કોઈને નહિ દામ. સેવો.

સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા, આણવો નહિ કોઈનો દોષ,
વશ કરવી ઇંદ્રિય સહુ, યથેચ્છા લાભ સંતોષ,
સંતોષ ધરી વદવી સત્ય વાણી, દઢ આશ્રય પ્રભુ દીનતા આણી,
દુષ્ટ સંગથી રહેવું દૂર, વસવું સદા હરિજન હજૂર. સેવો.

દુષ્ટ સગત તેને જાણીએ જે ભૂલાવે ભગવત,
સ્નેહ કરાવે શ્રીકૃષ્ણશું તેને કહિયે સાચા સત,
સંત સાચા તેની સગત કરીએ, અસમર્પિત અન્યાશ્રયથી ડરિયે,
હું હરિનો, હરિ મારા નાથ—એ નિશ્ચે કરવું મન સાથ એવો

અન્યાશ્રય અસમર્પિત એ બે મોટા દુસ્તર રોગ,
સર્વ વસ્તુ શ્રીનાથને અર્પી ઉચ્છિષ્ટ કરવો ભોગ,
ઉચ્છિષ્ટ ભોગ કરવો હરિભક્તની સંગે, એક જ શ્રીકૃષ્ણસેવના રંગે,
દૃઢ આશ્રય ગુરુદેવનો ધરવો, તો ન સપદવત ભવોદધિ તરવો એવો

ગુણની ઉપર ગુણ કરે એ તો રીત જગતમાં પ્રકાશ,
અવગુણ સામો ગુણ કર તે મોટા હરિના દાસ,
દાસ દોષ મનના સતાડે, ગુણ હોય અલ્પ તે અધિક દેખાડે,
સાગરનાં જળ નિરખીને પીધું, શરણાગત પ્રગટ લવારે શીઘ્ર એવો

વિશ્વભર વશ તેહને જેનું ચિત્ત સદા પ્રભુ પાસ,
હિત ઇચ્છે સહુ જગતનું, નવ ધરે કોઈની આશ,
આશ ધરે એક શ્રીગોપાળ, વ્યતીત કરે હરિસેવામાં કાળ,
એવા ગુરુનો લઈએ ઉપદેશ, ધરિયે સાચો વૈષ્ણવનો વેશ એવો

ધ્યાન મૂળ રૂપ શ્રીગુરુ, પૂજનનું મૂળ ગુરુપાય,
મંત્ર મૂળ ગુરુવાક્ય છે, મૂળ મોક્ષનું ગુરુકૃપા ય,
ગુરુકૃપા વાંછિત ફળ થાય, હરિ રુઠે તો ગુરુ કરે સ્હાય,
ગુરુ કોપે ક્યાંઈ નહીં ઠેકાણું, અધિક આચાર્યથી કો નવ જાણું એવો

ક્રોધી ગુરુ તો નરસિંહજી, કામી હોય તો શ્રીકૃષ્ણ કહિયે,
લોભ દાખે તો વામનજી, પણ હરિ સાચા એમ લહિયે,
લહિયે એ પાખે દાખે જો દુષ્કૃત્ય તોપણ માનીએ તેનાથી ગન્ય,
જેણે સોંપી આપ્યા જગદીશ તેનો ઋણી છે સદા તે શિષ્ય એવો

ભોજનવસનની ચિંતા કરી વૈષ્ણવે ના થાવું ઉદાસ,
વિશ્વભર પૂરે વિશ્વને તે કેમ ભૂલે નિજ દાસ?
આશ પૂરે સહુ વણમાગ્યે, વણમ્હેં સાંધ કરે અનુરાગે,
હરિ ભજતા કોઈ નરકે પામી, નથી અજાણ્યા અન્તરજામી એવો.

અજબ ગુલમ્હેરી વસે, પક્ષિણી રટે સુખ હરિનામ,
ખાનપાન માટે નવ કરે, છૂટે મુખથી સુંદરશ્યામ,
શ્યામે વિચારી કર્યું તેહને સુખ, ચરણ ચરવા કર્યાં મોરનાં મુખ,
પૂંછે વદન કર્યું ઊંટની ગ્રીવા, શ્રીહરિયુક્તિ કરી જળ પીવા. સેવો.

અજગરને અનાયાસ હરિ આપે આહાર આનનમાં લાવી,
સક્કરખોરને સાકર સાગરખેટમાં દે છે મિલાવી,
મેળવે ચાતકને જળ સ્વાતિ, ગિરિશૃંગ વૃક્ષ પોષે કોઈ ભાતી,
સ્રીસ્તને પય કર્યું પોષવા બાળ, તે તુંને નહીં ભૂલે, ભજ ગોપાળ. સેવો.

ભક્તમનોરથ સર્વે પૂરે પ્રભુ, કઠિન, સરલ, ગુરુ, નાના,
પૂર્યા જેહનાં તેહનાં નામ કહું, તું પૂછે, કોનાં, કોનાં?
કહાન ગયા કુબ્જાપતિ થાવા, પારથપત્ની થયા જળ પાવા,
પૂરી પુત્ર થઈ અદિતિની આશ, પાંડવકાર્ય કર્યાં થઈ દાસ. સેવો.

છડીદાર ઉગ્રસેનના થયા, દ્વારપાળ બલિભૂપ,
નરસૈંયાના બાપનું શ્રાદ્ધ સાર્યું, સેના માટે નાપિકરૂપ,
રૂપ મ્હાર દામાજી સારુ, નામાનું છાપરુ છાયું ચારુ,
વારિ વહ્યું ત્રિલોચનઘેર, મીરાંબાઈનું પીધુ ઝેર. સેવો.

ઇચ્છે રુડું પ્રભુ જગતનું, કેમ કરે કૂડું નિજ દાસ?
જે કરશે હરિ તે ભલુ તારું, તું ધર દૃઢ વિશ્વાસ,
વિશ્વાસ રાખ, કલ્પના મૂક, સેવાસમરણમાં નવ ચૂક,
નહીં મળે ફરી અવસર આવો, હરિ ભજી લે મનુષાદેહ લ્હાવો. સેવો.

દુઃખ થાયે હરિ સેવતાં તે સુધાસમું પ્રમાણો,
વિષય ભોગવતાં સુખ છે તે વિષસરખું સહુ જાણો,
જાણો જેમ ખસ ખણતાં મીઠી, ક્ષણ પછી આગ ઊઠે અંગીઠી,
ઓસડ પીતાં કટુ તર્ત લાગે, રોગ ગયા પછી આનંદ જાગે. સેવો.

શ્રીગિરિવરધર સેવતાં ભય રાખવો ભૂપતિસમાન,
બાળકસમ વાત્સલ્યને ધરવું, સ્નેહ તે જારસમાન,
જારસમાન પ્રિય પ્રભુ લાગે તો દુઃખ જન્મજન્મનાં ભાગે,
પ્રેમપીયૂષ પીધું તે જાણે, નથી સ્વાદ કોઈ એહ પ્રમાણે. સેવો.

જે પ્રતિકૂળ પ્રભુ સેવતાં તેને તજીએ, ના વળગીએ વ્યર્થ,
જનની, જનક, પતિ, પુત્ર, ભ્રાત, ગુરુ છોડવા, યદ્યપિ સમર્થ,
સમરથ તાત તજ્યો પ્રહ્‍લાદે, ભરતે માત મૂકી હરિસ્વાદે,
પતિ ઋષિપત્ની, વિભીષણ ભ્રાત, ગુરુ ના ગણ્યા બલીએ સાક્ષાત. સેવો.

દેવપિતૃ ને મનુષ્યઋણ ત્યાંલગી માણસને કહેવાય
જ્યાંલગી સર્વાત્માભાવે શ્રીકૃષ્ણને શરણે ન જાય,
શરણે ગયે સરવે ઋણ છૂટે, ચિત્રગુપ્તનું લેખું ત્રૂટે,
કાળકર્મનો ભય નહીં તેને શીર ધણી સમર્થ હરિ જેને. સેવો.

'કર્તું, અકર્તું, અન્યથા કર્તું' સમર્થ શ્રીહરિરાય,
ના થાવાનો કરે પદારથ, થનારો મટી જાય,
મટી ગયું જો વસિષ્ઠે વિચાર્યું. તે સમે વન જે સમે રાજ ધાર્યું,
બ્રહ્માના સુત એ ત્રિકાળના જ્ઞાની ઇચ્છાએ વચન તેનું પણ હાનિ. સેવો.

સહસ્રભુજાપતિ રાખશે તેને હણશે શું બે ભુજવાળો?
તે જ પુરુષ જ્યારે મારશે ત્યારે કોઈ નથી રખવાળો,
રખવાળો રિપુ છે નહિ કોઈ, સઘળી વસ્તુ શ્રીકૃષ્ણથી હોઈ,
કર્તાહર્તા એક શ્રીવ્રજરાય, એના કર્યાવિના કોઈ ન થાય. સેવો.

કર્યું થાય શ્રીકૃષ્ણનું, કોથી ઘટવધ નહિ લવલેશ,
તે જ પ્રમાણે સુખદુઃખ, લાભાલાભ, ન સંશય લેશ,
લેશ રહે નહીં તે સમે શુદ્ધિ, જેવું થનાર તેવી થાય બુદ્ધિ,
થનાર તે તો સહેજે પણ થાય, કર્તા નથી શીદ તું પસ્તાય? સેવો.

હરિ જંત્રી, તું જંત્ર છે, જેમ વાજે વજાડે તેમ,
કાષ્ઠપુતળી નૃત્ય કરે સૂત્રધાર નચાવે જેમ,
તેમ વિધિનિષેધ સહુ હરિહાથે, તુ મૂરખ! તાણી લે શીદ માથે?
વિચારી જો જીવનું કર્યું હોય તો દુઃખી જગતમાં થાય ન કોય સેવો.

જેની રચના જોઈને ઘણો મોહ ઉપજે છે મન
તે કર્તામાં કમી શી હશે? તું જોને વિચારી જન!
જન! થશે પૂર્ણ મનોરથ તારો, ધારે શું મોહ્યો જો ઘડનારો?
તેને મળ્યે પૂર્ણાનંદ થાશે, ભવવૈભવતૃષ્ણા ટળી જાશે. સેવો.

કરવા પ્રસન્ન ચાહે કૃષ્ણને તો અભિમાન અળગું નાંખ,
શીઘ્ર દયા કેશવતણી ઇચ્છે તો દીનતા રાખ,
રાખ દીનતા એક જ કરીને, કરવા કૃપા મન થાશે હરિને,
બોતેર કોટિએ ના સર્યું કામ, દીનતા એક બંધાયા દામ. સેવો-

શિલાબુદ્ધિ શાલિગ્રામમાં, હરિસ્વરૂપ તે ધાતુ પ્રમાણે,
મનુષ્ય લહે ગુરુદેવને, જાતિભાવ વૈષ્ણવમાં આણે,
આણે મહાપ્રસાદે મતિ અન્ન, હરિચરણોદક ન પ્રીછે જન,
અન્ય વર્ણસમ લહે હરિનામ, ઇત્યાદિકનો નરકમાં ઠામ. સેવો.

નિગમ ચાર, ષટ શાસ્ત્ર, અષ્ટાદશ પુરાણ, ચૌદ વિદ્યા ય,
વ્યાકરણ નવ, બત્રીસે લક્ષણ, જાણે ચોસઠે ય કળા ય,
કળા રાગ છત્રીસે ગાય, વિશદ કીર્તિ, ચક્રવર્તી રાય,
પણ નથી ભક્તિ જો નંદકુમાર તો સહુ ધૂળ મળ્યું, ધિક્કાર! સેવો.

શ્રમ કરી સહુ વિદ્યા ભણે, મહાપંડિત કહાવે જક્ત,
પણ તેનો સાર સમઝ્યો નહિ, ન થયો ભગવંતનો ભક્ત,
ભક્તિવિના શ્રમ અફળ સાર, જેમ વૃષભ વહે ચંદનભાર,
જેમ અહિમણિ દ્યુતિ મેળવે, આહાર તેમ તે ઉદર ભરે, ધિક્કાર! સેવો.

સ્પર્શમણિના પુર વિષે રમ્યુ ચિંતામણિમય ધામ,
કલ્પવૃક્ષની વાડ, ગાય ઘેર કામદુધા જેવું નામ,
કામદુધા અક્ષયપાત્ર અતુલ, નવનિધિ અષ્ટમહાસિદ્ધિ અનુકૂળ,
પણ નથી વલ્લભ શ્રીવ્રજનાથ તો એટલુ મળ્યે ઘસવા હાથ. સેવો.

કૃષ્ણકીર્તન નહિ કર્ણમાં તે શ્રવણ રાફડા કહિયે,
નિરખ્યા નહિ જેણે નેત્રે હરિ કોડીપીછચાંદલા તે લહિયે,
લહિયે દાદૂર જીવ હરિ નવ બોલે, કરપદ સેવારહિત શબ તોલે,
વૃક્ષજીવનશ્વાસધમણસમાન, ગ્રામશૂકરસમ છે ખાનપાન. સેવો.

જગદર્પણ જોનાર તું, સામું દીસે જેવું તુજ પાસે,
દુષ્ટને દુષ્ટ, સાધુને સાધુ ભવઆદર્શમાં ભાસે,
ભાસે તે સહુ નિજમાં છે જાણો, દોષરહિત દુનિયા પરમાણો,
એવે વિવેકે જો રહેવાય, રાગદ્વેષ નહિ કોથકી થાય. સેવો.

જીવ સર્વ હરિઅંશ છે, તેના વિચિત્રજાતિ સ્વભાવ,
સર્વથી હળીમળી ચાલિયે, એ તો છે સંજોગ નદીનાવ,
નાવ, તરંગ નદી એમ જાણો, કોથી ના બગાડીશ, બે દિવસનો પરોણો,
સહુને સદા એક સ્થળ નથી રહેવું, કટુ વચન માટે કોઈને ન કહેવું. સેવો.

કાંઈ પ્રભુ પાસે ન માગીએ, માગ્યે પરતાવો થાય,
ઉદાસી આવે નાથને, વ્યાપારસરીખું જણાય,
જણાય એવું માટે રખે જાચો, શ્રીકૃષ્ણ ધરી સ્નેહ સાચો,
વણમાગ્યે સહુ આપે એ સ્વામી, નથી અજાણ્યા અંતરજામી. સેવો.

કામીસુતના સહુ પિતા, ગણીસુતનો તો એક રાય,
ભક્તિઅંશ શ્રીકૃષ્ણ જ સેવે ને માયિક સર્વને ધાય,
ધાયે તો યે કર સાહે ન કોય, કામ પડે ત્યારે અંતે રોય,
આવાગમનમાં સદા અથડાય, કો કાળ હરિવિના ગતિ ન થાય સેવો.

નાનો પદાર્થ મોટો દેખાડે ને પાકાને દાખે કાચો,
ઉગ્ર હોય તેને અણુ બતાવે ને જૂઠો મનાવે સાચો,
સાચો ભાસે એ જ માયાનું રૂપ, એણે કીધા વશ રંક ને ભૂપ,
એને જીત્યાનો છે એક ઉપાય—સાચું શરણ લે શ્રીવ્રજરાય સેવો.

માયા છે ઘંટી, ખીલડો હરિ, તેમાં જીવ સચરાચર અન્ન,
જે પડશું તે પીસાય છે, તું જોને પ્રગટ લોચન,
લોચન જો એક બચે છે તેહ, ખીલ સમીપે રહે છે જેહ,
જે અણુ ત્યાંથી ખસ્યો કણુ આઘો તે તત્કાળ દળાવા લાગ્યો. સેવો.

પરવારી સહુ કામથી કોઈ મૃત્યુ ન પામ્યા જંત,
આ કીધું, આ કરવું છે—એમ કરતાં આવશે અંત,
અંત આવ્યો, હરિ ક્યારે ગાશ? ચેતચેત! નહીં તો પસ્તાશ,
મરણ નહિ આવે કાનમાં કહીને, થશે ઓચિંતું અંધારું થઇને. સેવો.

ઉત્તર વચન તે માનવું, પૂર્વનું નહિ પ્રમાણ,
છેલ્લું રચ્યું શ્રીભાગવત, સહુ પહેલાં રચ્યાં અન્ય પુરાણ,
પુરાણ પૃથક્પૃથક કર્યાં વ્યાસે તો યે રહેતું ઊર ભર્યું ઉદાસે,
મર્મ બતાવ્યો નારદમિત્ર, "'સુખ થાશે, રચો ભક્તિચરિત્ર.' સેવો.

પુષ્ટિપંથપ્રભુ શ્રીવલ્લભકુળ, જઈએ તેને શરણ,
નામનિવેદનમર્યાદા ધરી સેવીએ શ્રીગિરિધરણ,
શ્રીગિરિધરગુરુ, વૈષ્ણવપ્યાર ધરી ગતિ કરે માર્ગઅનુસાર,
મનુષ્યજન્મનો એ છે સાર, જે માને તે પામે પાર. સેવો.

મહામંદમતિ જીવ કલિના સર્વ શાસ્ત્ર ક્યાં ખોળે?
માટે સકળ સિદ્ધાંતસાર તે શોધી દીધો છે ટોળે,
ટોળે કર્યા, પ્રભુ મતિ દીધી, નિજજન જાણીને કરુણા કીધી,
ભક્તિપોષણ ધર્યું ગ્રંથનું નામ, કથ્યેસુણ્યે સરે સર્વનું કામ સેવો.

એક્સો ને એક ચંદ્રાવળા એ ગ્રંથતણા છે સાર.
પ્રતિપદ શુભ સિદ્ધાંતભર્યું છે, વાંચીને કરજો વિચાર.
વિચારતાં વલ્લભ હરિ થાશે, સર્વે કલેશ સમૂળા જાશે,
આચરણ કરતાં આનંદની હેલી, ભક્તિ શ્રીકૃષ્ણની કરજો વ્હેલી. સેવો.

મહાનદી નર્મદાતટે ચંડીપુરમાં ધામ,
જ્ઞાતિ નાગર સાઠોદરા દ્વિજ ભટ્ટ દયાશંકર નામ,
નામ વલ્લભી વૈષ્ણવદાસ, ગુરુપ્રતાપે ગ્રંથ કર્યો પ્રકાશ,
શીખેસાંભળે જે જન ગાય તેને મનવાંછિત ફળ થાય. સેવો.

*

૨

હરિનામાવલિ

: સ્તવન : સવૈયા એકત્રીસાછંદ :

શ્રીગુરુ, ગોવિંદ, કૃપાનિધિ, કેશવ, કમળાનાથ, કૃપાળ,
કમળનયન, કરુણાસાગર, શ્રીકૃષ્ણ! હરે ગોપાળ!
ગોપીજનવલ્લભ, ગિરિધારી, ગોપીનાથ, ગોવિંદ,
ગોકુલેશ, ગરુડધ્વજ, ગોવર્ધનધારી, વ્રજચંદ!
ગોકુળચંદ, ગદાધર, શ્રીગોમતીપ્રિય, રમેશ,
નારાયણ, નરસિંહ, નિરંજન, નિરાકાર, નરેશ,
નરકાંતક, નરવીર, નરોત્તમ, નંદલાલ, નરરૂપ,
જગન્નાથ, જળશાયી, જનાર્દન, જ્યોતિરૂપ, જગભૂપ!

જગદાધાર, જસોદાનંદન, જગજીવન, જગનેશ,
શ્રીજમુનાવલ્લભ, જગવંદન, જગદીશ્વર, જમુનેશ,
ચક્રપાણિ, ચતુર્ભુજ, અચ્યુત, ચિદાનંદ, શુભકંદ,
ચતુર્બાહુ, ચાણૂરતનમર્દન, શ્રીધર, પરમાનંદ,
દયાસિંધુ, દામોદર, દિનપતિ, દીનાનાથ, દયાળ,
દીનબંધુ, પ્રભુ, દેવકીનંદન. નરપતિ, સુરપ્રતિપાળ,
શ્રીપતિ, પદ્માપતિ, રાધાપતિ, કમળાપતિ, ભવેશ,
દક્ષિણપતિ, રુક્મિણિપતિ, સાગરસુતાપતિ, હૃષીકેશ!
પદ્મનાભ, પુરુષોત્તમ, પરબ્રહ્મ, પરમપુરુષ, પરમેશ,
પુષ્કરાક્ષ, પરમાક્ષ, પરમપ્રભુ, મધુસૂદન, મથુરેશ,
ધરણીધર, અવનીધર, ભૂધર, વસુમતીધર, મહીધારી,
કૌસ્તુભધર, પીતાંબરધર, બંસીધર, કુંજવિહારી!
માધવ, મુરમર્દન, મધુમર્દન, અતિવિક્રમ, સુખધામ,
મુકુંદ, મેઘવર્ણ, મહાબાહુ, જદુપતિ, સુંદરશ્યામ,
રામચંદ્ર, પ્રભુ, દશરથનંદન, દયાસિંધુ, ભગવંત,
'માં પાહિ, માં પાહિ, પાહિ માં,' પૂર્ણાનંદ, અનંત!
અષ્ટોત્તરશત નામ કૃષ્ણનાં ગણીગણી જે જન ગાય,
રોગ દોષ દુઃખ કલેશ જગે, વળી પળમાં પાપ પળાય,
મનવાંછિત ફળ તેને મળશે, દયો કહે ધ્રુવ વાણીઃ
ઐહિક કારજ તજીને ભજિયે દૃઢ કરી સારંગપાણિ.

*

૩

પૂર્વની પ્રીત

:૫૬: રાગ: ધનાશ્રી:

મારો નેહ લાગ્યો રે સખી! શામળિયા સાથે!
મારો નેહ લાગ્યો રે એ પાતળિયા સાથે! સખી!
સાંભરી આવે મને પ્રીત પૂરવની, એ અનુભવ આજ જાગ્યો રે એ શામળિયા સાથે. સખી!

મનનો માન્યો, અંતરનો ઇચ્છિયો વર મળિયો છે મુખમાગ્યો રે, એ શામળિયા સાથે. સખી!
દયાના પ્રીતમની સંગે નિશદિન રમતાં આ ભવનો તે ભય આજ ભાગ્યો રે, એ શામળિયા સાથે. સખી!

★

૪

ચિત્ત મારું ચોરે રે વ્રજરાજ!

:પદ: રાગ: સોરઠ:

ચિત્ત મારું ચોરે રે વ્રજરાજ! હું તો બીજું કાંઈયે ન માગું મહારાજ! ચિત્ત.
એવી રીતે ચોરો જે કયહું એ ન જાય, જારથકી તુજમાં અધિક લોભાય,
છૂટવાનો ના રહે એકે ઉપાય. ચિત્ત.
તસ્કર ઉપર કોઈને ન પ્યાર, દેખી મુખ દંડનો ઊપજે વિચાર,
હું તો મારા પ્રાણ કરું બલહાર! ચિત્ત.
માગું નહિ ચક્રવર્તિપદ, સ્વર્ગ, માગું નહિ યોગસિદ્ધિ, અપવર્ગ,
માગું નહિ બ્રહ્મસદનપદભર્ગ. ચિત્ત.
અલબેલાજી! પૂરોને મનડાની આશ, નિજબળે રાખો પોતાની પાસ,
દાસી-દાસી કરી—એ દયાનો અભિલાપ. ચિત્ત.

★

૫

વણસમઝચે શી દેવી રે શીખ!

:પદ: રાગ: સારંગ:

ઉદ્ધવજી! વિચારો રે અંતર આપણે, વણસમઝચે શી દેવી રે શીખ!
જોવા કરકંકણ જોઇએ શીદ આરસી? હોય વિચાર તો પાસે પરીખ. ઉદ્ધવજી!
તમારો તો હરિ વ્યાપક સર્વત્ર છે ત્યારે કહો, અધિક ને ઓછા કયાં ય?
નિત્ય ઊઠી જાઉં છું શીદ કરી રહ્યા? એવડું શું દાટ્યું છે મધુપુરીમાંહ્ય? ઉદ્ધવજી!
ભમર છે લોભી ગંધ કમળ ને કેતકી, દૂરથકી લાવે છે સુગંધી ગ્રહી વાય,
તેટલેથી હૃદયરંજન ન થાતું હોય તો શીદને ઘેરાય? શીદ કંટકમાં જાય? ઉદ્ધવજી!

દમે દિશા દીમે ઉદ્યોત ઇંદુતણો, પણ જ્યાંલગી અમને ઓથે ચંદ,
સાગરકુમોદાદિક ફૂલે તો ફૂલજો, પણ ચિત્ત ચકોરને ન ઉપજે આનંદ ઉદ્ધવજી !
વિચારો તો મનને ગ્હેજ રહ રૂપની, કોણ જાણે–વદન વપુને શું વેર ?
વ્યાપકની સાથે કરી કહો કોણે વાતડી ? વાતડી વિના તે શી સુખની લ્હેર ?
ઉદ્ધવજી !
ત્યારલગી દયાના પ્રીતમ નથી ઓળખ્યા જ્યારલગી સત્ય નથી સાકાર,
રૂપરસપ્રેમની પીડા તે ત્યારે પ્રીછશો, અનુભવ થાશે ઓધવ ! કોઈવાર. ઉદ્ધવજી !

*

૬

રાધાસૌંદર્ય

:પદ: રાગ: કાફી :

રૂપાળી રાધા ! તારુ તન રે ગ્હેકે તે મુદરતાનું ભર્યું છે રૂપાળી.
વિના અંજન દીસે આંખડલી આંજી રે સલૂણી શ્યામા !
રંગ્યા વિના રક્ત દશનવસન, રે બાગબિંબ સુધાપાનનું ભર્યું છે રૂપાળી
વિના સુગંધ મ્હેંકે શ્રીઅંગ તારુ રે સલૂણી શ્યામા !
વિના સકળ ગુણરૂપનિધાન રે અનુપમ કાંઈ ચિતર્યું કર્યું છે. રૂપાળી
વિના અંગરંગ દીસે કનકલતાશું રે સલૂણી શ્યામા !
વિના મહાનગ ચરણ અરુણ રે, બિંદુ કપાળે અજબ કર્યું છે રૂપાળી
દયાનો પ્રીતમ પ્યારો વિશ્વનો મોહન રે સલૂણી શ્યામા !
તે મોહ્યો મે દ્યો મદનગોપાળ રે ! વશ કરીને મનડું હર્યું છે રૂપાળી.

*

૭

કામણગારો કાનુડો

:પદ: રાગ: કાફી :

કાનુડો કામણગારો રે ! સાહેલી ! આ તો કાનુડો કામણગારો !
કાનુડો કામણગારો, રસભર્યો ને રૂપાળો,
આ શું આંખડલીનો ચાળો રે ? સાહેલી ! આ તો કાનુડો

રંગરાતો, મદમાતો, વાંસલડીમાં ગીત ગાતો,
નેણાંશું કરે છે વાતો રે! સાહેલી! આ તો કાનુડો.
ભરવા હું ગઈ'તી પાણી, પ્રેમપીડા ભરી આણી,
ઘેલી થઈ હું આવી શાણી રે! સાહેલી! આ તો કાનુડો.
તેં કહ્યું તે મેં ના માન્યું, આજે મારી જાતે નાણ્યું,
આવડું મેં નો'તું જાણ્યું રે! સાહેલી! આ તો કાનુડો.
બહેની! તારે પાયે લાગું, વ્હાલાવિના ઘેલું લાગ્યું,
દયાનો પ્રીતમ માગું રે! સાહેલી! આ તો કાનુડો.

★

૮

સ્નેહનાં દુઃખ

:પદ: રાગ: કાલિંગડો:

સખી! હું તો જાણતી જે સુખ હશે સ્નેહમાં. સખી!
હું તે શું જાણું જે પ્રાણ પરવશ પડશે? અગ્નિ ઊઠશે આખી દેહમાં? સખી!
પીડા પામે રે, પરો થવો નવ ભાવે, જાદુડો એવો જે કાંઈ એહમાં! સખી!
રૂપ ને ગુણ સહુ તે તેમાં દેખે મન માન્યુ જેનું જેહમાં! સખી!
સ્વાધીનને પરાધીન કરી નાંખે નેહવિના એહ બળ કેહમાં? સખી!
હું દુઃખી અહીં ને વ્હાલો વિકળ ત્યહીં છે, સુખી ના મળે કોઈ બેયમાં. સખી!
દયાનો પ્રીતમ સદા સમીપ વસે તો ભીંજી રહુ આનંદમેહમાં! સખી!

★

૯

રંગભર્યો આવ!

:પદ: રાગ: સોરઠ:

રંગભર્યો આવ સલૂણા છેલ! પ્રીતે પધરાવું મારે મહેલ.
એક તુંને આપું અનુપમ વસ્ત, નથી જેની ઉપર કોઈનો દસ્ત,
તે ચાખ્યે તું ચતુર! થાશ મદમસ્ત. રંગભર્યો.
જેથકી તું અજિત તો યે જીતાશ, આત્મારામ પણ મારે વશ થાય,
એવો મીઠો અદ્ભુત રસ તુંને પાશ. રંગભર્યો.

નથી દીઠો જ્ઞાનીવૈરાગીમુનિજોગી, સર્વકોઈએ રસના છે વિયોગી,
એક તું જ ભાળ્યો મેં તે રસભોગી. રંગભર્યો.
જે પીનાં ન ઓછો રહે એકે અભિલાખ, રીઝ્રા બીજા લાગશે રસ લાખોલાખ,
તે ચેજાનાં સુખમાં મન તારું સાખ. રસભર્યો.
જેની ઉપર વારું અમૃતસુખ સ્વર્ગ, ઓવારીને નાંખું આનંદ અપવર્ગ,
જેને ન અનુભવ્યો બ્રહ્માદિક ભર્ગ. રંગભર્યો.
જેને મન કામના કશી નહીં નર્મ, એક તું જ વ્હાલો છે વ્હાલા! મારા પર્મ,
દયાપ્રીતમનો વિરલા જાણે એ મર્મ. રંગભર્યો.

★

૧૦

કયમ ભરિયે રે જળજમનાનાં નીર?

:પદ: રાગ: વસંત:

કયમ ભરિયે રે? કયમ ભરિયે જળજમનાનું નીર? નંદકુંવર કેડે પડયો! કયમ.
હું તો ઓથાં લઈ આઘી રહું, સામો આવે—
સામો આવે રે—સામો આવે નંદજીનો લાલ. નંદકુંવર. કયમ.
હાં રે વ્હાલો પાકી મારે પીચકારીઓ, આવી વાગે—આવી વાગે રે—
આવી વાગે—આવી વાગે—મારા તનડમાં તીર! નંદકુંવર. કયમ.
કે મુને રોળીચાળી ગુલાલમાં, વણસાડયાં—
વણસાડયાં—રે વણસાડયાં મારાં ચોળીને ચીર! નંદકુંવર. કયમ.
હાવાં હરાયા તે દિન હોળીતણા, એ હરાયા—
એ હરાયા—રે એ હરાયા નંદજીનો રે લાલ! નંદકુંવર. કયમ
કે મુને દાસદયાના સ્વામી મળ્યા, તેણે દીધાં—
તેણે દીધાં—રે તેણે દીધાં મુને ધારણધીર. નંદકુંવર. કયમ.

★

૧૧

કૃષ્ણચિંતન

:પદ: રાગ: રામકલી:

કર ચિત્ત! ચિન્તન કોઈ પ્રકારે સદાનંદ શ્રીકૃષ્ણનણું રે,
પરમાનંદ ઉદય થાય અંતર, ન રહે પાપસંતાપ અણુ રે.

સુંદર બાળકરૂપ રસાળું, ચરણ લંગરી વાગે રે,
ઠણુકણુતો જસોદાપાલવ ગ્રહી, હઠ કરી માખણ માગે રે.
નાકે મોતી ને લટે લટૂરી સુંદર મુખ પર ઝૂમે રે,
હૈયે હેત વધ્યું જોઈ જસોમતી લઈલઈ શ્રીમુખ ચૂમે રે.
સુંદર મુખ પર દધિ લપટાણું, નિરખ્યે લાગે વ્હાલું રે,
"નહિ ખાઉં, બાબો ધાવીશ માડી!" બોલે તોતલુંકાલું રે.
કયહું એક ગુહ્ય કરે કામિનીશું, દુષ્ટ દષ્ટિ બચાવે રે,
કે વાંસલડી વાતો શ્રીવિઠ્ઠલ ગૌ ચારી ઘેર આવે રે.
શ્રીગોપીજનના ઘરમાંહે મનગમતું સુખ મહાલે રે,
કોઈ સમે ચોરી મહી નાસે, કદી ગોપિકા ઝાલે રે.
શ્રીવૃન્દાવનરાસમંડળમાં નાચે જુગલકિશોર રે,
ઇત્યાદિક લીલા ધર ધ્યાને, દયા! તું નિશદિનભોર રે.

★

૨૨

સૌથી પર

: પદ: રાગ: કલ્યાણ:

સેવની શ્રીકૃષ્ણ રસિક રાધિકાપતિ, રાધિકાપતિ, ગોવિંદ, ગોપિકાપતિ. સેવની.
મહાવાક્ય 'તત્ત્વમસિ', મર્મી તેતણા મુનીંદ,
લીન જેહમાં સ્વરૂપ, તેથી પર અતિ. સેવની.
બ્રહ્માવિષ્ણુભવઅનંત અંત ના લહે અચિંત્ય,
અર્થસાધને ન સાધ્ય, યોગી ન તું યતિ. સેવની.
આત્મારામ પૂર્ણકામ, ધામધામ વામગ્રામ,
શ્રેયસદ્મ, નામ શ્યામ અદ્ભુતાકૃતિ. સેવની.
સ્વયંભૂ સ્વતંત્ર, ગ્રહી શકે ન કોઈ, મંત્રતંત્ર-
ગ્રામ, શુદ્ધ પ્રેમ, અનન્ય ભક્તિ, દીન મતિ. સેવની.
લલિતછબિ, ત્રિભંગી લાલ, મદનમોહન અતિકૃપાલ,
જેહને નિરખી તૃપ્તિ દયાને નથી થતી. સેવની.

★

૬૩

એક વર્યો ગોપીજનવલ્લભ !

: પદ :

એક વર્યો ગોપીજનવલ્લભ, નહીં સ્વામી બીજો,
નહીં સ્વામી બીજો રે, મારે નહીં સ્વામી બીજો.
અવર કોઈનું કામ ન મારે, રીઝો કે ખીજો !
કૃષ્ણ કરે તે પ્રમાણ, કારજ વણસો કે સીજો !
પ્રાણ જાય પણ અન્ય કૃતિમાં મન રખે ભીંજે. એક૦
સુખીદુઃખી જેમ ગમે તેમ રાખે, એના ગુણ ગાઉં,
વિનામૂલનો ઘરનો ગુલામ, વેચે ત્યાં વેચાઉં,
એ જ ગમ્યો, એથી મન માન્યું, બીજે નવ ચાહું,
એના અતિ અવતાર, હું કોઈનો દાસ ન કહેવાઉં એક૦
કૃષ્ણવિના શિર અવર નમે તો છેદનનો દંડ,
નંદકુંવરવણ નામ જપે તો ઉર્દ્વા કરું શતખંડ,
અવર દેવની આશ કર્યે અધ ભાજે, વળી બ્રહ્માંડ
અન્ય અમરદર્શને દોડે પગ તો પાડું પિંડ. એક૦
હું ચાતક, જળ સ્વાતિ શ્રીજી, હું જખ, હરિ વારિ,
હું હારીલ, કાડી હરિ, દ્રઢવ્રત ધારી તે નારી,
અનન્ય પતિવ્રત જેને નહીં તે કહીએ વ્યભિચારી,
શ્રીગુરુદેવ ! નભવજો, કહે દયો, સદા ટેક મારી. એક૦

★

૬૪

પ્રેમ

: પદ :

જો કોઈ પ્રેમઅંશ અવતરે પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે.
સિંહણકેરું દૂધ હોય તે સિંહણસુતને જરે,
કનકપાત્ર પાખે સહુ ધાતુ ફોડીને નીસરે. પ્રેમરસ.

સક્કરખોરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણ જ હરે,
ક્ષાર સિંધુનું માછલડું જેમ મીઠા જળમાં મરે. પ્રેમરસ.
સોમવેલી રસપાન શુદ્ધ જે બ્રાહ્મણ હોય તે કરે,
નગળવંશીને વમન કરાવે, વેદવાણી ઉચરે. પ્રેમરસ.
ઉત્તમ વસ્તુ અધિકારવિના મળે, તદપિ અર્થ ના સરે,
મત્સ્યભોગી બગલો મુક્તાફળ દેખી ચંચુ ના ભરે. પ્રેમરસ.
એમ કોટિ સાધને પ્રેમવિના પુરુષોત્તમ પૂંઠ ના ફરે,
દયાપ્રીતમ શ્રીગોવર્ધનધરવર પ્રેમભક્તિએ વરે. પ્રેમરસ.

★

૧૫

વૃંદાવનમાં

: પદ : ગરબી :

શ્રીવૃંદાવન સુખકારી રે ! સમયે નાસે સહુ પીડા !
જ્યાં શ્રીરાધાગિરિધારી રે સદા કરે છે રસક્રીડા !
જ્યાં રસમય ગિરિગોવર્ધન રે, રસમય શ્રીયમુનારાણી,
રસરૂપ વૃક્ષ ને વેલો રે, પૃથ્વી રસમય લો જાણી,
રસરૂપ ચંદ્રમા અચલિત રે, રસમય છે દિવસરેણી,
રસરૂપ સર્વ સામગ્રી રે યુગલરૂપને સુખદેણી.
જ્યાં ખટઋતુ સદા વસે છે રે જે મન ઇચ્છે તે થાયે,
છે સર્વ સમય હરિસ્વાધીન રે, દિવસ રાત પણ થઈ જાયે.
જ્યાં પ્રવેશ નહિ કોઈ પરનો રે, નવ ચાલે કોઈની માયા,
ગોપી પણ તે સહુ ગોવિંદ રે ! જેમ કાંઈ સ્વરૂપ ને છાયા.
જ્યાં પુરુષ એક પુરુષોત્તમ રે, બાકી સરવે વ્રજનારી,
તેમાં લલિતામુખ્ય સખી છે રે મધ્ય બેઉની અધિકારી.
જ્યાં જુગલકિશોર રમે છે રે નવરસલીલા નિત્ય નવી,
અનુભવીનું અંતર જાણે રે, શકે વર્ણવી કેમ કવિ ?
જ્ઞાનીની ગતિ નવ પહોંચે રે, પ્રેમરસ પ્રેમીને જ જરે,
જ્યમ દૂધ સિંહણીકેરું રે સિંહણસુત હોય તો જ ઠરે.

એ પ્રેમ પરમ આનંદરસ રે ! રખે વિષયરસસમ આણે,
એમાં શુકમુનિ ને શિવ છાકયા રે ! તે શું કામીજન જાણે ?
જેણે કામને મોહ પમાડયો રે તે પ્રભુ કામવશ કેમ થાયે ?
શ્રીકૃષ્ણરસક્રીડા ગાતાં રે કામરોગ ઊરથી જાયે.
મહાઅધમનો ઉદ્ધાર કરવા રે ભૂતળ લીલા કરી નાથે,
જેમ ધૃત વિષ જ્વરવાળાને રે તે જ અમૃત ઔષધ સાથે.
હોય જીવની અવળી બુદ્ધિ રે, માટે એ શિક્ષા ભાખી,
સમઝી અનુભવતાં નિર્મળ રે થાશો શ્રીભાગવત સાખી.
એ ભાવે હરિરસ ગાતાં રે સુણતાં હરિ વ્હાલા થાશે,
ભજો દાસદયાના પ્રીતમ રે, સહુ સુખ સ્હેજે થઈ જાશે.

★

૧૬

રાધાકૃષ્ણની એકતા

: પદ : ગરબી :

શ્રીમદ્‌રાધિકા શ્રીકૃષ્ણ વસ્તુ એક છે જો !
દેવા ભક્તને સુખ યુગલવપુ વિવેક છે જો ! શ્રીમદ્‌.
આદ્યે એકરૂપ બ્રહ્મ શ્રુતિ ગાય છે જો,
તે એ બે મળીને એક કહેવાય છે જો. શ્રીમદ્‌.
એમાં અનુભવીને તો સુધી સમઝણ પડે જો,
તો પણ અજાણ્યાને મન આશ્ચર્ય અડે જો. શ્રીમદ્‌.
તે માટે કહું દૃષ્ટાંત યુક્તિ જોડીને જો,
સાંભળતામાં સદ્ય સંશય નાંખે તોડીને જો. શ્રીમદ્‌.
ત્વચાસહ ચણો જેમ એક ભાષ્યમાન છે જો,
અંતરમાં સમાન દ્વિદલ વિદ્યમાન છે જો. શ્રીમદ્‌.
હવે કહું પૃથક પ્રકટ થવાતણી વિધિ, જો,
ઘનશ્યામથકી શ્યામા આનંદનાં નિધિ જો. શ્રીમદ્‌.
શ્રીજી સાગર ને લહરી ભાનુનંદિની જો,
ઇંદુ અલબેલો, અલબેલી ચારુ ચંદ્રિની જો. શ્રીમદ્‌.

વિઠ્ઠલ વહ્નિ ને કીર્તિકન્યા જ્વાલિકા જો,
સૂરજ શ્રીવ્રજેશ, કાન્તિ રાધાબાલિકા જો. શ્રીમદ્.
રૂપ રસિકવર, છબીલી છાયા તેતણી જો,
પુરુષ પુરુષોત્તમ, રામા રાધિકા બની જો. શ્રીમદ્.
કૃષ્ણઆત્મા રાધા, રાધા કૃષ્ણનો સહી જો,
એમાં અધિકન્યૂન કોઈ કહેવાયે નહીં જો. શ્રીમદ્.
પરસ્પર શોભા એકએકની ભણું જો,
એકલાં ન શોભે કહું દૃષ્ટાંત તેતણું જો. શ્રીમદ્.
કેસરી અરણ્ય જેમ, ચંદ્ર જામિની જો,
શીષ કેશ, દેહી દેહ, મેઘ દામિની જો શ્રીમદ્.
પરસ્પર ઉભય એકેકમાં વ્યાપી રહ્યાં જો,
'પ્રીતમપ્રિયા પ્રિયાપ્રીતમ' સંભવે કહ્યાં જો શ્રીમદ્.
અનલ દહનતા, જેમ ઘંટા વિષે નાદ છે જો,
સલિલ શીતલતા, સુધા વિષે જેમ સ્વાદ છે જો. શ્રીમદ્.
એ વિધે સ્વરૂપ લાલલાડીલીતણું જો,
એ બેથકી લીલા સર્વ અપર નહિ અણુ જો. શ્રીમદ્.
સદા રસમય સંભોગી રસ રાસના જો,
યુગલરૂપ એ સર્વસ્વ દયાદાસનાં જો। શ્રીમદ્.

*

૧૭

રસિયે વજાડી રંગવાંસળી !

:પદ: રાગ: બીલાવલ:

રસિયે વજાડી રંગવાંસળી। પાંસળી મારી પ્રોઈ।
વિકળ કરી મુને વ્હાલમે વાંકી દૃષ્ટે રે જોઈ। રસિયે.
સખી પનઘટ ઉપર હું પડી, મારી કાયા રે કાંપે।
ભેદ ન સમજે કો ભામની। લેઈ લેઈ હૃદિયાશું ચાંપે। રસિયે.
કોઈ કહે, 'અભ્યેતર તો અડ્યું!' કોઈ કહે, 'કાળે રે કરડી!'
એક સખી સમજી ગઈ—'લાલલ્હેરે રે મરડી!' રસિયે.

તેણે કહ્યું, 'સરકો સહુ ! એક મંત્ર હું પામે,
સંભળાવું એના શ્રવણમાં, વીખ ઊતરી જાશે.' રસિયે.
તેણે કહ્યું મારા કાનમાં, 'હું છું શ્યામની સંગી,
નિશ્ચે હું તેને મેળવું,'—સુણી ઊઠી ઉમંગી. રસિયે
સર્વે વખાણી તે ત્રિયા, 'વીખડું તેં વાળ્યું !'
દયાના પ્રીતમ તેણે મેળવ્યા ! મારું વ્રેહદુઃખ ટાળ્યું ! રસિયે.

★

૬૮

પ્રેમસંતોષ

: પદ : ગરબી :

મારા વ્હાલા રે ! લાગો છો વ્હાલા ! પિયુ, પ્રાણજીવન, નંદના લાલા !
બીજા વ્હાલા તે કહેવાના ઠાલા ! મારા.
વ્હાલા ! વ્હાલસરીખું નથી કાંઈ મીઠું, અમૃત પણ એવું નવ દીઠું,
હેત સ્વારથનું તે તો અજીઠું ! મારા.
મીઠી વસ્તુ સઘળી પ્રેમ તજે, તેને ભોગવ્યા પછી સંતોષ વળે,
પ્રેમરસ પીતાં તૃષ્ણા ન ટળે. મારા.
જ્ઞાનાદિકે તમે વશ ન થાઓ, મોક્ષાદિકે દેહે અળગા થાઓ,
વ્હાલા ! વ્હાલથકી તમે બંધાઓ ! મારા.
પ્રીતરીતમાં પંડિત શું જાણે ? અનુભવથી અજાણ્યા અવગુણ આણે,
એને જે જાણે તે નિત્ય માણે ! મારા.
મુખ દીઠે મારી આંખ ઠરે, તે મનડું ધીરજ નવ ધરે,
ડૂબી જળ માછલડી તરસે મરે ! મારા.
તન થાકો, કોઈ મન રખે થાકો, નાથ ! સુખી કરવા નિત્ય ચિત્ત તાકો,
નિત્ય નિરખું, પણ તૃપ્તિ નહીં આંકો ! મારા.
મારું મન રહેજો તમશું લાગ્યું ! મારું તનમન રહેજો તમ પાસ માગું,
—દયાપ્રીતમજી ! દેજો એ માગ્યું ! મારા.

★

૧૯

જાઓ, જાઓ, જૂઠા !

: પદ: રાગ: ખટ :

જાઓ જી ! જાઓ જી ! જીવણ ! જૂઠા છો, મેં જાણ્યા, કાલે શું બોલ્યા ? ને
શું કીધું રે ? જાઓ.
આખી રાતની ઊજાગરી રાખી ! મારું તનમન શીદને સંતાપ્યું રે ?
દાઝયા ઉપર લૂણ દેવાને મુને આ દર્શન શીદ આપ્યું રે ? જાઓ.
આજ પછે મારું નામ ના લેશો, જાઓ, મન માને ત્યાં મહાલો રે !
મોટે રે પ્રભાતે મારે દ્વાર શીદ ઊભા ? જાઓ, શો ગોરંભો ઠાલો રે ? જાઓ.
વણજવિના જોખમ શીદ જોઈએ ? ચાલો, ઊભા ના રહેશો મારી પાસે રે !
દયાના પ્રીતમ વ્હાલા ! મનમાં વિચારો–જૂઠું ખાય તે મીઠાની આશે રે ! જાઓ.

✱

૨૦

તમારો !

: પદ :

"તમારો ! તમારો પ્યારી ! મન માને તે કહોની !
નથી ચૂકયો, પણ ચૂકયો છું, મુને દંડ ગમે તે દોની ! તમારો !
ગુનેગાર જાણી મુજને બે ભુજપાશે બાંધો રે !
તેથી અધિક કરો તો મુજ પર નેનબાણ બે સાંધો રે ! તમારો !
નાસી જઈશ જાણો તો મુજને ઉરકિલ્લે ચડાવો રે !
કહો તો ધીજ્યતીજ કરું, શિવપિંડી હાથ ધરાવો રે ! તમારો !
કહો તો અધરા સમ ખાઉં, પ્યારી ! શીદ કરો સંતાપ રે ?
સાચો છઉં, સાચો છઉં, જૂઠૂં બોલૂ તો બે બાપ રે !" તમારો !
—એમ સુણી હસી બોલ્યાં શ્યામા, "આવડું કયાં ભણી આવ્યા રે ?"
—હેત ધરી હૈડાશું લીધા, મંદિરમાં પધરાવ્યા રે. તમારો !
પ્રેમસહિત પર્યંકે પોઢયાં, ઊમંગ્યો રતિરસ ભારી રે,
એ જુગલરૂપતણી લીલા પર જાય દયો બલિહારી રે ! તમારો !

★

૨૧

ઘુંઘટડામાંથી

: પદ: રાગ: રામકલી :

જળ જાતાં આજ ઘુંઘટડામાં મોહનનું મુખ દીઠું રે!
અમૃતરસ પણ એથકી રીઝ્યો ખારું! એવું લાગ્યું છે મુને મીઠું રે! જળ.
એને પણ કાંઈ નથી રે અજાણ્યું, મુને સાન કરી સમજાવી રે,
ચાંપી હદે કરી હેત જણાવ્યું મુને સામાં તે નેન નચાવી રે! જળ.
શું કહું સુખદુઃખ તે જ સમાનું ? શર સ્નેહનણાં ઉર વાગ્યાં રે!
મનમાં આવે તેમ મુખે કેમ કહેવું! પેલા દુરિજન દેલ્યથા લાગ્યા રે! જળ.
રસિયો રૂપાળો ચતુર કો એવો નથી અવર—મેં નિશ્ચે ભાળ્યું રે,
ધન્ય ભાગ્ય જેણે દયાના પ્રીતમ સંગ મનગમતુ સુખ મહાલ્યું રે! જળ.

★

૨૨

સ્નેહનું વશીકરણ

: પદ: રાગ: રામકલી :

તારા સમ જો તારુણી! તુ મને સૌથી લાગે વ્હાલી રે!
વણુનેડયો તારા મંદિરમાં, જો, હું આવુ ચાલી રે! તારા.
વ્હાલવિના વિખાણુ ટકું ગમે નહીં મુને દીઠું રે,
પ્રીતમડીનું વાંકું વચન તે લાગે મુજને મીઠું રે! તારા.
પ્રેમને પાશે બધાયો! કેમ થવું હું નાસી રે?
નાચું હું નચાવ્યો તારો, સહું ચેરની હાંસી રે! તારા.
જોગીજનના ઉરમા હું નો જાઉં ને ના જાઉં રે,
ચિત્ત ચોર્યું તેં પ્રેમદા! તે આથી ક્યાંયથી થાઉં રે! તારા.
સ્નેહસરખું વશીકરણ મેં નહીં કોઈ બીજું રે!
દાસદયાનો પ્રીતમ કહે, "હું એક હેતથી રીઝું રે!" તારા.

✱

૨૩

માડી! મને નંદનો કુંવર પરણાવ!

:પદ: રાગ: સિંધભૈરવી:

" નંદનો કુંવર પરણાવ! રે હો માડી! મુને નંદનો કુંવર પરણાવ!
વ્હેલી થા, નહીં તો કોઈ વેવા કરી જાશે, મારી સખીઓની સાથે કાંઈ
કહાવ રે! હો માડી!
મારા પિતાને કહી કુમકુમ કચોળે ભરે વહેલોવહેલો વિપ્રને બોલાવ રે હો માડી!
રૂપવંતો ને ગુણવંતો ન એવો કોઈ, તુંને દાખું જો ગોકુળિયામાં આવ રે!
હો માડી!
અખંડ હેવાતન વર્ષેથી મારા જન્માક્ષર જોવરાવ રે!" હો માડી!
—શ્રીરાધાનાં વચન સુણી કીરતીજીએ હૃદે ચાંપી : " એમ જ કરીશ, બેટા!
આવ રે! હો માડી!
મેં પણ દયાનો પ્રભુ તારો વર ધાર્યો, બ્હેની! તું કાંઈએક ધીરજ મનમાં
લાવ રે!" હો માડી!

★

૨૪

પ્રીતનાં મેણાં

:પદ: રાગ: રામકલી:

ઓરા આવોની, ઊચું ભાળોની રંગીલા! રસમાતા!
છબતાછબતા શાને પિયુજી! જાઓ લજ્વાતા રે? ઓરા.
બીતા શીદ બોલો? કાંઈ કહેવું નથી મારે,
હું તો ઘણી રાજી—જેમાં સુખ છે તમારે! ઓરા.
પર દુઃખે જાગ્યા છો પિયુજી! પરઉપકારી!
શો હું પાડ માનું જે સંતોષી શોક્ય મારી? ઓરા.
શોક્યલડી મારી જાણી તમે ઘણા રીઝો,
એથકી આનંદ મારે હાવાં કિયો બીજો? ઓરા.

જોઈને આ સુખ ઊર હરખ ન સમાયે,
પણ ભાગ્ય ઓછું! માટે જેવા નહીં જવાયે! ઓરા.
—સુણી એવી વાણી વ્હાલે હૃદે બીડી ધાઈ,
દયાના પ્રીતમને ઊર પ્રીત ઊભરાઈ! ઓરા

★

૨૫

એ તો સ્વપ્ન !

: પદ: રાગ: રામકલી:

કયાંથીને પધાર્યા પ્રીતમ! પાછલીને રાતે રે?
કહ્યું નથી કોઈએ પણ દીઠું મારી જાતે રે! કયાંથીને
પાછલીને રાતે પધાર્યા ને પણ હું જાણું રે,
સાથે એક સખી કુતી-સમઝયાનું ઠેકાણું રે કયાંથીને
જ્યારે તમે આવ્યા ત્યારે જસોદાજી જાગ્યા રે,
જૂઠા નેત્ર મીંચ્યા! માતા મુખડું જેવા લાગ્યા રે! કયાંથીને.
—સુણી એમ હસી બોલ્યા દયા પ્રીતમ કેવું રે?—
—'સખી! એ તો સ્વપ્ન થયું! ભાન રહ્યું એવું રે!'' કયાંથીને

★

૨૬

મનામણાં

: પદ: રાગ: જંગલો:

એટલું મારું કહ્યું માન ટો પ્યારી જી! એટલું તું મારૂં કહ્યું માન!
તેડે ગિરિધારી તને કુંજનો બિહારી હો પ્યારી જી!—
આતુર છે ઘણા અનબેલાજી ઊભા કુંજમાં પંથ પેખે,
હો પ્યારી! વિવિધ કુસુમ તારી સેજડી સમારી હો પ્યારી જી!
દયાના પ્રીતમજીને પ્રાણપ્યારી નથી કોઈ પ્યારી હો તુજસરખી,
ગો પ્યારી! સાચુ કહું, કર જોડી પાનવ સાહી હો પ્યારી જી!

*

૨૭

મુને માયા લગાડી !

: પદ : રાગ : બિહાગ :

હો મોહના રે ! મુને માયા લગાડી ! મન મોહ્યું ગિરિવરધારી લાલ !
મોહની મોરલીએ ચિત્ત ચોરી લીધું મારું, મુને સૂતી જગાડી. મુને.
અલબેલી આંખની અણીએ પ્રાણ પોયા, કીધી ઘાયલ ઘાડી ! મુને.
કાળજ કાઢી લીધું કામણગારા ! નેહનેન દેખાડી. મુને.
વૈદ વ્હાલાજી ! મારા રોગનો તું છે, કોને દેખાડું નાડી ? મુને.
હાંફી ધીખું છું તારા વિરહની આગે ! પ્રીતમ ! પાડની ટાઢી ! મુને.
મનમધુકર મારો મૂકતો છે નહીં તારા રૂપની વાડી ! મુને.
દયાપ્રીતમ ! મીઠું બોલી, મંદ હસી મોહના ફંદમાં પાડી ! મુને.

✱

૨૮

અબોલડા

: પદ : રાગ : રામકલી :

ગરજસવાદી ના થઈએ મારા વ્હાલા ! ગરજસવાદી ના થઈએ !
શરણાગતકર ગ્રહિયે મારા વ્હાલા ! ગરજસવાદી ના થઈએ !
તમ માટે લાજ તજી લોકોમાં ગવાણી, વ્હાલાં તે વેરીડાં કીધાં,
તેનું સહાભાડું સબળું આપ્યુ રે ! વણવાંકે અબોલડા લીધા ! મારા.
સગાં રે સંબંધી મુને પેરપેર પાડે, સબળ સંતાપે પિયુડો મારો,
—તે દુઃખડું હું ના ગણું જો હોય મીટમેળાવો તમારો. મારા.
જે તમ માટે મેં સહુકોઈ મૂક્યુ તે જ તમે મુને મૂકી !
તે અગન અધીકો મારે અંગે ! વ્હાલવેલડી સૂકી ! મારા.
તે કાંટા ઊર અંતર સળકે છે, દેખી મુને ચીતવો છો આડું !
દયાના પ્રીતમ ! હું કઈ પેર જીવું ? પેલી શોકયલડીનું હેત ગાઢું ! મારા.

★

૨૯

માતાની ફરિયાદ

:પદ: રાગ: કાલિંગડો:

રંક મારી રાધાને દગો એણે દીધો રે! રાંક.

ફાંદામાં નાંખીને એણે ફાંસી રે દીધી,
પારધીની પેરે ધીરવીને જીવ લીધો રે! રાંક.

મંદ હસીને વ્હાલે વંક વિલોકી,
પ્રાણ પ્યારીજીનો પોતાને વશ કીધો રે. રાંક.

દુઃખે દાધાં કહિયે, એનું પણ શુધા લોચન—
—બાણુ ભવોભવ કાળજડું વિંધો રે! રાંક.

દયાના પ્રીતમ! એવા તો એવા રહેજો રે,
કપટ કરીને એણે પ્રેમરસ પીધો રે! રાંક.

★

૩૦

વસંતમાં

:પદ: રાગ: વસંત:

નવ કીજે, રે નવ કીજે, નવ કીજે રે આમ!
મારા તે સુખની આવજી! ખરી ખાશો ગળી ખાંડશી ગાળ! નવ

જ્યમજ્યમ વારું વિઠ્ઠલા! ત્યમત્યમ તમને બહુ તાન!
વેચાતાં લીધાં વસંતમાં અતિ કરવા અમારાં અપમાન!
છેલછબીલા! નંદના. નવ.

જ્યાંલગી શામળા! સાંખી રાખું છું, રખું છું રે લાજ,
આજ આવ્યું તુંને આવડું ગોવાળા—ગોવાળિઆને રાજ! છેલછબીલા!

હાં રે વ્હાલા! સાસુડીની સૂળી, ઘણો નણદીનો—નણદીનો ત્રાસ,
માથે તે મેણાં લોકનાં, રહેવું પરણ્યાની રે પાસ. છેલછબીલા!

મફત ગુલાલ મળ્યું તને કેસુડી—કેસુડીનો રંગ,
ઢંગ વિના ધાઇધાઇને અરજો છો અબળાનું અંગ. છેલછબીલા !
અમો અબળાનાં ભલાં નથી,સબળા છે—સબળા છો રે શ્યામ !
દયાતણા પ્રભુ શામળા ! સમઝયાનું એ છે કામ. છેલછબીલા !

*

૩૧
મોહનને એટલું કહેજો !

:૫૬:

મધુવ્રત ! કહેજો રે મોહનને એટલું: "સુણ્યું તે દિવસનો હરખ ન માય,
ભાગ્ય મોટું કન્યા પામ્યા કંસની કિંકરી, પૂર્ણ પુણ્યવિના એવું કોને નવ થાય.
મધુવ્રત !

રે મથુરાનાં વાસી સહુ કુબ્જાના સગા, કિંકરીનું કુળ મોટું કહેવાય,
પરણ્યા પહેલાં ધોબીએ પહેરાવી પહેરામણી,દરજીમાળી ફૂલ્યા તે સંબંધી એના
થાય. મધુવ્રત !

એનું મન માન્યું ત્યાં તો વેદવિધિ થઈ રે, સાસરિયે પધાર્યા રે સુંદરશ્યામ,
ઉદ્ધવજી અણવરિયું થઈ પૂંઠે રે ગયા, રસિયોજી રીઝયા જોઈ રૂપનું ધામ.
મધુવ્રત !

એ શું ? વ્હાલે રે અમને ન લખી કંકોતરી ! રે ભલું એક ગામ વસ્યાનો વહેવાર,
દયાપ્રભુને કરવો ઘટે અમારે ચાંદલો, તે મોકલવાને પ્રાણ કર્યા છે તૈયાર !"
મધુવ્રત !

*

૩૨
પ્રીત કરી તે નિભાવી લો

:૫૯: રાગ: ખમાયચી:

ગિરધારિયા ! શુમાની રે વ્હાલાજી ! તેં તો મને મારી રે—
મંદહસણી તારી વંકવિલોકણી ! તેથી કાંઈ સારી છે કટારી રે ! ગિરધારિયા !

ધૈર્યવિવેક હરે સરવેના આંખ એવી છે કામણગારી! ગિરધારિયા
કળ ન પડે રે મને કોઈ રે ઠેકાણે! શી વને થશે હાવા મારી રે? ગિરધારિયા!
હું વડુઆરુ ભાસરિયાવેશ! શી ગતિ તેં તો મારી ધારી રે? ગિરધારિયા!
મોહની મૂરત તારી ચિતડામા ચોંટી, વિસરે નહીં તે વિસારી રે! ગિરધારિયા!
દયાના પ્રીતમ! પ્રીત કરી તે નિભાવી લો, લાજ તજી કહુ છુ હું તો તારી રે!
ગિરધારિયા!

★

૩૩

લેહ લાગી તમારી!

:પદ: રાગ: હલારી:

"લાડીના લાલ બિહારી જી! મને લેહ લાગી તમારી જી!
રાજ! મોહનમુખ જોઈને કાળજમા કઈકઈ થાય!
મારા ચિત્તની ચેનવણી મે મુખડે નવ કહેવાય! લાડીના
છેન, છબીલા, છોગાળા જી નટવર નદકુમાર!
વાકુ જોતા અલબેની આખની અણીઓ કાળજપાર! લાડીના
નાનકડી કહેતા ન કાનુ મુખડે મોટા બોલ!
રાજ! છો ચતુર મારા દર્દનુ કરજો નેનનમા તોલ લાડીના
દો દફાર દુ પ વસી મન મધ્યે પ્રવીણ પ્રાણાધાર!
આપ લકાર લખો તમે ટાળી, નહીં તો વખેશ ઞ્કાર" લાડીના
—સૂણી આતુરતા વ્રજવનિતાની દયાપ્રીતમે રસપુજ—
રતિરસસાગરમા લેઈ બોળી વૃદાવનની કુજ! લાડીના

★

૩૪

વ્રજ વ્હાલું રે!

:પદ: નાગ: સારગ:

વ્રજ વ્હાલુ રે! વૈકુંઠ નહિ આવુ, મને ન ગમે ચતુર્ભુજ થાવુ,
ત્યા શ્રીનંદકુવર ક્યાથી લાવુ? વ્રજ વ્હાલું રે!

જોઈએ લલિતત્રિભંગી મારે ગિરિધારી, સંગે જોઈએ શ્રીરાધે પ્યારી,
તેવિના નવ આંખ ઠરે મારી. વ્રજ વ્હાલું રે !
ત્યાં શ્રીજમુના ગિરિવર છે નાહિ, મુને આસક્તિ છે ઘણી એ બેની,
તેવિના મારો પ્રાણ પ્રસન્ન રહે નહિ. વ્રજ વ્હાલું રે !
ત્યાં શ્રીવૃંદાવનરાસ નથી, વ્રજવનિતા સંગ વિલાસ નથી,
વિષ્ણુ વેણુ વાયાનો અભ્યાસ નથી. વ્રજ વ્હાલું રે !
જ્યાં વૃક્ષેવૃક્ષે વેણુ ના ધારી, પત્રેપત્રે છે હરિ ભુજચારી,
એક વ્રજરજ ચોમુક્તિ વારી. વ્રજ વ્હાલું રે !
જ્યાં વસવાને શિવ સખીરૂપ થયા, હજુ અજ વ્રજરજને તરસતા રહ્યા,
ઉદ્ધવસરખા તે તૃણ કૃષ્ણ થયા. વ્રજ વ્હાલું રે !
સુખ સ્વર્ગનું કૃષ્ણવિના કડવું, મને ન ગમે બ્રહ્મસદન અડવું,
ધિક સુખ! જેને પામી પાછું પડવું ! વ્રજ વ્હાલું રે !
શું કરું શ્રીજી ! હું સાયુજ્ય પામી ? એકતામાં તમો ના રહો સ્વામી !
મારે દાસપણમાં રહે શી ખામી ? વ્રજ વ્હાલું રે !
વ્રજજન વૈકુંઠસુખ જોઈ વળ્યાં, ના ગમ્યું ત્યારે બ્રહ્માનંદમાં ભળ્યાં,
ઘેર સ્વરૂપાનંદ સુખે અતિશે ગળ્યાં. વ્રજ વ્હાલું રે !
ગુરુબળે ગોકુળવાસી થાશું, શ્રીવલ્લભશરણે નિત્ય જાશું,
દયાપ્રીતમ સેવી રસજશ ગાશું. વ્રજ વ્હાલું રે !

★

૩૫

મારું ઢણકતું ઢોર

: પદ : રાગ : કેદારો :

મારું ઢણકતું ઢોર ઢણકે છે સહુ નગ્રમાં, શીમખેતરખળું કાંઈ ન મૂકે,
ના જાતું જાય ત્યાં, ના ખાતું ખાય તે, રખડતુ નિત્ય તેમાં ન ચૂકે. મારું.
વાળી લાતું ઘેર ને ગોતું માંડું ગળ્યુ, લીલું નીરું છ પણ તે ન સૂંઘે,
કોલસાં રાડાં, ઘાસ, કચરું કુસકા, માર ખાઈને પણ તે જ ઢૂંગે. મારું.
હેડલો હોડેરડો મોરો માન્યો નહીં, થયુ હરાયું, હાવાં હું તો હાર્યો !
વશ મારે નથી તદપિ મારું કહાવ્યું મારે રહું છું ભયભીત ચિંતાનો માર્યો. મારું.

હે ગુરુ! ગોપાળ! મેં અરપ્યું એ આપને, વશ કરી રાખો નિજપાસ મારું,
સાધુપણુ શીખવી વૃંદાવન ત્યારજો, કલેશ મારા ટળે, પાય લાગું. મારું.
હે સર્વદેશ! એ કલેશ મુજ મનતણા આપ ટાળો, કરો શુદ્ધ સાચું,
સ્મરણસેવન બને અહનિંશ આપનું, અચળ આનંદ માણે એહ જાચું. મારું.
મનમતિ બગડતાં સર્વ કાંઈ બગડિયુ, ડરવું બહુ નાથજી! દયા આણો,
જનદયાના પ્રીતમ શ્રીગોવરધનધરણ! કરુણદષ્ટે જુઓ, નિજનો જાણો મારું.

★

૩૬

નિશ્ચયના મહેલમાં વસે મારો વ્હાલમો!

:પદ:

નિશ્ચયના મહેલમાં વસે મારો વ્હાલમો, વસે વ્રજલાડીલો રે!
જે રે જાયે તે ઝાખી પામે જી રે!
ભૂલા ભમે તે બીજા સદનમાં શોધે રે, હરિ ના મળે એકે ઠામે રે!
સત્સંગદેશમા ભક્તિનગર છે રે, પ્રેમની પોળ પૂછી જાજો રે!
વિરહતાપપોળીઆને મળી મહોલે પેસજો રે, સેવાસીડી ચડી ભેળા થાજો રે!
દીનતાપાત્રમાં મનમણિ મૂકીને ભેટ ભગવંતજીને કરજો રે!
હુલાવપુલાવ નોછાવર કરીને રે શ્રીગિરિધરવર તમો વરજો રે!
એ રે મંડાણનુ મૂળ હરિઇચ્છા રે, કૃપાવિના સિદ્ધિ ન થાયે રે!
શ્રીવલ્લભશરણથકી સહુ પડે સહેલું રે, દૈવી જન પ્રતિ દયો ગાયે રે!

★

૩૭

પ્રાણાધાર!

:ધોળ:

અનબેલાજી! પ્રાણઆધાર રે! તમ પર વારી રે!
તમારે નયને શ્રીનંદકુમાર રે! મોહી વ્રજનારી રે!
તમ સંગે રંગીલા લાલ રે! લાગ્યો છે નેડો રે!
નહીં મેલું શ્રીનટવર નંદ રે! કહાન! તારો છેડો રે!

છોગાવાળા મનોહર છેલ રે ! નંદજીના લાલા રે !
ગુણવંતા ! આવોને મારા ઘેર રે વ્રજપતિ ! વ્હાલા રે !
છબિ જોઈને અલૌકિક શ્યામ રે ! મોહ્યું મન મારું રે !
દયાપ્રીતમના તનમનધન રે ! તમ પર વારું રે !

✱

૩૮

કાલિંદીતીરે

: ધોળ :

આજ ગઈ'તી કાલિંદીને તીર રે ભરવાને પાણી રે !
તીરે ઊભા શ્રીહલધરવીર રે સારંગપાણિ રે !
શોભે ફૂલડાંનો તોરો શીષ રે, કસુંબલ ફેંટો રે !
ઊભો ડોલરિયો દિલદાર રે, રંગીલો ઓઢયો રેંટો રે !
કર્યાં તિલક કેસરનાં ભાલ રે, ફૂલડાંની માળા રે !
વ્હાલો ચાલે છે હંસગતિચાલ રે, લાગે રૂપાળા રે !
શોભે સર્વે ગોવાળિયાની સાથ રે ઊભો અલબેલો રે !
જેણે જોયો દયાનો નાથ રે—રસરૂપ રેલો રે !

✱

૩૯

મારા જન્મસંગાથી

: ધોળ :

મારા જન્મસંગાથી જદુરાય રે ! ગિરિવરધારી રે !
તારી મૂર્તિ વસી છે ઊરમાંય રે, ન મેલું ઘડી ન્યારી રે !
તમ સંગે રંગીલા લાલ રે ! બાંધી છે વેલી રે !
હવે હેતે ઝાલ્યો છે મારો હાથ રે—મા દેશો મેલી રે !
મારા પ્રીતમ ! જીવનપ્રાણ રે ! જીવું છું જોઈને રે !
તમ સંગે કરી છે ઓળખાણ રે લોકલાજ ખોઈને રે !
રસિયાજી ! મારે ઘેર રાત રે આવીને રહેજો રે !
દયાપ્રીતમના દિલડાની વાત રે એકાંતે આવી કહેજો રે !

★

૪૦

આગ્રહ

: પદ : રાગ : કાફી :

હાવાં નહીં મૂકું રે! મોહનજી! માનો ખરી!
ક્યાંથી મળો છોગાળા રે! ઓ અલબેલાજી! ફરી?
ઘણે દહાડે મારે હાથે ચડ્યા, મનગમતું સુખ લેશ,
ખટપટ મૂકી દો, ખુશ થઈને ગમશે ત્યારે જાવા દેશ,
જો જોર કરી જાશો રે હું તત્ક્ષણ જઈશ મરી! હાવાં.
જો પ્રભુ તે જગજીવન છો, મારે નથી અન્યનું કામ,
પ્રેમપયોધિ પાતળિયા! મારા સ્નેહદુખના વિશ્રામ!
ઝાઝું કહેવું શાને રે? જાણો તનતાપ હરી! હાવાં
તનમન મારું તમશું બાંધ્યું પ્રભુ! હાવાં શું કહું વિશેષ?
મારા ભાગ્યમાં છો તમે ભૂધર!—એ લખ્યા વિધાતાએ લેખ,
ડરું ન દુરિજનથી રે! લજ્જા મેં તો મૂકી પરી! હાવાં
આતુર જનની આશ પૂરવી—ચતુરનું લક્ષણ એહ,
દાસદયાના પ્રભુ! હું છું તમારી, મેં તો તમને સોંપી દેહ,
પૂરો કોડ મનના રે અમ પર મહેર કરી! હાવાં

*

૪૧

મનવા! શ્રીહરિશરણે રહેજે!

: પદ : રાગ : ખમાજ :

હો મનવા! શ્રીહરિશરણે રહેજે!
અવર ઉપાય નથી કંઈ બીજો, 'કૃષ્ણ કૃષ્ણ' મુખ કહેજે! હો મનવા!
અંધ અવિદ્યાની જાળમાં રે પડિયા પંડિત, શૂર,
જ્ઞાની, વૈરાગી, જોગી, જતિ રે ચાવી કર્યા ચકચૂર! હો મનવા!
સ્ત્રી એ જ મોટી મોહિની રે, બીજું સહુ એની કેડ,
પહોંચેલાને પણ પાડે પનકમાં છેલ્લી સીડી લગી કેડ! હો મનવા!
જ્ઞાનવૈરાગ્ય ગોઠે નહીં રે, ન ઊપજે હરિશું હિત,
જાય વિવેક, વિકળ રહે રે જ્યારે ચતુરા ચોરે ચિત્ત હો મનવા!

ઇંદ્રિયંદ્પારાશરમુનિ રે એકલશૃંગીમુન્ય,
શિવબ્રહ્માદિક ભૂલિયા રે! એથી મોટા કોણુ અન્ય ? હો મનવા !
મન તો ભ્રષ્ટ બધા વિશ્વનું રે નવ રહેવું સ્ત્રી પાસ,
ધીરને ચંચળ કરે રે! ઘાલે સત્યાનાશ! હો મનવા !
ચતુરાઈ સૌની ચૂલે પડી રે, કોઈનું ન ચાલે જોર,
દયા! જગતમાં તે બચે જેનો કર ગ્રહે નંદકિશોર! હો મનવા !

*

૪૨

પ્રગટ મળ્યે સુખ થાય !

:પદ:

પ્રગટ મળ્યે સુખ થાય, શ્રીગિરિધર પ્રગટ મળ્યે સુખ થાય !
અંતર્યામી અખિલમાં છે તેથી કહો, કોનું દુઃખ જાય? શ્રીગિરિધર.
તેલવિના સ્ફૂટ તિલ પૂર્યેથી દીપક કેમ પ્રગટાય?
પ્રગટ પાવકવિના કાષ્ઠને ભેટયે શી પેરે શીત શમાય? શ્રીગિરિધર.
પૃથ્વી ચાટયે તૃષા ટળે નહિ, અંતરજળ શ્રુતિ ગાય,
દીવાસળીપાષાણસ્પર્શથી કો કહે જ્વાળા જણાય? શ્રીગિરિધર.
સુરભિપેટમાં પય, તેમાં ઘૃત, તેથી પુષ્ટિ ન પામે ગાય,
દોહીમથી માખણ તાવ્યે સર્પિભક્ષણ સુખદાય. શ્રીગિરિધર.
વ્યાપકથી વાતો નવ થાયે, તેવિના જીવ અકળાય,
રસિયાજનમનરંજન નટવર! દયાપ્રીતમ! વ્રજરાય! શ્રીગિરિધર.

*

૪૩

ચિંતા શેને ?

:પદ :ગરબી:

સુણો, સહુ હરિજન! અનવસનચિંતા રખે હૃદયે રાખો!
નિશદિન નિશ્ચિન્ત થઈ સેવા શ્રીકૃષ્ણનામ નિત્ય ભાખો.
વિશ્વંભર શ્રીપતિ બિરદ સદા, જગપોષણ જેને જેમ જ્યાંતદા,
તે નિજજન નહિ ભૂલે જ કદા. સુણો.

વણઉદ્યમ અજગર આહાર મળે, નિત્ય સાકર સક્કરખોર ગળે,
તદપિ મન સંદેહ શેં ન ટળે? સૂણો.
ગિરિશિખર વૃક્ષ જે સદા હર્યાં, હરિવિણ ત્યાં સિંચન કોણે કર્યાં?
શકે વાડી, વિટપજન પોષ્યાં ઠર્યાં. સૂણો.
જે સમય ન ઊતરતું અન્ન ગ્રીવા, ત્યારે ઉદય કર્યું સ્તન પય પીવા,
આજ મુગ્ધપણે બો બીવા સૂણો.
પ્રારબ્ધે આમંત્રણ દીધું, જીવિતલગી નિજનિજનું લીધું,
એમ સમઝી ભજન જોઈએ કીધું. સૂણો
પહેલી ચુગણી રચી, પછી ચંચુ કરી, ધર્યું નામ સત્ય ભવભરણ 'હરિ,'
બળવણુ પણ એમે શીદ ધરી? સૂણો.
મુખ મ્હેરીઅજઅગુલ રટણ કરે, પૂંછ પાણી પીએ ને પગે ચારો ચરે,
જુક્તિ કરી હરિ જનદુઃખ હરે. સૂણો.
પીએ સ્વાતિજળ ચાતક વિશ્વાસે, ભગવંત ભરોંસાથી પાસે,
વણપ્રતીતિભર્યું રહે ઊર ત્રાસે. સૂણો.
પડી સુદૃઢ પ્રતીતિ દયાપ્રીતમતણી, જાણે સર્વ સાધન આવ્યાં તેથી બણી
તેને જાણે સંત સહુ મુકુટમણિ સૂણો.

૪૪

જેને સહાય શ્રીકૃષ્ણની

: પદ : રાગ : રામગ્રી :

જેને સહાય શ્રીકૃષ્ણની તે તો સુખમાં મહાલે,
વૈર પડે બધા વિશ્વશું, કોઈનું કાંઈ ન ચાલે. જેને.
દોષના ગુણ માને હરિ જેને કીધા પોતાના,
વ્હાલથી વાંક વસે નહીં—એ સ્વભાવ જ માનો. જેને.
અવળાનું તે સહુ સવળું કરે માધવની મહેરે,
ભક્ત ગણે લક્ષણવિના પાંડવની પેરે. જેને.
કૃષ્ણકૃપા ચર્ધ તે થઈ, ફરી જાયે ના ફીટી,
ભાલી પરાળે રંગચોળની, જ્યમ કરતલ લીટી. જેને.

નિજજન મતિ હરિહાથમાં, ગમતું હોય તે કરાવે,
જંત્રની જુગતિ જંત્રીની જ રે, દોષ શી પેરે લાવે ? જેને.
સૌ વાતે સમરથ શ્રીહરિ—વાણી વેદે અલાપી,
તદપિ અહિત નિજભક્તનું હરિથી થાય ન કદાપિ. જેને.
સત્ય સંકલ્પી રે શ્રીપતિ, સદા સત્ય છે વાણી,
તદપિ અગાધ ગતિ અકળ છે, કોથી જાયે ન જાણી. જેને.
કૃષ્ણકૃપા ઘણી દેખીને જનને છાકી ન જાવું,
દયા ! દીનતા મૂકતાં પડે ગોથું રે ખાવું. જેને.

★

૪૫

મુજ હૃદયા વસો !

:પદ: રાગ: પ્રભાત:

શ્રીકૃષ્ણ ! રાધારમણ ! પૂર્ણપુરુષોત્તમ ! ગોકુળાધીશ ! મુજ હ્રદયા વાસો !
શ્રીનંદનંદન નરાકૃતિધરણ નાથજી! તમતણી ભક્તિ મુને અચળ ભાસો!શ્રીકૃષ્ણ!
શ્રીગુરુ ! શ્રીવલ્લભનાથ ! શ્રીવિઠ્ઠલ ! પ્રભુ ! કરી કૃપા મુને શરણ રાખો,
કોટિ કંદર્પલાવણ્ય નટવરવપુ ! મદનમોહન ! નિત્ય વદન દાખો. શ્રીકૃષ્ણ !
ગોપીપતિ ! બંસીધર ! ત્રિભંગલલિતાકૃતિ ! તમશું મુજ મન સદા રાખો ચાહ્યું,
યમુનાવર ! શ્રીસુંદરસ્યામ ! સર્વે શ્રવણ રુચ્યો, રખે અન્ય મુને, દષ્ટે જાઉં. શ્રીકૃષ્ણ!
વ્યાપી વૈકુંઠદાયક શ્રીલીલાપતિ ! અખંડ લીલાનું મુને સુખ આપો,
કેશવ ! કરુણાનિધિ ! દામોદર ! દીનપતિ ! સદા સ્વભૃત્ય કરી મુજને થાપો. શ્રીકૃ.
શરણાગતવત્સલપુષ્ટિ ! રમાપતિ ! તમ ચરણશું પ્રેમ અચળ જગાવો,
હે પરમાનંદ ! પરબ્રહ્મ ! મુને તમ વિષે, આપો અનન્યતા, રખે ડગાવો. શ્રીકૃષ્ણ !
—એટલી વસ્તુ મુને શીઘ્ર આપો પ્રભુ ! તમે કરો મારું જેમ શ્રેય થાય,
શ્રીમુખે કહો મુને, 'તું છે મારો દયા !' હે સ્વામી ! ત્યારે મારા તાપ જાય.
શ્રીકૃષ્ણ !

✶

૪૬

તાદૃશી જન તેને જાણીએ રે!

: પદ :

તાદૃશી જન તેને જાણીએ રે જેમાં એવા ગુણ હોય રે—
—નિંદાસ્તુતિ ના કરે કોઈની, સઘળે સમદૃષ્ટિ જોય રે. તાદૃશી.
દર્શન કરતાંમાત્રમાં રે ભૂલાવે પ્રપંચનું ભાન રે,
સ્મરણ કરાવે શ્રીકૃષ્ણનું, નસાડે અઘઅજ્ઞાન રે. તાદૃશી.
સકળ ચરાચરને વિષે રે વસ્યા દેખે ભગવાન રે,
શુભ ઈચ્છે સર્વ જગતનું, લેશ નહીં અભિમાન રે. તાદૃશી.
ગુણ ગાતાં ગોવિંદના રે પુલકિત તનુ થાય રે,
નેત્રે પ્રવાહ વહે પ્રેમના, હરખે હૃદય રુંધાય રે. તાદૃશી.
પરદુઃખે દાઝે ઘણું રે, કરે કોઈનો ના દ્રોહ રે,
ઈંદ્રિયજિત સાચા સદા, ના પામે માયામાં મોહ રે. તાદૃશી.
અકળ લીલા નંદલાલની રે, તેમાં લગ્ન જેનું મન રે,
પ્રીત બહુ પરઉપકારમાં, સદા પ્રસન્નવદન રે. તાદૃશી.
નટવર ઝળકે નેત્રમાં રે, કાન્તિ કરુણા મધ્યે હોય રે,
શાંત સ્વભાવ, સંતોષ બહુ, દોષ કોઈના ન જોય રે. તાદૃશી.
વ્હાલા લાગે સ્હેજે સર્વને રે, અતિઉદાર જેનું ચિત્ત રે,
અનન્ય ભાવે ભજે કૃષ્ણને, જેને વ્હાલું નહિ વિત્ત રે. તાદૃશી.
હરિગુરુવૈષ્ણવને વિષે રે જેને સદા અતિવ્હાલ રે,
દૃઢ વિશ્વાસ, અતિદીનતા, બોલે વચન રસાલ રે. તાદૃશી.
સેવાસ્મરણસતસંગમાં રે જેની આસક્તિ અતિ રે,
કપટનો લેશ નહિ હૃદે, હરિચરણે સદા મતિ રે. તાદૃશી.
વ્યસનાવસ્થા વિઠ્ઠલેશશું રે, સદા મુખે કૃષ્ણનામ રે,
તે ભગવદીતણા દાસનો સદા દાસ દયારામ રે. તાદૃશી.

★

૪૭

વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે !

: પદ :

વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે, હરિજન નથી થયો તું રે, શીદ ગુમાનમાં ઘૂમે ? વૈષ્ણવ.
હરિજનને જોઈ હૈડું ન હરખે, દ્રવે ન હરિગુણ ગાતાં,
કામદામચટકી નથી છટકી, ક્રોધે લોચન રાતાં. વૈષ્ણવ.
તુજ સંગે કોઈ વૈષ્ણવ થાયે તો તું વૈષ્ણવ સાચો,
તારા સંગનો રંગ ન લાગે ત્યાં લગી તું કાચો. વૈષ્ણવ.
પરદુ:ખ દેખી હૃદે ન દાઝે, પરનિંદા નથી ડરતો,
વ્હાલ નથી વિઠ્ઠલશું સાચું, હઠે ન 'હું, હું' કરતો. વૈષ્ણવ.
પરોપકારે પ્રીત ન તુજને, સ્વારથ છૂટયો છે નહીં,
કહેણી તેવી રહેણી ન મળે, 'ક્યહાં લખ્યું ?' એમ કહેની. વૈષ્ણવ.
ભજનારૂઢ નથી મન નિશ્ચે, નથી હરિનો વિશ્વાસ,
જગતતણી આશા છે જ્યાંલગી જગત ગુરુ, તું દાસ. વૈષ્ણવ.
મનતણો ગુરુ મન કરેશ તો સાચી વસ્તુ જડશે,
દયા ! દુ:ખ કે સુખ માન, પણ સાચું કહેવું પડશે. વૈષ્ણવ.

૪૮

અનન્ય ભક્ત

: પદ :

હરિને ભજે, વળી અન્ય આરાધે, તે અનન્ય ભક્ત ન કહાવે રે,
અંતે તો સહાય શ્રીકૃષ્ણ કરે પણ આગળથી અથડાવે રે.
ભજતાં ગોવિંદ કોઈ નવ રહે બાકી રે, મૂળનું પાણી સઘળે પહોંચે રે,
શાખા છાંટયે તરુ તૃપ્તિ ના પામે રે, અમ પહોંચ્યે સમજે ત્યારે શોચે રે.
ઘેર ગોવિંદ, નંદે અંબા આરાધ્યાં રે, અજગરે ગળીઆ, પીડા પામ્યા રે,
પરિણામે છૂટયા જ્યારે પ્રભુએ છોડાવ્યા, દેવીથી દુ:ખ નવ વામ્યા રે.
અજયાનો આશ્રય કીધો અંબરીષભક્ત રે, દુર્વાસાદ્વારા દુ:ખ દીઠું રે,
રક્ષણ સુદર્શનરૂપે કૃષ્ણે કર્યું, પણ ક્ષુધાકષ્ટ વર્ષ એક વેઠયું રે.

પાંડવના ઘરમા પ્રગટ પ્રભુ વસ્યા, પણ શિવાદિકને સેવ્યાની શ્રદ્ધા મનમા રે,
કુંતાસ મધે કેશવ કષ્ટે ધાયા, વિવિધની પીડા પામ્યા વનમા રે
—એવા ઇતિહાસ ઘણા સ્વરૂપમા સમજો રે, અન્યાશ્રય પ્રધે એવુ થાય રે,
બહુ ઘરનો પરોણો જેમ ભૂખે મરે પણ ઓળખો કોઈને ન દેવાય રે
એક આસક્તિવિના ચિત્ત ના ચોગય રે, સદાય ત્યાં નગી સિદ્ધિ શાની રે?
કૃષ્ણનો અંશ દયો કૃષ્ણને સેવે, એના બાળને આશા એની રે!

★

૪૯

કૃતકૃત્યતા

:પદ: ગરબી:

જેના હૃદયમા અખંડ રસિકરૂપ તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
પૂર્ણીના સહરાધા વ્રજભૂપ તેને બાકી નથી તરવુ રે!
જેને દૃઢ આશ્રય શ્રીવલ્લભદેવ તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
વ્યસન કૃષ્ણ મુખ્ય, માનસી સેવ તેને બાકી નથી તરવુ રે!
લૌકિકવૈદિક ત્યજી શુદ્ધ શ્રીજીશરણ તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
દીનભાવ વિરહતાપ ગિરિધરણ તેને બાકી નથી કરવુ રે!
ભજન સર્વાત્મા હરિગુણસત તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
દૃઢ પ્રતીતિ ગુણગાન ગોપીકાત તેને બાકી નથી તરવુ રે!
સદા સુમતિ શ્રીકૃષ્ણનામજાપ તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
ભક્તદાસ, દયા જગત, અનગ પાપ તેને બાકી નથી તરવુ રે!
પ્રપચ વિસ્મૃતિ, મતિ કૃષ્ણાસક્ત તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
ત્યાગ, તોષ, સગરગ કૃષ્ણભક્ત તેને બાકી નથી તરવુ રે!
સહજે આત્મસાત કર્યો કૃપાનાથ તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
ગુરુ ભગવદીયે ઝાલ્યો હસી હાથ તેને બાકી નથી તરવુ રે!
આસન્ન સહજે કૃષ્ણકૃપાવડે થાય તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
એનો જીવ પાસે ના મળે ઉપાય તેને બાકી નથી તરવુ રે!
સ્હેજે પ્રીતિ વિશ્વાસ પ્રભુસગ તેને કાંઈ નથી કરવુ રે!
દયાના પ્રીતમનો જેની ઉપર રગ તેને બાકી નથી તરવુ રે!

★

૫૦

શું કહિયે શ્રીજી?

:પદ:

શું કહિયે શ્રીજી? શરણપડયાને સંતાપો—
—એ મોટું કૌતક! દુષ્ટવિમુખને સુખ આપો! શું.
વ્રજનો પરિકર અતિવલ્લભ તેને વ્રેહમાં બાળ્યો,
વૈષ્ણવવેરી અતિવિષયી વાસવ તેહને પાળ્યો! શું.
વણવાંકે પ્રહ્‌લાદને પીડયો, જક્ત તે જાણે,
અસુર પાપી કોઈ ના પીડા તે પ્રમાણે! શું.
પોતાના કીધા પાંડવ—સાધુને સંતાપ્યા,
અતિખળ દુર્જન કૌરવને સઘળા વૈભવ આપ્યા. શું.
હરિશ્ચંદ્રને વિશ્વામિત્રે મહાદુઃખિયો કીધો—
તે કૌશિકને દંડ તમે કશો ના દીધો! શું.
માધવ! તુલસીદાસદુઃખ વ્યાધિનું ના ખોયું,
પાપપૂતળું પારધી પામ્યો સ્વર્ગ, કશું ના જોયું! શું.
દરશનનો લોભી અંગદ તેને દૂર કાઢયો!
નિંદક શત્રુ શિશુપાળને વૈકુંઠે પમાડયો! શું.
દોષકોશ કળામાં તેને રાજ્યાસન દેવું ભાવ્યુ!
ધર્મધામ પરીક્ષિત, તેને રાજ્ય મુકાવ્યું! શું.
અજામેલગુણિકા વસ્યાં બે વૈકુંઠે ગમે છે!
વ્હાલો વૈષ્ણવ હનુમાન તે ભૂતળમાં ભમે છે! શું.
નિજ દુઃખદાયક અઘાસુર, તેનું તેજ પીધું,
પિતા પોતાના દશરથ તેને ના નિજપદ દીધું! શું.
પાપપૂતળી પુતના ઉપર દયાભાવ લાવ્યા!
શુકમુનિસરિખા સાધુ વૈકુંઠે ના વસાવ્યા! શું.
સહિતજંતુ શ્વાન મુએલો મહાપદ લીધો,
નિજસમ ઉદ્ધવ તેને ભૂતળમાં મૂકી દીધો! શું.
સંત પીડયાની ટેવ તમને પડી છે!
કોણ જાણે રૂડી વસ્તુ તેમાં શી જડી છે? શું.

તમને કયમ દેતા લાગજડુ મારુ મુજે!
કહો છો રે, "મુને બહુ દુ:ખમા હરિભજવા નવ સુઝે!'   શું

*

૫૨

✓ કૃપાસિંધુ કહાવો રે!

:પદ: રાગ: કાફી:

કૃપાસિંધુ કહાવો રે, કૃપા મુને કયમ ના કરો?
આવડી શી અકળી રે રંક પર રાગ' ધરો? કૃપાસિંધુ
અનેક ભક્તના પૂર્યા મનોરથ મનવાંછિત્યા ન માળ,
એક મુને ટાળ્યો તેમાંથી! તે ના ઘટે ગોપાળ!
ગિરધરને છે શોભા રે દાસને કરતાં ખેંચ્યું! કૃપાસિંધુ
દોર દયાનિધિ! દયા તણી જોશો માગ? ગુનાનો નહિ આવે અંત,
જેમ સુકુમાર, અમિન થશો? માટે ભૂલી જાઓ ભગવંત!
બન્નેને રૂડું થાશે રે, એ જ છે ઉપાય ખરો કૃપાસિંધુ
મારી રે આશા પૂર્ણ કરતાં નાણું નહિ બેસે નાથ!
હો ઉદાર અતિ અંતરના! હું છું દીન અનાથ,
સમુદ્ર નહીં ખૂટે રે બિંદુ એક ભરતાં ચરો કૃપાસિંધુ
પ્રમાણ મળી બગ પ્રેમનું ધારો ત્યારે આપે મારાં માન,
હું મૂંઝું છું તેની ફરે મુ વિચારો, નમો મન સમજો મન ગાન!
દયાના દુ:ખ આપો રે! નગીના! તદયામાં કરો! કૃપાસિંધુ

*

૫૩

મુને અગઅગ લાગી છે લાય!

:પદ:

મુને અગઅગ લાગી લાય! શાંત કોઈ આપે રે!
મારું નરદુ:ખ મનુ નવ જાય! રાજ કોઈ આપે રે!
મુને રોમરોમ વિંધી વજ્રમિંધ! ... નખશિખ જ્વાળા!
માણનારપણ પ્રમાને પધારી, મારા હૃદયમાં મારી મગ! રાજ.

પિયુજી! પહેલાં તું તો કયમ નથી જાતો રે હે મારા પાપી પ્રાણ?
મોહનવર તો મધુપુરી વસશે, પછી તારે જીવન કોણ? કાળજ.
અરે દૈવ! મને શીદ સરજી? શીદ આપ્યો આ અબળાનો દેહ?
શેં ન કરી મુને મૂરખ? થાત નહીં નંદકુંવરજીશું નેહ. કાળજ.
ક્યાં જઈએ સખી! કોને કહિયે? ને કરિયે કવણ ઉપાય?
પાયે પડું કોઈ એવું કરો રે—વ્હાલાજીનો વિજોગ ન થાય. કાળજ.
અરે વૃદ્ધ ગોપ કોઈ કેમ નથી વારતા? મૂઢ સરવેકો અજાણ!
અરે વિધાતા! તું વિધન પાડ એવું જે પિયુજીના કરે રે પ્રયાણ. કાળજ.
ચાલો, સખી! મરજાદા રે મૂકી એ રોકીએ રસિયો રાય,
તેથી ન માને તો પડો ચક્ર વચ્ચે, એ મારીને જાય તો જાય! કાળજ.
પ્રેમે પીડાતી ને મનઅભિલાખી વ્રજલલના વ્રજભૂપ—
—પરિરંભણ કરતાં સહુ પ્યારીને હૃદે રોપ્યું નિજરૂપ. કાળજ.
હરિરથધ્વજરજ પણ રહી ઊડતી! ધરણી ઢળી શ્રીજન!
દયાપ્રીતમ શ્રીગોવરધનધર! દીધું સકળ હૃદે દર્શન. કાળજ.

★

૫૩

તારો અમુલખ અવસર જાય રે!

:પદ:

તારો અમુલખ અવસર જાય રે! ગોવિંદ ગા રે!
ગોવિંદ ગા, ગોપાળ ગા, ગોપીજનવલ્લભ ગા રે!
જેને ક્ષણેક્ષણે હાનિ થાય, ગિરિવરધારી ગા રે!
મૂરખ! તું સમજે નહીં—આયુષ એણું થાય,
જ્યમ સરોવરની માછલી સમજે નહીં—સલિલ સૂકાય રે. ગોવિંદ ગા રે!
તે ને તે ભાસે તુને બોરઅપોર શરીર,
વહી જાતું જાણે નહીં જ્યમ નદીઓકેરું નીર રે. ગોવિંદ ગા રે!
અમુલખ લટકું લાભનું ચેત્યા તે પામ્યા પાર,
ચાર દિવસની ચાંદની જાતાં નહિ લાગે વાર રે. ગોવિંદ ગા રે!
માયાની મધલાળથી કોણ ધરાયું? તું ધરાશ?
દુંઆમાં બન્ને જશે, પાછળથી પસ્તાશ રે. ગોવિંદ ગા રે!

શનાં શોધા ફૂટતા ખૂણ્યુ દીપકનેન,
મનના મનોરથ રહી જશે, ઓચિંતો તૂટી જાશે બેન રે ગોવિંદગા રે!
માયા મેવો મીઠો ત્યાગ જ્વરમાંહે ઘી જ,
હરિરસાયન ગુણ ઘણો, ઔષધ જાણીને પી જ રે ગોવિંદગા રે!
કેશવ તુજને મૂકશે? કે તું મૂકી જાશે?
એ જૂઠાંકેરા સગથી તું સાચાં ગોથાં ખાશ રે ગોવિંદગા રે!
પ્રભુ પાખે હે પ્રાણિયા! કશું મા પ્રીત કરીશ
તારું ઢાંકયું અંતર ધીખશે, દાઝીને તલખી મરીશ રે ગોવિંદગા રે!
અંતે આવી પળ નહિ, ભલે જે કરે કોટિ ઉપાય,
વિચાર, વિઠ્ઠલ વજ્રભજ્યે ટચા રહ્યું સહુ જાય રે ગોવિંદગા રે!
તને લક્ષ વાતની એક કહું સમ ખાઈ આ આપ!—
—દયા! નામ શ્રીકૃષ્ણથકી શમશે સહુ પરિતાપ રે ગોવિંદગા રે!

*

૫૪

દામોદર! દુ:ખડાં કાપો રે!

:પદ:

દામોદર! દુખડાં કાપો રે! પાવલે લાગું ' નદયાળ ' નિજનંદ આપો રે!
—એ વર માગું '
વહાલાજી! હું છું પળપળનો અપરાધી, ભરોસો અતિશય રે,
પાવલે લાગું! દામોદર!
વહાલાજી! હું તો તમારા જનથી પણ ગાળું, નથી ઊ, હું ... રે!
પાવલે લાગું! દામોદર!
વહાલાજી! હું જેવોતેવો તો યે છું તમારો, આપ રે આર નહિ માગું રે!
પાવલે લાગું! દામોદર!
વહાલાજી! મારું જોર નથી એ તાકડો, શું કહી કો પગે રે!
પાવલે લાગું! દામોદર!
વહાલાજી! શ્રીમુખ વે નાથ કરો છો મારે નાથ, શ્રીજી જન કહાવી કહું રે!
પાવલે લાગું! દામોદર!

વ્હાલાજી! જનનું માન જગતમાં વધારો, ગમે તો ઘરમાં મારો રે!
પાવલે લાગું! દામોદર!
નૃપનાં ગજ્યોડાં મસ્તીખોરાં ને માન મોટું, માયે' ના માને ખોટું રે!
પાવલે લાગું! દામોદર!
દયોના પ્રીતમ! પાણિ ગ્રહ્યો છે તો નિભાવો મારો દાસપણાનો દાવો રે!
પાવલે લાગું! દામોદર!

★

૫૫

અંધરો દિવસ એક આવશે!

:પદ:

અંધરો દિવસ એક આવશે! અલબેલા શ્રીજી!
ત્યાં શુધ લેજો મારી અલબેલા શ્રીજી!
તે વેળા સગાંવ્હાલાં સહુ રહેશે અળગાં!
જ્યારે જમના કિંકર ઝપટાવશે, અલબેલા શ્રીજી! ત્યાં.
અવસરે આવી કર સહાશો નહીં કૃષ્ણજી! તો
દુસ્મનનો દાવો ફાવશે અલબેલા શ્રીજી! ત્યાં.
દોષ દેખી જો દીનાનાથ! ઓસરશો
તે સમે કોણ છોડાવશે અલબેલા શ્રીજી? ત્યાં.
કુપુત્રકેરા અવગણુ ઢાંકયે શોભા પિતાની,
પ્રકાસ્યે પોતાને લજાવશે અલબેલા શ્રીજી! ત્યાં.
જેવોતેવો પણ દયો કહાવ્યો તમારો પ્રભુ!
તમવિના કોણ નિભાવશે અલબેલા શ્રીજી? ત્યાં.

★

૫૬

એક વિનતી

:પદ: રાગ: સારંગ:

મારે અંતસમય અલબેલા! મુજને મૂકશો મા!
મારા મદનમોહનજી! છેલા! અવસર ચૂકશો મા! મારે.

હરિ! છું જેવોતેવો તમારો! મુજને મૂકશો મા!
શ્રીગુરુએ આપ્યો સબંધ વિચારો, અવસર ચૂકશો મા! મારે
મારા દોષોના સંભારી મુજને મૂકશો મા!
શરણાગતવત્સલ ગિરિધારી! અવસર ચૂકશો મા! મારે
હરિ! મારે ધર્મ નથી કોઈ સાધન, મુજને મૂકશો મા!
નથી સત્સંગ, સ્મરણ, આરાધન, અવસર ચૂકશો મા! મારે
શ્રીપતિ! સર્વોમા! સર્વોત્તમ! મુજને મૂકશો મા!
મારા પ્રાણજીવન! પુરુષોત્તમ! અવસર ચૂકશો મા! મારે
સમર્થ કરુણાસિંધુ શ્રીજી! દયાને મૂકશો મા!
મારે ઓથ નથી કોઈ બીજી! અવસર ચૂકશો મા! મારે

★

૫૭

મનજીમુસાફરને

:પદ: રાગ: કાફી:

મનજી! મુસાફર રે! ચલો નિજ દેશ ભણી!
મૂલક ઘણાં જોયાં રે! મુસાફરી થઈ છે ઘણી!
અમરપુર જવાનો પથ આવ્યો છે, એ ભૂપના ભાઈ!
ફરીને મારગ મળવો છે નહીં, એવી નો છે અવગાઈ
સમજીને ચાલો સૂધ રે! ના કરી ઉપાધિ ઘણી મનજી!
વચ્ચે ઠગીઆ વાટ મારવાને બેઠા છે બેચાર
માટે, વગાડા શાખો બેફિકર ત્યારે તેનો નહીં ભય,
મળ્યા છે એક બેદુ રે! જનારી જાતિ સહુ તેવણી મનજી!
મત લોભીને લોભી ધનનાનામનો, ધનનાકનું અગાસ,
અળગો કરતાં જોખમ આવે ને કરે દરિદ્ર દાસ,
એવા શત્રુ રે! ન શત્રુ પરિણતના ધણી મનજી!
જોજે, જનનધારી જન્તુ છે, કામનું અખિલ કરે કાન
કામદારને એમ સમે છે—ક્યાં જાયે દિનને ધન,
સમે છે એવા એવું રે! અરથ નહિ ધ ભણી! મનજી!

★

૫૮
મારો માયા ન મૂકે કેડો !

:૫૬:

હરિ! હું શું કરું રે? મારો માયા ન મૂકે કેડો!
કોટિ કલ્પ લગી એણે ભમાવ્યો, ભમું હજુ, નહિ છેડો,
મુજથી ન છૂટે, ન આપ છોડાવો, મારો કિયે કાળ નિવેડો? હરિ!
સેવાસમરણ કયમ કરું? મારો ક્ષણ એ ન છાંડે હેડો,
શું ગજુ મારું જે હું જિતી અવિદ્યા કરું ચરણકમળમાં નેડો? હરિ!
આપવિના એના સૌ ચેલા, તે કોને કહું? 'દુઃખ ફેડો.'
દાસી તમારી જાય પ્રેરી ત્યાં, પાછી ફરે જ્યારે તેડો. હરિ!
કરગરી કહું છું કૃષ્ણકૃપાનિધિ! ચરણ પડ્યો ન ખસેડો,
માયાકાળઅગ્નિથી બળે દયો, કૃષ્ણ! કૃપાજળ રેડો! હરિ!

★

૫૯
જેવોતેવો દાસ

:૫૬:

હરિ! જેવોતેવો હું દાસ તમારો! કરુણાસિંધુ! ગ્રહો કર મારો!
સાંકડાના સાથી, શામળિયા! છો બગડ્યાના બેલી,
શરણ પડ્યો ખળ અમિત કુકર્મી, તદપિ ન મૂકો હેલી. હરિ!
નિજજન જૂઠાની જાતી લજ્જા રાખો છો શ્રીરણછોડ!
શૂન્ય ભાગ્યને સફળ કરો છો પૂર્ણ બિરદ, બળ, કોડ. હરિ!
અવળાનું સવળું કરો સુંદરવર! જ્યારે જન જાય હારી,
અયોગ્ય યોગ્ય, પતિત કરો પાવન, પ્રભુ! દુઃખદુષ્કૃતહારી! હરિ!
વિનતીવિના રક્ષક નિજજનના દોષતણા ગુણ માનો,
સ્મરણ કરતાં સંકટ ટાળો, ગણો ન મોટોનાનો. હરિ!
વિકળ પરાધીન પીડા પ્રજાળો, અંતરનું દુઃખ જાણો,
આર્તબંધુ, સહિષ્ણુ અભયકર! અવગુણ ઉર નવ આણો. હરિ!
સર્વેશ્વર, સર્વાત્મા, સ્વતંત્ર, દયાપ્રીતમગિરિધારી!
શરણાગતવત્સલ શ્રીજી! વ્હાલા! મારે મોટી છે ઓથ તમારી.હરિ!

★

૬૦

✓ સાચું સગપણ

: પદ: રાગ: કાફી :

સાચું તે સગપણ રે સમજ મન! શ્યામતણું!
બાકી સૌ જૂઠું રે, કશું નથી કામતણું!
માત, તાત, સુત, ભ્રાત ને ભગિની, સગાં, સહોદર સોઈ,
કુળકુટુંબસખાગોત્ર ને જ્ઞાતિ એમાં તારું તે છે નહીં કોઈ,
સગું એ તો સરવે રે કામ ને દામતણું. સાચું.
જનનીજનક એમ કર્યાં કેટલાં તેં? જેટલી ધરી દેહ,
વ્હેણાદેણીનો સંબંધ છૂટયો ત્યારે મૂકી ગયાં સૌ તેહ,
કોઈએ ના બતાવ્યું રે ઠેકાણું વિશરામતણું. સાચું.
જોની, આ હરિવણ હેત ધરીને કોણ આપે મનુષ્યઅવતાર?
પશુપક્ષી કેરીને આપ્યો તને ભજનતણો અધિકાર,
ભજે તેને આપે રે પદ નિજધામતણું. સાચું.
આણ આસક્તિ કશું મા રાખીશ, માયા મનથી છોડ,
નિશ્ચિન્ત થઈ સૌ શોક તજીને પ્રીત પ્રભુજીશું જોડ,
દયા! દિનરજની રે રટણ કર રામતણું! સાચું.

★

૬૧

શામળિયા વ્હાલા!

: પદ :

શ્રીવલ્લભ! શ્રીવિઠ્ઠલ! શ્રીજી સ્વામી! શામળિયા! વ્હાલા!
સઘળું સમજો છો અંતરજામી નંદલાલા રે! શ્રીવલ્લભ!
ભય તો લાગે છે મુજને ભારી શામળિયા! વ્હાલા!
અંતકાળે શી વલે થાશે મારી નંદલાલા રે? શ્રીવલ્લભ!
સેવાસમરણ ભાવે ના કીધું શામળિયા! વ્હાલા!
રંક સાધુને દુઃખ દીધું નંદલાલા રે! શ્રીવલ્લભ!
હીણો સાધને, સૌ ધરમે શામળિયા! વ્હાલા!
પરિપૂરણ છું કુકરમે નંદલાલા રે! શ્રીવલ્લભ!

જગત જાણે છે સંત સાચો શામળિયા! વ્હાલા.
પણ પાખંડી પૂરો, તમથી કાચો નંદલાલા રે! શ્રીવલ્લભ!
શ્રીગુરુ સોંપ્યો તે વિચારી શામળિયા! વ્હાલા!
તે સમે લેજો શુદ્ધ મારી નંદલાલા રે! શ્રીવલ્લભ!
બાંહ્ય ગ્રહ્યાની લાજ ધરજો, શામળિયા! વ્હાલા!
પીડા ના પામું એવું કરજો નંદલાલા રે! શ્રીવલ્લભ!
મારાં મન, મુખ, લોચનમાં આવી રહેજો શામળિયા! વ્હાલા!
દોષ ન જોશો, દર્શન દેજો નંદલાલા રે! શ્રીવલ્લભ!
શ્રીમુખ બોલ્યા તે સાચું કરજો શામળિયા! વ્હાલા!
તે સમે દુઃખ દયાનાં હરજો નંદલાલા રે! શ્રીવલ્લભ!

★

૬૨

સાક્ષાત્કારવિના

:પદ: રાગ: કેદાર:

નંદનંદન પ્રગટ સ્વામી સમઝયાવિના બ્રહ્મ નિજ માન્યે સુખ શું? વિચારો.
નિરખી નિજરૂપ જેમ હરખે કામિની તેને સુખ કેવું હોય? મનમાં ધારો.
સજળ ઘન સમઝયે આનંદ શો સૃષ્ટિને? અન્ન નિપજે નહિ વિના વૃષ્ટિ,
એમ અંતર્યામી ઓળખ્યે શું સર્યું? પ્રકટ અનુભવવિના સુખ શું દૃષ્ટિ?
નાગ સ્ફટ નિંદીએ, રાફડો પૂજીએ, પ્રસન્ન થઈ ફલ, કહો, કોણ આપે?
રાયરૂઠી રાણી જગમાંહ્ય પૂજાય પણ કાંતવણ કામદુઃખ કોણ કાપે?
ધૃતવિના માખણે મોદક મોળાય નહીં, પૂરવા દીપ નવ કામ લાગે,
પુત્ર પ્રકટયા વિના વંશવૃદ્ધિ કયહાં? ઉદરગર્ભે ન વંધ્યત્વ ભાગે.
ધ્યાન ભોજન કર્યે ભૂખ ભાગે નહીં, કાઇ ચાંપે તુર્ત ન લાળ લાગે.
સૂર્યવંતવાળાં દિન દેખી જમનાં નથી, અર્કેંદુ ચકોરચિત્ત સુખ ન જાગે.
ગોલારાણા નામ ભાટનું રાયજી, નાપિક પારેખ, ધંતુર કનક કહાવે,
આકડો સૂર્ય, જેમ બકરાને અજ કહે, બ્રહ્મપણું જીવ તેવું શોભાવે.
બ્રહ્મથી ઊપન્યો પણ બ્રહ્મ થાયે ન જીવ, મુક્તાફલજલ કદાપિ ન થાય,
વજ્ર પાણું કપાસ ન કોટિ પ્રયત્ને, ઊલટી વહી નદી મૂળમાં ન જાય.

સનકાદિક બ્રહ્મમાં ભળી પાછા નીકળ્યા, વ્રજવાસી નીકળ્યાં પ્રેમ પીતા,
ઉદ્ધવશુકદેવશિવ ભજનાનંદ ભોગિયા, બ્રહ્માનંદ ત્યાગ્યો ઊતરેલો ઓથાર.
અસુરને મુક્તિ તેમ જ્ઞાન વિરાગીમુનિ આપી લેતા નથી સેવક સાચા,
સ્વરૂપાનંદ સુખ મોક્ષમાં ના મળે, કહે દયો માગે બુદ્ધિના જે કાચા.

★

૬૩

દિલકપટીને

: ૫૬ :

હરિ તુને પ્રસન્ન તે કયમ થાયે ? તારા મનનું કપટ નવ જાયે.
તારા દિલનો છળ નવ જાય, પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે કેમ થાય ?
હરિકીર્તન, હરિનામસ્મરણમાં અતિશે આળસ તારે,
કચાકૂટલવપરનિંદામાં આખો દિવસ નવ હારે. હરિ.
પ્રભુનું પૂજન કરતીવેળા કાયા તારી કંપે,
ગંઝીફાસોકટાં કૂટતાં આઠે પહોર નવ જંપે. હરિ.
પ્રભુનું ચંદન નવ ઘસાય, તુજ શ્રમથી શરીર બગડે,
કૂટી કૂટકે મરીમસાલો બાવે ભાંગ તું રગડે. હરિ.
એકાદશીઓચ્છવનું જાગરણ અતિઆકરું તુને લાગે,
ભવાઈ કે ગણિકાનૃત્ય, નારીસંગ જામિની આખી જાગે. હરિ.
બે પૈસાની ગુરુ સેવા બનાવે ત્યાં ગણગણતું બોલે,
ઘરની સ્ત્રી રોજ માગે ઘરેણું ત્યારે હરખમગન થઈ ડોલે ! હરિ.
ખોટા મોતી હાથપીડિયાં ભગવતભાણું ઘાલે,
માનુરૂપમણિમુક્તાનિજ સ્ત્રીસુતને ના ચાલે. હરિ.
હરિના ભક્તને લૂખુંસૂકું, વડ વળગી રોય જાણે !
સગાંસંબંધી ઘેર પ્રાહુણા આવે ત્યારે મિષ્ટાન્ન પીને પ.ણે. હરિ.
જમ દેખે ત્યાં જપીને બેસે, બાકી ન્હાય ના ધોયા.
ગળાં કાપે કપટું થાયે જગજગો, એ વૈષ્ણવના 'વાંધા'! હરિ
આ કરવું, આ ના કરવું—એમ સહુને શિક્ષા દે છે,
તેમાંનું તું કાંઈ નથી કરતો, મનુષ્પિત કરમ કરે છે. હરિ.
અંતરનો છળ અન્ય ન લહે, પણ લહે અંતરજામી,
એ તો સાચના સંગી છે—દાસદયાના સ્વામી. હરિ

★

૬૪

વિરલ વૈષ્ણવ

: પદ :

તે ભગવદીનાં દર્શન દુર્લભ ! જેનું ભાગ્ય હોય તેને તે ભેટે રે !
અવલોકનમાત્રે અઘ નાસે, તાપ ત્રિવિધિના મેટે રે. તે.
પ્રેમભક્તિમાં પચેલા પૂરા, નિંદા કરે નહીં કેની રે,
અંતરમાં અવિનાશી વસેલા, નિર્મળ મતિ સદા જેની રે. તે.
સર્વસ્વ જેનું શ્યામસુંદર તેનું નિશદિન ધ્યાન ન મૂકે રે,
શ્વાસઉચ્છ્વાસે શ્રીકૃષ્ણને સમરે, નિમેશેક નામ ન ચૂકે રે. તે.
ક્ષમાદયાસમદષ્ટિ જેમાં સત્ય પ્રથાએ ચાલે રે,
સંતોષી સાત્વિક ને વિવેકી, ભજનાનંદમાં મહાલે રે. તે.
જેનું સર્વ સમર્પણ હરિને, સેવા કરે સ્નેહે સાચી રે,
દઢ વિશ્વાસ ધરે નિજધણીનો, બુદ્ધિ ન રાખે કાચી રે. તે.
અન્યપ્રસાદી અન્યાશ્રય વર્જે, ઘણું ગુરુવૈષ્ણવ પર હેત રે,
પ્રાણીમાત્ર તણું હિત ઇચ્છે, પરગજુ સ્નેહસમેત રે. તે.
ઈંદ્રિયજિત અભિમાનરહિત, શુચિ, મોહમાયાથી રહે અળગા રે,
જ્ઞાની ત્યાગી સુખદુઃખ સમ લહે, સત્સંગને રહે વળગ્યા રે. તે.
તે હરિજનના દાસના દાસનો દાસ પ્રભુ ! મને કરજો રે,
દયો ભલો તેના ચરણની રજ મારા શિર પર સદા ઠરજો રે ! તે.

★

૬૫

न जाने

: પદ :

નથી નિશ્ચે કોઈને નાથ ! ક્ષણ પછી શું કરશો ?
અતિઅમિત અતર્ક્ય ગાથ ! શું કરશો ? હરશો ?
જેહ સમય રાજ્યાભિષેક રઘુપતિ તેહ વેળાએ વન રે,
ચંદ્રહાસનો મૃત્યુકાળ તે વેળા રાજ્યાસન. ક્ષણ.

દેવકીવસુદેવનો કંસ રથ હાંકે, સ્નેહભર્યાં ભાવ્યા રે,
ગઈ વાત પલટાઈ પલકમાં, કારાગૃહ પધરાવ્યાં ! ક્ષણ
જતો હતો ઈંદ્રાણીમહોલે નહુષ સ્કંધ મુનિ ચડિયો રે,
તત્ક્ષણ શાપ થયો બ્રાહ્મણનો, સર્પ થઈ ભૂમિ પડિયો. ક્ષણ
પરીક્ષિતરાજા જળ માટે સહજે મુનિઆશ્રમ પેઠા રે,
કુમતિ યદૃચ્છા શાપ વિપ્ર, ગૃહ તજી ગંગાતટ બેઠા. ક્ષણ
સનકાદિક હરિદરશન જાતાં ભવિષ્ય જયવિજય નડિયા રે,
શાનથી શાપ થયો હરિપાર્ષદ અસુર થઈ ક્ષિતિ પડિયા ક્ષણ
જનકભૂપ મુનિવસિષ્ઠ બન્ને જ્ઞાનીશિરોમણિ કહાવે રે,
સહજ વાતમાં શાપ પરસ્પર, હારદ હૃદયે ન આવે ક્ષણ
કલેશ અચિંતવ્યો દેવસભામાં દક્ષસદાશિવ અણિયો રે,
ભાગ્યજાણતા હરિ ! તમે વિભુ એક, બીજો નથી કોઈ બળિયો. ક્ષણ
અતિદુ:ખિયા હોય પળમાં, અતિસુખિયા હોય દુ:ખિયા રે,
નિજગતિ અકળ કળ્યામાં ના'વે, રક્ષણ કરો પ્રભુ ! સુખિયા ક્ષણ
દયાપ્રીતમજી ! અટપટી લીલા ! કહ્યું બને નહીં કહેતાં રે !
રાખો તેમ રહી પાડો તે સહી, ડહાપણ મૌન જ રહેતાં. ક્ષણ

★

૬૬

એવા મુને વ્હાલા લાગો વ્રજભૂપ !

: પદ :

એવા મુને વ્હાલા લાગો વ્રજભૂપ ! જેથી મારું મન થયું છે તદ્રૂપ !
જેવો વ્હાલો લાગે છે મૃગને રાગ, જેવો વ્હાલો મણિધર સોહિયે નિજ નાગ,
જેવો વ્હાલો મધુપને પુષ્પપરાગ—એવા મુને વ્હાલા લાગો વ્રજભૂપ !
જેવું વ્હાલું લાગે છે મીનને નીર, જેવું વ્હાલું લાગે માનિનીને ચીર,
જેવું વ્હાલું લાગે છે નિંબાળા ક્ષીર—એવા મુને વ્હાલા લાગો વ્રજભૂપ !
જેવું વ્હાલું ચાતકને સ્વાતિજળબુંદ, જેવો વ્હાલો લાગે ચકોરને ચંદ,
જેવા વ્હાલા ગોપીજનને ગોવિંદ—એવા મુને વ્હાલા લાગો વ્રજભૂપ !
જેનું વ્હાલ નજર પરસ્પર હેત, જેવું વ્હાલું જોગીજન સ્વજનને દે ધ.

જેવું વ્હાલું મહાતરસ્યાને તોય—એવા વ્હાલા લાગો મુને વ્રજભૂપ !
જેવો વ્હાલો આત્મા પોતાનો જક્ત, એવા વ્હાલા તમને છે નિજભક્ત,
દયાપ્રીતમ ! દો એવી આસક્ત !—એવા મુને વ્હાલા લાગો વ્રજભૂપ !

★

૬૭

ગોપીજનવૃંદ

: દુવૈયાછંદ :

શ્રી લલિતા ચંદ્રભાગા ચપળા ચંદ્રકલા આનંદા
ચિત્રા ચંપકલતા ચંદ્રિકા ચંદ્રલતા સુખકંદા
ચતુરા ચંદ્રાનના ચિત્રલેખા ચંદાવલી નંદા
વિમલા વ્રજમંગલા વિશાખા વ્રજવિલાસિની વૃંદા
કૃષ્ણા કૃષ્ણાવેણિ કૃષ્ણાવતી કલકંઠી વામા
કલ્યાણી કાવેરી કલહંસી કુંજરી કમલા શ્યામા
કુરંગાક્ષી કમલાક્ષી કામલતા કંદર્પા રંગા
કેતકી માલતી માધવી મુગ્ધા મંજુલી માનિની ગંગા
મણિકુંડલા માદિની મૃદુવેણી મનઆતુરી હીરા
મધુરેણા મંગલા મેના મન્મથમોદા ધીરા
મનોહરા મલ્લિકા મોહિની મનોહરા છબિધામા
મધુરા મધુઅયની રત્નપ્રભા રત્નરૂપા રામા
રૂપવિલાસિની રતિકળા રતિરૂપા ગુણાભિરામા
રસલીના રસપ્રકાશિકા રસઅયની ગુલાબી નામા
રસનરંગિણી રસાત્મિકા રસભદ્રા હર્ષા શીલા
રસાલિકા સુરસેના સૈરભા શુભા સરોવરી લીલા
સુવાસિની સુંદરી સુચરિતા શુભાનના સતી રૂપા
સુમંદિરા શશિકલા સુનંદા સુગંધરા સુઅનુપા.
સોનજૂઈ ઈશ્વરી ઈંદુલેખા ગુણચૂડાકારિણી
હંસા હરિવદની છબિ સિંધુ વ્રજવિલાસિની હરિણી
પ્રમદા પદ્મા પ્રેમમંજરી પ્રિયા પ્રગલ્ભા પ્રેમા

કિશોરી કનકપ્રભાવતી વનદેવી દુર્વા ક્ષેમા
તનમધ્યા તિલકરણી બ્રાહ્મી વિરજા બહુલાશ્વની બાલા
નીલા નાગવેલિકા નાગરી લક્ષણી શિવા રસાલા
ચંચલાક્ષી નૃત્યકલા સુગંધરેખા ચપલા નયની
સુમધ્યમા વલ્લભા પ્રિયતમા પદ્માવતી સુખશયની
—એ અષ્ટોત્તરશત શ્રીગોપીજન નિર્મળ નામ—
સર્વપાપસંતાપહરણ, મનવાંછિત પૂરણકામ—
—ગાતાંસુણતાં શ્રીગોપીજનવલ્લભ દર્શન આપે,
દાસદયાના પ્રાણજીવન નિજદાસી કરીને થાપે.

★

૧

મહામંગલરૂપને

: પદ : રાગ : કલ્યાણ :

મહામંગલરૂપ શ્રીગુરુદેવ ! શ્રીમહાપ્રભુ !
જાકે પદપદ્મકો પ્રથમ શિર નાઈએ. મહામંગલરૂપ.
નામ લેત હરિ દેત પરમ આનંદકંદ,
સકલ પાપતાપ હરત, જબ ધ્યાઈએ. મહામંગલરૂપ.
બ્રહ્મશિવવિષ્ણુપરબ્રહ્મ સો શ્રીગુરુરાય,
સકલ તીરથ અરુ અધિરાજ નાઈએ. મહામંગલરૂપ.
દયા કરે, આચારજ અધિક કો દુજો નાહીં,
ગુરુએવાચિંતામનિ દર્શન ફલ પાઈએ. મહામંગલરૂપ.

★

૨

બન જા હરિદાસા ! હરિદાસા !

: પદ : રાગ : લાવણી :

હરિદાસા ! હરિદાસા ! બન જા ! હરિદાસા ! હરિદાસા !
સર્પસિદ્ધિ સમીપ જાકે પદ ! રહત કરે પ્યાસા !
દીન હોત કર્મ દુ:ખ પાવત હર ભગત પરસો પાસા ! બન જા.

કામધેનુ, સુરદ્રુમ, ચિંતામનિ, ઈશ્વર અખિલનિવાસી,
વિનકુ છોડ ઔરકુ ધ્યાવે સો તો વૃથા પ્રયાસા! બન જા.
મનસાદેહ દુર્લભ છિનુભંગુર, જ્યું જળ બીચ બતાસા,
અચલ સત્ય એક સેવા હરિકી! સબકુછ તુરત તમાસા! બન જા.
સરનાગતવત્સલ શ્રીવિઠ્ઠલ! ક્યું મન રહત ઊદાસા?
દયારામ સદ્દગુરુ બતાયા હય મનસુબા ખાસા! બન જા.

★

૩

સબસીરદારા

:પદ: રાહ: લાવણી:

સબ સીરદારા, શ્રીકૃષ્ણ હમારા પ્યારા, ગોપાલ હમારા પ્યારા! શ્રીકૃષ્ણ.
અગનિત અંડકે કરનેવારા, પાલનપોખન ફિર નિસ્તારા,
સબમેં ઔર સબનતેં ન્યારા, કોઊ ન પાવત જિનકો પારા. શ્રીકૃષ્ણ.
મોરમુગટપીતાંબરધારા મદનમનોહર મોરલીબારા!
નખશિખ નટવરરૂપ અપારા! ત્રિલોકસુંદર ભવસિનગારા! શ્રીકૃષ્ણ.
પ્રપન્નપારિજાત, દુ:ખહારા, અધમઉદ્ધારન, દીનઉદ્ધારા,
અનન્ય ભક્તકે તારનબારા, સબ સુખદાયક અતિઊદારા. શ્રીકૃષ્ણ.
લલિતત્રિભંગી નંદકુમારા, રાધાજી હય જિનકી દારા,
નિત બ્રિંદાબન કરત બિહારા! જાન દયારામઊરહારા! શ્રીકૃષ્ણ.

★

૪

તેરી ચલી ચશ્મતલવાર!

:પદ: રાગ: ભૈરવી:

તેરી ચલી ચશ્મતલવાર! ઘાયલ મોહે કર ડારી!
પરી નેંનકટારી હિય પાર! ઘાયલ મોહે કર ડારી!
લાગે તબ જાનેં નહીં અહો! રસિક નેંનકે બાન!
અબ તો હિય બીચ ગડિ ગયે, વાકુ ખેંચત નિકસે પ્રાન! ઘાયલ.
રૂપનગરકે બીચમેં અહો! ચલી ચશ્મતલવાર!
મૂરખ હ્રય સો બચ ગયે! વહાં ચતુર આયો માર! ઘાયલ.

સહજ ગતિ સૂધી ચલે, તિરછે પર જિય લેન,
ભયે શુદ્ધબલકે પદાતિ અહો નંદકુવર ! તિહારે નૈન. ઘાયલ.
લોહબાન સો કૂછ નહીં, વે તો સૂધો ચહાય નિસાન,
નૈનબાન તિરછો ચલેં વે તો લાગત લેવે પ્રાન ! ઘાયલ.
રસિક નૈનકે બાનકી અહો ! અજબ અનોખી રીત !
દુશ્મનકુ પરસે નહીં વે તો મારે અપનો મીત ! ઘાયલ.
રસિક નૈનકે બાનકુ લાગત લખેં ન કોય,
જો મારે સો જાનહીં કે જાને લાગેં સોય. ઘાયલ.
છેલછબીલે સાંવરે ! નટવર ! નંદકિશોર !
મૃદુ મુસકાનિ ચિત્ત ચોર લિયો મેરો, કર્યો કલેજાકોર ! ઘાયલ.
અંગઅંગ પ્રત માધુરી નખશિખ છબિ અતોલ !
દયાકે પ્રીતમ ! નિહારી બાનક ઉપર બીક ગઈ બિનમોલ ! ઘાયલ.

★

૫

રસિયા ! રોષ તજો રે !

: પદ : રાગ : લલિત :

રસિયા ! રોષ તજો રે !
મેરો જોબનરસ ઝલકાય ! રસિયા ! રોષ તજો રે !
પિયાજી ! મેરી સુખકી બહાર બહે જાય, છૈલાજી ! મેરી. રસિયા !
તુમ મધુકર, હમ કેતકી, પ્યારે ! સદા બન્યો સંજોગ,
કંટકરોગ બિચારિયે તો વે કૈસે બને રસભોગ ! રસિયા !
હમ કપૂર, તુમ મીઠ્ઠ મોહનરાય ! તુમબિન હમ ઊડ જાય,
હમબિન તો તુમ સદા સખા પ્યારે ! કહીએ સો કહન લજાય. રસિયા !
લલિતત્રિભંગી છેલછબીલે ! નટવર ! નંદકિશોર !
ભઈ સો ભઈ અબ બહોત ન આઓ, કુબ્જાનીજન કહા જોર ! રસિયા !
પાછલી બાત પિયા ! ચિત્ત ના ધરિયો ! અબલા હીણી હોય !
બિનામોલકી મેં દાસી તિહારી, મેં કહું દિનો રોય ! રસિયા !
દેખી દીનતાગતિ વહેકી પ્રભુ બને આનંદ,
દયાકે પ્રીતમ હસ દેરી અંક ભરી ! ઉપર કપેલ ચુંબન ! રસિયા !

★

૬

✓ બનમેં ગુજરિયાં લૂંટી

: પદ: તાલ: કેરવા :

હાં રે! બનમેં ગુજરિયાં લૂંટી રે, અહિરિયાં લૂંટી, અહિરિયાં લૂંટી,
હાં રે! લૂંટી–લૂંટી નંદલાલ. બનમેં.
હાં રે! કંચનકે કલસ દોઉ લૂટે, હાં રે લૂંટી અધરકી લાલ. બનમેં.
હાં રે! ચિત્ત ચોર્યો, સુધબુધ લીની, કર ડારી હો બેહાલ! બનમેં.
હાં રે! જાકો જાય સો સબ કોઉ રોવે, યા તો ભઈ હય ખુસાલ. બનમેં.
હાં રે! દયાપ્રીતમ રસ પ્રેમકે લૂંટા રે! કીની નૈનનમેં ન્યાલ! બનમેં.

★

૭

ખૂબસુરત સાંવરા!

: પદ: રાહ: ગઝલ–રેખતા :

એક ખૂબસુરત ગબરુ ગુલઝાર સાંવરા!
તારીફક્યા કરું ઉસકી? હે સબ ભાંતસે ભલા!
ઈસ નગરકી ડગરમેં મેરા ચિત્ત ચૂરા ચલા,
કરતીથી સબ આલમ યે હય નંદકા લલા. એક.

દેખી મૂઝે નિધા કર તબસેં એ દુઃખ ફેલા,
ચિતવનમેં કછૂ ટોના કીઈ કછૂ કલા. એક.

અનંગઆગ લગી વે તન જાત હય જલા,
છૂટ જાયગા જરુર સૈયાં! સજન નહિ મિલા. એક.

બૂઝતી જો મેં ઐસા દર્દ બિરહ હય બલા
તો મેં ઉસી પલક જાય પકરતી પલા. એક.

મિલાઓ કોઈ મહેબૂબ! દુસરી ન હય સલા,
દયાકે પ્રીતમબિના મરુંગી મેં કાટકે ગલા! એક.

★

૮

મદનમોહન પ્યારે!

:પદ: રાહ: ગઝલ-રેખતા:

મદનમોહન પ્યારે મહેબૂબ મેરા હય,
દિદાર હુઆ જબસેં દિયા દિલમેં ડેરા હય! મદનમોહન.
ઇશ્ક જખ્મકી મારી ભઈ મય દીવાની,
કોઈ એસી નહિ સાહેલી! શેખી દિલકી યે જાની. મદનમોહન.
ઇશ્ક મય ઊસી પર હય, ઓ હી મેરા જીવન,
હુઈ ખટક સારી પ્યારી! કછુ લગતા હય ન મન! મદનમોહન.
આવે યાદ મીઠી બતિયાં, છતિયાં ફટ જાતી હય!
કછુ કહેમેં નહિ આતા, નેનાં ભરભર આતી હય! મદનમોહન.
મતલબકે ગરજી આલમ સબ જાન કહલાતે હય!
દયાપ્રીતમ બેપરવાહી બલિહાર કહેલાતે હય! મદનમોહન.

★

૯

પ્રીતમકી યાદ

:પદ: રાહ: ગઝલ-રેખતા:

લગી હે યાદ પ્રીતમકી, તલફકે જ્યા જાવેગા!
મુઝે સો કહો, સૈયાં! મેરી, મેરા જાની કબ આવેગા? લગી.
લગા મેરે કલેજેમેં ઇશ્કકા જખ્મ તો જુલ્મ હય!
દર્દ મેરા મહેરમ માલુમ, આલમ સારા બેમાલુમ હય! લગી.
ઊનોને મુઝે હેમક બૂઝી, કીધાં કીને ભરમાયા હય,
કહેગી કબ ઝબાં મેરી? 'દયાકા પ્રીતમ ઘર આયા હય!' લગી.

★

૧૦

નવલ સનેહી

:પદ: રાગ: સોહણી:

નવલ સનેહી ઘનસામશરો જાદુગારો મુનારો કાટ્ કર ગયો રે! નવલ.
દેખ દિવાની, ઊલ ગુમાની, વનમાળી મૂરત ઊર ધારી ગયો રે! નવલ.

જીવનપ્રાન સુજાન હય હમારો પ્રભુ વનજીવન રસ ભર ગયો રે! નવલ.
કામનગારી છબિ મતવારી હરી હેત દેખાઈ ચિત્ત હર ગયો રે! નવલ.
દાસદયાકો પ્રાનસનેહી બ્રિજનારી મોરારી બસ કર ગયો રે! નવલ.

*

૧૧

મેરા પ્રભુ કૃષ્ણચંદ્ર બંકા!

:પદ: તોરા:

મેરા પ્રભુ કૃષ્ણચંદ્ર બંકા! જગતમેં હય જિનકા ડંકા!
બ્રહ્મશિવશેષ શીશ તોરા, ઊસી પર નહિ કોઈકા જોરા!
શીશ પર મોરમુકુટ રાજે, મધુરધ્વનિ મુખ મુરલી બાજે!
દેખી મુખ કામ કોટિ લાજે, ગોપિકા મંડલમધ્ય ગાજે!
નામસેં પાપતાપ જાવે, ધ્યાનસેં મનવાંછિત પાવે,
યહી ફાંકડા મેરા માશુક! દયો ઊસી પર અખંડ આશુકજી!
રટ તું હિ! તું હિ! મેરા.

*

૧૨

આશીસ

:પદ: રાહ: ગઝલ-રેખતા:

ચિરં જીયો! સુખી રહો! તુમ સકલ હરિજન!
આનંદમંગલ! અખંડઅખંડ હરિમેં રહો મન! ચિરં.
ભક્તિપ્રેમઆસક્તિવ્યસન શ્રીબ્રજેશ,
ગુરુભગવદીભાવ સદા! દુઃખ કદા ન લેશ! ચિરં.
કરમ કાલ માયા ભય જનમ મરન જાઓ!
શુભ મતિ રહો સતત! મન કુપથ કબૂ ન ધાઓ! ચિરં.
સદ્ગુણ, સતસંગ, સદા રહો પૂરનકામ!
એહિ આશીસ દેત દાસદયારામ. ચિરં.

*

:સંપૂર્ણ:

વાચકની નોંધ